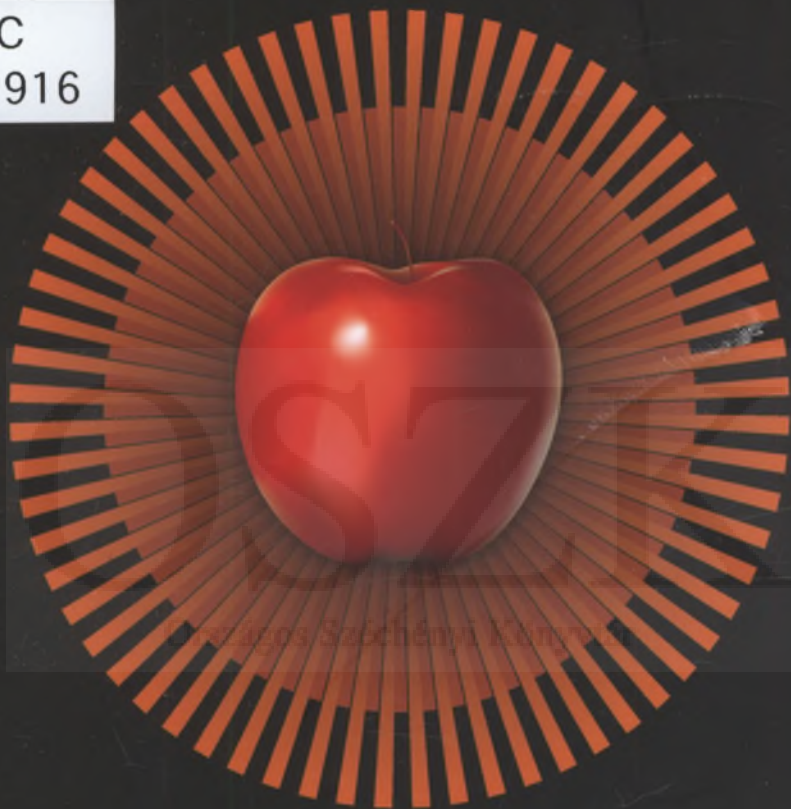

ÚJ VALLÁSOS MOZGALMAK ÉS A PEDAGÓGIA

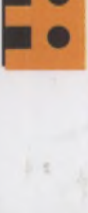
SAJÁTOS NEVELÉSI PROBLÉMÁK AZ ISKOLÁBAN

MC
176.916

SZERKESZTETTE:

MIKONYA GYÖRGY, SZARKA EMESE

GYÖRGI SZARKA EMESE (SZERK.)
ÚJVAI LÁSZLO MOZGÁLMÁK ÉS A PEDAGÓGIA

Új vallásos mozgalmak és a pedagógia

Sajátos nevelési
problémák az iskolában

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Szerkesztette:
Mikonya György
Szarka Emese

Új vallásos mozgalmak és a pedagógia

Sajátos nevelési
problémák az iskolában

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2009

© Szerkesztette: Mikonya György, Szarka Emese, 2009

MC 176.916

ISBN 978 963 284 082 6

Országos Széchényi Könyvtár

2009

www.eotvoskiado.hu

Felelős kiadó: Hunyady András, ügyvezető igazgató
Nyomdai munkák: Cerberus Ofszet és Digitális Nyomda

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó (Mikonya György)	7
Bevezetés a vallásos mozgalmak és pszicho-csoportok pedagógiai hatásának értelmezéséhez (Mikonya György)	9
Új vallási mozgalmakba belépett fiatalok életútjellemezői a megtérést megelőzően (Szenes Márta)	40
Adventisták (Mesterházy Ágnes)	66
Jehova Tanúi (Mesterházy Ágnes)	86
A bahá'í vallási mozgalom kialakulása, hatásmechanizmusa és pedagógiai konzekvenciái – a MESED projekt (Szarka Emese)	119
A tanulási folyamat és a Szciantológia Egyház (Szabó Richárd)	170
„Egyre jobban!” Az agykontroll és az Erőszakmentes Kommunikáció tanulás–tanításban betöltött szerepe (Szarka Emese)	204
A japán harcművészet – Budó-barangolás (Verőné Jámbor Noémi)	267
India – a rítus tánca, a tánc rítusa. Reflektív napló (Túri Virág Réka)	296
A valláspedagógia tartalmának alakulása (Szarka Emese)	327

ELŐSZÓ

A közelmúltban tanárok és egyetemi hallgatók összefogásával munkacsoport alakult az új vallásos mozgalmak és egyéb szubkultúrák, valamint a történeti egyházakon belüli megújulási mozgalmak pedagógiai törekvéseinek tanulmányozására. Munkánk eredménye ez az elméleti tanulmányokat, szövegkivonatokat, műhelymunkákat tartalmazó könyv, amellyel igyekeztünk minél átfogóbb képet nyújtani a jelenlegi vallási és más alapú mozgalmak egy részéről.

A társadalomban széles körűen tapasztalható érdeklődés kielégítése mellett az egyik fő célunk az, hogy tanárok, szülők és diákok számára is elérhető legyen egy olyan kötet, amelyből tájékozódhatnak ezen csoportok keletkezéséről, működésük részleteiről.

Kutatásunkhoz semmilyen vallástól, mozgalomtól, csoporttól nem kértünk és nem is kaptunk anyagi támogatást, mindez messzemenően behatárolta lehetőségeinket is.

Eredeti elképzelésünk szerint a történelmi egyházakon belüli megújulási „mozgalmak” után a kisegyházakkal, a más vallásokkal (hindu, buddhizmus, iszlám stb.), a pszicho-csoportokkal, a jóga-iskolákkal és a meditációs központok pedagógiai vonatkozásaival foglalkoztunk volna. Ehhez gyűjtöttünk résztvevő megfigyelés, interjúzás, életútelemzés és dokumentum-elemzés útján adatokat. A korábban említett okok és más külső körülmények miatt sajnos kötetünkben nem tudtuk ezt a sorrendet tartani, így a könyvben egymástól alapvetően és lényegükben eltérő vallások, mozgalmak kerültek egymás mellé. A sorrend tehát nem jelent semmiféle értékítéletet, a vallások, mozgalmak rokonításától, értékrendszerük összemosásától messzemenően óvakodunk.

A választott kutatási téma sokféle érzékenységet sérthet, és valamennyi gondolat részletező indoklása, egzakt definiálása már műfajában is roppant nehézkessé, körülményessé tenné ezt a sok szempontú, de alapvetően a neveléstudományra fókuszáló kötetet. Őszintén reméljük, hogy olvasóink észreveszik és értékelik ezen szándékunkat.

Munkánk során – amennyire csak lehetséges – igyekeztünk a szemlélődő, megértő, okkereső megközelítést alkalmazni. Az egyértelműen destruktív hatásokkal kapcsolatban nem fogtuk vissza elítélő véleményünket, de amennyire csak lehetett, tartózkodtunk az előítéletes állásfoglalástól.

Az önálló véleményalkotást az olvasóra bízuk, mi a feladatunkat abban látjuk, hogy tényeket és megközelítési lehetőségeket vázolunk fel.

Munkánk során irányadóak számunkra Arthur Koestler gondolatai:

„A történésznek, a pszichológusnak vagy a szociológusnak az a célja, hogy az okok, következmények mentén megmagyarázza a társadalom viselkedését, s a cselekedetek mögötti tudatos és tudattalan szálak szövedékét kibogozza, de ténykedésének mindig elfogulatlan-nak, pártatlannak és etikailag semlegesnek kell lennie. A cél nem az ítékezés, csak a megismerés és a mérlegelés” (Koestler, 1999:111).

Mikonya György

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BEVEZETÉS A VALLÁSOS MOZGALMAK ÉS PSZICHO-CSOPORTOK PEDAGÓGIAI HATÁSÁNAK ÉRTELMEZÉSÉHEZ

A 21. század kihívásai

A most kezdődött 21. század, a lassan kifulladás posztmodern időszak egyik legfőbb jellemzője a rendkívüli változatosság. Szinte minden korábbi nézetrendszer elemei felismerhetők mostani környezetünkben és ezekből a lehető legváltozatosabb kombinációk jönnek létre, nem ritkán egymásnak is ellentmondó, szélsőséges részelemek találhatók bennük.

Ezeket a jelenségeket szakértők serege próbálja feltérképezni, megismerni, értelmezni és értékelni. A feladat különleges nehézségét az jelenti, hogy a közelmúltban szinte végtelen számú egyéni életmód-kombináció jött létre, amelyekből nagyon nehéz trendeket, általános érvényű megállapításokat megfogalmazni. Mindennek az okai visszanyúlnak az előző századba.

Már a 20. század is a mítoszok melegágyává lett, már akkor is egyre kevesebbet fogtunk fel a felhalmozott ismeretekből, miközben az iskolázottság és a műveltség minden korábbi mértéket meghaladott. Általánossá vált, hogy használtuk, de messze nem minden részletében értettük a körülöttünk levő eszközök működését. Ezeket a többnyire praktikus részleteket hatékonyan egyesítő ismereteket *felhasználói szintű tudásként* említi a szakirodalom. Mindezek ellenére gondolkodásunkban természetessé/elfogadottá vált, hogy hézagok, hiatusok vannak benne. Ez az űr tág teret adott mindenfajta integráló törekvésnek, és megszülettek a hatékonynál-hatékonyabb mítoszok. Ilyen volt a század elején a fajelmélet, az új típusú szocialista ember eszménye vagy az amerikai életforma mindenhatóságába vetett hit. A felgyorsult időben azonban egyre hamarabb pukkantak szét ezek a mítoszok, esetenként nagy emberáldozatot követelve és egyre gyorsabban születtek az újnál is újabbak (Popper, 2001).

A 20. századra jellemzőek voltak a tömegmozgalmak – világháborúk, forradalmak és ellenforradalmak, felívelő és elbukó diktatúrák, tömeges tüntetések és összecsapások, sztrájkok és demonstrációk követték egymást (Pataki, 1998:7).

Számolnunk kell azzal is, hogy a 21. században bizonyára még rafináltabbak, kiismerhetetlenebbek lesznek a modern technikai eszközök összűzéval megvalósuló befolyásolási és manipulációs technikák.

Konrad Lorenz (1994) nyolc pontban foglalta össze a 20. századi civilizáció vétkeit, amelyek lényegében a következők:

- (1) a Föld túlnépesedése,
- (2) a természetes élettér átalakulása,

- (3) az emberiség önmagával való versenyfutása,
- (4) az érzelmek fagyhalála,
- (5) a genetikai hanyatlás,
- (6) a tradíciók lerombolása,
- (7) az emberiség dogmatizálhatósága és az egyéniségvesztő hatások érvényesülése és
- (8) az atomfegyverkezés.

Sajnálatos, hogy ezekkel az alapkérdésekkel aránytalanul keveset foglalkozunk. Ez még valamennyire érthető az egyes individuum szempontjából, hiszen az adott személy tájékozatlannak és tehetetlennek érezheti magát ilyen horderejű kérdések megválaszolására. Annál érthetlenebb, hogy a nagy nemzetközi szervezetek is előnyben részesítik a középtávú problémák kezelését. Ennek ellenére az emberiség kollektív tudattalanjában – eltérő tartalommal és eltérő intenzitással, de permanens feszültséget keltő tényezőkként – ott lappanganak ezek a korábban felvetett kérdések.

Mit adhat ehhez hozzá a 21. század?

Minden bizonnyal megállíthatatlanul folytatódik majd a globalizáció, hiszen jelentős érdekek és a szükségszerűség is mozgatják ezt a folyamatot. A gazdaság, a fogyasztás, a hírközlés és közlekedés egységesülése mellett várható, hogy további új – a nemzeti társadalmak határain túllépő – interregionális politikai és gazdasági tömörülések jönnek létre.

Mindez kiegészülhet egy modern népvándorlással és az ebből következő megnövekedett mobilitással. Egyre újabb és újabb kisebbségi csoportok fogják színesíteni az európai kultúrát.

Mindezzel szemben erőteljes ellentendenciák is várhatók: a tiltakozók kulturális és életmódbeli zárványokba tömörülhetnek; megnövekedhet az emberi léptékű, átlátható, szorosan összetartó egyesülések szerepe. Remélhetőleg erősödni fognak a civil társadalmi kezdeményezések, ezeknek számtalan változatos formája alakul majd ki a zöldektől a szabadidő-tömörülésekig, a megerősödő diákmozgalmaktól az egyesületek változatos megjelenéséig. Várható az is, hogy a hagyományos értelemben vett pártok „közös szavazási szokásokkal jellemezhető polgárok alkalmi egyesülései lesznek” (Pataki, 1998:197). Ezek az új csoportosulások vélhetően a társadalmi integráció erőteljes szorgalmazói lesznek. A demonstrációk, a népszavazás szerepe bizonyára felértékelődik majd a jövőben, de előfordulhat ellentendenciaként a politikától való elfordulás is.

A másik fontos kérdés a természettel való kapcsolatra irányul: míg korábban a természet meghódítása volt az elsődleges cél, napjainkra már megelégednénk a természetbe való békés belesimulással. Az egyre gyakoribb katasztrófahelyzetek miatt nagyon fontossá vált a természet védelme az erőszakos, meggondolatlan

emberi beavatkozásoktól. Várhatóan a természet károsítása és védelme, valamint a katasztrófahelyzetek kezelése és ezen tendenciák egymás melletti létezése lesz a 21. század egyik meghatározó mozzanata. A katasztrófahelyzetek okozta bizonytalanság századunk egyik meghatározó alapélménye lehet!

Súlyos gond a társadalmi differenciálódás aggasztó mértékű növekedése a szegények és a nagyon gazdagok, továbbá a világgazdaság központjaiban és a perifériákban élők között. Mindez várhatóan újfajta tömegtípusok és tömegmozgalmak megjelenését eredményezheti.

Még senki sem tudja pontosan azt, hogy milyen következményei lehetnek a „felgyorsult időnek”. Az emberek többsége élete során teljesen másfajta körülmények közé kerül, mint amilyenekbe beleszületett, az egyéni életciklus elveszíti viszonylagos állandóságát és kiszámíthatóságát. A mindennapi életvezetés mintázatai folytonosan átalakulnak, változnak. A személyiségfejlődés korábbi fordulópontjai elmozdulnak, összezsúsznak, koravén kisgyermekeket és örök-gyermekek felnőtteket látunk egymás mellett nagyvárosaink közterein, utcáin.

Elsorvadnak, formálissá válhatnak és átalakulnak az élet fordulópontjaihoz kapcsolódó hagyományos beavatási rítusok. A rítusok teljes elvetésének ellenhatásaként szórványosan megjelenik ezek szigorú, rigorózus betartása.

A mobilitás, a hírközlés és a kapcsolattartás egyre újabb lehetőségei hirtelenséggel lesznek az emberi együttélés módjára. Újfajta együttélési minták jönnek létre – a szinglitől a nagycsaládig – átalakul a családi, baráti kapcsolatok rendszere. Az új minták szerint szerveződő kötelékek mellett már megjelent a hagyományos együttélési modellek preferálása az emberi kapcsolatok és a családi élet kérdéseiben, igyekezve azokat valamilyen módon szabályozni. Erre a vallásos mozgalmak mindegyike nagy figyelmet fordít. A szétesett, kiüresedett formációk mellett várhatóan felértékelődik a családi és rokonsági kapcsolatok megtartó ereje is.

Új – az emberiség történetében eddig nem ismert – lehetőségeket vet fel a szabadidő megnövekedése, ami egyre újabb igazi és kváziszükségleteket generál. Az éhező gyermekek és a milliókba kerülő extrém sportok egyidejű jelenléte a kor furcsa ellentmondása, de semmiképpen sem a humanizmus diadala.

A korábbiakhoz képest átalakulnak a munkavégzés társas feltételei, a kooperációs formák megszokott rendszere helyett egyre gyakoribb lesz a technikai eszközök segítségével kialakított kapcsolattartás, egyre többször fordul elő, hogy valaki csak virtuális módon érintkezik munkatársaival.

A 21. században azé lesz a hatalom, aki megnyugtatóbb és rövid távon is igazolható mítoszokat nyújt majd a tömegeknek, ezek között minden valószínűség szerint megnő az egyénileg kialakított vagy a kisebb, még átlátható közösségekben megszülető nézetrendszerek szerepe:

„Ha függőségbe kerülünk a tv-től, a politikai vagy vallási megváltás ködös ígéreteitől, az azért van, mert kevés olyan dolog van a birtokunkban, amire támaszkodhatunk, kevés olyan belső szabály, ami visszatartaná elménket attól, hogy átvegyék felettle a hatalmat azok, akik azt állítják magukról, hogy mindenre van válaszuk. Ha az elme nem képes

saját magát információval ellátni, akkor zűrzavarba süllyed. Minden egyes embernek hatalmában áll eldönteni, hogy tudata békéjét külső eszközökkel állítja-e helyre, melyeket nem tud uralni, vagy ez a rend egy belső munka eredménye lesz, amely szervesen nő ki (az adott személy) készségeiből és tudásából” (Lovász, 2005).

Mindehhez persze motivációra, erős akaratra, kitartásra van szükség, pontosan arra, ami száguldó korunkban hiánycikk.

Egy-egy átalakulási folyamatot jelentősen befolyásolhatnak – különösen, ha olyan érzékeny diszciplínáról van szó, mint a pedagógia – a nagy társadalmi átalakulások. Az ezredforduló kezdete körüli viták, értékelések, prognózisok mennyisége és tartalma áttekinthetetlenné vált. A kultúránkban amúgy is divatszóvá merevedett „válság” fogalmának permanens használata napjainkra teljesen megszokottá vált.

A teljesség igénye nélkül érdemes még megemlíteni néhány további problémát!

Az ember számára örök időktől fogva a legnehezebb kérdés annak az eldöntése, hogy mi a jó és mi a rossz. Erre a kérdésre csak kultúrától függő választ lehet adni. Napjainkban viszont összekeveredtek a kultúrák, az embernek pedig egyedül kell választ találnia erre a kérdésre, de erre a szituációra nem készítette fel az embert az evolúció (Csányi, 2000) – tehát a személyiség még magas iskolai végzettsége ellenére is felkészületlen lehet a jó válasz megtalálására.

Ezzel együtt jár egy másik furcsa jelenség, mégpedig az ember (örök) lázadása mindennemű tekintély ellen, ha az valamilyen részproblémát akar szabályozni, de furcsa módon ezzel párhuzamosan jelen van az autoritás keresése és időleges elfogadása a végső kérdésekre adandó válaszokra vonatkozóan. Ez néha furcsa helyzeteket teremt. Az életútelelmzésekben sokszor találkozhatunk olyan „notórius lázadókkal” akik végül valamelyik nagyon is direkt módon szabályozott csoportban, mozgalomban találnak hosszabb-rövidebb ideig tartó működési teret maguknak.

Minden – a modernitást megelőző világkorszakban – a vallás volt az uralkodó világmagyarázat. A vallás szolgáltatta a tudást és az erkölcsöt. A mindennapi élet és az emberi tevékenység minden formája a vallás útmutatásának volt alávetve. A modernitás világában azonban a tudomány lett az uralkodó világmagyarázat (Heller, 2000). Ugyanakkor a tudomány olyan bonyolulttá és az egyes ember számára oly annyira áttekinthetetlenné és összetetté vált, hogy számos – az adott személy szűk szakterületén kívüli jelenséget – mégiscsak „hit” alapján kényszerülünk elfogadni.

Ennek a relativizálási tendenciának a következménye a bizonyosság és a bizalmatlanság közötti ingadozás, a szélsőségek iránti fogékonyság, valamint az általános elbizonytalanodás.

Viszonyítási pontok sokasága veszi körül az embert, amelyeket a médiák tetzésük vagy érdekeik szerint alakítanak, színes, érdekes és vonzó tartalmukkal, szinte „mederbe terelik” a fogyasztót. A viszonyítási pontok ráadásul folyton átalakulnak, és mire az egyiket megszokjuk, máris jön egy újabb, érdekesebb.

A mérsékelt, szélsőségektől óvakodó, belülről kiegyensúlyozott (nagy)rendszerek – például ilyenek a történelmi egyházak is – veszítettek vonzerejükből, mert

működési mechanizmusuk, kialakult hagyományaik és történelmi tapasztalatuk miatt nem tudják – nem akarják és talán nem is kell nekik – azonnal követni a szélsőségek közötti ingadozást. Ettől szürkénnek, unalmasnak, életidegennek tűnhetnek.

Az általánossá vált elbizonytalanodás szétrombolt minden hagyományos emberi léptékű, biológiai kapcsolatokon alapuló csoportszerveződést: a törzset, a klánt, a bandát, a nagycsaládot, a nukleáris családot. *Az emberiség mára atomizálódott.* Az ideák kiszolgáltatása, az embergépek építése kapcsolatok nélküli, jól nevelhető emberi atomokat kíván. Ezek már létrejöttek, és most folyik a nagy globális építkezés (Csányi, 2000:90–91).

Összefoglalva az eddigieket – a vallásos mozgalmak, képességfejlesztő csoportok felől indulva – érzékelhető, hogy a megalapozott optimizmus, a remény, a sokfajta illúzió és a zsákutcák lehetősége ott lappang a jövőben, de

„kor és alkalom szülte prófétákban nincs hiány, akik rögeszméiket kínálják fel és újmódi üdvtanokat hirdetnek; »mini-fanatizmusaik« számára toboroznak híveket, mint kollektív öngyilkosságok szektavezérei. Akad meddő visszavágás, a megrettenésből táplálkozó visszajfordulási óhaj is. Csak az idő döntheti el, mi kerekedik felül, s milyen lesz az új évezred emberének alapvető létbelyzete” (Pataki, 1998:199–200).

Koncepcionális és kutatásmetodikai kiindulás

Kezdeként abból az általánosan ismert tényből indultunk ki, hogy átalakuló társadalmunk iskolai leképeződése olyan új kihívásokat jelent tanárok, tanulók és a szülők számára, amelyekre azok nincsenek és nem is lehetnek felkészülve.

Nézzünk meg rögtön egy gyakorlatból vett, de nem szokványos iskolai helyzetet:

„A 28 fős osztály magját 4 fő szabadidejét is együtt töltő regnumos tanuló jelenti. Velük erős versenyben vannak egy szcientológus házaspár ikergyermekei. A vallási hovatartozás egyébként nem kérdés, de nem is titok ebben az osztályban. Az eltérő életvezetési és szabadidős szokások miatt az osztályfőnök kénytelen foglalkozni vele. Az összképet még színesíti, hogy az ide járó roma tanulók is megosztottak, egyik részük szülei a pünkösdi mozgalomhoz tartoznak, másik részüké pedig egy eddig kevesek által ismert gyülekezetbe (bahá’i) járnak. Ráadásul az osztályról készült szociogram peremén még egy teljesen magányos »Jehovás« gyermek is van.”

A leírt példa talán a legösszetettebb az általunk vizsgált mintából és szerencsére ritka az ilyen tarka „osztálykép”, de az ebből a helyzetből fakadó kérdések további ösztönzést adtak kutatásunkhoz.

Többek között ilyen pedagógiai kérdések vetődtek fel bennünk:

Hogyan kovácsoljon ezekből a tanulókból közösséget az osztályfőnök?

Hol vannak a határok a személyiség tisztelete és az erőszakos befolyásolás között?

Mire kell vigyáznia ilyenkor a tanárnak, akár a legegyszerűbb iskolai helyzetekben, mondjuk ebédeltetés esetén?

Ezek mind-mind olyan kérdések, amelyek válaszra, megoldásra várnak, de jelentős háttérismeretet igényelnek.

A napi sajtót olvasva, televíziót, filmeket, klipeket nézve, vagy egyszerűen csak az utcán sétálva egészen érdekes további „pedagógiai” jelenséget lehet megfigyelni. Egyik-napról a másikra különböző egzotikus, vagy éppen régies elnevezésű csoportosulások jelennek meg és tűnnek el, úton-útfélen ingyenes előadásokra, személyiségfejlesztő tanfolyamokra, sőt, tanulást segítő tréningekre invitálják az érdeklődőket.

A hirdetésekben a legváltozatosabb kombinációk fordulnak elő, így például egy hirdetés szerint ovo-lakto-vegetáriánus étkezés, bibliaóra, vasárnapi iskola, egyénre szabott diéta, sóbarlang, talpmasszázs, életvezetési tanácsadás, agykontroll, többféle szabadegyetem, mozgásfejlesztő terápiák, személyiség- és készségfejlesztés, diszlexia-prevenció és számtalan jóga- és meditációs tanfolyam várja az egyik intézményben a jelentkezőket.

Már a hirdetések szintjén is az elképzelhető legtarkább kombinációkkal találkozunk, régi és új vallásos mozgalmaktól származó elemeket kombinálnak természetgyógyászattal, pszichológusok által tartott terápiás foglalkozásokkal, de előfordul meditációs technikák, jóga és mágikus hatásokra utaló mozzanatok említése is. Mindez persze az ingyenes előadástól a borsos árú tanfolyamig.

A hirdetések elemzése és a kezdeti tájékozódás után nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy egyre több mozgalom/csoport foglalkozik iskolán kívüli tanulás-sal, tanulás-segítéssel, személyiség-fejlesztéssel.

Óhatatlanul is felmerült bennünk a kérdés: vajon nem a szaktanárnak, netán az osztályfőnöknek kellett volna észrevennie, ha valamelyik növendéke tanulási zavarokkal küszködik?

Nem ő tudna – az okok ismerete miatt – hatékonyan segíteni?

Úgy tűnik, *mintha túl sok minden szorult volna ki az iskolából, mintha az iskola mellett – a pedagógia árnyékában – újszerű szerveződési formák jelentek volna meg, szokatlan, a hagyományos pedagógiából nem ismert módszerekkel, módszer-kombinációkkal.*

Megfigyeléseink alapján azt vettük észre, hogy ezekben a szubkultúrákban, vallásos mozgalmakban sokkal *gyorsabb válaszok születnek* a kor kihívásaira, mint a szervezetileg és strukturálisan is kötöttebb oktatási intézményekben. Véleményünk szerint ezek a válaszok fontos *jelzések* lehetnének a közoktatás számára, hiszen, mintegy *tünetként* mutathatják azokat a megoldatlan problémákat, amelyek kielégítése érdekében ezek az új formák/megoldások létrejöttek.

A további vizsgálódás érdekében célszerűnek látszott az egyes személyiségre vonatkoztatva is elemezni, értelmezni ezeket a komplex hatásokat. Mindehhez nélkülözhetetlen volt egy olyan *értelmezési keret* felvázolása, amelyik szemléletesen mutatja a különböző hatások összeadódásából, együttes megjelenéséből rejlő kombinációs lehetőségeket. Ennek a keretnek a segítségével dolgoztuk ki azt a metodikát, amelynek segítségével elemezhetővé vált egy-egy mozgalmon/csoporton belüli viszonyok rendszere.

A régi és az új vallásos mozgalmak személyiség-felfogásának közös sajátossága, hogy a hagyományos értelemben vett iskolai neveléstől eltérően, *egészlegességében (holisztikusan)* közelítik meg a személyiséget. A szokványos iskolákban pedig – ezzel szemben – a specializáció „áldozataivá” válhatnak a tanulók. Az egyébként jól felkészített és adott esetben hivatásuknak élő szaktanárok leginkább a tanuló egy-egy szakterületen történő előrehaladásáért, segítségéért éreznek és vállal(hat)nak felelősséget. Másként fogalmazva, a szaktanárok a holisztikus megközelítés személyi és intézményi feltételeinek hiánya miatt a szaktudományba és az ennek keretében történő fejlesztésbe „menekülnek”, ezzel mintegy elkerülve a kudarcokat és a tehetetlenség érzését, amit a tanárok akkor élnek meg, ha olyan történést vesznek észre, amin semmiképpen sem tudnának segíteni, mert sem idejük, sem anyagi fedezetük, de előfordul, hogy törvényes lehetőségük sincs erre.

A régi és az új vallásos mozgalmak, a különböző személyiségfejlesztő csoportok viszont felvállalják a személyiség holisztikus megközelítését, ebből kiindulva diagnosztizálnak és így fejtik ki hatásukat, mégpedig oly módon, hogy közben – a szokványos iskolai életen túlmutató – néha egész életre szóló változtatásokat indukálhatnak a tanulók életvezetésében.

Az egészleges megközelítésre több – egymáshoz is kapcsolódó – lehetőség kínálkozik. Elemzéseink eredményeként olyan integráló tényezőket vettünk számba, amelyek alkalmat adtak a holisztikus személet és gyakorlat érvényesítésére. Ilyenek például:

- (1) a Biblia nagyon eltérő értelmezéséből levezethető életvezetési szabályok,
- (2) a különböző képességfejlesztésre épülő pszichotechnikák bonyolult rendszere,
- (3) mindezek alkalmanként kombinálva természetgyógyászattal,
- (4) az úgynevezett keleti kultúrából eredő – egymással is vitázó – hatások,
- (5) az ezoterikus hagyomány hatásai,
- (6) a mágikus, sámánisztikus eredetű befolyásolási lehetőségek.

Ha a pedagógiai problémakör kifejtése érdekében csomópontokat keresünk, akkor további vizsgálati szempont lehetne az is, hogy az adott irányzat *létrehozott-e önálló iskolát* vagy más iskolaszerű intézményesített formát? Amennyiben van ilyen intézmény, akkor lehetőség lenne az egyes iskolai gyakorlat részletes leírására, elemzésére, összehasonlítására. Ezen – a távlatok szempontjából elvégzendő fontos és érdekes feladat helyett – most kényszerű okokból meg kellett elégednünk egyes részmozzanatok ezen koncepcióból történő kiemelésével és viszonylag önkényes csoportosításával.

Az átfogó érvényességű modellek felvázolásnak *akadályai* a számosak, így például:

1. Sok irányzat egyáltalán nem tulajdonít jelentőséget az írott, dokumentált forrásoknak, sokkal inkább személyes megélt gyakorlati képzéssel adja tovább az ismereteket.

2. A tudásanyagot sokszor lépésről-lépésre növekvő elrendezésben és egymásra épülő kurzusok formájában, azt mintegy fokozatokba rendezve adják tovább.
3. Ez a strukturált és néha többszörös nyelvi átkódolással védett tudás nem nyilvános, a hozzájutásnak előfeltételei vannak.
4. Ebből adódóan gyakori a páros mester-tanítvány kapcsolat, amelynek részletei természetükből adódóan intímek.

Pusztán a leírás nehézségeinek a felsorolása már tünetként (egyfajta tükrökép-ként) mutat néhány, a jelenlegi pedagógiai kultúrában nem vagy kevésbé használatos elemet. Ilyenek:

- a. A leírt, részletesen kidolgozott, de soha meg nem valósított modellek nem csekély jelenléte a „nyugati kultúrában”. Egyáltalán, ebben a kultúrkörben hajlamosak vagyunk a dolgok megvalósítását azok leírásával helyettesíteni. A nem leírt, de létező tudással, például némely gyakorló tanár tapasztalataival sokszor nem tudunk mit kezdeni. A keleti kultúrák egy részében a nem dokumentált tapasztalati tudás az előzővel azonosan érték.
- b. A tananyag adott esetben előfeltételekhez kötött átszármaztatása biztosabbá teszi a tananyagban való előrejutást, hiszen optimális esetben személyre szólóan és a gyakorlatban győződhetnek meg az oktatók arról, hogy semmit sem hagyott ki a tanuló. A logikai ugrás, az ide-oda való csapongás viszont – főleg a krónikus időhiány és a teljesítménykényszer miatt – zavaró tényezőként van jelen.
- c. A mester-tanítvány páros kapcsolatnak vannak hagyományai a nyugati kultúrkörben, az önképzőkörök, a szertárőr tanárok ápolták ezt a hagyományt, de ez egyre ritkábbá válik és napjainkra már ennek az intézményi feltételei is hiányoznak.

Szinte a vallásos mozgalmak, pszichocsoportok mindegyikének van – igaz sokszor csak utalásszerűen jelzett, vagy éppen csak megemlített, de semmi-képpen sem leírtnak, elemzettnek, értékeltnek tekintett – megállapítása, mondanivalója a gyermekekről, a tanulásról, a tanárokról, a szülőkről és az iskoláról. Némelyik irányzat eljutott az önálló iskola működtetéséig, mások valamilyen egyesületi formában, tanfolyami rendszerben fejtik ki hatásukat. Előfordul az egyházi törvény adta keretek közötti működtetés is. Találkozhatunk egyfajta „rejtőzködéssel” vagy éppen az irányzatok nevének megváltoztatásával is.

A kutatás során szembesülnünk kellett azzal a ténnyel, hogy a további munkához egyrészt interdiszciplináris megközelítésre lesz szükség. Továbbá az értelmezések sokasága miatt feldolgozhatatlan mértékűre duzzadt az összegyűjtött anyag, ezért praktikus megfontolásból szelekcióra kellett szorítkoztunk. Ez azt jelentette, hogy nem mentünk bele a bibliai szövegek eltérő interpretálásából

és életvezetési elvvé alakulásából adódó vitákba, hanem kiemelt elemzési szempontként főleg

- (1) a családi együttélés szabályaira és a gyermeknevelési elvekre, valamint
- (2) az intézményes nevelés gyakorlatára figyeltünk, amennyiben az adott mozgalomnak volt ilyen kezdeményezése, önálló tanfolyama, kurzusa, netán iskolája.

Kutatásunk további lépéseként meghatároztuk azt a kört, amelynek segítségével a lehető legdifferenciáltabb képet kaphatjuk egy-egy mozgalomról. Ennek szempontjai a következők:

1. Az adott mozgalom közleményei, dokumentumai saját magáról.
2. A benne élők beszámolóí, élményei, életérzésük.
3. Rokonok, barátok, ismerősök, szomszédok véleménye.
4. A mozgalmat valamilyen okból elhagyók nyilatkozatai.
5. Bírálatok, kritikai észrevételek az adott mozgalommal kapcsolatban.
6. Független szakértők, elemzők véleménye.
7. Más elemzések, értékelések az adott mozgalomról.

Természetesen – anyagi támogatás hiánya miatt – lehetetlen volt minden mozgalomnál ilyen következetesen érvényesíteni az elképzelésünket, ezért arra kényszerültünk, hogy – a későbbiekben olvasható tanulmányokban – némi egyszerűsítéssel – háromféle jelölést alkalmazzunk. A továbbiakban

- „EH” jelöléssel látjuk el azokat a részeket, amelyeket a vallásos mozgalmon kívülálló egyetemi hallgatók készítettek.
- Az „R” résztvevő jelölés olyan információkra utal, melyeket egyháztagok készítettek.
- Az egyházból kiváltak munkáira „K” jelöléssel hivatkozunk.

Értelemszerűen nem vállalhattuk fel azt sem, hogy minden tanulmányban egyenlő arányban legyen semleges résztvevő és a mozgalommal/csoporttal szembeni kritikus álláspont. A számos esettanulmányból, interjúból, dokumentumelemzésből és a résztvevő megfigyelés eredményeiből a neveléstudományi relevanciájú részek kiválasztására törekedtünk.

• Kutatásunk elvégzéséhez nagyfokú toleranciára, elfogadó magatartásra volt szükség. Ennek gyakorlati megnyilvánulása azt jelentette, hogy az interjúzás és a dokumentumok elemzése során nyitottak maradtunk minden személy véleménye, életvezetése, nézete, nézetrendszere iránt. Kétségeinket, kételyeinket, kérdéseinket, eltérő véleményünket – ami óhatatlanul és szükségszerűen megjelent – lényegében csak egymás számára fogalmaztuk meg. Alapelvünké vált, hogy minden esetben *a személy mögött álló szervezettel és sohasem az adott személlyel szemben fogalmaztuk meg észrevételeinket, kritikánkat.* Az interjúalanyok beszámolóí közelebb vittek bennünket az egyes vallások, mozgalmak lényegének megértéséhez.

Természetesen minden ilyen beszámoló egy szubjektív lencsén átszűrt információ-töredék, amelyről nem jelenthetjük ki azt, hogy egzakt, az adott vallást/mozgalmat a maga teljességében bemutató dokumentum.

Megszállottakkal, hiteles és hiteltelen mesterekkel, gurukkal, alacsonyabb és magasabb szinten beavatottakkal szinte úton-útfélen lehet találkozni. Az ő esetükben gyakran tapasztaltuk vagy legalábbis sejteni véltük náluk a kettős tanítást: azaz volt egy tanításuk a külvilág és az érdeklődők részére és egy másik a beavatottak számára, számukra szigorú titoktartási kötelezettséggel párosítva. Tehát részükről egyfajta féligazság az, amit kifelé mutathatnak, s lehet, hogy az igazság másik része az, amit a zárt közösség belül megtart magának. Ilyen értelemben nem állíthatjuk, hogy ezzel a feltáró jellegű munkával mindenütt eljutotunk volna a lényegig. Ehhez minimum több résztvevő megfigyelésre és sokkal nagyobb háttértámogatásra lett volna szükség. Mint láthatjuk majd, egyazon valláshoz vagy éppen szellemi közösséghez tartozó csoportosulások között is lehetnek ellentmondások, összetűzések; sőt, a külföldi, autentikus mintákhoz képest eltérések, „magyarítások” fordulnak elő, ennek feltárása csak tovább bonyolítja az egyébként sem könnyű feladatot.

Hol van az origó? Melyik közösség az igazi? Kinek? Mikor? Meddig?

Úgy véljük, ezek a kérdések, a 21. századi nagy keveredések és elmozdulások elemzése mindenképpen fontos feladat. Régi vallások, hitközösségek egyik napról a másikra oszlanak fel, tűnnek el és ugyanilyen tempóban jelennek meg újak, ezzel is mutatva az emberiség éhségét valamiféle transzcendencia iránt, az emberiség valamihez való tartozásának igényét.

Ezzel a ténnyel a mindenkori szülőnek, pedagógusnak számolnia kell és nem árt ismernie azokat a hatásokat vagy éppen veszélyeket, amelyek egy-egy gyermekre, illetve szülőre – netán magára a pedagógusra – hatással lehetnek/vannak.

Megközelítések – Tipológia

Témánk bevezetéseként először az ún. szektajelenség, illetve a pszichocsoportok definíciói és tipológiai problémáit kívánom bemutatni. Nézzük először az ún. szektákat!

Az etimológia szerint a szekta szó a latin *sequor* szó 'utána jár', 'kerget', 'követ' jelentéséből eredeztethető. A közvélemény szemében – a szociológiától eltérően, ahol semleges tartalmú az adott kifejezés – a szekta minősítéshez gyakran negatív értékítélet társul, ezért a tárgyilagos megközelítésre törekvők gyakran mellőzik is ezt a fogalmat és inkább a mozgalom, vallásos csoport, új vallásos mozgalom megnevezést használják.

A szociológus Wilson a szekták feltűnésének alapmotivációját vizsgálta, és ennek alapján megalkotta a maga tipológiáját, mely szerint vannak:

1. Olyan közösségek, melyek a belső személyes megtérésre helyezik a hangsúlyt – ilyenek a pünkösdisták, a Mozgalom Jézusért csoport.

2. Forradalmi szekták, melyek szerint a világot közvetlenül isteni beavatkozás fogja átformálni – ilyenek Jehova Tanúi, Isten Egyetemes Egyháza.
3. Befelé forduló, akik szakítanak a romlott társadalommal – ilyenek az amish-ok, a Krisna-hívők.
4. Manipulátor szekták, amelyek okkult eszközökkel, vagy más befolyásolási technikákkal ígérnek üdvösséget – ilyenek a szcientológia, a rózsakeresztesek.
5. Csodatevő szekták, akik az üdvözülést közvetlenül Isten megmentő erejétől várják – ilyenek az antoinisták, a Mahikari-szervezet.
6. Reformista törekvések, akik a tudat önkéntes megújításban bíznak – ilyenek a például a kvékerek.
7. Utópista vallások, akik a társadalmi megújulást vallási princípiumok alapján képzelik el – ilyenek az Ember Barátai csoport, a bahá'í-k (Vernette, 2003:15).

Az ismert hazai pszichológus, Popper Péter saját tapasztalatai alapján arra a következtetésre jutott, hogy a történelmi vallások nem tudták betölteni a tudomány bukott mítoszának megüresedett helyét. A teljesség igénye nélkül a következő mozgalmakat különbözteti meg:

1. Vissza a kezdetekhez, az ókori kereszténység tisztaságához (karizmatikus keresztények, Jehova Tanúi, gnosztikusok).
2. A modern kor szelleméhez alkalmazkodó mozgalmak (Hit Gyülekezete, Szcientológusok).
3. Szintézis nyugat és kelet vallásai között (antropozófia, teozófia).
4. Megtérés az egzotikus Távol-Kelethez (buddhizmus, Krisna-tudat, különböző jógaiskolák, transzcendentális meditáció).
5. Az ősmagyarok vallásának egyesítése a kereszténységgel (városi sámánizmus, táltos kultusz).
6. A zsidóság és a kereszténység egyesítése – Messiásváró zsidók (Popper, 2001:143–144).

A francia Vernette szektákat bemutató könyvében a klasszikus leíró tipológia szerint megkülönböztet:

1. ébredési mozgalmakat (kvékerek, pünkösdisták),
2. gyógyító csoportokat (antoinisták, Keresztény Tudomány),
3. ezredévhívőket (Jehova Tanúi, Isten Gyermekai),
4. szinkretista csoportokat (kaodaizmus, antropozófia),
5. gnosztikusokat (teozófia, szcientológia),
6. keleti vallásokat (Krisna-tudatúak, hinduizmus és a buddhizmus származékai) (Vernette, 2003:14–15).

Érdekes Margaret Singer amerikai kutató véleménye a szektákról, ő ugyanis úgy véli, szinte minden gondolkodási forma eltorzulhat a szektásodás irányába, „szek-

ták ugyanis nagyon sokféle téma mentén jöhetnek létre, így a politika, a vallás, a kereskedelem, a képességfejlesztő-technikák, az egészségvédelem, a tudományos fantasztikus irodalom, a pszichológia, az űrbeli jelenségek, a meditáció, az ázsiai küzdősportok és az ökomozgalom keretein belül is kialakulhatnak. Amennyiben abból indulunk ki, hogy minden szekta vallásos motívumokkal bír, akkor könnyen abba a hibába eshetünk, hogy nem vesszük észre azt a számos kicsi és nagy szektát, amelyek a társadalmat keresztül-kasul behálózják” (Singer, 2001).

Singer tipológiájában 10 szektafajtát különböztet meg:

1. az új-vallásos csoportok,
2. a hinduizmusra és a keleti vallásokra alapozó csoportok,
3. okkultista – sátánista, boszorkány csoportok,
4. spirituális tartalmú csoportok,
5. a Zen-re és kínai-japán filozófiára és misztikára épülő csoportok,
6. rasszista csoportok,
7. az ufóra és űrlényekre alapozó csoportok,
8. pszichológiai és pszichoterápiás csoportok,
9. politikai csoportosulások,
10. képességfejlesztő és életmód-változtató csoportok.

A neveléstudományi megközelítés számára hasznos lehet Süle Ferenc tipológiájának megismerése (Süle, 1997:269–270) mert pszichiátriai tapasztalatai alapján a lehető legtágabban értelmezi az új vallásos mozgalmakat, amelyek a következők:

1. A keresztényeghez kapcsolódó változatok: Jehova tanúi, Mormon egyház, Egyesítő egyház (Mun szekta), Mandram, Hit Gyülekezete, Heted-napi Adventisták, Új Apostoli Egyház, Holics csoport, Dunaföldvári őskeresztények, Család (Isten gyermekei) stb.
2. Hindu gyökerű változatok: Transzcendentális meditáció (TM), Hare Krsna mozgalom, jógairányzatok, tantrikus hinduizmus és Sai Baba mozgalom, Baba Ram Das és Bubba Free John, Bhagwan, Summit Lighthouse (Guru Ma).
3. Buddhista változatok: zen-buddhizmus, Nicheren Soshu (Soka Gakkai), tantrikus és tibeti buddhizmus.
4. Iszlám gyökerű mozgalmak: szufizmus, Memer Baba követői, Gurdjiff-Ouspenszky csoport, szubud, arica (Oszkár Ichaso), bahai.
5. Teozófia, antropológia.
6. Sámánisztikus mozgalmak: sámánkultuszok, Castaneda Don Huanja.
7. Mágia központú mozgalmak: okkultista és spiritiszta csoportok, boszorkányok, sátánisták.
8. Világi, szekuláris, tudományosságra hivatkozó „vallási” mozgalmak: dianetika és szcientológia, Synanon, Silva agykontroll, Erhard tréning, természetgyógyászati irányzatok, politikai áramlatok. Egyesek még az Amway (NETWORK) hálózatot is ide sorolják (a Mammon-imádat, mint alapmotiváció miatt).

Látható: tipológiában és vallásos mozgalomban nincs hiány! (A vallásos mozgalmak megnevezése és helyesírása is jelentősen eltér egymástól a tipológiákban, jelen esetben minden szerző eredeti felosztását és a mozgalmak általa alkalmazott helyesírását közöljük.)

A magyar viszonyokat talán a legjobban az APEH azon listája mutatja, amely az 1%-os felajánlás fogadására jogosultak technikai számaint közli. E szerint 2004-ben 121, 2005-ben 129, 2008-ban pedig már 157 vallásos mozgalom volt bejegyezve.

Személyiségelméletek a vallásos és a képességfejlesztő mozgalmakra vonatkozóan

Az alapproblémát az jelenti, hogy a különböző pszichológiai irányzatok és a hozzájuk tartozó személyiségelméletek sokasága ugyan értelmezhetővé teszi és segíti a vallásos mozgalmak és a képességfejlesztő csoportok hatásmechanizmusának feltérképezését, de sajátos szemléletmódjuk miatt be is határolják az elemzési lehetőségeket.

Pszichológusok, pszichiáterek számára íródott Süle Ferenc tankönyvként is használt jegyzete, amelyben a lélekgyógyászati irányzatok személyiségmodelljei fejezetben ezen hivatások sajátos szempontjai szerint ad átfogó ismereteket (Süle, 1997:72–80).

Az oly sokszor hiányolt holisztikus szemlélet és a kifejezetten pedagógiai megközelítés érdekében viszont célszerűnek látszik több, bizonyítottan hatékony személyiségelmélet segítségével egy – a neveléstudomány gyakorlatában is hasznosítható – értelmezési keret megszerkesztése azzal a céllal, hogy így együttesen, többé-kevésbé átláthatóan jelenjenek meg azok a hatások, amelyek befolyásolhatják egy adott személy döntéseit, életvezetési szándékait.

A számba vehető lényegesebb elméletek és személyiség-befolyásoló tényezők a következők:

1. Az általános pszichológia személyiség-felfogása és az agy kutatás néhány újabb eredménye.
2. Jung és a kollektív tudattalan elmélete.
3. Szondi sorspszichológiája és a családi tudattalan koncepciója.
4. Maslow elmélete a szükségletekről.
5. Feldmár András homeosztázis elmélete.
6. A társadalmi környezet és
7. a biológiai környezet hatásainak számbavétele.

Az egymás utáni besorolás és a szétválasztás természetesen csak elméletben történhet meg és pusztán didaktikai célból lehetséges.

1. Az általános pszichológia az érzékelésről és az agy kutatás néhány eredményéről

Kiindulásként fogadjuk el az általános pszichológia ismert megközelítését, amely nagyon leegyszerűsítve így hangzik: minden külső tényező a belső feltételeken keresztül hat. Persze az érzékelés és az észlelés mellett szerepe van minden további általános pszichológiai jelenségnek. Az egyes érzékszervekre és az azokat érő ingerekre vagy ingeregységekre minden vallásban és vallásos mozgalomban nagy figyelmet fordítanak. A történelmi egyházak esetében például a szentmise, istentisztelet – ebből a nézőpontból szemlélve – tökéletesen megszerkesztett ingeregységesnek is tekinthető. Vagy egy másik esetben, a középkori kolostorok scriptoriumának ablakait lehetőség szerint kékes-zöld erdő, hegyek, vagy víz felé tájolták, mert a zöld szín nyugtatja az írásban megfáradt szemeket. Egy másik vallás, az iszlám esetében az ima és az imahelyzet a kilégzés és a belégzés sajátos dinamikájára épül és meghatározott célzatú leborulások és meghajlások történelmileg kikristályosodott rendszerének is tekinthető.

Természetesen „élő hit” nélkül hiába hozzuk létre a fenti ingeregységeket, bármilyen figyelmesen is végezzük azt – abból vallásos élmény sohasem lesz.

Az érzékelés-észlelés törvényszerűségeinek ismerete a jó célok mellett a manipuláció számos lehetőségére is módot nyújt. Az egyik hírhedt japán szekta autodidakta vezetőjét történetesen a „Nemo kapitány” című tudományos fantasztikus film ihlette meg. Kezdeként követői szervezetébe vegyi anyagokat juttatott, majd a beavatásra váró híveinek olyan sisakot szerkesztett, amelynek a belső hőmérséklete 39-40 fok volt, továbbá a sisakban belül elhelyezett képernyőn 10-12 órán keresztül tudományos fantasztikus filmeket nézhetett a beavatásra váró személy különleges akusztikus ingerek kíséretében.

Témánk szempontjából még számos érdekes kérdés is felvethető: például az, hogy mivel magyarázható az, hogy bár az ember általában menekül a fájdalomtól, elkerüli azt, más esetben – történetesen a sátánista beavatási rítusban – diadalként, dicsőségként éli meg annak elviselését.

Az érzékelés-észlelés törvényszerűségeinek hagyományokba kódolt (liturgikus), tudatos vagy kevésbé tudatos megfigyelése minden vallásos mozgalom megismerésének fontos része.

Egy másik megközelítés a ráció és az emocionális hatások vizsgálatával foglalkozik (Koestler, 1999:281–282). E szerint az emberi elme alapvetően skizofrén: legalább két egymást kölcsönösen kizáró síkra hasad, látszólag összeférhetetlen dolgok is találhatók ugyanabban a tudatban. Ilyen társadalmilag elfogadott tudathasadás például – Koestler szerint – a kommunista eszmét valló milliomos vagy a nő pszichoanalitikus. Ez a dualizmus sajátos idegi folyamatokkal áll kapcsolatban. A neurológia szerint az érzések és érzelmek székhelye a talamusz (a középagy filogenetikailag régebbi része), a logikus gondolkodásé pedig az újabb keletű agykéreg. Egy adott szituációra kétféle egymást kölcsönösen kizáró válaszok, talamikus és kortikális viselkedésformák is lehetnek. Az irracionális hit az érzelmekben gyökerezik; az ember úgy érzi, hogy amiben hisz, az igaz. A hit úgy is megfogalmazható: „az ember a zsigereivel tud valamit”. A logikus gondolkodás az emberiség újonnan szerzett képessége, amely összeomlik a zsigerek legkisebb irritációjára, ha a talamusz megszólal, ő uralja a színpadot.

A pszichológus Popper Péter azt írja, hogy az érzelmek nem állnak akaratlagos szabályozás alatt. Nem vagyunk képesek megvalósítani egy olyan elhatározást, hogy gyűlölni fogjuk azt, akit szeretünk, kíváncsún fogjuk tartani, akitől undorodunk. Akaratlagos szabályozás alatt leginkább csak a viselkedésünk áll. Ráadásul az érzelmek nem logikai alapon keletkeznek, a kronológiai elrendezés közömbös számukra, erősségük pedig nem a történet objektív fontosságától függ. Az érzelmek elrendeződésének szubjektív és egyéni törvényei vannak (Popper, 2001:76–77).

A továbbiakban ismerkedjünk meg az agykutatás néhány erre a témára vonatkozó eredményével!

Wolf Singer német agykutató megállapításai szerint az agy rendkívül sok előzetes információt tárol. Az észlelés semmiképpen sem tekinthető az érzéki benyomások passzív felfogásának, hanem inkább az elvárások által vezérelt aktív keresésről van szó. Úgy vélhetnénk, hogy a világ objektív képe jelenik meg a tudatunkban. Arról a folyamatról – amelynek során ezt a valóságot, előzetesen mi magunk „raktuk össze” a tudatunkban – nincs tudomásunk. Nagyon sok mindent teszünk olyan ösztönző erők alapján, amelyekről nem is tudunk! Hiszen mindabból, amit az agy feldolgoz és nem tudatosul, sok minden lehet fontos a későbbi cselekvéseink során. Ebben a folyamatban meghatározó szerepe van a korai anya–gyermek kapcsolatnak, amelynek hároméves kor előtti tartalmáról – a szituatív emlékezés hiánya miatt – nincsenek emlékképeink. Mindenesetre ezek a tartalmak később – nem tudatosult motívumként – befolyásolhatják észlelésünket és a többi pszichés alapfunkciónkat. A különböző pszichoterápiás módszerek mellett a szcientológiában alkalmazott dianetika kiemelt jelentőséget tulajdonít eme korai életszakasz történéseinek.

Ez a tény is nagyon jól mutatja a korai gyermekkori ingerek jelentőségét: sok régi és új vallásos közösség fontosnak tartja, hogy már ebben a korban meghatározó ingerek éréjék a gyermekeket és meg is teremtik ennek a feltételeit. Számos

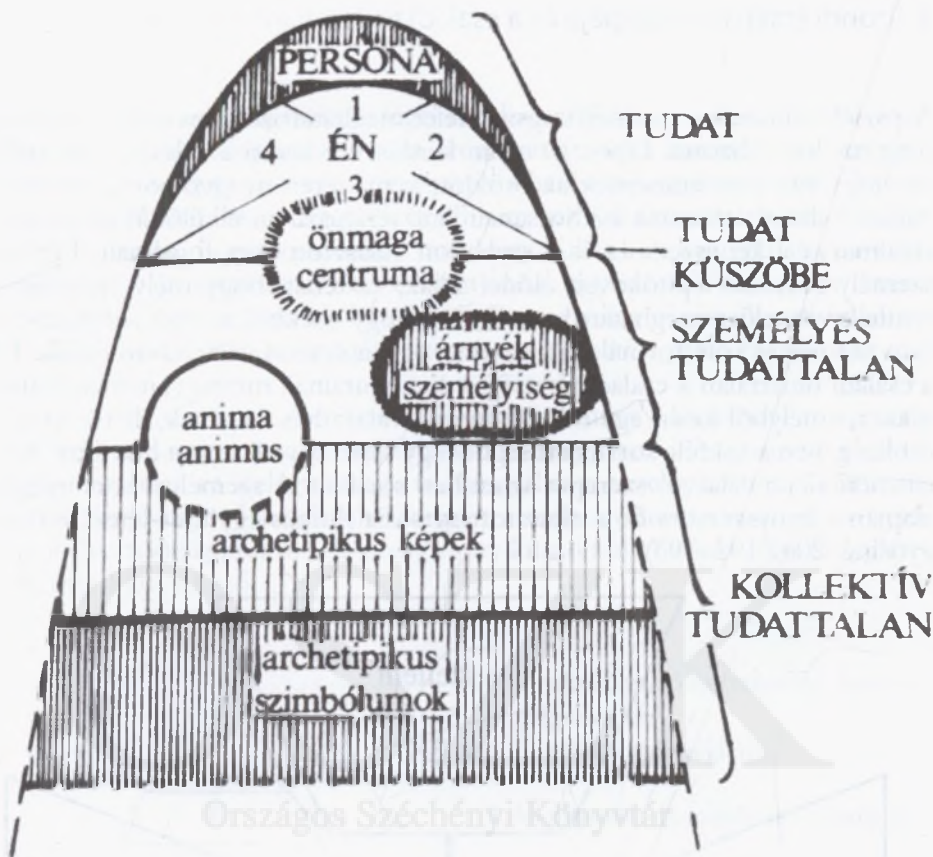
gyülekezetben külön helyiséget biztosítanak a kisgyermekes anyáknak, akik multimédiás eszközök segítségével részt vehetnek az adott közösség rendezvényein.

2. Jung felfogása és a holisztikus szemlélete

Carl G. Jung az egyetemes emberi kultúra felől közelíti meg a személyiséget. Szerinte az emberi léleknek van egy mozdíthatatlan, legbelső szilárd magja (Selbst) ami az élet során nem változik. A Selbst hordozza magában az előző életek lecsapódásait és a genetikai örökséget. Ezen utóbbiról mostanában egyre pontosabb tudásunk van. A Selbst tehát lényegében hozzáférhetetlen és nem lehet változtatni rajta. A Selbst-et a Persona (a szerepszemélyiség) veszi körül, ami nem más, mint azon személyiségvonások összessége, amelyek utánzás, fontos érzelmi kapcsolatok, oktatás és nevelés hatására jönnek létre. A Persona tehát egyfajta szűrő a Selbst és a világ között. Minden indíték belülről kifelé áthalad, és esetleg módosul vagy deformálódik a Personán, és minden külső hatás, ami az embert éri és befelé tart, ugyancsak itt halad át.

A Personában fejtik ki hatásukat a tanárok, ezt célozzák meg az új vallásos mozgalmak és a képességfejlesztő csoportok képviselői is (Popper, 2007: 71–72).

Jung elméletéből – témánk szempontjából – kiemelten fontos a kollektív tudattalan megismerése, amelyben évezredek információi tárolódnak ős-mintázatokba, archetípusokba kódolva, amelyek azután szimbolikus képek formájában aktivizálódnak (Gyöngyösiné, 2007:170). Ezek a tudattalant kitöltő minták azonban csak mint potenciálok léteznek, a megjelenésükhöz a külvilágból érkező ingerekre, külső aktiválásra is szükség van. Tehát a kollektív tudattalan olyan rezonátorként működik, amelyik a vele azonos külvilági ingereket, hatásokat felnagyítja, míg a vele ellenkezőket lecsökkenti. Tekintve, hogy a tudattalan lélekrészeinkre való rátalálás az önmegvalósítás kikerülhetetlen lépcsőfoka, ennek a folyamatnak a gyorsítása, lassítása jelentős személyiségformáló tényező, amivel nyíltan vagy rejtetten élnek a vallásos mozgalmak. A személyiség természetesen állandóan változó „*mozgásban lévő és saját magát szabályozó rendszer, aminek lényege, hogy a tudattalan állapot [...] és a tudatosság viszonylagos egyensúlyra törekszik. Ha bármelyik terület egyoldalúvá kezd válni, a psziché automatikusan korrigálni igyekszik azt, felhasználva eszközül úgy kreatív (álom, mese, mítosz, alkotói folyamatok), mint destruktív megoldásokat (neurózis, pszichózis, szomatikus betegségek stb.)*” (Gyöngyösiné-Oláh, 2007:184).

2. sz. ábra: Jung személyiségelmélete (Forrás: Gyökössy, 1992)

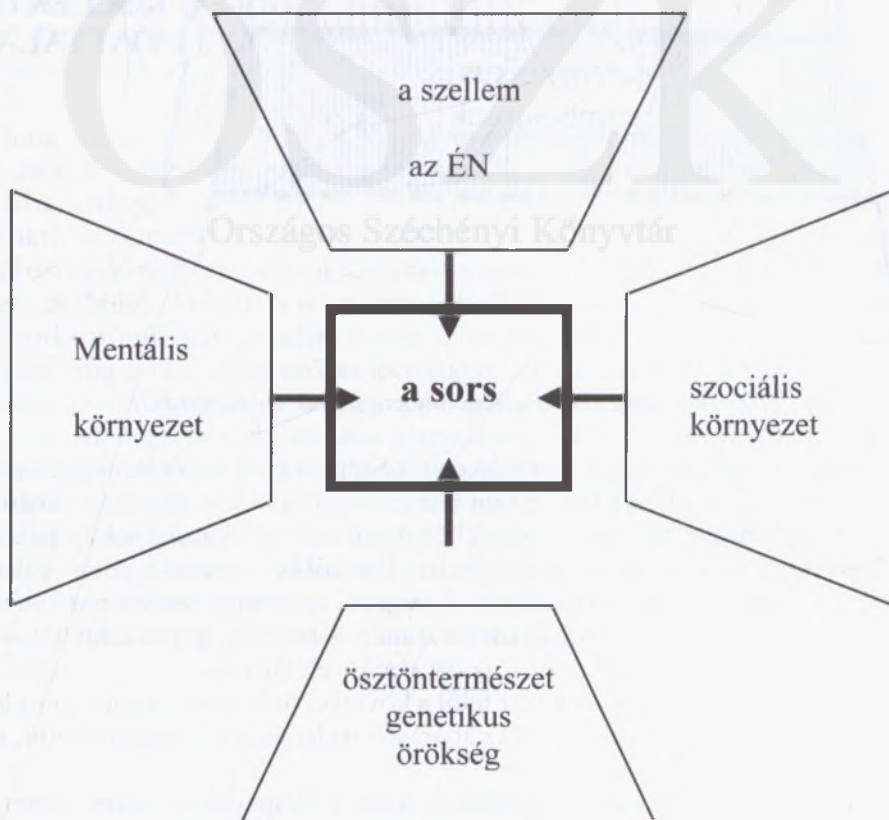
Jung szemlélete jelenik meg a gyakorló orvos Szepesvári Elemér koncepciójában is (Szepesvári, 1996). Ebben az anyagi test egy fordított kúp alapja (szomatikus mező). A kúp magasságvonalát a pszichés mező képezi. A tudat a kúp palástja, ennek inverze a végtelenbe nyúló tudattalan. Ez utóbbit a mentális mező választja ketté egyéni és kollektív tudattalanra. Az egyéni tudattalan része a tudatelőttes, amelyben az emlékképek tárolódnak és onnan a tudatba is visszahívhatók. A kollektív tudattalan – Jung szerint – az ősi élmények tárháza.

A tudat rétegződése a fizikai test felől a következő: ösztön, érzélem, értelem, akarat és hit. A hit megkönnyítheti az átjárást a tudat és a tudattalan között, elősegíti az intuíción.

A holisztikus megközelítés legfőbb érdeme a túlspecializált szemléletet kiegészítő, nem kizárólagosságra törekvő egészes megközelítés, amelyben az olyan fontos lelki tartalom, mint a hit is helyet kap.

3. Szondi sorspszichológiája és a családi tudattalan

A pszichodinamikus személyiségszemlélet meghatározó képviselője – Freud és Jung mellett – Szondi Lipót. Ő olyan kérdésekre keresi a választ, mint például az, hogy van-e az embernek az öröklött kényszeren nyugvó sorsa mellett szabadon választható sorsa is? Sorsanalitikus terápiájában elkülöníti egymástól és alkalmazza a kényszersors és a szabadon választott sors fogalmait. Egy adott személy sorsának építőköveit elődei adják, az tehát, hogy mely építőelemmel rendelkezik, előre meghatározott. De az, hogy ezekből az építőelemekből milyen személyes sors formálódik ki, az az egyén szabad választásán múlik. Tehát a családi tudattalan a család lehetséges sorsfiguráinak mintagyűjteményét tartalmazza, amelyből az én egy mintát, figurát választhat magának, illetve az esetek többségében a sokféle sorslehetőségből egy saját, egyedi sorsot hoz létre. Szondi elismeri az én választó szerepét az emberi sorsban. A személyes sors mindezek alapján a kényszersors és a választott sors dialektikus együttes létezése (Gyöngyösiné, 2007:192–193).

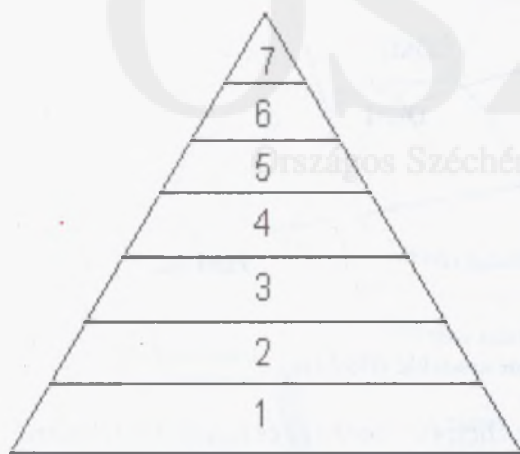

3. sz. ábra: Szondi dialektikus sorstani sémája (Forrás: Gyöngyösiné, 2007)

4. Maslow a szükségletekről

Maslow a személyiséget egészlegességében, dinamikájában és célra törő irányultságában fogta fel. Felfogása szerint a személyiség olyan integrált egész, amely nem ismerhető meg az egyes részek egymásra hatásának eredményéből. Az atomisztikus ok-okozati összefüggések egyébként sem alkalmasak a személyiségjegyek létrejöttének megválaszolására, mivel egy külső befolyás általában a teljes személyiséget változtatja meg, nem csupán annak egy részét. Például egy trauma esetében soha sincs egy az egyben történő megfelelés ok és okozat között, a trauma következményében az egész személyiségre hatást gyakorol (Gyöngyösi-né, 2007:246).

Maslow motivációs elméletében elkülöníti egymástól a biológiai és a szociális szükségleteket. Szerinte az alacsonyabb szinten megjelenő biológiai szükségletek a legerőteljesebbek és kielégítésük nem halogatható, ezzel szemben a hierarchia magasabb szintjein levő szociális szükségletek ereje a változás során egyre gyengül, a motívum kielégítési módja pedig egyre kifinomultabb lesz. A szükségletek hierarchiája a következő:

7. Önkualizáció és transzcendens önmegvalósítás
6. Esztétikai szükségletek
5. Megismerés és megértés szükséglete
4. Önbecsülés szükséglete
3. Szeretet és valahová tartozás szükséglet
2. Biztonság iránti szükséglet – fizikai védetség
1. Fiziológiai szükségletek

4. sz. ábra: Maslow a szükségletekről (Forrás: Gyöngyösi-né, 2007:248)

5. Feldmár András homeosztázis-elmélete

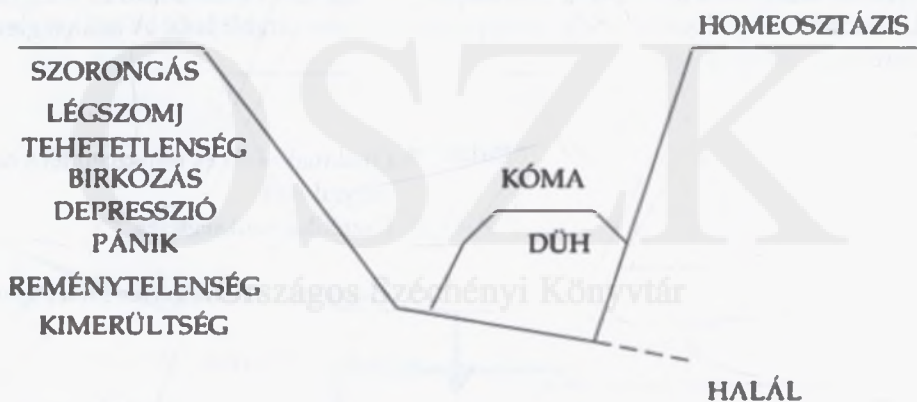
Feldmár András (1997) a „keleti gondolkodásban” és a nyugati gyógyításban jártas pszichológus a válságba került ember leépülésének és felépülésének lépéseit mutatja be a „keleti pszichológia” szerint; ennek lépései a következők:

(1) a kötődés, a ragaszkodás, (2) ebből fakad a szenvedély és mindenféle érzelmek, (3) ha ezek kielégítése elé akadály gördül, akkor keletkezik a harag és a düh, (4) ha előnt bennünket a düh, téves ítéleteket hozunk, téveszmék, hallucinációk, illúziók támadhatnak bennünk. Ezt követi (5) az emlékezet elvesztése, (6) a bölcsesség, azaz a megkülönböztetés képességének elvesztése, végül (7) a teljes összeomlás.

A felépítés, a segítségnyújtás pontosan az ellenkező irányban halad.

Mindezen tartalmak a hét halálos bűnként ismertek a nyugati kultúrkörben, de a sorrend és az ok-okozati összefüggések mások.

Feldmár (1997) a személyiség későbbi életvezetésében fontosnak tartja a szülés-születés körülményeit és különösen az ekkor fellépő fuldoklásos állapotnak tulajdonít nagy fontosságot. Ezt a következő ábra szemlélteti:

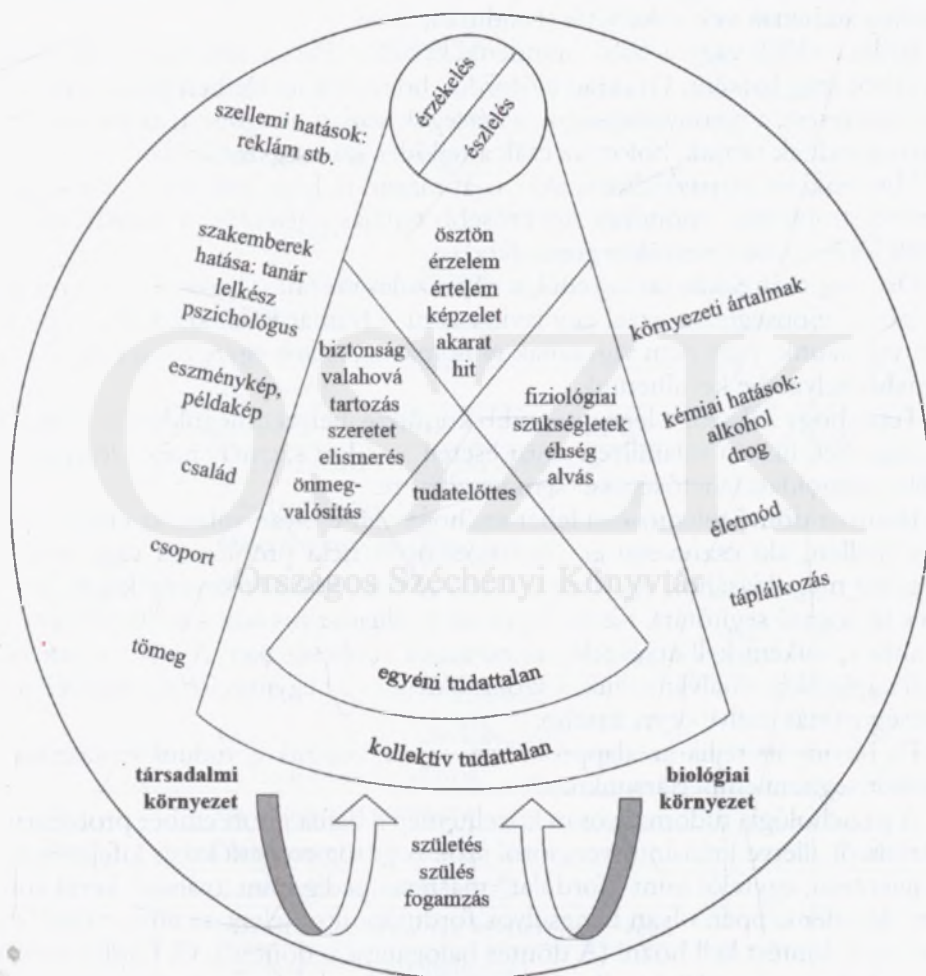

5. sz. ábra: Feldmár modellje (1997:146)

A pszichológus tapasztalatai szerint az ábrából levonható és leginkább félreértelmezett tanulság a következő: a legveszélyesebb az, ha az ember homeosztázisba kerül és jól érzi magát, mert onnan indult ki az egész probléma. Ugyanis a homeosztázis okozta a szorongást, a szorongás a légszomjat és ez így megy tovább. Feldmár András véleménye szerint: sokan élünk úgy, hogy megtanultuk – és soha nem gondolkodtunk el azon, hogy hogyan tanultuk ezt meg –, hogy elkerüljük a homeosztázist és vigyázzunk arra, hogy soha se érezzük jól magunkat.

Összefoglalva az eddigi – meglehetősen önkényesen válogatott személyiség-felfogásokat – megállapítható, hogy a választott kutatási témánkhoz – ti. a vallásos mozgalmakban rejlő pedagógiai lehetőségek feltárásához – mindegyik elmélet valamilyen új aspektussal járul hozzá. Az alábbi összegző jellegű modellben szándékosan választottam szét a biológiai és a társadalmi hatásokat, mert

így lehet szemléletesen érvényesíteni a holisztikus megközelítést. Ez a modell olyan mesterséges konstrukció, amelyik érthető okból nincs pontosan ugyanígy jelen az objektív valóságban, de mintegy sűrítve tartalmazza legfontosabb hatótényezők bemutatását a vallásos mozgalmak és a pszichocsoportok hatásmechanizmusának szemléltetéséhez.

6. sz. ábra: Holisztikus személyiség-modell (Mikonya, 2008)

A bajbajutott ember

Mindennapi életünkben mindegyikünkkel, bármikor történhetnek olyan események, amelyek pillanatok alatt átrendezik a dolgok fontossági sorrendjét. Megszűnik a már megtapasztalt biztonságérzet, ideiglenesen vagy tartósabban felborul körülöttünk vagy bennünk a világ megszokott rendje, összeomolhat az előzőleg stabilnak vélt énképünk (Hajduska, 2008:7).

Bajba – előbb vagy utóbb – mindenki kerülhet. Persze sok múlik azon, hogy mit élünk meg bajként. Gyakran előfordul, hogy már az életben gyakori kísérletező útkeresést, a bizonytalanságot, a kétségek közötti vergődést, az eltévedést is súlyos gondnak tartjuk, holott az csak a fejlődés szükségszerű része.

Mindenki megtapasztalhatja akár saját magán is, hogy sokszor már a legegyszerűbb probléma – mondjuk egy erősebb fejfájás – jelentősen átalakíthatja, az esetek többségében beszűkíti gondolkodást.

De a baj csak ritkán jár egyedül, a népi szólás szerint is „csőstül jön a rossz”. Az esetek többségében ezzel egy lavinaszerű folyamat veszi kezdetét, és ha mi nem vigyázunk, vagy nem vigyáznak ránk mások, akkor egyre rosszabb, kilátástalanabb helyzetbe kerülhetünk.

Tény, hogy sokszor a legegyszerűbb konfliktushelyzet megoldása is nehézséget jelenthet, hiszen valamilyen zavar esetén az adott személy még a legnyilvánvalóbb megoldási lehetőségeket sem veszi észre.

Ilyenkor döntő jelentőségű lehet az, hogy van-e olyan valaki az érintett személy mellett, aki észreveszi és segítséget nyújt neki problémája vagy problémagócái megoldásához. Az ilyen sorsfordulóknál sokszor kevés a kapaszkodó, nincs támogató segítőtárs. Kevés fogódzó, tradíció, rítus köti a civilizáció emberét ahhoz, miként kell átvészelní az esetleges veszteségeket. A közösségek előírásai napjainkra elhalványultak, a szokásokban és az egymás ismeretéből fakadó segítségnyújtás esélye egyre kisebb.

És bizony itt rejlik az alapprobléma – észrevesszük-e, tudunk-e, akarunk-e ilyenkor segíteni embertársunknak?

A pszichológia tudományosan közelíti meg a bajba jutott ember problémáját és krízisről, illetve krízisintervencióról szól. A görög eredetű krízis kifejezés ket-tős jelentésű, egyfelől mint „fordulat” másrészt pedig mint „válság” kerül említésre. Mindenképpen olyan hangsúlyos fordulópontot jelent az ember életében, amelyben döntést kell hozni (A döntés halogatása is döntés!). G. Caplan szerint a krízishelyzet olyan lélektanilag kritikus szituáció, amely a személy számára érzelmileg hangsúlyos, kiemelten fontos az adott időszakban, semmiképpen nem elkerülhető, az egyén kénytelen szembenézni vele, minden figyelme és erőfeszítése a megoldásra irányul, de a szokásos problémamegoldó eszközökkel az illető számára nem leküzdhető (Caplan, 1964).

T. H. Holmes pszichiáter professzor kutatási eredményei alapján megszerkesztette a 43 jelentős életeseményt bemutató Szociális Alkalmazkodási Skálát, amelyik a következő sorrendet állapítja meg (in Hajduska, 2008:16–17):

Sorrend	A krízis	Pontszám
1.	Házastárs halála	100
2.	Válás	73
3.	Elszakadás a házastárstól	65
4.	Börtön, fogság	63
5.	Közei hozzátartozó halála	63
6.	Sebesülés vagy betegség	53
7.	Házasság	50
8.	Felmondás	47
9.	Kibékülés a házastárssal	45
10.	Nyugdíjazás	45
11.	Családtag megbetegedése	44
12.	Terhesség	44
13.	Szexuális problémák	39
14.	A létszámában nagyobb család	39
15.	Üzleti változás	39
16.	Megváltozott pénzügyi helyzet	38
17.	Közei barát halála	37
18.	Munkahely-változtatás	36
19.	Házastársi viták gyakoribbá vagy ritkábbá válása	35
20.	3 millió forint feletti kölcsön	31
21.	Kölcsönbefizetés esedékessége	30
22.	Új hivatásbeli feladatok	29
23.	Gyermek elköltözése	29
24.	Nehézségek rokonokkal	29
25.	Rendkívüli teljesítmény	28
26.	Házastárs hivatásának kezdete vagy vége	26
27.	Iskolakezdés vagy befejezés	26
28.	Megváltozott életfeltételek	25
29.	Megváltozott szokások	24
30.	Nehézségek a főnökkel	23
31.	Munkaidő vagy munkafeltételek változása	20
32.	Elköltözés	20
33.	Iskolaváltás	20

Sorrend	A krízis	Pontszám
34.	Szabadidő eltöltésének másként alakulása	19
35.	Új feladatok a gyülekezetben	19
36.	Más társadalmi kapcsolatok	18
37.	1 millió forint alatti kölcsön	17
38.	Megváltozott alvási szokások	16
39.	Családi találkozók sűrűbbé vagy ritkábbá válása	15
40.	Étkezési szokások megváltozása	15
41.	Szabadság	13
42.	Karácsony	12
43.	Kisebbségi törvényszegések	11

7. sz. táblázat: Holmes-skála

A kutatások arra a kérdésre is választ adnak – az előzőek alapján –, hogy mely személyek különösen fogékonyak a krízisállapotra. Tehát különösen veszélyeztetettek:

- az impulzus-kontroll zavarával küzdők,
- a klasszikus szenvedélybetegek (alkohol, drog-függők),
- az újabb dependenciák áldozatai (játékszenvedély, evészavar, kapcsolati függőség),
- a gyenge mentális kontrollal rendelkezők,
- az alacsony feszültség-szint-tűrők,
- az erősen indulatvezéreltek,
- az önértékelési zavarral küszködők,
- a túlérzékenyek.

A krízisállapotok között is különleges – pedagógiai vonatkozásai miatt – az intergenerációs krízis, amely szinte misztikusan visszatérő válságokat jelent: „*amennyiben valaki a saját életében kritikusan és feldolgozatlanul élt át jelentős élethelyzetet, az a következő generációra is kihathat, hiszen a megoldatlanságot, a helyzethez fűződő szorongást és félelmeket tovább viszi, szociálisan örökíti az utódokra. Így bizonyos krízisek generációkon keresztül újra és újra éledhetnek, visszatérhetnek*” (Hajduska, 2008:20).

A krízis mindig a korábbi egyensúly felbomlását jelenti. Az érintett személy az ideiglenesen fellazult rendszerben keresi a kiutat, az új egyensúly lehetőségét. Ez egyébként lehet minőségileg jobb, előnyösebb is, mint a korábbi állapot – a szakirodalomban ismeretes a kreatív krízis fogalma is –, de lehet az előzőnél labilisabb, az alkalmazkodást beszűkítő is.

A krízis időben is korlátozott, viszonylag rövid lefutású változás. „*Az igazán kritikus események megállítják az időt, bevésődnek a tudatba, átrendezik a mindennapokat és soha többé nem lesz utána úgy, ahogyan előtte volt*” (Hajduska, 2008:7).

A krízisállapot lefutása a következő szakaszokban történhet. Ez a felosztás értelemszerűen mesterkélt és leginkább didaktikai célzatú:

1) *A készenléti állapot* – ennek látványos fiziológiai tünetei a következők: megemelkedik a vérnyomás, szaporább lesz a szív működés, izomfeszülés léphet fel, kitágulnak a pupillák. Pszichés funkciók is segítik az alkalmazkodást, a figyelem, az érzékelés a kiváló ingerre fókuszál, a gondolkodás, az asszociáció ideális esetben élesebb lesz, még az emlékezés is mutathat időleges javulást. Tehát a személyiség minden erejével készenléti állapotba kerül, amit követ

2) *a küzdelem fázisa* – amennyiben az eredményes a próbálkozás(ok) hatására tartósan vagy ideiglenesen helyreállt az egyensúly, nyugalmi állapot következik be. Ellenkező esetben eredménytelen próbálkozások sora és a megoldás keresésének fázisa következik. Az újabb pszichológiai szakirodalom a megküzdési stratégiák elnevezéssel részletesen leírja ennek a folyamatnak a részleteit (Oláh, 2005). Témánk szempontjából fontos annak említése, hogy egy-egy személyiségre jellemző, hogy milyen megküzdési módokat használ. Sikertelenség esetén következik

3) *a kapkodás fázisa*, ami már a leginkább érzelemvezérelt cselekvések sora. Ilyenkor újabb és újabb technikák kerülnek kipróbálásra – új vallásos mozgalmak esetén gyakran megfigyelhető a gyors váltás egyik karizmatikus csoportból a másikba. Tanúságtételek tartalomelemzése mutatja a lehetőségek végtelenségét.

„A 35 év körüli középfokú műszaki végzettséggel rendelkező férfi nem találta helyét a világban. Jó állása volt, rendezett családi körülmények között élt, de mégis hiányzott valami az életéből. Véletlenül találkozott egy radioesztétizás méréseket végző emberrel – aki ennek adta ki magát. Miután megismerte a »vesszővel« való bánásmódot, új kérdések merültek fel benne és egyre újabb csoportokba került, ahol az időutazástól kezdve az írsz-diagnosztikáig mindenfélét tanult. Még drága külföldi tanfolyamokon is járt. Egy másik véletlen folytán egyszer kézrátétellel »meggyógyított« valakit, és ettől kezdve ezzel kezdett foglalkozni, egészen addig, míg »szellemi erői ki nem merültek«, és megszállta egy démon, akitől már nem tudott szabadulni. Súlyos közlekedési balesetet szenvedett, amelyből csodával határos módon megmenekült, ennek hatására megtért, és egy történelmi egyházhoz tért be. Ebben a gyülekezetben most nagyon aktív, következetes, a rendszabályokat szigorúan betartó és másokkal is betartató személy lett.”

Ez a férfi sehol sem bírta ki sokáig, mindig mindenhol továbbállt és választásai során mindig egyre rosszabb helyzetbe került. Talán egy belülről kiegyensúlyozott történelmi egyház keretei között hosszabb időre is nyugalmat talál!

A görcsös keresés, a felgyúlt indulatok erősen csökkentik az érintett személy önértékelését, megnehezítik a racionális gondolkodást. A viselkedés rendezettség felborulhat és realitáskontroll nélküli beszűkült állapot következhet be.

Ebben a veszélyes fázisban el is mérgesedhet, de – szerencsés külső és belső körülmények egybeesése révén – meg is oldódhat a krízis. Ha ez nem történik meg, akkor következik be

4) *az összeomlás szakasza*: az alkalmazkodóképesség végképp felborul, az affektivitás és az indulatok veszik át az irányítást. Ebben a fázisban döntő szerephez jutnak a pillanatnyi impulzusok. Ilyenkor az érintett személy kifejezetten fogékony a külső beavatkozásra, könnyen befolyásolható, hiszen érzelmvezérelt, labilis, zaklatott, észlelése, figyelme, asszociációs képessége, indulatai beszűkülnek és a befolyásoló személyre koncentrálnak. Nemcsak a befolyásolhatósága erős ilyenkor, hanem motivációja is arra, hogy segítséget kapjon, hogy nyugodt körülmények között, szabadon beszélhessen érzéseiről, gondolatairól, fantáziáiról. A sors tragédiája, hogy gyakran ilyenkor marad egyedül a krízishelyzetbe került személy. Ezt a felfokozott lelkiállapotot sokszor ösztönösen megérzik a különböző „mozgalmak” erre specializálódott képviselői, akik ilyenkor többszörösen kipróbált, hatékony módszerekkel nyújtanak „segítséget”.

A klasszikus krízisintervenció legfontosabb feladata a beszűkült tudatállapot tágítása, ami nagy türelmet és szakmai felkészültséget igénylő feladat. Nehéz pontosan behatárolni ebben a folyamatban azt a pontot, hogy meddig mehet el az ismerős, a munkatárs, a barát, és mikortól kell/érdemes pszichológus, pszichiáter segítségét kérni.

A beszűkült tudatállapot nyomán létrejött regresszió megszüntetése többnyire lassú, a segítő személyt is terhelő, empátiát és kreatív megoldási módokat kereső feladat, ami csak lassan, az időben széthúzva hoz eredményt. Ezzel szemben a különböző mozgalmak sokszor karizmatikus képességekkel rendelkező segítői azonnali „csodát” ígérnek vagy tesznek, mondjuk kézrátétellel, vagy további kifinomultabb, más hatásokkal kombinált módszerekkel. A sokféle módszerkombináció hatásmechanizmusa nagyon eltérő, destruktív és harmonizáló hatások bonyolult szövődéke jön bennük létre, ami adott esetben segít, megmenthet embereket, másoknál pedig időleges menedéket jelent, egészen addig, ameddig újra krízishelyzetbe nem kerül az érintett személy.

Korunk médiavezérelt közfelfogása eléggé furcsa ennek megítélésében: segíteni ugyan nem tud, de minden más „segítőszándékú” beavatkozást élesen bírál.

Összegezve és leegyszerűsítve az eddigieket megállapítható, hogy ameddig a klasszikus krízisintervenció a beszűkült tudatot lassan, türelmesen tágítja, addig a különböző „mozgalmak” gyors és hatékony módszerekkel, valamint hatásos, többszörösen kipróbált „panelekkel” dolgoznak/manipulálnak.

Az igazság kedvéért még fontos megemlíteni, hogy a krízishelyzetek jelentős része szakemberek és „segítőszándékú idegen közreműködők” nélkül pusztán az

élet sodrása, a múlt idő és a véletlenek összjátéka során oldódik meg. Az adott probléma sokszor elmerül a tudattalan valamelyik zugába, ahol egy időre eltűnik, vagy máshol, másként újra a felszínre kerül.

Egyetlen személy sem képes felvállalni minden társadalmi probléma kezelésének a gondját, főleg akkor nem, ha neki magának is számtalan napi feladattal kell megküzdenie.

A végeredmény ismert: közömbösség, a tehetetlenség kínzó megélése, esetleg néha egy-egy segítőszándékú próbálkozás.

Ami reményt adhat, az a családtagok, rokonok, munkahelyi kollégák által nyújtott segítség lehet, ha nekik marad erre idejük, energiájuk és lehetőségük – és ez napjainkban nem lebecsülendő teljesítmény!

De mi lesz azokkal, akik valamilyen okból időlegesen vagy tartósan kiestek a szociális hálóból, akik egyedül maradtak gondjaikkal, akiket senki sem vesz észre, akiket senki sem kérdez? Számukra nincs más választás, mint tovább bolyongani a megkezdett úton és várni, hogy bárki rájuk nyissa az ajtót.

A sok-sok útkereső próbálkozásból most egy nehéz sorsú, sokat látott, többször meghasonlott, útját és életfeladatát kereső asszony életútjából mutatok be egy részletet. Ez az asszony 1993-ban katolizált és Angliában (Warwickshire grófság) belépett a Szent József Konventbe. Ez a nemrégiben alapított rend érettebb korú nők befogadását is engedi. A noviciátus előtt egy három hónapos próbaidő van, ennek letelte után novícia lesz, majd a harmadik év végén fogadalmat tehet a jelentkező. A következő levélrészlet még az elő-noviciátus idejéből való:

„Némi nehézséget okoz, hogy olyan szorosan kell együtt lennem egy csapat nővel. Ritkán lehetek egyedül, sőt valójában soha. Mindig sokan vagyunk együtt. Több elmélyülésre lenne szükségem, és bár minden nővér nagyon kedves hozzám, én többet szeretnék magamban gondolkodni. [...] Napjaim itt a Konventben nagyon rendezetten telnek: hallgatás, ima, egy kis házimunka, segítség a kertben és a konyhán dolgozó nővéreknek – ezt még élvezem is. Mindig szükségem volt fegyelemre, és rosszul éreztem magam, ha teljesen »szabad« voltam, senki és semmi se fegyelmezett. Itt szigorú a rend, be kell tartani a kolostori szabályzatot. Ennek nagyon örülök. Korábban igen gyakran megbetegedtem, ha teljes szabadságban éltem. Multkor, miután magamhoz vettem az Úr testét, megköszöntem a Mindenhatónak a hangot, amelyet magamban hallottam, és amely arra biztatott, adjak fel mindent és lépjek be a Konventbe. Ennek ellenére van itt még valami [...], ami a világhoz köt. A lányom, Olga: ott bent csak azt engedik meg nekem, hogy évente egyszer lássam. A gondolat, hogy cserbenhagyom a lányomat, egyre jobban elhatalmasodik rajtam. Talán nem is igazi az elhivatottságom, atyám” (Schad, 2007:507–509).

Ez az útkereső asszony – és most hosszú bolyongásának részleteit nem sorolom fel – úgy tűnik, mostanra valahová megérkezett, és ha ismerjük az asszony nevét – Szvetlana Allilujeváról (Sztálin lányáról) van szó – akkor csak kívánni lehet neki, hogy végre nyugalmat találjon.

A megtért ember

A külső és belső indítóokokra visszavezethető megtérés előtti állapot válsággal, negatív érzelmi állapottal, a tehetetlenség és a kilátástalanság érzésével, a problémamegoldó képesség csődjével jellemezhető (Fruttus, 2003:122).

A megtérés az ember lényegi megváltozását, értékrendszerének gyökeres átalakulást jelenti. A megtérés mindig egyedi csak az adott személyre jellemző, ennek ellenére a valláslélektan leírja néhány általánosítható jellemzőjét, amelynek a szakaszai a következők:

- „1. *Az adott életmód és szemlélet negatív voltának élménye [...]. Bűntudat.*
2. *Fenygetettség érzete, bekövetkező egzisztenciális katasztrófa elővételezése élményszinten [...]. Félelem.*
3. *Az eddigi értékek megkérdőjelezése [...]. Elbizonytalanodás.*
4. *Az elővételezett katasztrófához vezető tényező azonosítása és tudatosítása [...]. Befogadás. Fermentáció.*
5. *A személy énjébe ágyazott értékhierarchia összeomlása. [...]. Elhomályosodás.*
6. *Megsemmisülés [...]. Vákuumélmény, tehetetlenség, pszichés bénaság, vakság átélése. Meghalás.*
7. *A személy magánál nagyobb, hatékonyabb, segítő tényező iránt tájékozódik [...]. különállásának merev korlátai felbomlanak, hajlik a részvételre. Participáció.*
8. *A személy énstruktúráját, identitását egykor biztosító [...] értékvilág kaotikus gomolygása, kettéválk a legfőbb értékre és az összes többi értékre. Polarizáció.*
9. *A legfőbb érték elsőprő kiemelkedése [...] Új értékhierarchia és új cselekvésmód áll elő. Megszületik az új én. Az eseményt viharos emocionalitás kíséri, amely ellentétes érzelmeket egyesít megrázó, mély élményben, ugyanakkor a világ tényei meglepően új éles fényben, alapvetően új színben jelennek meg. [...] Megszületés.*
10. *Az új én megszilárdulása [...] Bábáskodás, adláció.*
11. *Az új én olyan új közösségbe tagolódik, amely [...] állandó támogatást és ellenőrzést nyújt [...] Reszocializáció.*
12. *Az élet értelme a személy számára körülírtta, megfogalmazhatóvá válik [...] Szeretetre való képesség, öröm, elégedettség, konstruktív távlatok (jelennek meg). Integráció” (P. Tóth Béla, 1998:15–16).*

Naivitás lenne azt hinni, hogy a megtérés mindenkor, minden személy esetében az előzőekben leírt sorrendben történik. Az ébredési mozgalmakban gyakori, hogy minden egy pillanatra sűrűsödik össze és ez okoz tartós értékátrendeződést, másutt hosszú gondosan előkészített folyamatról van szó. A módosult tudatállapotban történő megtérés részleteinek vizsgálata a valláslélektan fontos területe (Süle, 1997:229–238; Vergote, 2001:179–182). Ez a rövid összegzés pusztán a tájékozódás célját szolgálja.

„A megtérés tehát nem az akarattól függ, gyakran épp a tudattalanból indul ki és súlyponteltolódást jelent, ennek során a korábban megismert, ám mellékesnek tekintett vallási képzetek élettel és melegséggel telnek meg, a további életvezetés számára fontossá és központi jelentőségűvé válnak” (Vető, 1966:40).

Kulcsár Zsuzsanna szerint *„a stressz-eseményeket, traumákat, komoly erőfeszítéssel járó időszakokat követő [...] pszichés terhektől, indulatoktól való megszabadulás utáni állapotok olyan kritikus helyzetek, amelyeknek a vallási rítusok kialakulásában és tartós, akár évezredes gyakorlatának fennmaradásában fontos, talán meghatározó szerepük lehetett” (Kulcsár, 2007:27–28).*

A történelmi és más egyházak lelkigondozói tevékenysége, pasztorálléktani erőfeszítései sokat segíthetnek a rászoruló embereken. Sajnálatos, hogy kapacitáshiány és más okok miatt nem mindenki részesülhet ilyen segítségben.

E fejezet zárásaként talán érdemes elgondolkozni a pszichológus Popper Péter egyik gondolatán, amely pontosan mutatja a kételkedés, útkeresés és a válságba kerülés megkülönböztetésének fontosságát:

„Az életben való eltévedés nem betegség! Az útkeresés nem identitászavar. A szomorúság nem depresszió. Az ember belső küzdelme önmagával, a saját lelkében lévő sötéttséggel nem krízis. [...] Az alapvető kérdések közé tartozik, hogy egy ember jól működjön testileg, érzelmileg, intellektuálisan, szexuálisan. Ez a pszichológia területe. Az élet és a halál, a túlvilág, az újratestesztelés, üdvözülés és kárhozat, a bűn, a vezekelés és a megtisztulás a vallás, a papi lelkiszolgálat körébe tartozik. E kettőt nem szabad összekeverni. Zűrzavar lesz belőle” (Popper, 2001:132).

Országos Széchényi Könyvtár

Mikonya György

Irodalom

- A. Gergely András – Papp Richárd (szerk.) (2007): *A szakralitás arcai. Vallási kisebbségek, kisebbségi vallások*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.
- Barsi Balázs (1995): *Bosco Szent János. Az életszentség mesterei 1*. Elfo Kiadó, Budapest.
- Caplan, G. (1964): *Principles of preventive psychiatry*. Basic Books, New York.
- Csányi Vilmos (2000): *Az emberi természet. Humánológia*. Vince Kiadó, Budapest.
- Eimuth, K. H. (1999): *A szektások gyermekei*. Ecclesia Kiadó, Budapest.
- Feldmár András (1997): *A tudatállapotok szivárványa*. Gigant Bt., Debrecen.
- Fruttus István Levente (2003): *A megtérés mint valláslélektani jelenség*. Magyar Pszichológiai Szemle, LVIII. 1. 113–126.
- Gál Péter (1996): *A New Age – keresztény szemmel*. Szegletkő Kiadó, Budapest–Pécs.
- Gasper, H. – Müller, J. – Valentin, F. (1995): *Lexikon der Sekten, Sondergruppen und Weltanschauungen*. Herder Verlag, Freiburg–Basel–Wien.
- Gyöngyösiné Kiss Enikő – Oláh Attila (2007): *Vázlatok a személyiségről. A személyiség-lélektan alapvető irányzatainak tükrében*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Hajduska Marianna (2008): *Krisztlélektan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Heller Ágnes (2000): *Kérdés, mi lenne a társadalmi integrációt is segíteni kész keresztény és zsidó teológia?* Előadás „A vallások szerepe Magyarország európai integrációjában” című konferencián.
- Horváth-Szabó Katalin (szerk.) (2003): *Valláspszichológiai tanulmányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Horváth Zsuzsa (1995): *Hitek és emberek*. ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- Kamarás István (1998): *Krisnások Magyarországon*. Iskolakultúra, Budapest.
- Koestler, Arthur (1999): *Egy mítosz anatómiája*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kuhn, Th. S. (1976): *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Kulcsár Zsuzsanna (2007): *Komplex humán emóciók, összetartozás és felépülés*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Lorenz, K. (1994): *A civilizált emberiség nyolc halálos bűne*. Ikva Kiadó, Budapest.
- Lugosi Á. – Lugosi Gy. (szerk.) (1998): *Szekták új vallási jelenségek*. Pannonica Kiadó.
- Lovász Károly (2005): *Élménypedagógia. A teljességre nevelés művészete*. Lectura Kiadó. Szeged.
- Oláh Attila (2005): *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Pataki Ferenc (1998): *A tömegek évszázada*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Popper Péter (2001): *Van ott valaki? A valláspszichológia néhány fontos kérdéséről*. Saxon Kiadó, Budapest.

- Popper Péter (2007): *Praxis avagy angyalok a tűfokán. Vallomás a lelki gyógyító ritka diadaláról és gyakori bukásáról*. Saxum Kiadó, Budapest.
- P. Tóth Béla (1998): *A személyiség átalakulása. Életutak lélektani vizsgálata az „élet-értelme” kérdés összefüggésében*. MRE Zsinati Tanulmányi Osztálya, Budapest.
- Rubinstein, Sz. L. (1974): *Az általános pszichológia alapjai I–II*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Schad, Martha (2007): *Sztálin lánya. Szvetlana Allilujeva élete*. Európa Könyvkiadó, Budapest.
- Singer, Wolf (2001): *Unterhaltung mit dem Hirnforschungsleiter des Max-Planck-Institut's Frankfurt*. Spiegel 1002/1.
- Süle Ferenc (1997): *Valláspatológia. A vallási és kórlélektani folyamatok keveredésének mélylélektani vizsgálata*. GyuRó Art-Press, Szokolya.
- Szepesvári Elemér (1996): *Holisztikus medicina. Egészség és léletszeretet*. Golden Book Kiadó, Budapest.
- Vankó Zsuzsa (2000): *Ezredforduló vagy korszakforduló? Sötétedik vagy világosodik?* Bibliaiskolák Közossége, Budapest.
- Vergote, Antoine (2001): *Valláslélektan*. SE-TF, Párbeszéd alapítvány-HÍD Alapítvány, Budapest.
- Vernette, Jean (2003): *Szekeiták*. Palatinus Kiadó, Budapest.
- Vető Lajos (1966): *Tapasztalati valláslélektan*. Evangélikus Egyház Sajtóosztály, Budapest.

ÚJ VALLÁSI MOZGALMAKBA BELÉPETT FIATALOK ÉLETÚTJELLEMZŐI A MEGTÉRÉST MEGELŐZŐEN

Hazánkban a rendszerváltás óta számtalan olyan markáns társadalmi jelenséggel találkozunk, amelyek megértésére és értelmezésére több tudományterület is számot tart a maga kompetencia-területén belül. Ezek közé sorolhatjuk az új vallási mozgalmak hangsúlyozottabb jelenlétét, hatását főként a fiatal felnőtt korosztály életvitelére. A jelenség természetesen már a nyugati társadalmakban, több évtizede tapintható volt, s erre reagálva meg is indultak különböző szociológiai, politológiai, vallástörténeti, kultúrantropológiai és pszichopatológiai kutatások, illetve születtek azok nyomán átfogóbb tanulmányok.

A szakirodalomban számos magyarázó elvvel találkozunk az új vallási mozgalmak létrejöttének értelmezése kapcsán, közülük csak néhányat emelnénk ki. Az Új Vallási Mozgalmak (továbbiakban UVM) egyes kutatók szerint a modern nyugati társadalom értékeiben, normáiban való csatlódás eredményei. Ezen elképzelés megfogalmazói úgy vélik, hogy a jelenség egyenes folytatása az 1960-as évek ellenkultúrájának, amely szintén elutasította az anyagi, haszonélvű, individualizmust előtérbe helyező, tudomány által túldominált világot.¹

Más szerzők² korunk normatív és erkölcsi elbizonytalanodására helyezik a hangsúlyt. Megint más kutatók a közösségek háttérbe szorulását emelik ki a nagy mobilitású modern ipari társadalmakban. A mozgalmakhoz való csatlakozás visszaadhatja a közösséghez való tartozás érzését.³ Gyakran jelenik meg a magyarázatokban a *mozgalom*, mint a családdal ekvivalens tér. Az univerzális értékek felmutatása, valamint az intenzív csoporthoz tartozás élménye, a tágabb társadalmi valóságból erősen hiányzó expresszív, emocionális, sőt spirituális élmények nyújtására, illetve legitimizációjára kínál lehetőséget.⁴ Az előzőekkel rokon értelmezést mutat az a gondolat, mely az identitáskeresést hangsúlyozza egy olyan társadalmi miliőben, amely személytelen, bürokratizált, szétforgácsolt társadalmi szerepekkel jellemezhető.⁵ A pszichológiai magyarázatok sorában megta-

¹ Bellah, 1976.

² Anthony és Robbins, 1982.

³ Gordon, 1974.

⁴ Petersen és Amuses, 1973.

⁵ Erikson, 1968, Anthony és Robbins, 1978.

láljuk azokat a gondolatokat, amelyek a jelenséget, mint vallási addikciót írják le, eljutva az egyén gyermekkorában történt elsődleges kötődések sérüléséig.⁶

További pszichológusok mint az egyén kognitív keresésének egy állomását értelmezik a megtérést. A keresés, amely megtéréshez vezet, felfogható úgy, mint egy tinédzserkori identitáskrizis-modell és annak megoldása. A 19. század óta, amikor is olyan pszichológusok, mint G. Stanley Hall, William James és Edwin D. Starbuck e felé a kérdés felé fordultak,⁷ a vallási megtérést helyesen úgy értelmezik, mint tinédzserkori jelenséget, illetve a tinédzserkor lényeges, alapvető részét. Fejlődéslelektani pszichológusok szerint a serdülők nemcsak hogy képesek absztrakt gondolkodásra, hanem megvan bennük a vágy is, hogy mindenre racionális vagy éppen nem racionális magyarázatot találjanak. „*A tizenéves olyan egyén, aki rendszereket vagy elméleteket kezd el felépíteni e kifejezések tágabb értelmében.*”⁸ Néhány politikai ideológia, illetve vallás ilyenfajta magyarázatot kínál.⁹ Feladni az egyén autonómiáját azért, hogy cserébe abszolút ideológiai biztonságot kapjon: erőteljes motiváció.¹⁰ Ezt nevezik néha a „szabadságtól való menekülésnek.”¹¹ Ez egy olyan erős, védelmező és támogató személy keresését jelenti, aki abszolút bizonyosságot hirdet. „*Ez a személy pontosan beleillik emberek százazezreinek csodákban hívő gondolkodásába, illetve egy megváltót váró reményeibe.*”¹² A kereső egyének egy olyan intenzív csoporthoz csatlakoznak, amely kollektív egyéniséget, karizmatikus vezetést és messianisztikus reményeket ígér.

A vallásos egyénben végbemenő változásokat úgy lehet értelmezni az individuum szintjén, mint az *értelem keresésének eredményét*. Eme értelmezésnek kell felelnie azért a tényért, hogy mialatt számosan megtapasztalják az elidegenedést és az értelemnélküliséget, addig csak néhányan választják a vallás által kínált választ e keresésre. Batson és mások (1993) a megtérést *a kognitív szerkezetek újjászerveződéseként* értelmezik az érzékelésben meglevő egyén–személy visszahatás alapján. Az ösztönzés e változásra egy kezdeti elégedetlenségi állapot, az önmagammal való elégedetlenség, vagy egy egzisztenciális krízis, az élet értelmének elvesztése. Ez az újjászervező folyamat egyfajta kreatív problémamegoldást jelent, a dolgok új módon való meglátását. E folyamatot tesztelni kell, hogy ez az új világlátás valóban működik-e, és ha igen, megoldja-e a kezdeti problémát. Batson és mások (1993) úgy vélik, hogy az előkészületek és a probléma lappangása a bal agyféltekében történik, míg az újjászerveződés a jobb agyféltekében megy végbe.

Számtalan pszichológus szerint azok az egyének, akik *átmeneti társadalmi szituációban* vannak, sokkal nyitottabbak vagy sérülékenyebbek új önmeghatározásra és új csoportokra. Ezen egyének között találunk tizenéveseket és családi kötöttségek nélküli embereket. A személyes sérülékenységekben a személyes magány is meghatározó tényező.

⁶ Barker, 1995, Süle, 1991.

⁷ Hall, 1904; James, 1958; Starbuck, 1899.

⁸ Inhelder és Piaget, 1958.

⁹ Elkind, 1971.

¹⁰ Deconchy, 1980.

¹¹ Fromm, 1941.

¹² Liff, 1975.

Kutatásunk

Jelen tanulmányunkban a kérdés pszichológiai aspektusú vizsgálatára teszünk kísérletet, s ezen belül is a megtérés egyéni életútbeli vonatkozásait vizsgáljuk.

Kutatásunkban arra vagyunk kíváncsiak, hogy az új vallási mozgalmakba megtért fiatalok a vallási döntés meghozatala előtt milyen életutat jártak be, s mivel magyarázható, miként értelmezhető életüknek ez a jelentős ideológiai döntése. Különösen fontos számunkra, hogy a jelenséget egészséges fiatal felnőttek körében vizsgáltuk, s nem mint deviáns viselkedést vagy patológiás reakciót tekintettük.

Kutatásunk során 20 fiatalt (18–25 év) kérdeztünk meg egy *félíg strukturált mélyinterjú* módszerével. A mintában 2 középiskolai, 15 felsőoktatásban tanuló, 2 adminisztratív munkakörben dolgozó s 1 egyéni vállalkozó fiatal szerepelt. A megkérdezettek elkötelezett tagjai voltak a beszélgetés időpontjában valamelyik Magyarországon megtalálható új vallási mozgalomnak. Megtérésük már több mint két éve történt, a csoporthoz kötődés és új identitás megfogalmazása szempontjából egyértelműen az elköteleződés fázisában vannak.

Az interjúalanyok

Jehova Tanui (4 nő, 2 férfi)

Krisna Hívők (4 nő, 1 férfi)

Moon-Egyesítő Egyház (3 nő)

Hit Gyülekezet (2 nő, 1 férfi)

Mormonok (3 nő)

Először is a vallási elköteleződés előtti életút elemzésével kívánunk foglalkozni. A megtérés utáni életszakasz vizsgálata egy következő elemzés tárgya lesz.

Az interjúk részletes áttekintése alapján azokat az életeseményeket, jelentős fejlődéslelektani epizódokat szeretnénk bemutatni, amelyek visszatérő tartalomként jellemezték a megkérdezettek élettörténetét.

A következőkben felsoroljuk azokat a tartomelemzéssel nyert területeket, amelyek aktuális vizsgálódásunk tárgyát képezik. A kiválasztásra került tartalmak a valláslelektani kutatások tanúsága alapján s feltételezésünk szerint is kivétel nélkül jelentős mértékben szerepet játszanak majd a későbbi vallási döntésben.

A nagy gyakorisággal előforduló életesemények, illetve tipikus szocializációs sajátosságok mentén nem találtunk jellegzetes eltéréseket annak függvényében, hogy ki melyik vallási közösség tagja. Tehát a 20 életútinterjú kapcsán kapott eredményeket nem fogjuk vallási közösségenként különválasztani, hanem együtt kezeljük a következőkben.

Gyakran megjelenő tartalmi blokkok az életútinterjúk során

1. Kötődés, kötődési minták, szeretet megnyilvánulása a családban
2. Félelmek, szorongás gyermekkori tapasztalatok
3. Érdeklődés, a személyiség irányultsága
4. Partnerkapcsolatok, szexualitás
5. Hit, illetve vallás kérdése a családban
6. Megtérést megelőző pszichikus állapot

Az elemzés során rendre úgy fogunk eljárni, hogy az adott tartalomra vonatkozó – a pszichológiai szakirodalomban megtalálható – összefüggéseket dióhéjban ismertetjük, majd az egyes tartalmak frekvenciáját jelezzük, végül pontosan idézünk olyan interjúkból, amelyek a kijelölt résztéma szempontjából tipikusak. A kiemelésre kerülő részletek a lehető legjobban képviselik majd az aktuális terület tartalmi vonatkozásait, mondhatni, *prototipikusak*.

1. Kötődés, kötődési minták, szeretet megnyilvánulása a családban

A személyiség-lélektan, valamint a fejlődéslélektan gazdag kínálattal rendelkezik azon elméletek vonatkozásában, mely a csecsemőkor, illetve gyermekkor markáns szerepére helyezi a hangsúlyt az individuum kialakulása szempontjából. Számunkra különösen fontosak azok az iskolák, amelyek a *self* fejlődésének stádiumait írják le a születéstől a felnőtt korig. Kohut (2001) elmélete, aki a *self* felépülésében a korai kapcsolatokra, illetve kötődésekre hívja fel a figyelmet, különösen lényeges az adott interjúrészletek értékelése szempontjából. Elmélete szerint a szülők a gyermekkel zajló empátiás, pozitív, elfogadó kapcsolatban tükröző szerepet töltenek be, amellyel segítik a *self*-érzet kialakulását.

Más szerzők nevéhez a tárgykapcsolat-elmélet kimunkálását köthetjük, akik ugyanennek az élményminőségnek a szerveződésével foglalkoztak.¹³ Az elméletalkotók szerint az egyes szakaszokat a kötődés és leválás, azaz a kapcsolatok kötésének és oldásának folyamatával lehet legjobban leírni. A terminusok eltérésétől függetlenül az előbb vázolt elméletek a *self* kialakulására vonatkozólag megegyeznek a tekintetben, hogy a korai kötődések minősége jelentősen befolyásolja a későbbi kiemelt jelentőségű interperszonális kapcsolatokat. Így hatásosan vannak a párválasztásra, s más bizalmi kapcsolatokra, és majd látni fogjuk, hogyan befolyásolják az istenkép kialakulását is. Természetesen a *self*-érzet kialakulása szoros együttjárást mutat a szeretetfogalom fejlődésével, így a szeretet igényének kielégületlensége tartós nyomot hagyhat a felnőttkori *self* működé-

¹³ Pl. Kernberg, 1997 és Grotstein, 1996.

sében, s tegyük hozzá, jelentősen befolyásolja a valláshoz, a transzcendenciához való viszonyunkat.

Azok a kutatások, amelyek konkrétan a megtért fiatalok családi hátterére vonatkoznak, csak ritkán számolhatnak be kontrollcsoport alkalmazásáról. Az a néhány tanulmány, amelyekben életrajzi adatokat szolgáltató kontrollcsoport volt, jelezte, hogy a megtértek a megtérés előtt személyes válságot éltek át, illetve szüleikkel való kapcsolatuk sokkal problémásabb volt, mint a kontrollcsoportbelieknél.¹⁴

Néhány tanulmányban, amelyek összevetették a megtéréseket a különböző vallásokban,¹⁵ négy vallási csoport (zsidó, keresztény, bahá'í és Krisna) 10-10 tagját kérdezték meg, 30 vallási hovatartozásuk szerinti nem hívővel együtt. A hívők sokkal traumatikusabb eseményekről számoltak be és hajlamosabbak voltak úgy érezni, hogy boldogtalan gyerekkoruk volt, ellentétben a nem hívőkkel. Náluk nagyfokú gyermekkori érzelmi zavart, a szülőkkel való rossz kapcsolatot és apahiányt mutattak ki. Kirkpatrick és Shaver (1990) is azt tapasztalta, hogy azok az emberek, akiknek a gyerekkora nem volt kiegyensúlyozott, sokkal hajlamosabbak a felnőttkori hirtelen vallási megtérésre.

Saját kutatásunkban a legmarkánsabb egyezés az életútinterjúkban a fájdalmas családi emlékek felidézése terén mutatkozott. Ezen belül is feltűnt számunkra, hogy a megkérdezettek 80%-a hoz negatív tartalmú élményeket gyermekkorból.

Az alábbi négy interjúrészletben világosan látszik, hogy az aktuális család képtelen gyermekére kellő figyelmet fordítani, s ennek hiányát egy életen át hordozzák majd a fiatalok.

„Én akkor nem tudtam, hogy mi zajlik, úgy 8 éves lehettem, tudtam, hogy veszékednek, hogy probléma van, de igazából nem tudtam, hogy mi ennek az oka. Igen, egy dologra emlékszem, hogy fölfegyverkeztem, volt saját töröm, meg ostorom, lemegyek és rendet rakok, és hagyják abba, ilyenre emlékszem, de azt nem tudtam, hogy konkrétan miről, mi okozta ezt a problémát” (21 éves férfi).

„Anyuval mindig közelebb voltunk, bizalmasabb, könnyebb. Egyrészt apuhoz ritkábban is fordultunk. Úgy különösebben nem is vették észre a változásokat. Szerintem azt hiszik, hogy ismernek, de már rég nem ismernek. Már 14 évesen eljöttem, akkor minden hétvégén hazamentem, nem is hívtak fel hét közben, hogy mi van velem, tehát ők törődtek úgymond velem, de a kommunikáció úgy elmaradt” (24 éves nő).

„Érdekes volt, valahogy nagyon hamar észrevettem azt, ha egy felnőtt, beszéltem hozzá és nem figyelt. Aztán magamon is észrevettem, hogy egy kisgyerek mondta, hogy figyelj csak, persze, persze és közben nem figyeltem rá. Azt hamar észrevettem, hogy anyám akár játék közben nem figyel, s közben hagytam, és nem mondtam meg neki, hogy rosszul esik” (23 éves nő).

¹⁴ Ullman, 1982, 1989.

¹⁵ Ullman, 1982, 1989.

„Anyunak ilyen idegrendszeri problémái lettek, így szűgyellte is magát, nem járt már így társaságba, rokonok közt is. Ilyen arcüreggyulladásai voltak, többször műtötték. Ebből kifolyólag így kibullott a haja, és később ez miatt tehát inkább így otthon maradt. Ellátta a háztartást, és keveset foglalkozott velem én szerintem meg bátyámmal is, tehát ilyen játsszás meg ilyesmi. Apu pedig dolgozott mindég, tehát ő sem. Így kialakult az, hogy mi így játszottunk magunkban, de úgy nem volt ilyen, elmaradtak kirándulások, nyaralás... Ez úgy hiányzott” (22 éves férfi).

Számtalan interjúban találkozunk olyan emlékekkel, amely az érintés, a testi közelség hiányáról szól egyik vagy mindkét szülő részéről. A bizalmas anya–gyermek kapcsolat egyik fontos viselkedésszintű megnyilvánulása lehet az érintés, a fesztelen testi kontaktus. Amennyiben az anya ezen a területen nem rendelkezik családi mintával, illetve saját átélt élménnyel, elég nagy valószínűséggel ő sem lesz képes a szeretet kifejezésére a különféle nonverbális csatornákon, mint amilyen az érintés, ölelés.

Kutatásunk szempontjából különösen fontos az anyával kialakított kontaktus, hiszen ez később befolyásolja kialakítandó istenképet. Az érzelmi értékek, melyek az anyaképhez tapadnak, tele vannak jelentéssel, amelyek az egyén számára valaha élő valóságok voltak. Az anyai értékek befonódnak tehát a létbe az affektív alapvonalak egyikeként. Ily módon az istenképben is újra találkozunk velük.¹⁶

Egyszerre vágyakozás és félelem is megjelenik az érintés kapcsán a következő részletekben.

Országos Széchényi Könyvtár

„Igen, zárkózott és úgy nem ért oda, nem ért hozzám. Mondjuk én mindig irigyeltem a barátnőmet, mikor úgy bement hozzám az anyukája és úgy elbeszélgettek, én hozzám így nem jött be. Én mondjuk nyitott voltam, mondtam mindent, de mondjuk, úgy azért jó lett volna, ha bejön” (22 éves nő).

„Igen, mondjuk apukám bepótolta, mert ő meg nagyon mindig pusztogatott. Az anyukám nehezen mutatta ki az érzéseit, de lehet, hogy az apukám is mert ő meg nagyon goromba, ilyen nyers modora van, így a főség miatt is, mert úgy elnyomta anyukámat (Főség, férfi, a feje a családnak – az interjúalany megjegyzése). Szóval nekem olyan idegen, olyan furcsa, ha valaki megérint” (23 éves nő).

„Hát én szerintem fizikai dolgok, úgy értem, hogy ölelés vagy ilyesmi az nem volt jellemző. Visszagondolva nem is nagyon emlékszem rá. Szerintem ez abból adódik, hogy nem alakult ki olyan mély kapcsolat, olyan személyes problémákat nem szívesen beszéltem meg szüleimmel” (21 éves nő).

¹⁶ Vergote, 2001.

Az interjúk egy szintén jelentős számában fájdalmas emlékek kerülnek elő a *nyílt agresszióval kapcsolatban*. A gyermekkorban, illetve a serdülőkorban átélt verbális vagy fizikai agresszió felnőttkori következményei szerteágazó mintázatot mutatnak. Gyakran tapasztaljuk, hogy az elszenvedők később maguk is agresszív viselkedéssel reagálnak konfliktushelyzetekre, más csoportjuk egy hatalommal szembeni állandó dependens viselkedést tanul meg és rögzít.

Néhány pszichológiai kutatás felveti annak a lehetőségét, hogy azok, akik nehézségekkel küzdöttek gyermekkorukban, úgymint stressz, vagy fizikai/lelki bántalmazás, sokkal hajlamosabbak a hirtelen megtérésre, mert személyes és viselkedésbeli szükségleteik nem férnek meg egymással.¹⁷

Természetesen egy agresszív apa- vagy anyamodell a későbbi istenkép formálódásban is számtalan módon szerepet játszhat, amelyet kutatások is alátámasztanak, kiemelve, hogy a valódi, „földi szülők emlékhanyagái” döntően a későbbi istenhit emocionális oldalát befolyásolják majd.¹⁸

Saját kutatásunkban a negatív apakép gyakran eredményez egy dependens kötődést a későbbi választott vallási mozgalom vezetőjéhez, ahol újra átélhető a kiszolgáltatottság. Egy másik megjelenési mód a leválasztott negatív tartalom, mely kivétel a környezetre, valamilyen közösen kikiáltott ellenségre.

Ez utóbbira majd csak a megtérést követően találunk példát.

„Apám egy negatív példa volt, mert elnyomta anyukámat, megalázta mások előtt is mindig, elhallgattatta, hogy te ehhez nem értesz úgy, legyintett is. Hú, énram mikor rám szólnak mások előtt, annyira megalázó, meg szerintem mindenkinek” (22 éves nő).

„Apámék szétverték rajtam egy fakanalat. Így nagyon erősen megverték, meg így a testvéreimet is. Volt otthon ilyen vessző, és akkor, ha csináltunk valamit, akkor [...] sírnom sem volt szabad, tehát volt, hogy mi vittük a fakanalat, odafeküdtünk az ölükhöz és kaptunk ötöt a fenekünkre” (24 éves nő).

„Anyukám? Őtőle nem, de mégis, egyszer kaptam ki anyukámtól, de meg is érdemeltem, meg nem is sirtam, mert abszolút jogosnak láttam, de ő tényleg nem bántott. Anyukámat is bántotta, inkább ez viselt engem meg, amikor láttam kisebb koromban, hogy apukám bántotta” (21 éves nő).

„Annyit tudtam, hogy volt egy időszak apunak, hogy ivott, na most ő szegény abszolút nem bírja. Ivott egy kicsit és már is hóbörgött, komolyan 2 sör elég volt neki, hogy ő elkezdjen hóbörgögni. A munkahelyén olyan kollégái voltak, akik szerintem eléggé ilyen irányba vitték őt el. [...] Ebben az időszakban komolyan volt, hogy azt sem tudta apu, hogy én hányadikos vagyok?” (22 éves nő)

¹⁷ Ullman, 1989 és Kirkpatrick, 1990, 1997.

¹⁸ Wikström, 2000.

A személyiségpszichológián belül az úgynevezett *kötődésméletek* azok, amelyek leírják, hogy mit jelent kapcsolódni a számunkra fontos másikkal, gyermekkorunkban elsősorban az anyához, majd az apához.¹⁹

Az ide vonatkozó kutatások megkülönböztetnek először három, majd négy kötődéstípust, a (1) biztos kötődést, (2) az ambivalenst, (3) az elkerülőt, illetve (4) a megzavart típust. Longitudinális vizsgálatok egyértelműen bebizonyították, hogy a kezdeti kötődési jellegzetességek fiatal felnőttkorban is megmaradnak, illetve jelentősen befolyásolják társas kapcsolataink alakulását.²⁰

A pszichológusok vizsgálódásai természetesen arra is kiterjedtek, hogy a különféle kötődésmintázatok miként befolyásolják a megtérést, illetve az Istennel való kapcsolatot.

Kirkpatrick az 1997-es tanulmányában a Denver Postot olvasó nőket vizsgálta kb. 4 éven keresztül (Time1, Time2), azok vallási hovatartozása tekintetében. Kérdése az volt, hogy az eltérő felnőtt kötődések más vallási nézeteket szülnek-e? Azt találta, hogy amikor a T1 időintervallumban a vallás statisztikailag ellenőrzött volt, azok, akik bizonytalanok voltak, sokkal nagyobb számban számoltak be egy „új kapcsolatról Istennel” a T2 időre, mint azoknál, akik sokkal biztosabb kötődéssel rendelkeztek.

Saját kutatásunkban az alábbi interjúrészlet példa egy jellemző kötődési mintázatra. Annak ellenére, hogy az emlékek durva agresszióról szólnak, az apa egyértelműen a kötődés szempontjából a legfontosabb személy, a self-tárgy. Az egyén széthasítva őrzi az apáról szóló ideális és taszító epizódokat. A későbbiekben a hasítás kiterjedt én-védő mechanizmussá válhat, s személyiségzavar részét képezheti. Amiként az anyáról őrzött kép kapcsán leírtuk, úgy most is fontos megfogalmaznunk, hogy az apáról kialakított legális (reális), illetve ideális (vágyott, másutt látott stb.) kép beépül a későbbi istenképbe.²¹

„Hát gyerekkoromban apukám nagyon agresszív volt, arra emlékszem, rengeteget kaptunk. Arra emlékszem, hogy hát szeretett minket, meg rengeteget játszott velünk a nagy ágyon. Arra is emlékszem, hogy sokszor jött haza ittasan és agresszív volt anyával is minket mindig nadrágszíjjal megvert. Mindig választhattunk, hogy a csatos felét vagy a másik felét kérjük a nadrágszíjnak és mindig nagy hurkák voltak a lábunkon ilyen piros. Viszont a másik fele, amikor nem ivott, kenyérre lehetett kenni, imádott minket, szeretett minket nagyon is és mindig játszott velünk. Én is nagyon szerettem őt” (22 éves nő).

„Igen, én őszintén szólva mindig apukámba jobban vonzódtam. Én lelki beteg voltam, mikor elvitték őt katonának. Közben olyan dolgok történtek, hogy agresszív volt, ennek ellenére. Valahogy én nekem, tehát én nagyon tiszteltem apukámat, én nekem egy ideál volt egy erős apa. Egy fantasztikus ember volt, mindent tudott, mindenhez értett. Amit ő kitervelt, ő azt megcsinálta, egy fantasztikus tehetséges ember, most már nincs ideje, fölalt

¹⁹ Ainsworth, Bleha, Water és Wall, 1978., Bowlby 1969.

²⁰ Main és Casidy, 1988.

²¹ Vergote, 2001.

bármit, az édesapjától örökölte, ilyen elektromos hegesztőgépet talált fel, siléct csinált magának, görkorcsohát” (23 éves nő).

„Őszintén szólva a legönzetlenebb ember, akit valaha is ismertem az édesapám, még ma is így gondolok rá. Nagyon-nagyon szerettem, azért mondom, hogy szerettem, mert most már nem igazán érzek iránta semmit. Ő egy nagyon jó ember volt, segítőkész, szeretni való és tiszteletteljes és mondhatnám, hogy dinamikus ember, nem az a lassúfajta. Amikor utoljára beszélgettem vele, akkor ilyen 14 éves voltam, és akkor még engem nem igazán érdekelt ez a dolog. Anyura sem mondanám azt, hogy nem dinamikus, benne van az a pesti dinamikus erőteljes lény, nem az, ahogy ő mondaná a szegedi lassú emberek, kicsit úgy általánosítva, de nem igazán az a határozott egyéniség, sőt legpesszimizistább ember, akit valaha ismertem” (18 éves nő).

Válás a családban

Interjúalanyaink 60%-ka *elvált* szülők gyermeke, így életútjuk egyik negatív epizódja valamelyik szülő bizonyos értelmű elvesztése, a korábbi egyensúly élményének megbomlása. Gyakran jelenti ez az ideális világba vetett bizalom összeomlásának kezdetét, a gyermekkori paradicsomi állapot összetörését. Majd láthatjuk később, hogy a megtérés mozzanatában jelen van ennek a képnek a visszaállítási kísérlete.

A következő emlékek idéződtek fel:

„Igen, hát mondjuk akkor az elég nagy törés volt, apukám elment tőlünk. Semmi képem nem volt erről előtte. [...] Hát igen anyukám ezt tudta, de mi semmiről nem tudtunk. Számomra ez elképzelhetetlen volt, s amikor én hallottam olyat, hogy válás, és elképzelni sem tudtam, hogy mit jelent. Anyukámmal maradtunk, mert apukám elment, s úgy maradtunk itt hárman” (18 éves nő).

„Már ahhoz képest hamar váltak el, hogy elég fiatal voltam, én három éves voltam akkor. Mondjuk ez így talán szerencsebb is, ha így ezt talán lehet ezt így mondani, mert lehet, hogy megterhelőbb lett volna egy gyereknek, ha mondjuk serdülő korban válnak el a szülei, amúgy is érzelmi káosz meg mindenféle identitási problémák is akadnak” (23 éves nő).

„Jó a kapcsolatom az új apámmal, de azért furcsa is egyben. Hát apai, azért mondom, hogy ez olyan furcsa, ha én is így belegondolok ilyen kettős apa, de mondjuk, ezt hozzá kell tenni, hogy nekünk nem az a klasszikus családmodell, az ideálisnak tartott nekem azért nem volt. Mert tudtam azért, hogy apukám van, de nem élek vele együtt, meg van itt egy pótapukám, de tudtam, hogy azért az nem a saját apukám” (21 éves nő).

„A válásra, csak annyit tudok visszamenőleg, hogy úgy volt, hogy apuék perelni fognak, hogy én hozzájuk kerüljek, szóval akkor úgy lettünk volna, hogy a nővérem anyunál, én meg apunál. Igen, csak anyu nem engedte. Ez jó, mert elég rossz lett volna felnőni, hogy a testvérem nélkül” (18 éves nő).

2. Félelmek, szorongás gyermekkori tapasztalatai

Az ember alapvető nyomorúsága a szorongás. Sötétén kíséri minden nehéz problémáját: az anyagi ínséget, a betegségeket, a halálfélelmet. De mindenekelőtt az az zavarja össze, hogy a szorongás – a félelemmel ellentétben – névtelenségbe burkolódzó és néma marad, mintha semmilyen ésszerű oka nem volna. Konkrét bajaival csak-csak képes megküzdeni az ember, hiszen ezeket az ellenségeket ismeri. A szorongással szemben, amelyet nem igazol még a legcsekélyebb megfogható körülmény sem, légüres térben hadakozik. Ez teszi a szorongást alattomosná és megfoghatatlanná. Kierkegaard szerint, ami az embert az állattól megkülönbözteti, az éppen a szorongás. Heidegger a semmi tapasztalatának tartja, amelyből a létezők léte felől tudakozódó ontológiai kérdés származik. Ez tehát azt jelenti, hogy nincs feltétlenül patológiás jellege.²²

A személyiség fejlődése folyamán, valamint a felnőtt személyiség világban történő sikeres alkalmazkodása során igen fontos szerepet kapnak félelmeink. Képesek előre jelezni az egyénre leselkedő veszélyeket, estleges kudarcokat, illetve olyan helyzetek közeledtét, amelynek fogadására az egyén nem megfelelően felkészült. Tehát bizonyos értelemben saját énünk védelmét szolgálják. Ugyanakkor a félelem tartós jelenléte bénító lehet, meggátolhatja az aktivitást, s szorongássá alakulva az élet olyan területeire is szétterjedhet, amelyhez eredetileg nem kapcsolódott. Számtalanszor lesz okozója kapcsolatteremtési kudarcoknak, depresszió kialakulásának.

Karen Horney (1945, 1945), aki egyike a szorongást kutató pszichológusoknak, azt mondja, hogy az emberek már kora gyermekkoruktól érzik azt a bizonytalanságot, amit ő egyébként alapszorongásnak nevezett el. Ez abból az érzésből fakad, hogy a szüleik elhagyhatják őket, elszigetelődnek egy ijesztő és ellenséges világban. Ez a szorongás nem mindenkinél egyformán intenzív. Az alapszorongást csökkentheti, ha otthonunk biztonságos, bizalmat és szeretetet nyújtott számunkra.

Számunkra különösen fontosak azok a kutatások, amelyek a vallás és a szorongás összefüggését vizsgálták. Ezért tekintsük át elsőként azokat az eredményeket, amelyeket R. A. Funk állított össze *A vallásos beállítottság és a manifeszt szorongás egy amerikai egyetem diákjai körében* című tanulmányában. A megkérdezetteknek több mint 50%-a mesélte, hogy a vallás a megnyugvás és a biztonság

²² Vergote, 2001.

érzését közvetíti számukra. Ugyancsak több mint 50%-uk tekinti a vallást az egyetlen olyan valóságnak, amelyre építhet. A megkérdezettek 4%-a mondta, hogy nem tudná magát „otthon” érezni a világban, ha istenhitét elveszítené.²³ A legnagyobb szorongáshányadot elérték csoportja adott egyértelműen (5%-os nagyságrendben) igenlő választ azokra a kijelentésekre, melyek a vallás és a biztonság kapcsolatát fogalmazták meg, míg a legkevésbé szorongók csoportja alig mutatott vallásos aktivitást. Másrésről a „vallásos konfliktusok” tekintetében első helyen lévők csoportja a szorongással kapcsolatban 22,2% átlagot ért el, míg a másik csoport átlaga 12,9% volt. Más pszichológusok eredményeivel ellentétben Funk nem állapít meg egyértelmű korrelációt a szorongás és a hagyományos vallásosság között.

Úgy tűnik viszont, hogy az intelligencia és a nemi hovatartozás alig van kapcsolatban a szorongással. A leginkább szorongók keresnek oltalmat a vallásban. Meg kell azonban jegyezni, hogy a félelem és a vallásos konfliktusok pozitív korrelációja semmiképpen sem egyértelmű.

Saját kutatásunkban interjúk elemzése során a megkérdezettek 80%-a számolt be az élete során hosszasan jelenlevő félelmekről, illetve állandósuló szorongásról.

„Nagyon féltem. Az az igazság, hogy a legkorábbi élményem, ami igazából élmény, az a félelem. Az, hogy mennyire féltem akkor attól, hogy mi lesz, ha konkrétan erre a szavakra emlékszem, hogy mi lesz velem, mert éreztem, hogy megy a világ, megy a világ, a dolgok, tárgyak azok összetörnek, hát elromlanak, megsemmisülnek, meg minden és én is kicsit úgy éreztem magam, mint egy avarlevél, az így sodródik a szélben. Igen, és emlékszem, hogy rendkívül rettegek, rettegek. Olyan 10 éves lehettem. Azután ez még sokszor előjött” (22 éves férfi).

„Igen, abszolút szőfogadó voltam, és mindent megcsináltam, amit kértek, hogy elkerüljem a konfliktust. Nem jó a mostohaanyámmal veszekedésbe keveredni, nagyon féltem és úgy mondanám azt a másfél évet, hogy az csak a félelem időszaka volt, mert kiderült, hogy a veszekedések nem olyan átlagosak, mint máshol, inkább verekedéssé fajulnak, és hát ezt nem igazán jó átélni 12 évesen. És én mindenegyes veszekedésnél ott voltam, mikor a mostohaanyám egy 5 literes Zepteres fazekat, jó nehéz Zepteres fazekat hozzávágott az apám fejéhez, meg nyitott ollóval rohángál, hogy megöli magát, nem volt teljesen normális” (18 éves nő).

Félelmeink, még inkább szorongásaink igen gyakran kötődnek az életünk nagy alapkérdéseire, mint létezés, bűn, halál, a melyeket másként határhelyzeteknek is nevezhetünk. A személyiségfejlődés egy bizonyos pontján mindannyian birtokában leszünk annak a képességnek, amely lehetővé teszi számunkra a múlt–jelen–jövő egységben szemlélését, az idődimenzió komplex átélését. Ugyanez a

²³ Vergote, 2001.

képesség döbbsenhet rá létezésünk korlátaira, illetve végességére. Azt is mondhatjuk, hogy az élet tragikuma saját halálunk tudata.

Ez a rádöbbenés olykor fájdalmas lehet, ugyanakkor egy nagy kihívás; a felnőtté érés elengedhetetlen láncszeme.

Saját kutatásunkban szereplő alanyainknak komoly szorongást indukál a halál gondolatával való találkozás.

„Ezt nem mondtam el, pedig ez is nagyon fontos volt, még tinédzser koromból nagyon sokszor volt olyan, 12-13 évesen gondolkodtam a világ nagy dolgairól és általában este volt, amikor lefeküdtem, lekapcsoltam a villanyt, és sokszor gondolkodtam azon, hogy mi lesz, hogyha meghalok, végig élek 70-80 évet és egyszer meghalok, nem fogok látni, hallani, szóval én nem leszek, és ez borzasztó volt, nagyon sokszor ettől sírógörcsöt kaptam, szóval olyan, nem tudom így elmondani, de szó szerint félelmetes volt. Nem tudom milyen állapot volt, de nagyon rossz volt, és nagyon sokáig tartott. Ráadásul nem kaptam segítséget senkitől a környezetemben” (23 éves nő).

„Így a halállal kapcsolatban is ez előtt mindig féltem, hogy elveszítem azt, akit, így anyukámat vagy apukámat, gyerekkoromtól. Nem tudom, így pár éve meséltem anyukámnak és mondta, hogy nem tudja, hogy mitől alakult ez ki nekem, mert sose nem volt ilyen. Csak annyira tudok ragaszkodni valakihez, hogy így mindig féltem, hogy elveszítem, sírtam, hogyha egy kicsit késtek és hogy ők meghaltak. És ez nekem, mikor tanulmányoztam és megtudtam, hogy mi történik úgymond a halottakkal, vagy mondjuk, ha én attól is féltem, hogy meghalok és akkor én látni fogom a szüleimet, és ők milyen vígan élnek én meg már nem” (22 éves nő).

„Szorongó érzés volt nekem a halál, de úgy éreztem, hogy ez nagyon reális dolog. Miért ne lenne reális, itt vagyunk meg minden, tény hogy meghalnak emberek. Amikor nagyapám meghalt, egyetlen nagyszülőm halt meg még, akkor is az volt, még kicsi voltam, 6-7 éves, akkor azt gondoltam, mi az, hogy meghalt? Hogy akkor hogy van ez, hogy nem is gondolunk rá, de egyszer majd elér minket a halál? Félelmetes érzés volt és nagyon sokáig kísért. Folyamatosan szorongással töltött el még serdülő koromban is, meg hát tulajdonképpen most is az, és éppen ezért próbáltam valami kintat találni” (24 éves férfi).

3. Érdeklődés, a személyiség irányultsága, értékek

A hívővé vált emberek számtalan kutatás tanúsága szerint a megtérést megelőzően igen nagy erőfeszítést tesznek annak vonatkozásában, hogy az élet értelmét megtalálják, illetve hogy találjanak bizonyos koherens rendszert, amelynek segítségével választ kaphatnak az élet alapkérdéseire.²⁴

²⁴ Paloutzian és tsai, 1999.

Kutatásunkban az életutat áttekintve fontosnak tartottuk megkérdezni az alanyainkat serdülőkori érdeklődésükről, a személyiségük irányultságáról. Gyakran tapasztalhattuk, hogy az említett életszakaszban szinte kivétel nélkül mindenki igen nyitott és kereső volt. Megállapítható hogy a saját korosztályhoz viszonyítva még fokozottabb az igazság keresése iránti igény, az élet alapvető kérdéseire válaszoló átfogó elméletek megismerése. A jelenség természetesen összefüggésbe hozható nagyobb fokú szorongás oldásának igényével, amely ezt a mintát jellemzi.

„...egy gimnáziumi osztálytársam, és csak azt akarom mondani, hogy nekem ez akkor lett egészen nyilvánvaló, amikor elmonda, hogy van egy olyan dolog, hogy igazság, és lehet másképp élni. Én azt hittem, hogy pl. amikor elkezdtem gondolkodni, amikor még kisebb voltam, 12-13 éves, hogy miért van az, hogy mindenki egy irányba megy, ha valaki csinál valamit, felnőttek, lehet, hogy neki ez nem jó, de hát úgy szokták, ez így megy amióta a világ, világ, akkor azt úgy csináljuk. Kicsit volt bennem ilyen lázadás, inkább az árral szemben. Én nagyon tiszteltem már akkor is és utána is azokat az embereket, akik meg tudnak állni, nagyon-nagyon szimpatikus aki őszinte volt, igazságszerető, tiszta, nagyon-nagyon vonzótt...” (24 éves nő)

„Én mondjuk ilyen ambiciózus egyén voltam, szerettem az ilyen határozott célokat esetleg ...most is vagyok ... mondjuk az iskola nekem sosem volt egy ilyen nagyon mellékes dolog, ez a vallási irányzat nem ennek a pótszere volt, nem az volt, hogy esetleg nem voltak nagyon barátaim, vagy iskolában nem értem el sikereket és akkor ebehyett volt, hanem fontosnak tartottam az iskolát is és igyekeztem elég korán valahogy úgy elkötelezni magamat. Szerettem volna ilyen határozott életutat, ami egy biztos mederben zajlik...” (22 éves nő)

A nyitott kereső attitűd mellett, amely gyakran egy-egy tudomány behatóbb tanulmányozásában jelenik meg, ebben az életszakaszban találkozunk először kimondottan is egy olyan szükséglettel, amely a transzcendens szükségletek kielégítésére irányul. Úgyszintén elementáris igény fogalmazódik meg ebben az életkorban olyan referencia csoportok iránt, amelyek személyes biztonságot képesek nyújtani, s ahol a csoport tagjai felé egyéni odafordulás tapasztalható. Amennyiben az aktuális barátokkal való együttlét nem hoz kellő személyes bevonódást, mint például egy szerelmi kapcsolat, vagy elköteleződés valamilyen sport, művészetek, zene iránt, ez esetben az űr betöltetlen marad. Az új vallási közösségekben majd egyszerre nyerhet kielégülést a személyes odafigyelés és a transzcendencia iránti igény.

„Azt tudom, hogy leginkább, ami jellemzett, hogy miért van az embernek, ha ilyen transzcendens világban keresi, akkor nyilván valami, tehát úgymond az evilági meg az ilyen földi értékrenden túli, tehát attól egy teljesebb értékrendet keresi, egy boldogságot. Szerintem nyilván boldogságra törekszik, ez ilyen ösztönös dolog. Nekem tényleg ilyen átlagos volt, hogy elmentem ilyen helyekre és ott jól éreztem magam, tényleg úgy láttam, hogy mindenki

ilyen színes meg szép, de én azt tudom, hogy nem, én akkor egy kicsit ilyen serdülőkori dolog is, az ember nyilván ilyen érzelmi zűrzavar állapotában van néha. Tudom, hogy elég ilyen, tehát nem találtam azt, hogy most nekem ettől teljesebb lenne az életem, tehát nem találtam ezeken a helyeken olyat, amire azt mondtam volna, hogy ez lehetne az életem értelme... Szerintem tényleg ilyen öröm, meg boldogságkeresés volt, ami leginkább engem megmozgatott” (24 éves férfi).

A vizsgálatunkba bevont korosztály E. Erikson elmélete szerint az optimális személyiségfejlődést tekintve a moratórium állapotában van, ahol az egyénnek módja van kipróbálni különböző szerepeket az élet legkülönbözőbb területein annak érdekében, hogy önmagáról a lehető legtöbbet tapasztalja. Ebben a keresési fázisban akkor jár legjobban az egyén, ha nem kell túl korán elköteleződnie valamilyen külső vagy belső ok miatt. Az alábbi interjúrészletben egyaránt tetten érhető a keresési vágy s az elköteleződés iránti szükséglet. A kétféle motiváció egyidejű fenntartása igen nagy feszültséget jelent a személyiségnek.

„Egy kicsit vártam is, kicsit bosszús voltam, mindig úgy voltam vele, hogy én nem fogom sehol elkötelezni magam, az embernek általában van egy ilyen. Megnézek mindent, ami jó, azt elfogadom, de elkötelezni nem fogom magam, egy kicsit így is mentem oda, hogy ha valahol ott vagyok, tényleg akkor már volt bennem egy ilyen törekvés, szeretnék olyan igazán dologgal találkozni, ami megragad. Ez az első élmény, ez tényleg olyan volt. Eleve új jelenség volt a gyülekezet” (21 éves nő).

A természettudományok iránti felfokozott érdeklődés társul a világ működésének és az élet keletkezésének egészére vonatkozó megértési igényével.

„Jó. Azt hiszem, hogy két év kivételével kitűnő is voltam, ha meg nem, akkor meg egy-két négyesem volt. Ahogy nézegettem, igazából olyan sokat még nem értettem belőle a fizikából, és akkor láttam, hogy bonyolult egyenletek, láttam azt, hogy a világ leírása... hogy atomokkal foglalkoznak, én ezt már hallottam otthon, meg hogy ilyen törvényeket, amik mozognak a testbe, és ez nagyon megfogott akkor. Azért mert úgy éreztem, hogy itt van valami, ami választ ad a kérdéseimre, hogy miért vagyok itt, miért léteznek a dolgok, miért úgy léteznek, ahogy, és mi ez ezeknek a menete, a törvényszerűsége. És akkor ezért elkezdtem fizikát tanulni. Csak úgy önszorgalomból. Úgy hogy elmentem a könyvtárba és kivettem, még fizika óránk sem volt. Elkezdtem olvasni az ilyen ismeretterjesztő könyveket. Aztán nyilván persze elkezdődött a fizika azt hiszem ötödikben vagy hatodikban. [...] Végül is jó voltam, elég jó voltam, nagyon tetszett a dolog és hát akkor elhatároztam, hogy én fizikus leszek, mégpedig elméleti fizikus, aki a világ univerzális törvényeit fogja kutatni. Ez a döntés nagyon megnyugtató...” (22 éves férfi).

Egy másik interjúban az elmélet alkotója is példakép, illetve modell szerepet tölt be, nem csupán az eszme fontos. Tudjuk, hogy a vizsgált korosztálynak milyen nagy igénye van valós mintákra, ideálokra, akikkel azonosulni tud.

„Igen, igen, szóval egyfajta reményt adott a megoldásra, az hogy nagyon tetszett Einstein-nek... az atomfizikusoknak az élete, ezekről sokat olvastam, hát minden könyvet, amit föl lehetett kutatni, és az, ahogy ők beszéltek, ahogy Einstein beszélt, hogy ahogy a mai matematikusok, fizikusok..., ők ... őknek is írtak egy pár dolgot, ami... kilátszik, és tényleg éreztem azt, hogy valamennyire társakra lettem a kérdésekre. Olyan emberekkel találkoztam vagy hát a könyveiken keresztül, akik valóban azt kutatják, hogy mi az értelme az életnek, hogyan működik a világ, miért létezünk és ez nagyon kedvelt dolog volt számomra” (24 éves férfi).

Számtalan interjúban olvashatunk egy felfokozott intellektuális érdeklődésről, ugyanakkor egyfajta spirituális keresésről. A tudományos tények és a spirituális élmények eklektikusan keverednek, mintegy versengenek egymással.

„Kétszer voltam a gyülekezet evangelizációján, Angliába utána mentem ki. Bocsánat, még ezt megelőzte a meditációs programot tanultam, és sokat olvastam, szeretek sokáig fõnt lenni, mindig hajnal kettõig olvastam. Az volt a szokásom, hogy fõlõsleges az alvás, minimális alvás kell, mert ugye az intelligencia kvócienszt nõvelni kell és olvasni, olvasni, akkoriban ez volt a fõlfogásom, nagyon széleskörû érdeklõdési köröm volt. Többféle tudomány is érdekelt” (22 éves nõ).

Az interjúalanyok 25%-a mély érdeklõdést táplált az ezotéria irányában a megterést megelőzõen.

„Voltak ismerõseim, aztán csináltunk egy klubot. Volt egy lány, aki... úgynevezett tisztán látó, ami azt jelenti, hogy ezeket a szellemi, finom energiákat meg is látja tehát akár az... is energiát, ami körülveszi ezt látja, esetleg mondjuk ilyen szellemi lényeket is. Kicsit furcsa errõl így beszélni mondjuk énnekem nem furcsa, szóval ezekkel úgy foglalkoztunk egy kicsit, meg volt baráti kör, aztán ismerõsök... természetgyógyász... középkorú hölgy, nagyon szeretem, értékeltem a tapasztalatait” (21 éves nõ).

4. Partnerkapcsolatok, szexualitás

A terület tárgyalása kapcsán egy igen komplex problémához érkezünk el, hiszen jól ismert a pszichológia, a pszichoterápia, illetve a vallás különbözõ attitűdjei a szexualitás megítélésében. Míg a történelmi vallásokban kiemelt szerepe van a morálnak, a pszichoterápia, illetve a pszichológia morálhoz való viszonya meg lehetõszen tisztázatlan, eklektikus. A pszichológiai és pszichoterápiás elmélet és gyakorlat olykor teljesen kiiktatja a morál kérdését, máskor pedig hangsúlyozottan kritikusan értékeli. Pressing Lajos egy nemrégiben elhangzott előadásában felveti a morális dimenziók mellõzésének, illetve kritikájának hatását az egész-

séges énfelződésre, vagyis a kérdés szerinte az, maradhat-e a pszichológia „értéktelen”, miközben a vallás egyértelmű értékeket közvetít többek között a szexuális morállal kapcsolatban.

Az ÜVM kapcsán összességében megállapítható, hogy az egyes közösségek igen szigorú szabályokat fogalmaznak meg a szexuális élet és viselkedés vonatkozásában, beleértve a párválasztást, illetve a házasság előtti nemi élet kérdését is. A szabályok olykor a tiltás irányába mutatnak, más esetekben épp bonyolult, rituális szexuális együttléteket foglalnak keretbe.

Saját kutatásunk interjúalanyai a pszichoszexuális fejlődés vonatkozásában a freudi kategóriával élve a genitális, vagyis a kiteljesedett szakaszban vannak életkorukat tekintve, ugyanakkor – amiként az látni fogjuk – valójában többen választják az elfojtást, más szavakkal az absztinencia útját a megtérést megelőzően, avagy mások éppen parttalan, kontroll nélküli szexuális életet élnek.

A szexuális fejlődésre vonatkozó interjúrészletek mutatnak egymásra rímelő mintázatokat, rokon vonásokat is. Az életút felidézése kapcsán igen gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy az illető valójában a serdülőkör megfelelő szakaszában valamilyen korai kudarcélmény, gátlás vagy otthonról hozott tilalom miatt el sem indul a szexuális tapasztalatszerzés útján. Személyiségüknek ezen szegmense megreked a fejlődésben, majd a megtérést követően a vallási közösség erkölcsi elvárásai mintegy visszamenőleg is felmentést adnak, sőt értékként minősítik a partnerkapcsolatoktól való teljes elzárkózást.

„...kapcsolatok... szexuálisan is értek volna engem, inkább az volt, hogy volt a baráti kör és... akkor jó... a másik nimmel kapcsolat... Mondjuk az volt a másik kérdés, hogy... gimnazista koromban hogy elkezdték ezt a nemi életet és nekem nem, nem tudom, hogy honnan eredhet, lehet ez is otthonról ez is egyfajta... nekem volt egy ilyen érzésem, hogy még nem, hogy nem vagyok rá még elég érett” (24 éves nő).

„Igen, szóval nem mondta senki, hogy nem szabad, sőt inkább az volt, hogy édesapám mondta, hogy nincsen barátnőd, és akkor mondom, hogy jól van, jól van apu, majd most még nem akarok. Mert úgy éreztem, hogy először önmagamot szeretném letisztítani, akkor mit csinálok én, hogy csináljam jobban... meg ki vagyok én meg mi a helyzet velem és akkor... úgyis alakul a, hogy is mondjam, a sorsom valahogy” (22 éves férfi).

Az előzőekben idézett interjúalany az alábbiakban kifejti, hogy mennyire örül annak a ténynek, hogy nem kezdett partnerkapcsolatba. Ugyanakkor tudnunk kell, hogy E. Erikson pszichoszociális elmélete szerint a fókuszban levő életszakasz egyik legmarkánsabb szükséglete és küszöbön álló feladata az intimitási igény megoldása. Ellenkező esetben az egyén izolálódik vagy haladéktalanul más módot kell találgjon az említett szükséglet kielégítésére. A partnerkapcsolatok kezdeményezésétől való félelem hátterében joggal feltételezhetjük, hogy a családban át nem élt szeretet, intimitás és biztonság érzése áll.

„Úgy érzem, hogy szerencsés vagyok, hogy ezeket a nagy csalódásokat nem éltem át, így ezzel a felállással azért mert... ez nagyon rossz lett volna, meg borzasztó, meg nem jó, ha... az ember akít nagyon szeret, akkor ő úgymond átveri, csalódáson megy keresztül. Sokan mondják azt, hogy kellene a csalódások, mert ez edzi meg az embert. Nem szükséges ahhoz, hogy az ember tapasztaljon” (23 éves férfi).

„Az ember egy ideig úgy van vele, hogy megtetszik neki a másik nem, és ez fogja neki a boldogságot nyújtani, és aztán nyilván mindenki ismeri a csalódottságot... és ezzel az, hogy miért voltam ilyen ostoba, miért... pont ezzel és kiderült, hogy még sem illünk össze” (24 éves férfi).

A következőkben idézett interjúból egyértelműen kitűnik, hogy pusztán a mentális fegyelem vagy stabil értékrend nem elegendő az önmegtartóztatáshoz, más beavatkozásra is szükség van. Idézendő interjúalanyunk szintén nem indult el a partnerkapcsolatok keresése útján, helyette egy technikát tanult meg, önmaga szexuális vágyainak kontrollálására.

„...A könyvben le volt írva, hogy kell koncentrálni, hogy kell lélegezni, egy drasztikus légzés, nagyon gyorsan lélegezni és utána nagyon hosszú ideig, addig amíg csak bírja az ember nem lélegezni, utána egy levegőt vehet, utána megint nem. Biztos van ennek az idegrendszerre valami befolyása, de az tény, hogy a nemi vágyat abszolút képes elnyomni.

Igen, ha az ember ezt minden reggel, délben, este megcsinálja, akkor gyakorlatilag azt merem mondani, hogy a nemi vágyat gyakorlatilag nem szembesül vele, és ez nagyon tetszett, mert úgy éreztem, hogy van valami a kezembe, amivel azt a problémámat, ami eddig volt a kapcsolatban, azt most, kézbe tudom tartani, és ez nekem nagyon tetszett és nagyon sokáig csináltam” (23 éves férfi).

A megtért egyének személyiségét vizsgáló kutatások tanúsága szerint a megtértek jelentős többsége küzd önértékelési problémával. Énképük negatív, alacsony az önbizalmuk, önbecsülésük.²⁵

„Hát igazán én mindig is ilyen kiségernek gondoltam magam, úgy nem vettek észre a fiúk, nem tudom miért, tehát voltak szebb osztálytársaim is, meg olyan fiús voltam, teljesen rövid volt a hajam. Nyolcadikig hosszú hajam volt, első gimnazista koromig, aztán rövid...” (24 éves nő)

„Nem volt kapcsolatom, volt ilyen is, hogy nem voltak ilyen szoros barátság, meg nem voltak olyan emberek, akiktől valamilyenfajta pozitív visszajelzést kaptam volna, ezért belső téren is elég mélyen önértékelési problémák jöttek elő, amik egyre csak súlyosbodtak, és akkor megpróbáltam valamit keresni...” (24 éves nő).

²⁵ Rochford és mások, 1992.

Más interjúalanyaink életében elindult egy partnerkapcsolati keresés, egy hársány világi élet, majd a megtérést kevéssel megelőzően egy szembefordulás vagy kiábrándulás esetleg büntudat tapasztalható. Mintha az emocionális kontroll hiánya következtében megjelenő lelkiismeret-furdalás feloldására keresne megoldást néhány megkérdezett:

„...volt olyan, hogy azt mondtam, hogy na jó, akkor most már nem, engem most már nem érdekel egyetlen férfi sem, meg sosem többet férfi. És újra és újra ugyanazok a hibák, ugyanazok a csapdák, és pl. ez volt, hogy” (21 éves nő).

„Mert utána mindig olyan rossz érzés volt, ha valamilyen pasival elkezdtem, de ugyanakkor mindig vonzótt, tehát nem tudtam ellenállni, ez a lényege az egésznek, és akkor újra és újra. Jártam előtte diszkóba, meg hát olyan helyekre, ahová mindenki más, és azt gondoltam, hogy ez rossz, mert hát mindenki ezt csinálja. Ahogy így megtértem, annyira betöltötte az életemet az ige. Lemaradtak az életemből ezek a durva dolgok. Nem volt az bennem, hogy nekem most valaki kell, hogy szeressem, betöltött az a szeretet, amivel Isten megérintett. A másik meg olyan valóságos volt, olyan szeretet, amit embertől nem, én úgy gondolom, hogy soha nem kaptam” (23 éves nő).

Ez utóbbi vallomásban egyértelműen tükröződik egy még a gyermekkorból görgetett szeretet iránti éhség, amely való kapcsolaton keresztül soha nem teljesülhetett be.

Az új vallási mozgalmakba megtért fiatalok életútját, s ezen belül a szexualitáshoz kapcsolódó attitűdjeiket többek között Booth, L. (1986) is vizsgálta, s úgy találta, hogy interjúalanyai gyakran nyilatkoznak úgy a szexről, mint ami mocskos dolog, a fizikai örömek pedig bűnös, megvetendő cselekedetek.

Ez olykor lehet a tapasztalás hiánya, kritika nélkül átvett attitűd, máskor pedig összecseng a saját negatív élménnyel.

„Aztán egy idő után továbbra is vágytam erre, de aztán így leálltam. 14 éves koromban kezdtem el diszkóba járni, egy olyan 2 évig jártam és ott is ezt tapasztaltam, hogy arra megy mindenki, hogy ki hogy néz ki. Mivel evvel kapcsolatban volt negatív tapasztalatom, így kiábrándultam belőle. Utána jött az, hogy inkább senki se legyen, mint akárki. Erre jött ez a barátnő, aki jött ezzel a vallásos gondolataival” (22 éves nő).

Találkozhattunk olyan megoldásokkal is, ahol egy különös ötvözetét tapasztaltuk a szexuális erkölcs világi és vallási értékeinek, illetve válaszadóink érzékelhetően nem identifikálódtak egyértelműen egy szexuális értékrend irányába.

„Igen, ez valamilyen szinten jött is, mert akkor még túl fiatal voltam, mikor megtértem, én úgy voltam előtte, hogy belefér egy kis intim kapcsolat, de mondjuk az aktus nem. Szerettem volna szűz maradni. Mondjuk akkor még egy-két év... tervezgettem, de utána meg nyilván az ember tartja magát ehhez az értékehez” (18 éves nő).

„Igen, igen, hívogattott, meg SMS, meg találkoztunk, meg vett nekem..., már akkor mondtam, hogy ne számítson semmire tőlem, mindenféleképp én ellenálltam. Nyilván a testem azt mondta, hogy igen, ő az, de tudtam, hogy mit mond Isten igéje, hogy ez nem így működik” (23 éves nő).

„Igen és ezen elcsúszzik az ember, mert ki van éhezve a szeretetre, ki van éhezve, pl. hogy érintsék, átöleljék, most a nőknek ez a második gyermekkor, ugye ölelj át időszak. Nyilván nem mondom azt, hogy Uristen, néha de jó lenne! Lenne egy férjem, mert úgy elképzeltem egy családot, de azt... hogy ne epekedjél, ne epekedjél a férjed után” (24 éves nő).

5. A hit, illetve vallás kérdése a családban

Interjúalanyaink csupán 20%-a részesült a családi szocializáció során vallásos nevelésben. Fontos tudnunk, hogy hazánkban a vizsgálattal közel azonos időpontban a különféle közvélemény-kutatások adatai 13% arányban jelölték meg a hívő emberek arányát az összlakosságon belül (MEDIÁN közvélemény-kutató, 2004). Más reprezentatív felmérések tanúsága szerint a ritkán, illetve rendszeresen az egyház keretein belül vallást gyakorlók teljes aránya 30% (Kopp–Skrabski, 1995). Tehát mintánk nem tér el jelentősen az országos tendenciától, tudniillik a megkérdezett fiatalok szüleinek vallásosságának vonatkozásában.

A valláslélektan számtalan képviselője hangsúlyozza a különféle társadalmi intézmények szerepét és felelősségét a vallási fejlődésben, kiemelve, hogy a gyökereket mindenképpen a családi szocializációban kell keresni.²⁶ Jelen tanulmányunknak nem célja a rendszerváltás előtti politikai berendezkedés vallásellenes értékrendjének elemzése, de mindenképp, mint a kapott eredmények egyik magyarázataként, meg kell jegyezzük. Továbbá újabb szociológiai vizsgálatok felvetik azt a pontot, hogy napjainkban a családnak a vallási hagyományok átadási készsége csökkenő tendenciát mutat.

Saját kutatásunkban még ott is, ahol megjelenik a vallás, mint szocializációs tényező, az alanyaink többségénél formális vallásosságot takar. Számtalan interjúban hallhatunk a formális vallásosság jelenségéről, ami természetesen nem jelenthetett valódi motivációt a hittel kapcsolatos kérdések keresésében, pontosabban egy hitehagyást vagy újfajta keresést implikálhatott.

„Szerintem az a jó átlag család a mienk, tehát az, hogy nálunk nem volt, úgymond, nem volt vallásos nevelés, nem volt téma hit” (24 éves nő).

²⁶ Schweitzer, 1999.

„A hit szerintem ez nagyon kevés embert jellemez ma, de azt tudom, hogy nálunk nem volt ilyen templomba járás, meg ilyen keresztlő még a legnagyobb ünnepek alkalmával sem volt. Istentől nem volt szó” (21 éves nő).

„Református volt, azt hiszem. Apának meg katolikus. Azt tudom, hogy apának valamilyenfajta csalódásai lehettek így a vallás terén gyerekkorában, vagy olyan dologra kényszerítették, amit ő nem akart, ami miatt aztán ennyire elhárította magától” (21 éves férfi).

Azokban a családokban, ahol a megkérdezettek vallásos neveltetésről számolnak be, gyakran nyer megfogalmazást, hogy a vallásgyakorlás nem elég személyes, így a hit élménye sem közvetítődik kongruensen.

„Karácsony, húsvét megvolt, meg úgy év közben néha-néha, nem minden vasárnap. Nem volt ilyen szabályozott rend. Rengeteget dolgoztak egész életükben. Mi voltunk a kórus ketten a húgossal, és volt olyan, hogy néha rosszkedvűnk, unalmas volt a mise, délután öt órai mise, volt olyan tíz öreg néni, nem volt nagyon poén, míg gyerekek voltunk rendetlenek voltunk [...] hogy most már hagyjuk abba. Volt ilyen, de jártunk első áldozásra [...] inkább lexikális [...] próbált minket ott tartani [...] varrtak ilyen [...] maradék ruhaanyagokból, ami tényleg így kedves volt, meg aranyos, a pap bácsi tényleg nagyon aranyos volt” (24 éves nő).

„Megvolt az elsőáldozás, előtte kénytelenek voltak megkeresztelni, mert ugye nem tudtak megkeresztelni, amikor születünk. A szüleim nem voltak vallásosak, csak polgári esküvő volt, annyira nem voltak hithű katolikusok. Többet jártam templomba, mint ők. [...] a mamám, hogy ő római katolikus tag, és hogy bérházas és jártunk... Igazán nem hittünk benne” (23 éves nő).

„A vallás? Hát négy nagyszülőm közül három az korán meghalt, már kisgyerekkoromban meghaltak. Anyai nagymamám ő vallásos, ő gyakorolja a katolikus vallást, imádkozik, de igazából ez engem nem fogott meg, amikor így kapcsolatba kerültem az egyházzal így elfogadtam, hogy ez van, de nem nagyon beszélgettem erről. Nekem ez a formája a vallásnak kicsit taszított is. Olyan kétszínű, hogy mondjam, olyan kettős dolognak láttam. Jó ezt meg ezt csináljuk, de hogy mi a gyakorlati haszna az életben, azt nem láttam. Ugyanúgy viselkedett a nagymamám, mint egy másik ember” (18 éves nő).

6. A megtérést megelőző pszichikus állapot jellemzői

A megtérést közvetlenül megelőző időszakban számtalan megkérdezett számol be depressziós tapasztalatokról.

Az első összefüggő tanulmányban, Starbuck (1899) az általa vizsgált egyénekről önéletrajzot írt, hangsúlyt fektetve azok megtérésére és vallásos életükre.

Azt találta, hogy számos eredmény a jelen vonatkozásban helytálló. Például a csoportban a nők 75%-a és a férfiak 60%-a mondta magáról, hogy a megtérés előtt „depressziót, levertséget és melankóliát” tapasztalt. A legtöbb ember számára a megtérés egy önátalakító élmény volt, ami eredményezte az élet megújulását, örömet, békét és az élet magasabb szintről való szemlélését, önzetlenségre ébredést. Attól függetlenül, hogy olykor érzelmi válság követi a megtérést, a személyiségváltozás nem biztosított. Tény az is, hogy néhány alany jelezte, hogy még mindig előfordul, hogy nem elfogadott módon viselkedik és alkalmanként kétségeik merülnek fel.

Kutatásunkban a megtérést közvetlenül megelőző időszakban számtalan megkérdezett számolt be depressziós tapasztalatokról. Ez nem jelenti azt, hogy az illetők minden vonatkozásban kimerítették a depressziós állapot összes kritériumát, ugyanakkor mégis jeleznek egy markáns elbizonytalanodást. Az intenzív emocionális hullámváltozás életkor-specifikus jelenség, mintegy természetes kísérője a személyiség mélyén zajló nagyon intenzív ártrendeződési folyamatoknak. Optimális körülmények között az állapot dinamikája olykor magányt kíván, máskor pedig intenzív társas együttlétet. A depressziónak verbalizált élmény a legtöbb esetben az elmagányosodást, az élet értelmetlenségének megfogalmazását jelöli az interjúkban, s a kelleténél hosszabban árasztja el az egyént.

„Azért azt meg kell említenem, hogy baráti kapcsolat nem volt, nem tudtam senkivel kapcsolatot teremteni. Azért a nővérem tudott ezekről a gondokról és próbált segíteni, de mélyen-mélyen depressziós voltam gimnázium végére” (24 éves nő).

„Akkoriban mindennap azgal a depresszióval keltem, de tényleg, hát nem tudom, hogy ez mennyire igaz, hogy szerinte (anya – a szerk.) nekem akkor pszichológusra lett volna szükségem, annyira mélyen benne voltam, meg negatívan. Most hogyha szabad ilyet mondani, ilyen menstruációs időszakban szokott előjönni, ugye akkor érzékenyebb, van ilyen premenstruációs szindrómám, akkor kicsit nehezebb, akkor érzem, hogy nem úgy gondolkodom, ahogy kellene. Amit ilyenkor végiggondolok magamban, meg tudatosítok, azok segítenek. Sosem, inkább csak feljön, mert teljesen nem fogom tudni magamból valószínűleg kiirtani csak később valamikor, de úrrá tudok lenni rajta” (23 éves nő).

„Volt egy-két éves időszakom, amikor nagyon kerestem önmagam és pont az volt a nehézség, hogy hiába vonzóttak dolgok, sosem láttam magamban semmihez annyi erőt, hogy én ezt el tudjam végezni, hogy én egyáltalán képes vagyok bármit is” (22 éves nő).

*„...és akkor nagyon foglalkoztatott, volt egy ilyen érzés bennem, hogy nekem igazán nincs életcélom, nincs, nem tudom a lényegeket, nem nagyon láttam, hogy néztem a házasságokba vagy a családukba, a tanulásban, de úgy önmagában ezekre a dolgokra ránéztem, akkor ez nekem kevés volt, hogy én azt mondjam, hogy ez az életcélom. Láttam, hogy mások mi-
ket tűznek ki” (24 férfi).*

Számtalan esetben fogalmazódik meg, hogy az aktuális barátok már nem képesek biztonságot nyújtani, a velük töltött idő haszontalannak, olykor taszítóknak tűnik.

„A csoporttársaimmal azért végül is úgy jól kijöttem, csak viszont olyan ellentmondás volt, hogy ők rendszerint így bulizni jártak, na most én is elmentem többször, de én ezzel az életformával nem tudtam azonosulni, tehát kicsit olyan üresnek éreztem az egészet. Azt éreztem, hogy sokan csak azért mennek oda, hogy barátot, vagy barátnőt találjanak. Azok a kapcsolatok, amik ott születtek, azok rendszerint ilyen rövid távúak lettek, amiket én úgy láttam. Ez viszont úgy éreztem, hogy ez énnekem nem kell. Tehát úgy mindenáron, hogy nekem most legyen barátom, meg hogy barátokat szerezni, csak azért, hogy legyen. Azt is nehezen fogadtam, hogy csak a külső számít, a kocsig meg a drága cuccok” (23 éves férfi).

„Nekem ez voltak előzményei is ez, mondom, nekem egy kicsit ilyen valamilyen szinten ellenreakció volt, mert... előtte való 1-2 évben nem azt mondom, hogy pont az ellenkezője volt, de meglehetősen szabados életformát folytattam [...] nyiladozni kezdett az ilyen tudatteljes [...] így a szülőktől való tisztes távolságot leginkább akarja tartani, felnőttek akar látszani és akkor, és az ilyen szórakozási igény is ekkor jelentkezik az embernél, a párkapcsolatra való igény. Mondjuk bennem talán ez is egy kicsit hatványozottabban jelentkezett, kicsit a baráti köröm is idősebb volt, néha nagyon belebúztunk.” (21 éves nő).

„Nem, abszolút és akkor mondom, hogy anyukám, nyilván egy szülő ezt hogy reagálja le, szobafogság, jobban odafigyelt rám, hogy most hova megyek, kivel barátkozok, meg hol töltöm el a szabadidőmet és talán nekem, tehát akkor volt egy ilyen dolog, ennek egy kicsit az ellenreakciójaként történt nekem ez, hogy akkor más helyre próbáltam menni. Úgy voltam vele, hogy persze utána rá is jöttem, hogy nem ez egy fiatalnak, ami az élete értelmét adhatja, a mit tudom én ilyen éjszakákig való diszkózások, hamar egy kicsit így kiábrándultam belőle” (23 éves nő).

Azok a kutatók, akik a megtérés előtti faktorokat, okokat boncolgatják, egyetértenek abban, hogy a jelenség több komponens találkozásából jön létre. Így hangsúlyozzák az adott történelmi, társadalmi, kulturális és személyes környezet aktív befolyását, a *krízisállapot* tapintható jegyeit az egyén életében, illetve a manifest keresés *motivumát*.²⁷ Megállapításukat saját kutatásunk is igazolta.

²⁷ Paloutzian és tsai, 1999.

Jelzések a neveléstudomány számára

Tanulmányunkban arra vállalkoztunk, hogy képet formáljunk néhány új vallási mozgalomba megtért fiatal vallási döntést megelőző életútjáról. Összesen húsz 18–25 év közötti fiatalot kérdeztünk meg egy félig strukturált mélyinterjú keretében, majd az interjúk szövegét tartalomelemeztuk. Arra voltunk kíváncsiak, hogy van-e jellegzetesen visszatérő kötődési mintázat, életesemény, szocializációs specialitás, esetleg traumatizáló epizód a megkérdezettek életútjában, továbbá mi jellemzi a család valláshoz, hithez való kapcsolatát.

A számos egyéni vonáson túl mindenképpen összecsengő mintázatként kell kiemelnünk azt a családi miliőt, amelyben a megkérdezettek 80%-a felnőtt. Ezen családi atmoszférát gyakran jellemezte az apa tekintélyelvű nevelése, az anyához fűződő ambivalens, megzavart, vagy elkerülő kötődés, a családon belüli nyílt agresszió megtapasztalása. Gyakori jelenség az érzelmek adekvát kifejezésének képtelensége, az intimitás, bizalom, őszinteség hiánya (A megkérdezettek 75%-a esetében).

Szintén markáns tartalomként jelenik meg az interjúkban az iskoláskor elejétől, illetve a serdülés kezdetétől állandóan jelenlevő félelem, majd szorongás, mellyel a legtöbb fiatal magára marad. A megkérdezettek jelentős többségéről elmondható, hogy már serdülő kora kezdetén igényli olyan gondolatok megismerését, amely komplex választ hordoz az élet alapkérdéseinek magyarázatára (pl. tudomány, vallás, ezoterika).

Olvasatunk alapján egy megkésett serdülőkori krízist követően történt a megtérés, illetve a különböző vallási közösségekben való elköteleződés. A serdülőkorra normál körülmények között jellemző szeparációs individualizációs folyamat, a vizsgált fiatalok esetében elhúzódott, illetve nem töltötte be az identitás érlelésének szerepét. Az átmeneti regressziót, amely szélsőséges önértékeléssel, én-érzés bizonytalanságával, önértékelési problémákkal és bizonyos gyász élménnyel jellemezhető, nem követte egy kreatív identitás-megfogalmazás. A vizsgálatban szereplő fiatalok egy része gyakran számol be arról, hogy a partnerkapcsolatok szexualitás területén gátlásokkal, bizalmatlansággal küzd, s ezért valójában a megtérés időpontjáig semmilyen saját tapasztalatot nem szerez önmagáról az említett vonatkozásban. A megkérdezettek egy másik csoportja épp a másik végponttal jellemezhető, hiszen kapcsolatait sűrűn váltogatja s nem utasítja el a bódító szerek használatát sem, így a megtérés előtt már kiábrándultság, csalódottság és bűntudat jellemzi a másik nemhez fűződő viszonyát.

A megtért fiatalok családjának csak összesen 1/5-ét jellemezte vallásos neveltetés, s ott is inkább formális, nem pedig belső, elkötelezett hitre épülő életvezetésről volt szó.

Az elmondottakból pregnánsan érzékelhető, hogy a mintánkban szereplő fiatalok a ifjúkori identitáskrízis kapujába igen jelentős szocializációs mínusszal érkeztek. Erikson, aki alapos ismerője a területnek, úgy véli, hogy a korábban meg nem oldott krízisek (dilemmák) visszaköszönnek egy későbbi életkorban

és kérlelhetetlenül megoldást követelnek. Ennek vagyunk tanúi a megkérdezett fiatalok identitáskrízise kapcsán.

A feladat megoldásához úgy tűnik, olyan átmeneti térre van szükség, amely garanciát nyújt alapvető, eddig ki nem elégített szükségletek kiteljesítéséhez, s amely egyben meg is óvja a fiataalt a kegyetlen külső világ hatásaitól. Az új vallási mozgalmakban gyakran tapasztalható paternalisztikus kötődés a vallási vezetőhöz biztonságot ígér, a szeretetfürdő gyógyír a korábbi nélkülözésre, a közösség víziója életcélt teremt. Így a megtéréssel átmenetileg elhárul az autonóm identitás kimunkálásának felelősségteljes, küzdelmes feladata.

A megtérés utáni tartalmak elemzése majd egy következő tanulmány feladata, amelyben rá fogunk mutatni az *új társas identitás* megszületésére, melynek ára a *személyes identitás* elvesztése lesz.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Irodalom

- AINSWORTH, M. D. S. – BLEHAR, M. C. – WATERS, E. – WALL, T. (1978): *Patterns of attachment*. Hillsdale, NJ, Erlbaum.
- ANTHONY, D. – ROBBINS, T. (1982): Spiritual innovation and the crisis of American civil religion, In M. DOUGLES AND STIMTON: *Religion and America, Spirituality in a Secular Age*. Beacon Press, Boston.
- BARKER, E. (1995): *New Religious movements. A practical introduction*. HMSO, London.
- BATSON, C. D. (1993): *Religion and the Individual: A social-psychological perspective*. Oxford University Press, New York.
- BELLAH, R. N. (1976): New religious consciousness and crisis of modernity. In C. Glock and R. N. Bellah: *The consciousness Reformation*. Berkely University of California Press.
- BOOTH, L. (1986): *When God becomes a Drug?* Penguin Books, New York.
- BOWLBY, J. (1969): *Attachment and loss. Vol. I. Attachment*. Basic, New York.
- CRAVER, Charles – SCHEIER, Michael F. (1998): *Személyiségpszichológia*. Osiris, Budapest.
- DECONCHY, J.- P. (1980): *Orthodoxie religieuse et sciences humaines* (Religious orthodoxy, rationality, and scientific knowledge). Mouton, Hague.
- ELKIND, D. (1971): *The role of attachments in female adolescent development*. In: *Child and Adolescent Social Work Journal*, Volume 6, Number 2. Publisher Springer, Netherlands.
- ERIKSON, E. H. (1968): *Identity-Youth and Crisis*. W. W. Norton, New York.
- ERIKSON, E. H. (1991): *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat, Budapest.
- FROMM, E. (1941): *Menekülés a szabadság elől*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GORDON, D. F. (1974): „The Jesus People; An identity synthesis.” *Urban Life and Culture*, 3(2):65–82.
- GROTSTEIN, J. (1996): *The Generation of Psychoanalytic Knowledge*. British Journal of Psychotherapy, 112–135.
- HALL, G. S. (1904): Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education. In *Classics in the History of Psychology*. An Electronic Resource Developed by Christopher D. Green. York University, Toronto, Ontario.
- HORNEY, Karen (1945): *Our inner conflicts*. Norton, New York.
- INHELDER, B. – PIAGET, J. (1958): *The Growth of Logical Thinking from Childhood to Adolescence*. Basic Books, New York.
- JAMES, W. (1958): *The varieties of Religious Experience*. Mentor Books, New York.
- KAPITÁNY Á. – Kapitány G. (1995): „Jelbeszéd az életünk”. Osiris–Századvég, Budapest.
- KERNBERG, O. (1997): *Internal World and external reality*. Janson Aronson, New York.
- KIERKEGAARD, S. (1986): *Félelem és reszketés*. Göncöl kiadó, Budapest.

- KIRKPATRICK, L. A. (1997): *A longitudinal study of changes in religious belief and behavior as a function of individual differences in adult attachment style*. Journal for the Scientific Study of Religion 36(2):207–217.
- KIRKPATRICK, L. A. – SHAVER, P. R. (1990): *Religion conceptualized as an attachment process: another deficiency approach to the psychology of religion?* International Journal for the Psychology of Religion, Volume 9, Number 4.
- KOHUT, H. (2001): *A self analízise*. Animula, Budapest.
- KOPP M. – SKRABSKI Á. (2003): *Vallásosság és lelki egészség*. Confessio. Magyar Református Egyház Figyelője, 2003/3 Magyarországi Ref. Egyház.
- LIFF, Zanvel A. (1975): <http://www.world-faiths.com/Teachers%20Resources/ReligExpReviscansheet.doc>, letöltve: 2008.
- MAIN, M. – CASIDY, J. (1988): *Categories of response to reunion with the parent at age 6; Predictable from infant attachment classifications and stable over a 1-month*. Developmental Psychology, 24:415–426.
- PALOUTZIAN, F. Raymond (Westmont College) – RICHARDSON, James T. (University of Nevada, Reno) – RAMBO, Lewis R. (San Francisco Theological Seminary) (1999): *Religious Conversion and Personality Change*. Journal of Personality 67:6, December.
- PARGAMENT, K. I. & Brant, C. R. (1998): „Religion and coping”. In H. G. Koenig (ed.): *Handbook of religion and mental health*. Academic Press, New York.
- PETERSON, D. W. and AMUSES, A. L. (1973): *The cross and the commune: an interpretation of the Jesus Movement*. In Glock, C. Y.: *Religion in sociological Perspective*. Wadsworth, Belmont CA.
- ROCFORD, E. B. (1992): *Child Abuse in the Hare Krishna Movement: New Brunswick, NJ*: Rutgers University Press.
- SCHWEITZER, F. (1999): *Vallás és életút*. Kálvin kiadó, Budapest.
- SÜLE F. (1991): *Vallás vagy pszihoterápia?* Animula Kiadó, Budapest.
- STARBUCK, E.D. (1899): *The psychology of religion*. Walter Scott, London.
- ULLMAN, C. (1982): *Cognitiv and emotional antecedents of religious conversion*. Journal of Personality and Social Psychology, 43:183–192.
- ULLMAN, C. (1989): *The transformed self. The psuchology of religious conversion*. Plenum Press, New York.
- VERGOTE, Antonie (2001): *Valláslélektan*. HÍD Alapítvány, Budapest.
- WIKSTRÖM, Owe (2000): *A kifürkészhetetlen ember*. Animula, Budapest.

ADVENTISTÁK

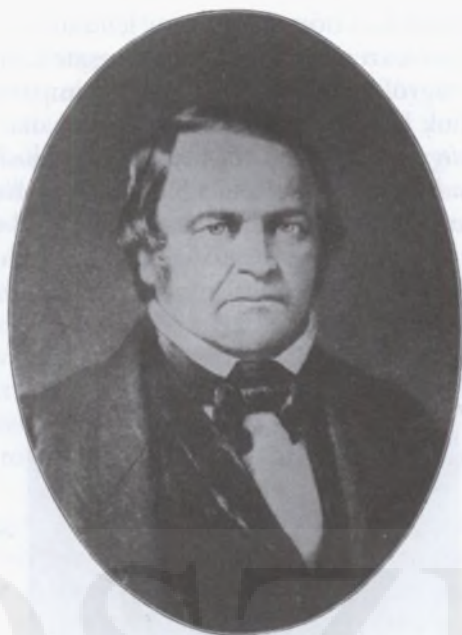
*Féltétek az Istent, és néki adjatok dicsőséget:
mert eljött az ő ítéletének órája. /Jel. 14:7/*

A világ leggyorsabban növekvő egyházának jelenleg sokmillió tagja van, és bár létszámukról pontos adatok nem állnak rendelkezésre, évente körülbelül egy millióan csatlakoznak hozzájuk világszerte. A kezdetben Biblia-tanulmányozó és Krisztus második eljövetelet váró egyház sok változáson ment keresztül az alapítása óta, így tevékenysége ma kiterjed az élet szinte minden területére. Elsődleges céljuk a bibliai értékek közvetítése, ami számukra nem csupán hitelvek hirdetését jelenti, hanem egy komplex életmód elsajátítását is. Hazánkban három adventista egyház is működik: a *Hetednap Adventista Egyház*, a *Hetednap Adventista Reformmozgalom* és a *Keresztény Advent Közösség*. Tevékenységüket nem csak gyülekezetek, tévéműsorok és előadássorozatok hirdetik, de egészségközpontok, életmódtáborok, kulturális rendezvények és két államilag akkreditált főiskola is.

Miért van az adventistáknak három egyháza hazánkban? Honnan indultak és hova tartanak? Mit tanítanak, kinek és hogyan? Az alábbiakban ezekre a kérdésekre keressük a választ.

Jövendölések, csalódások, látomások – az Adventista Egyház amerikai indulása

Az 1800-as évek elején a világ számos pontján egymástól függetlenül kezdték az emberek tanulmányozni a bibliai próféciaikat, különös tekintettel Dániel próféta jövendöléseire és a Jelenések könyvére. Az advent mozgalom alapítója, *William Miller* 1831-ben kezdte hirdetni, hogy közeledik a világ vége. A Biblia tanulmányozása során jutott arra a következtetésre, hogy Krisztus második eljövetele az 1843. március 31-étől számított egy éven belül (vagyis legkésőbb 1844. március 31-ig) be fog következni. A nagy esemény elmaradása először nem ejtette kétségbe Miller követőit: úgy gondolták, hogy Miller tévedett egy évet, mivel nem vette figyelembe, hogy i.e. 1 és i.u.1 között két év telt el. A kijelölt új dátum 1844. október 22-re esett, és a várt esemény ismételt elmaradása ezúttal kétségbe ejtette Miller követőit.

1. sz. kép: William Miller

(Forrás: <http://www.earlysda.com/pics/pics/sda-pics/sda-origin-progress-1925.html>,
letöltve: 2008)

Az advent mozgalom a kudarcok hatására sem szűnt meg, ám az 1844-es Nagy Csalódás szakadásokhoz vezetett: a Miller követői közül kivált csoportokból kerültek ki a későbbi *Jehova Tanúi* és a *Davidiánus Hetednap Adventista Közösség* is (utóbbiak csak 1929-ben váltak ki). Az együtt maradó adventista csoportok magyarázatokat dolgoztak ki arra, hogy miért is nem következett be a világvége a bibliai próféciák alapján kiszámított időpontokban. *Hiram Edson* 1844-es látomása alapján állította, hogy a tévesnek bizonyult időpontban valóban nagy esemény történt, csak épp rejtve maradt a földi halandók előtt: Jézus nem a Földre tért vissza, hanem ekkor lépett be a mennyei szentek szentélyébe (EH).

Miller gondolatait az adventista gyülekezet tulajdonképpen alapítói, *Ellen Gould White* és férje, *James White* lelkész fejlesztették tovább. Ellen Gould White-ot, akit a krisztusvárók prófétanőként tisztelnek, 1844-ben látomások lepték meg, melyek igazolták Edson szentélytanát. Két évvel később White asszony látomásai megerősítették *Joseph Bate* azon nézetét, hogy az Őszövetség tanításai alapján a szombatot kell megszentelni pihenőnapként, hiszen ez volt a hetedik nap, melyen Isten megpihent a teremtés után, s ezzel együtt megszentelte azt. Ezért az adventisták nem dolgoznak szombatonként és istentiszteleteiket is ezen a napokon tartják. 1863 őszén tartott konferenciájukon 3500 résztvevő előtt bejelentették a Hetednap Adventista Egyház megalakulását a Michigan állambeli Battle Creekben. (EH)

Az egyház azóta hatalmasra nőtt, bár pontos létszámukra nézve eltérő adatokat találunk; egyes források szerint 8 millió megkeresztelkedett tagot számlálnak, míg máshol 15 millió tagról és mintegy 10 millió szimpatizánsról olvashatunk. Magyarországi létszámuk kevésbé dinamikusan növekszik. „Évek óta az elhalálkozás és a keresztkedés kiegyenlíti egymást. Nagyon lassúnak mondható az emelkedés. Az országban kb. van ötezer adventista” – mondta a Hetednapi Adventista Egyház egyik tagja (EH). Európában a 19. század végén és a 20. század elején kezdték missziós munkájukat. Bár az egyház egyik országban sem vált uralkodó felekezetté, gyülekezeteik a világ szinte minden pontján megtalálhatóak.

2. sz. kép: Ellen Gould White

(Forrás: <http://www.4hispeople.org/ellengouldwhite.htm>, letöltve: 2008)

Az adventizmus megjelenése Magyarországon

Az első adventista misszionárius, aki Magyarországon járt, *M. Belina Czehowski* volt 1869-ben. Őt *Louis R. Conradi*, majd *John F. Huenergard* követte. Utóbbi tartják a magyarországi adventista egyház megszervezőjének. Az első magyar adventista csoportok az 1890-es években Erdélyben alakultak meg. A mai Magyarország területén 1902-ben Békéscsabán jött létre az első gyülekezet, majd két évvel később Budapesten is alakultak gyülekezetek.¹

¹ www.adventista.hu.

1925-ben Budapesten megalakult a *Magyar Unió*, vagyis az adventizmus nemzetközi mozgalmának magyar területe. Ekkorra már az egész országban tartottak bibliai előadás-sorozatokot és terjesztették könyveiket, így sorra születtek az újabb gyülekezetek. 1925 azonban a törés éve is volt: kiváltak a Hetednap Adventista Egyházból és külön csoportot alakítottak azok a vezetők, „akik az adventista tagok háborús bűneit” felismerték, és akik szerint az adventistáknak nem lett volna szabad részt venniük az I. világháborúban. A kiszakadó csoport új neve Hetednap Adventista Reformmozgalom lett, és 1949-ben jegyezték be hivatalosan (Moldova, 2001).

A 70-es években újabb törés következett be: 1975-ben az Állami Egyházügyi Hivatal hat adventista prédikátort próbált beszervezni, akik azonban nemet mondtak, ezért őket s velük együtt ötszáz tagot kizártak a Hetednap Adventista Egyházból. Ez a kiszakadó csoport hozta létre a Keresztény Advent Közösséget, melyhez rövidesen további hatszáz hívő csatlakozott a régi egyházból (Moldova, 2001).

A Magyarországon működő három adventista egyház viszonya nem éppen felhőtlen, bár egy hívő szerint „*hitviták szoktak lenni, de általában laikus szinten nagyon jó barátság van az adventisták között*” (EH). Mindhárom egyháznak megvan a maga sajátos intézményei, hittudósai és személyiségei. Itt nem térünk ki a három egyház közötti egyezésekre és különbségekre, célunk elsősorban a főbb irányvonalak és a pedagógiai elvek bemutatása.

3. sz. kép: A budapesti Hetednap Adventista Egyház központi épülete

(Forrás: <http://adventista.hu/det/new/index.php?page=kapcsolat>, letöltve: 2008

Szentírás, hitélet, szellemiség

Az adventista közösségek fontos alapelve, hogy a Bibliát tekintik hitük alapjának, s ezért a Biblia-tanulmányozás összejöveleteik és istentiszteleteik központi eleme. Más szavakkal, a *Sola Scriptura* („egyedül a Szentírás”) elvét vallják, a Biblia folyamatos tanulmányozása minden adventista hívő feladata. Nem véletlen, hogy egy hívő így nyilatkozott: „*Ha van ennél tisztább, a Biblia szerint élő egyház, akkor átmegegyek*” (EH). A Biblia mellett fontos olvasmányt jelentenek számukra Ellen G. White művei is, mely összesen 40 ezer oldalnyi irodalmat jelent.

Az adventisták a bibliai próféciaák hívő kutatói, történetük is mutatja, hogy a világvégeváró törekvések hívták életre a mozgalmat. Jézus Krisztus földre való visszatérésének időpontját, tehát a végítélet kezdetét próbálták kiszámítani. Nem véletlen, hogy a Hetednap Adventista Egyház jelképében három angyalt látunk, akik az ég közepén trombitálnak, hiszen a Jelenések könyvében (14:6–13) három angyal hirdeti, hogy közel a végítélet.

Az adventista mozgalom egyik különlegessége, hogy a többi keresztény egyháztól eltérően heti pihenőnapjukat és istentiszteletüket szombatonként tartják. A történelmi kutatások alapján bizonyítottnak tekintik azt, hogy a keresztények csak a bibliai kor lezárulása után kezdték a vasárnapot ünnepelni a szombat helyett, holott a Bibliában több helyen is a szombat megünneplésére felszólító részleteket találunk (EH). Ez az elvük konfrontációhoz vezethet a világi társadalommal, mivel akkor sem hajlandóak szombaton dolgozni, ha munkanap-áthelyezés miatt mások dolgoznak. Az adventisták ilyenkor munkáltatóik toleranciájára vannak utalva.

Figyelemreméltó a következő elvük: „*Nem a törvény megtartása által akarjuk kiérdemelni az üdvösséget, de valljuk, hogy Krisztussal való közösségünk az Isten törvénye iránti engedelmességből látható meg.*”² A Bibliában megfogalmazott isteni törvények betartása tehát önmagában nem teszi őket jó keresztényekké; fontos, hogy a hitben sohasem szabad elbízniuk magukat, hiszen mindig van, ami még jobb keresztényekké teheti őket. Hitüket folyamatnak tekintik, mely egész életükön át tart, s melynek célja a krisztusi életmód felé törekvés. Maga az adventista név is azt jelenti, hogy reménykedve várják Krisztus dicsőséges, második eljövetelét, amely már nincsen messze (EH). Ez a várakozás folyamatos lelki éberséget és tisztaságot követel tőlük.

Az adventisták alámerítéssel keresztelnek, ahogy Jézus is tette. Kisgyermeket azonban nem keresztelnek, mivel ők még nem ismerhetik eléggé a Bibliát és nem tudnak szabadon dönteni saját hitükről. Legkorábban 16-18 évesen, minimum féléves Biblia-tanulmányozás után léphetnek a fiatalok az adventista egyházakba (Moldova, 2001).

² *Adventisták – A szolgáló, hitvalló, világszéles egyház.* Kiadja: Stanborough Press Ltd, Anglia.

Érdekes módon sokkal többen vesznek részt egy-egy összejöveten, mint ahány megkeresztelkedett tagjuk van. Ennek oka részben az, hogy a gyerekek még nem keresztelkedhetnek meg, de ennél fontosabb a másik ok, hogy nagyszámú szimpatizáns is részt vesz a gyülekezeti alkalmakon anélkül, hogy bárki siettetné megkeresztelkedésüket. Az adventizmus ugyanis hangsúlyozottan nem agitatív vallás, jóllehet missziós és karitatív tevékenységük rendkívül kiterjedt.

A szombati együttléteket általában megelőzi a *szombat kezdet*, mely péntek este naplementekor van. Ez a lelki dolgokra való ráhangolódást segíti. A gyülekezet tagjai összejönnek kisebb-nagyobb csoportokban, beszélgetnek, imádkoznak és énekelnek. Szombaton tartják a *szombatiskolát* és az *istentiszteletet*. A szombatiskola abból áll, hogy egy vagy több tanító vezetésével feldolgoznak egy-egy előre kiadott bibliai szövegrészt. A Biblia-tanulmányozáshoz felhasználnak tanulmányfüzeteket is, így a kiválasztott bibliai részlet társadalmi kontextusba helyeződik, utat mutat számukra az élet minden területére vonatkozóan, legyen az akár egészségügy, család, nevelés, házasság vagy a jövő kutatása.

Az *Úrvacsora* alkalmával mély önvizsgálatot tart a gyülekezet és Jézus keresztáldozatára emlékeznek. A protestáns egyházakhoz hasonlóan két szín alatt áldoznak: Jézus kiontott vérének emlékére erjedetlen mustot isznak és egy falatot esznek kovásztalan kenyérből, majd megmossák egymás lábát, ahogy Jézus is tette a Biblia szerint. A lábmosás az egymás előtti alázat gyakorlása, Jézus útmutatása szerint. A szombati alkalmakon kívül a legtöbb közösségben hétközi Biblia-tanulmányozást is tartanak. „*Mi a közösségben betenként meg szoktunk beszélni közös imaalkalmakat. Ide elmegyünk és majdnem, hogy egy pszichológiai szolgáltatással is megegyezik, beszélgetünk Bibliával a kézben. Ez azt jelenti, hogy mivel tapasztaljuk és meggyőződésünk, hogy igen mély benyomást tud ránk tenni, ha a bibliai történeteket olvassuk. Ilyenkor komoly elhatározások születnek az emberben, és a saját életét is komolyabban tudja venni az átlagos embernél*” – mondta a Keresztény Advent Közösség egyik tagja.

Az adventista hitelvek és pedagógiai vonatkozásai

Az adventistáknak 28 hitelvük ismert, amelyek röviden összefoglalják azt, ahogy a Bibliában leírtakat értelmezik. Hitelveik a következők: 1. a Szentírás, 2. a Szentháromság, 3. az Atya, 4. a Fiú, 5. a Szentlélek, 6. a Teremtés, 7. az ember természete, 8. az üdvösségről szóló tan, 9. Krisztus élete, halála és feltámadása, 10. a megváltás reménye, 11. növekedés Krisztusban, 12. az egyház, 13. a maradék és küldetése, 14. Krisztus testének egysége, 15. a keresztség, 16. az Úrvacsora, 17. lelki ajándékok és szolgálatok, 18. a prófétaság ajándéka, 19. Isten törvénye, 20. a szombat, 21. a sáfárság, 22. keresztényi magatartás, 23. házasság és család, 24. Krisztus szolgálata a mennyi templomban, 25. Krisztus második eljövetele, 26. halál és feltámadás, 27. a millennium és a bűn vége, 28. az új Föld.

Az első hitelv a már említett Sola Scriptura elvet fogalmazza meg. A következő négy hitelv azt mutatja, hogy az adventisták hisznek a Szentháromságban, így Jézus Krisztust is isteni személynek tekintik.

Pedagógiai vonatkozásai vannak a 21, 22, és 23. hitelveknek. A 21. pontban megfogalmazott *sáfárság* hitelve szerint mi mindannyian Isten sáfárai vagyunk, hiszen Ő ránk bízta a Föld javait és forrásait, és ezek helyes használatához és megőrzéséhez megfelelő adottságokkal és idővel látott el minket. Ugyanakkor előfordulhat, hogy életünkben le kell mondanunk bizonyos dolgokról azért, hogy jobban szolgálhassuk Istent. A sáfárság négy alapvető területre terjed ki³. *A testtel való sáfárkodás* azt jelenti, hogy fizikai és szellemi erőnket a legjobb tudásunk szerint kell fejleszteniünk. *A képességekkel való sáfárkodás* elve szerint képességeink Isten adományai, ezért azokat az Adományozó dicsőségére kell felhasználniuk az embereknek. E két gondolat a modern pedagógiának is fontos részét képezi, habár általánosabb alapokra helyezve: ha nem fejlesztjük a gyermek testi-szellemi képességeit, akkor azok elsorvadnak a bennük rejlő lehetőségekkel együtt. A világi pedagógusok célja az is, hogy tudatosítsák a gyermekekben, miszerint szükségüknek különböznek egymástól, testi és szellemi adottságaikban egyaránt. Ezért mindenkinek a saját képességeihez mérten kell pályát választania, hogy olyan területen tevékenykedjen, amihez a legjobban ért. *Az idővel való sáfárkodás* azt jelenti, hogy az idő, amelyet szintén Isten ajándékának tekintenek, nagyon drága a számunkra, ezért azt Isten megismerésére, az embertársak megsegítésére és az Evangélium hirdetésére kell használni. Végül pedig *az anyagi javakkal való sáfárkodás* arra emlékezteti a hívőket, hogy Isten minden jónak és tökéletesnek a forrása. Erre való emlékeztetésül Isten (sic!) létrehozta a tizedet és az adakozást. Tehát az adventisták elvileg azért fizetik a tizedet, mert Isten megparancsolta, hogy mindabból, amit az emberek kaptak, egy tizedet adjanak vissza neki. A tized fizetése elvileg önkéntes cselekedet, de az egyháztagok már kötelesek tizedet

³ http://huc.adventista.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=96, letöltve: 2007.

fizetni. Az adakozás a tizeden felül az egyház részére nyújtott anyagi hozzájárulás. (EH)

A 22. hitelv a keresztényi magatartás fontosságára hívja fel a figyelmet. Az istenfélő embernek a (Bibliában leírt) mennyei alapelvekkel összhangban kell gondolkodnia, cselekednie és éreznie. Az adventista ember szórakozása és társadalmi élete feleljen meg a keresztény erkölcsnek, öltözködése legyen egyszerű, de ízléses, táplálkozását illetően pedig legyen tudatos, törekedjen a lehető legegészségesebb étrend kialakítására (az egészséges étkezéssel kapcsolatos adventista elképzelésekkel alább bővebben is foglalkozunk). Ugyancsak a keresztényi magatartás hitelvéhez tartozik Isten négy áldása, mely lehetővé teszi az egészséges életet. Ezek: *a mozgás áldása, a napfény áldása, a víz áldása és a friss levegő áldása*. A felsorolt dolgok fontosságát mindannyian ismerjük, mégis hajlamosak vagyunk elfeledkezni arról, hogy pl. a napfény felszabadítja az életünkhöz szükséges oxigént, így védi az egészségünket, és szükség esetén elősegíti a gyógyulást. A rendszeres testmozgás, az oxigéndús levegő és szervezetünk vízkészletének tiszta vízzel való utánpótlása mind-mind olyan alappillérei az ember egészségének, melyeket minden gyermekkel meg kell ismertetni, és a felnőttekben sem árt időről időre tudatosítani ezek fontosságát. A keresztényi magatartás hitelvéhez tartozik a különféle élénkítőszerektől, illetve a dohányzástól és az alkoholfogyasztástól való tartózkodás. Az adventisták szerint a kábítószeres és a gyógyszerek mellett élénkítőszereknek minősülnek az átlagember számára ártatlannak tűnő italok, mint a tea, a kávé vagy a kóla. Ebben a megközelítésben tehát a koffein is kábítószernek minősül, mely az adventisták szerint az erősebb kábítószereknek nyit kaput.

A 23. hitelv a családi élettel kapcsolatos adventista elképzeléseket részletezi. Eszerint a házasság *„a férfi és a nő között életre szóló egység szeretetkapcsolatban”*,⁴ mely a kölcsönös szeretetre, megbecsülésre, tiszteletre és felelősségre épül (EH). Isten két ajándékot adott az embernek: a szombatot és a családot. Utóbbiban Isten létrehozta az alapvető egységet az emberi társadalomban, amely felébresztette az emberekben az összetartozás tudatát. Az adventisták a hagyományos családmoddal hívei, ahol a férfinak és a nőnek különböző szerepe van, hiszen mindketten olyasmit hordoznak magukban, ami a másiktól hiányzik, így kiegészítik egymást. A házasságkötést egy életre szóló köteléknek tartják, ezért a válást nem csak bűnnek tekintik, de azt is hangsúlyozzák, hogy a válás által súlyosan megbebiz magukat azok, akik a szent kapocs részei voltak. A jó házasság feltétele ezek alapján az egymás iránti feltétlen hűség és az, hogy a házastársak feltétel nélkül el tudják fogadni egymást.

Bár a célul kitűzött eszmények helyenként aszketikusnak tűnnek – mint például a kávétól és a klasszikus teától való tartózkodás (gyógyfüvekből többféle teát készítenek és fogyasztanak) – az adventisták nem mondanak nemet az élet örömeire. A házasságon belüli testi szerelmet például egyáltalán nem tartják bűnös dolognak, hanem úgy vélik, hogy az Isten terve szerint való, és ilyenkor férj

⁴ http://huc.adventista.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=82&Itemid=98, letöltve: 2007.

és feleség megünneplik egymás iránti szerelmüket (EH). Elveik egy komplex életmódprogramot is körvonalaznak, amelyben nagyon fontos szerepet játszik a mértékletesség. Az alábbiakban az egészséges életmódra – és ezen belül is első-sorban a táplálkozásra – vonatkozó adventista elképzelésekkel foglalkozunk.

Ép testben a Szentlélek – életmódreform a Biblia útmutatásai alapján

Az adventisták a Szentlélek templomának tekintik testüket, melyet éppen ezért tudatosan kell táplálni és karbantartani. Nem fogyasztanak húst, részben egészségügyi okokból, részben pedig azért, mert Isten így kívánja: „*És monda Isten: Ímé néktek adok minden maghozó fűvet az egész föld színén, és minden fát, a melyen maghozó gyümölcs van; az legyen néktek eledelül*” (Móz. I. 1:29). Mint már fentebb említettük, az adventisták nem fogyasztanak sem alkoholt, sem koffein-tartalmú italokat, és nem is dohányoznak.

A vegetáriánus étrend kialakításához azonban nem elegendő a hús elhagyása, hiszen a kieső fehérjemennyiséget pótolni kell. Az adventisták kidolgoztak egy komplex életmódprogramot, amely nem csupán a fogyasztandó ételekre vonatkozik, hanem az étkezések mikéntjére is. Főzőtanfolyamokat is tartanak. Bioételeket fogyasztanak, illetve amikor csak lehet, saját termesztésű növényekből készítik ételeiket, amelyek nem tartalmaznak répacukrot, mivel ezt különösen károsnak tartják a szervezet számára. Budapesten adventista étterem is működik, ahol naponta változatos, kizárólag növényi eredetű alapanyagokból készült ételeket vásárolhat bárki, aki egészségesen szeretne táplálkozni. Emellett az étterem honlapjáról letölthetők az adventista életmódprogrammal kapcsolatos előadások hanganyagai.⁵

Az adventista étkezési szokásoknál fontos kérdés, hogy mikor és hogyan étkeznek, mivel a rossz étkezési szokások ugyanannyi kárt okoznak, mint a helytelenül megválasztott élelmiszerek. A Bibliában ezt olvashatjuk: „*A nemes ember idejében, a test erejéért eszik, és nem az italért*” (Préd. 10:4). Az „idejében” kifejezés betartásához az adventisták szerint a következőkre kell ügyelnünk: az étkezések közötti időben mellőzzük a nassolást, hagyjunk időt az emésztésre, lefekvés előtt legalább négy órával már ne együnk, és lehetőleg mindig ugyanabban az időben tartjuk étkezéseinket.

Ellen G. White a neveléssel kapcsolatban is kitér a helyes táplálkozási szokások kialakításának fontosságára. „*A legtöbb gyereket nem tanítják meg arra, hogy mennyire fontos, hogy mikor, hogyan és mit egyenek. Megengedik neki, hogy nyakló nélkül elégítsék ki étvágyukat a nap bármely órájában. Akkor vehetnek a gyümölcsből, amikor csak szemük megkívánja, s ez a csaknem szüntelenül fogyasztott süteményekkel, kalácsokkal, kenyérrel és vajjal együtt nagyevőkke és rossz emésztésűvé teszik őket. Ilyenkor az emésztőszervek úgy működnek, akár a megszakítás nélkül zakatoló malom. Elgyengülésük megakadályozására*

⁵ Erről bővebben a www.edenetterem.hu oldalon olvashatunk.

erőt vonnak el az agytól, hogy segítse a gyomrot túlmunkájában. Így azután a szellemi erők sínylik meg a helytelen étkezést. Az életerőnek ez a természetellenes serkentése és koptatása idegessé, fegyelmetlené, ingerlékenné teszi a gyerekeket...” (White, 2001).

Az országban több helyen működnek adventista életmódközpontok. Például a Debrecenről 60 km-re fekvő Hencidán olyan intézmény jött létre, ahol személyre szabott programmal segítik a különböző betegségekben szenvedők gyógyulását. A siker záloga egyrészt az itt dolgozó orvosok szaktudása, másrészt az egészséges táplálék és az új életmód elsajátítását segítő előadások és főzőtanfolyamok. A Hencida Életmódközpont olyan életmódprogramot képvisel, melyet Kanadában dolgoztak ki és a *Newstart* (= 'új kezdet') nevet kapta. Ez az angol kifejezés egy mozaikszó, amely a 8 alapelv angol megfelelőinek kezdőbetűiből tevődik össze. Ezek az alábbiak:

- N = nutrition (táplálkozás)
- E = exercise (testmozgás)
- W = water (víz)
- S = sunlight (napfény)
- T = temperance (mértékletesség)
- A = air (levegő)
- R = rest (pihenés)
- T = trust (bizalom)

A táplálkozás itt Newstart-étrendre utal, mely minden állati terméktől mentes (vegan), és nem csak zsírban szegény és koleszterinmentes, de magas rosttartalmú is. A rendszeres testmozgás erősíti az immunrendszert, javítja a keringést és enyhíti a stresszt, így számos egészségügyi probléma leküzdésében játszik fontos szerepet. A víz fontossága arra vezethető vissza, hogy testünket nagy százalékban víz alkotja, és a szervezetben történő vegyi folyamatok és elektromos jelenségek vizes közegben mennek végbe. Ezért napi 6-8 pohár víz fogyasztása javasolt az átlagember számára. A napfény is gyógyító erővel bír, illetve nélkülözhetetlen az erős csontozat kialakulásához, hiszen napi 15 perces napozás biztosítja a napi D-vitamin szükségletünket. A mértékletesség az élet minden területén kialakított egészséges egyensúly, így az egészséges táplálkozás fontos része is. A tiszta levegőjű környezet hatására javul sejtjeink oxigénellátása, így növekszik a betegségekkel szembeni ellenálló-képességünk. A pihenés egyrészt fiatalító csodaszer, másrészt szintén hozzásegít a betegségek legyőzéséhez. A Newstart-program nyolcadik összetevője pedig az Istenbe vetett bizalom, amely a legfontosabb gyógyító elem. A félelem, a stressz és az aggodalmaskodás ugyanis negatív hatással van testünk folyamataira. Ám ha bensőséges kapcsolatot alakítunk ki a Teremtővel, az segíti a fizikai, érzelmi és lelki gyógyulást.

Ezzel az életmódprogrammal olyan betegségek esetén történik javulás, mint a magas vérnyomás, a szívkoszorúér-elmeszesedés, az angina panaszok, a cukorbetegség és a reumatikus ízületi megbetegedések.

Keszthelytől pár kilométerre működik a Cserszegtomaji Rehabilitációs Központ, ahol szintén a Newstart-program az irányadó. Itt a program jegyében szerveznek 16 napos táborokat maximum 14 fő részére. Lehet jelentkezni életmódtáborra, léböjttáborra, rehabilitációs táborra és a házaspárok hetére. A léböjttábor célja egyrészt a test megszabadítása a szintetikus és toxikus anyagoktól, másrészt a súlyfeleslegtől való megszabadulás. Ennek köszönhetően az ember visszanyerheti energiáját, egészségét és szellemi frissességét. A rehabilitációs táborokat alkoholbetegséggel küzdők és családtagjaik számára szervezik. A házaspárok hetére pedig elsősorban az elcsendesedésre és mélyebb lelki gyakorlatra vágyó házaspárokat várják.

White asszony a gyermeknevelésről

Ellen Gould White számos könyvében foglalkozott a bibliai alapelvekre épülő nevelési reformmal. Maga is négy fiúgyermeket nevelt fel. Élete utolsó éveiben szeretett volna kiadni egy könyvet, amely összegzi és rendszerbe foglalja mindazokat a neveléssel kapcsolatos gondolatokat, melyeket a keresztény szülőknek ismerniük kell. Bár ilyen könyv a prófétanő életében már nem készült el, halála után mégis napvilágot láttak White asszony neveléssel kapcsolatos írásait összegző munkák. Egy ilyen napvilágot látott kötet a *Gyermeknevelés* című könyv. Elsősorban a kiadvány alapján próbáljuk mi is összegezni a legfontosabb alapelveket.

White asszony pedagógiájában az otthon jelenti a gyermek számára az első iskolát. A szülők feladata, hogy kiegyensúlyozott jellemet alakítsanak ki gyermekeiknél. Ez a munka „*komoly gondolkodást, imát, nem kevés türelmet és állhatatos erőfeszítést igényel*” (White, 1998:7). A szülőknek emlékezniük kell arra, hogy otthonaikban a mennyei otthonra készítik fel gyermekeiket. Ezért a gyermekeket a mások iránti kedvességre, türelemre és előzékenységre kell tanítani, hiszen ezáltal készülnek fel a magasabb rendű szolgálatra vallási dolgokban. A gyermeknevelés tehát szent megbízatás. Az ószövetségi zsidók idejében az otthon és az iskola egy volt. Ekkor az isteni tanításokat összekapcsolták az otthoni és a mindennapi élet történéseivel. Ezáltal a fiatalok megismerték az igazat, a jót és a szépet, így White asszony szerint ez a módszer lenne a követendő példa minden kor szülői számára. Az otthon egyben felkészíti a gyermeket az iskolai munkára, de ehhez magának a szülőnek is imádkozva kell törekednie kötelessége elvégzésére. „*Ha a szülők átérzik, hogy soha, egy pillanatra sem mentesülnek felelősségük alól, hogy Istennek neveljék gyermekeiket, s ha e munkájukat hittel végzik és komoly imában, tettekben együttműködnek Istennel, akkor sikerül gyermekeiket a Megváltóhoz vezetni*” (White, 1998:11).

Elsőként tehát a szülőnek kell beszélnie a gyermeknek Istenről, Jézusról és a Szentírásban foglaltakról. White ezért úgy tekint a szülőkre, mint a gyermek első tanítóira. Ehhez szükséges a szülők közötti egység, hiszen csak így alakít-

hatnak ki szeretetteljes légkört az otthonukban és nem szabad érzékeltetniük a gyermekkel, ha véleményük valamiben különbözik. „*A szülőknek meg kell tanulniuk az Isten iránti feltétlen engedelmesség leckéjét, ami az Ő Igéjéből szól hozzájuk. Amint ezt megtanulják, képesek lesznek tiszteletre és engedelmségre tanítani gyermekeiket szavakban és cselekedetekben. Ez az a munka, amit minden otthonban végezni kell*” (White, 1998:12). Az anyának és az apának együttesen kell munkálkodni a gyerekek keresztény nevelésén.

White asszony szerint az ember üdvössége nagyrészt attól a tanítástól függ, amelyet gyermekkorában kap. Ezért a szülőknek és a nevelőknek ügyelniük kell szívük tisztaságára, hiszen csak így nevelhetik a gyermekeket testi-lelki tisztaságra. Különös figyelmet kell fordítani az első gyermek nevelésére, mivel ő is tanítani fogja kisebb testvéreit.

A szerző a nyugodt és szelíd bánásmód mellett érvel – már a csecsemőgondozásban is. Ugyanakkor a szülőknek engedelmséget kell követelniük gyermekeiktől. „*A gyermekek számára nélkülözhetetlen az irányítás, a biztonságos ösvényen való terelgetés, a bűntől való visszatartás. Kedvességünkkel megnyerhetjük szívüket és megerősíthetjük őket a jó cselekedetekben*” (White, 1998:18).

Fontos, hogy a gyermek korán kapcsolatba kerülhessen a természettel. Ezért hagyni kell a szabad ég alatt játszani, majd később földművelést is kell velük végeztetni. Nem elég megismertetni a gyermekkel a természetet, de tudatosítani kell benne, hogy minden, ami a természetben van, Isten ajándéka. Összhangba kell kerülni a természetet irányító Teremtő akaratával, mert ez minden élő létezésének feltétele, írja White.

Ha gyermekünket tanítjuk, akkor egyszerűen és röviden kell fogalmaznunk, majd pedig gyakran kell ismételniünk a tudnivalókat. White asszony emellett azt tanácsolja, hogy ösztönözzük a gyermekeket önálló gondolkodásra, például úgy, hogy elgondolkodtató kérdéseket teszünk fel nekik! A szülő óvakodjon a kényeztetéstől: nem szabad a gyermekeket a figyelem középpontjába állítani, vagy a látogatók előtt mutogatni, nehogy a sok dicsérgetés hatására önelégültek és szemtelenek legyenek.

Fontos, hogy a szülő maga is példát mutasson gyermekének: gyakorolja ő is a mértékletességet, a testvéri szeretetet, az istenfélelmet és kötelességei teljesítését. Ugyanakkor szükséges a gyermeket a lehető legnagyobb önállóságra nevelni, mert különböző képességei gyakorlása közben jön rá majd, hogy melyek az erősségei, és hogy miben mutatkoznak hiányosságai. Az igazán bölcs tanító igyekszik fejleszteni a gyermek gyengébb vonásait is, hogy jelleme kiegyensúlyozottá és harmonikussá váljon. A gyermek első és egyszersmind legfontosabb tankönyve természetesen a Biblia. Ennek tanulmányozása építi a jellemet és fejleszti a hitet a gyermek lelkében.

„*A boldogság az engedelmség függvénye*” – írja White (White, 1998:50). Az engedelmségre nevelésnél Krisztus kell hogy legyen a gyermek példaképe. Ha a szülő időben és megfelelő módon kezdi engedelmségre nevelni gyermekét, akkor Isten akaratának cselekvése örömforrássá válik a gyermek számára. White asszony gyakorlati tanácsokkal is szolgál: a szülőnek nem szabad kielé-

gítenie a gyermek önző kívánságait, és azt sem hagyhatja, hogy a gyermekek kinyilvánítsák dühüket. Ehhez persze arra is szükség van, hogy a szülő maga se veszítse el önuralmát.

A gyermekkel korán meg kell ismertetni az egészségügyi alapelveket, beleértve az egészséges életmódot és a testedzés fontosságát, hiszen „*a természeti törvények iránti engedelmestség egészséget és boldogságot nyújt*” (White, 1998:68). A gyermeket a tisztaság szeretetére kell szoktatni, mivel környezetének tisztasága lelki tisztaságra ösztönzi.

A megfelelő jellem kialakításához tanulmányozni kell a gyermek életkori sajátosságait, hajlamait és vérmérsékletét. Ellen G. White gyakorlati tanácsokkal is ellátja a szülőket arra vonatkozóan, hogy hogyan alakítsák ki gyermekeikben az egyes erényeket és jó tulajdonságokat (White, 1998:77–106). Fontos kérdés a fegyelmezés, melynek célja az önfegyelem kifejlesztése a gyermekben, és amit mindig szeretettel és határozottsággal kell tenni. „*A szigorú nevelés mindig szellemileg és erkölcsileg gyenge embereket szül, ha nem társul hozzá kellő ösztönzés az önálló gondolkodásra és cselekvésre, s ha a fiataloknak nem alakul ki ezáltal a biztonságérzetük, megismerve saját képességeiket*” (White, 1998:154), Ugyanakkor az is fontos, hogy a gyermek tudja, hogy miért rossz az, amit tett: „*Mondjátok el pontosan, mit vártok gyermekeitektől, azután értessétek meg velük, hogy szavatok törvény, s nekik engedelmeskedniük kell. [...] Sokkal jobb gyermekeiteknek, ha elvből engedelmeskednek, mint ha kényszerből tennék*” (White, 1998:152). A szülőnek meg kell találnia a közép-utat a túlzott fegyelmezés és a túlzott engedékenység között. White asszony fegyelmezésről vallott nézetei egybecsengenek a modern pedagógia bizonyos nézeteivel, például azzal, hogy a szülőnek minden esetben meg kell magyaráznia gyermekének, hogy miért fegyelmezi, illetve hogy mi lett volna a helyes magatartás.

A szerző kitér a helyes táplálkozásra is, amelyet a Teremtő kijelölt Ádám számára. Ezek szerint a Teremtő által kiválasztott étrend gabonafélékből, gyümölcsökből, diófélékből és zöldségekből áll (White, 1998:264). A csecsemőt a lehető leghosszabb ideig kell szoptatni, hiszen ez számára a lehető legtokéletesebb táplálék. A későbbiek során White asszony szerint az étvágy nem jó tanácsadó, különösen ha azt már elrontották különböző húsételekkel és édes-ségekkel. „*A gyermekeket meg kell tanítani arra, hogy uralkodjanak étvágyukon, s hogy egészségesen táplálkozzanak, de azt is világossá kell tenni előttük, hogy ezzel csak azt tagadják meg maguktól, ami ártalmas. Lemondanak a káros dolgokról azért, ami jobb*” (White, 1998:268–267). A gyermek étkeztetésében fontos az ételek változatossága és a mértékletesség. Fontos, hogy az étkezéseknek meghatározott időpontjuk legyen, és nem szabad engedni azt, hogy a gyermek a megszokott étkezési idők között is egyen. „*Étkezés után a gyomornak öt órát kell pihennie, s egyetlen morzsának sem szabad belekerülni a következő évésig. Ilyen kihagyásokkal a gyomor teljesíteni fogja feladatát*” (White, 1998:271).

A megfelelő ételek elkészítéséhez az kell, hogy minden leány (leendő anya) tanulja meg a házimunka feladatait, legyen szakácsnő, házvezetőnő és varrónő, akár szegény a családja, akár gazdag (EH). White asszony fontosabbnak tartja

a gyakorlati tudást az elméletinél. Nem elég azonban, ha csak a háziasszony tud egészséges és tápláló ételeket készíteni, mert a gyermekeknek és a férfiaknak is meg kell tanulniuk főzni. Tehát a gyermeket sem szabad felmenteni a munka alól. A szülőnek arra is oda kell figyelnie, hogy a gyermek kikkel barátkozik, és lehetőleg ne engedje el őket otthonról együtt, mert ilyenkor nagy a Sátán kísértése. Ügyelni kell arra is, hogy a gyermek ne legyen a divat rabja, hanem öltözködése is tiszta, ízléses és egyszerű legyen.

Itt természetesen nem térhetünk ki White asszony nevelési elveinek minden egyes részletére. Azonban az eddig leírtakból is látható, hogy az adventista pedagógia legfőbb irányadó elvei a *mértékletesség, a következetesség, a fegyelem, a célszerűség és az isteni gondviselésbe vetett bizalom.*

Egy adventista szülő nevelési elvei a gyakorlatban

Egy adventista apa, aki a Keresztény Adventista Közösség tagja, így mesélt arról, hogy hogyan neveli a gyermekeit. *„A gyerekek számára is vannak tanulmányfüzetek, melyek az ő szintjükön próbálják megértetni velük azt, főleg akik először ismerkednek meg Isten jelenlétével, egyáltalán létezésével, hogy megértsék azt a művet, amit Isten itt a világban a földön véghez akar vinni.”*

„Fontos, hogy elfogadják azt, hogy igenis vannak állandó erkölcsi értékek, amik soha nem változnak. Ezeket fogadják el és gondolkozzanak el rajta. Azokat az értékeket, amelyeket Jézus is képvisel.” Ezek Pál apostol levelei alapján a következők: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szívésség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség. Az apa így folytatta: *„Mi nem nézünk TV-t, nincs is bevezetve. Azt az időt, amit TV-nézéssel töltenénk, másra fordítjuk. Móra Ferenc meséit olvassuk a gyerekeknek, vagy bibliai tanulmányfüzeteket beszélünk meg.”* Érdemes elgondolkodnunk azon, hogy vajon hány szülő mesélné ugyanezt az estéről? Az adventisták tudatossága tehát a gyermeknevelésben is érezhető: felismerték, hogy azt az időt, amit a család együtt tölt, semmi más nem pótolhatja. Emellett az sem mindennapi, hogy a szülő hisz egy létező szilárd értékrendben, amihez minden körülmények között lehet viszonyítani. Mai világunkban, ahol az értékek viszonylagosak, nagy érték, ha van miből kiindulni, és ha van mit a gyerekek elé tenni, mint abszolútnak vélt igazságot.

„Kézműves és bibliai családi táborokba szoktunk menni nyáron. A gyerekekkel kapcsolatosan is fontos a természet szeretete, de nem mindenekfelettsége. Isten a természetnek is ura, lássuk meg azt, ami szép és jó, mert sajnós az is már rombol. Megnyugvási lehetőségek ott is vannak, ahogy Jézus kiment az olajfák hegyére.”

„Jó, ha nem állandóan bömböl az ember fülébe a zene, mert óhatatlanul kiöli a gondolatokat. A folyamatos információnyomulás káros. Próbálom a gyerekeket is arra szoktatni, hogy ha rádiót hallgat, vagy ha megnézünk közösen egy videofilmet, az építő jellegű legyen. Természetfilmeket néztünk még olyan 6-8 évvel ezelőtt. Az utóbbi időben megvesszük a Heti Világgyazdaságot. Rádióban csak a Kossuth Rádiót hallgatjuk.” Az apa értékrend-

je tehát túlmutat a Biblia tanításain és olyan értékek tiszteletére neveli gyermekeit, melyek minden ember számára értéket képviselnek. Emellett tanulságos gondolat, hogy akit túl sok inger ér, legyen az bár hangos zene vagy mindennapos zajártalom, annak kevesebb energiája marad szellemi tevékenységekre.

„A legnagyobb lányom 10 éves korában szembesült azgal, hogy van Isten. Őrajta lát-szik a legjobban, hogy másképp kezdtük őt nevelni. Tíz éven keresztül másfajta nevelést kapott, mint amit most én jónak látok. A két kisebb lányomnál találtam egy olyan pontot, abonnan el tudok indulni, és ez a Biblia erkölcsi tanításai. A türelemre, a kitartásra, az őszinteségre való törekvés, a jó dolgok iránti bátorság, hogy azokban legyen igazán bátor. Az ártalmas dolgokkal gyökeres szakítás, illetve távoltartás legyen. Az ő esetükben ezt nagyon nehéz megtenni, mert hozzájuk haza. Mi sem vagyunk tökéletesek, mibelőlünk is előbújik, aminek nem kéne.” Az apa tehát állandó küzdelemben áll a nem keresz-tényi világ által közvetített ártalmakkal és érték-viszonylagossággal. Nevelési törekvéseit ez csak még tiszteletreméltóbbá teszi. Más kérdés azonban, hogy a gyerekekben hogyan csapódik le az osztálytársaknál tapasztalt világ és a csa-lád által képviselt értékrend közötti feszültség. De már az eddig leírtakból is látszik, hogy az adventista szülők komolyan gondolják a Bibliából és White asszony műveiből megismert nevelési elvek alkalmazását.

Oktatási intézmények és főiskolák

Ma Magyarországon még nincs sem adventista óvoda, sem iskola. Ez azt je-lenti, hogy az adventista gyerekek egy intézményben tanulnak a nem adventis-ta gyerekekkel, akiktől lényegesen különbözik az életmódjuk. Például azáltal, hogy nem követik olyan mértékben a divatot, illetve hogy a többségtől elté-rő táplálkozási szokásaik vannak, társaik különködőknek tarthatják őket, ez azonban nem törvényszerű. Az életmódbeli tudatosság pedig megóvjja őket bizonyos ártalmaktól.

Bár alsó fokú oktatási intézményeik nincsenek, a Hetednap Adventista Egyház és a Keresztény Advent Közösség működtet egy-egy teológiai főisko-lát.

A Hetednap Adventista Egyház által Pécelen működtetett *Adventista Teo-lógiai Főiskola* államilag elismert, akkreditált felsőfokú intézmény. Itt korábban nyolc féléves képzés után kaptak a hallgatók főiskolai teológusdiplomát, mely a felsőoktatásban történt változások miatt a 2006–2007-es tanév óta hároméves képzésre módosult és BA-diplomát nyújt. A főiskolai diploma megszerzése után lehetőség nyílik egy-másfél éves szakirányú továbbképzés elvégzésére is. Az intézetnek saját szakkönyvtára és levéltára van. A szakkönyvtárban 12 000 kötetet és több mint negyven folyóiratot találunk. A főépület mellett három

kollégiumi épület, és több sportpálya áll a főiskola hallgatóinak rendelkezésére.⁶ A felvételizőknek egy írásbeli és egy szóbeli felvételi vizsgán kell megfelelniük a követelményeknek. Az egyórás írásbeli felvételin azt ellenőrzik, hogy a jelölt megfelelő Bibliaismeretekkel rendelkezik-e, míg a szóbeli vizsgára Ellen G. White *Jézus élete* című könyvéből kell felkészülniük a jelentkezőnek. Az általában finanszírozott nappali képzésre évente 15, levelező képzésre pedig 30 hallgatót vesznek fel az Adventista Teológiai Főiskolára.⁷ A nappali képzésen adventista lelkészeket, a levelező tagozaton pedig elsősorban presbitereket képeznek.

5. sz. kép: Az Adventista Teológiai Főiskola épülete

(Forrás: http://atf.adventista.hu/kepес_bemutato/intezmeny/tartalom.html, letöltve: 2008)

A már említett képzések mellett az Adventista Teológiai Főiskola egyik kiemelt programja a Bibliai Szabadegyetem, melynek keretein belül az ország több pontján – elsősorban észak-magyarországi nagyvárosokban – folyik oktatás. A heti egy alkalommal tartott előadások egy olyan előadássorozat részét képezik, amelynek során két év alatt vezetik végig az érdeklődőket a Szentírás 66 könyvén.⁸

⁶ www.adventista.hu.

⁷ *Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató* 2004:875.

⁸ www.adventista.hu.

6. sz. kép: A Keresztény Advent Közösség imaterme

(Forrás: http://www.kerak.hu/lapok/kepekben/bkep6_x.htm, letöltve: 2008)

A másik felsőoktatási intézmény a Keresztény Advent Közösség által 1992-ben alapított *Sola Scriptura Teológiai Főiskola*, amely Budapest XIX. kerületében működik. Ide kizárólag költségtérítéssel bibliaoktató szakra lehet jelentkezni, levelező tagozatra. Erre a képzésre évente 120 új hallgatót tudnak felvenni „*felekezeti vagy világnézeti hovatartozástól függetlenül*”, mivel tiszteletben tartják a lelkiismereti szabadságot.⁹ Indítanak azonban posztgraduálisan további szakokat és szakirányú továbbképzéseket is. Az írásbeli felvételre ismerni kell a kijelölt fejezeteket az egyetemes egyháztörténelemből, illetve két újszövetségi iratot is (Máté evangéliumát és az Apostolok cselekedeteit). A felkészüléshez ajánlják Vankó Zsuzsa *Mit mond a Biblia...* című könyvét¹⁰. Vankó Zsuzsa, aki a Keresztény Advent Közösség egyik meghatározó személyisége, maga is tanít a főiskolán. Itt tanít többek között Reisinger János is, aki Vankó Zsuzsa mellett tevékenyen részt vett a Keresztény Advent Közösség magyarországi bővítésében, és aki e cél érdekében vált meg akadémiai tagságától. A *Sola Scriptura Teológiai Főiskolán* elhangzó előadásokról hangfelvételek készülnek, amelyek mp3 formátumban és jegyzet formájában is letölthetők a főiskola honlapjáról.¹¹ A központi istentiszteleten elhangzó igehirdetések is meghallgathatóak az internetről.¹²

⁹ Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató 2004:875.

¹⁰ Uo. p. 897.

¹¹ www.sola.hu.

¹² www.kerak.hu.

Jelzések a neveléstudomány számára

Az adventisták kidolgozott, jól átgondolt és következetes pedagógia alapján igyekeznek felnevelni gyermekeiket. E pedagógia sikerét illetően természetesen vannak kivételek, de már maga a törekvés is tiszteletet ébreszt, hiszen a többségi társadalom ellenében érvényesítik elképzeléseiket, melynek helyességében komolyan hisznek. Nevelési elveikhez szilárd alapot nyújt a Biblia, amelyhez olykor kényszeresen ragaszkodnak, olyan esetben is, amikor abban nincs utalás egy adott problémára. Ha közelebről megvizsgáljuk az adventista csoportokat, láthatjuk, hogy hajlamosak a Biblia önkényes értelmezésre. A közösségek egymással sincsenek kibékülve (lásd a három adventista gyülekezet közötti szakadást). Merevség is felléphet a túlzásra hajlamos személyeknél – ha a közösség nem tudja visszafogni őket. Bár pedagógiájuk nem sok újdonságot tartalmaz, mégis kiemelkedő abból a szempontból, hogy következetesen törekednek annak gyakorlati alkalmazására Isten segítségül hívásával.

Különösen figyelemreméltóak életmódbeli tanácsaik. A fogyasztói társadalom tagjai előtt többé nem titok, hogy a boltban kapható élelmiszerek nagyon sok káros adalékanyagot tartalmaznak. Az adventista ételek alapanyagai mentesek ezektől az anyagoktól, hiszen nagyrészt maguk termesztik növényeiket. Emellett figyelmet fordítanak a táplálkozás mikéntjére is azáltal, hogy nem engedik az étkezések közötti eszegetést és igyekeznek kímélni a gyomrot. Ezek a törekvések példát mutathatnak a kor embere számára akkor is, ha nem követi őket szigorúan, hiszen a tudatos táplálkozás már egy lépés az egészségesebb élet felé.

Fontos törekvés továbbá, hogy az adventisták igyekeznek minél több időt együtt tölteni gyermekeikkel, és megosztani a teendőket az anya és az apa között. Ehhez pedig olyan szórakozási lehetőségekről mondanak le, mint a televízió, melynek kiiktatásával a gyermeket érő káros hatások köre is szűkül.

Az adventista pedagógia azonban nem korlátozódik a gyermeknevelésre. Rejtettebb formában, de a felnőtteket is finoman irányítja a gyülekezet már azáltal is, hogy közösséget alkotnak. A tanácsok túlnyomórészt gyakorlati jellegűek, nem véletlen, hogy White asszony is többre becsülte a gyakorlati tudást az elméleti ismereteknél. *„Olyan tanácsot hallunk, hogy kezdje azonnal [ti. az imával – a szerk.] az ember a napját, mert ha kimarad, akkor aztán tapasztalja, hogy keszkekuszáság lesz. Először a fejben legyen meg a rend, álljon össze a kép, hogy mi az Isten akarata, mi az én elgondolásom a mai napra”* – mesélte egy adventista hívő. Az imaalkalmak megerősítik a gyülekezeti tagokat hitükben és törekvéseikben. Itt a felnőtt emberek is beszélhetnek problémáikról, kétségeikről.

Ha egy felnőtt ember életében mégis problémák merülnek fel, legyen az betegség, alkoholprobléma vagy egy házasság válsága, akkor nyitva áll előtte a lehetőség, hogy lelki támaszt, lelki gondozást kérjen, akár egy kéthetes tábor keretein belül is. Ebben az értelemben az adventisták meghaladják a többségi társadalmat, hiszen ténylegesen hatékony eszközökkel igyekeznek a modern kor problémáira, kihívásaira reagálni.

Azonban iskolai vagy munkahelyi konfliktusokhoz vezethet az, hogy az adventisták nem dolgoznak szombaton. Emellett az iskolában előfordulhat, hogy kirekesztik az adventista gyermeket, mert stílusban nem alkalmazkodik társaihoz, vagy mert nem néz televíziót, és ezért nem is tud beszélgetni az éppen aktuális műsorokról. Ezenkívül az adventista szülők gyermekei nem fogyasztják azokat az élelmiszereket, amit a többiek. Ez legfeljebb abból a szempontból jelent nehézséget, hogy a gyermek étkeztetése nehezebben megoldható.

Összefoglaló táblázat

Alapító(k)	William Miller (1831) Ellen Gould White, James White
Hitelvek	végidőszámítások, világvégevárás Sola Scriptura („egyedül a Szentírás”) vegetarianizmus felnőtt-keresztelés 28 hitelv a szombat megünneplése nem támogatják az ökumenizmust
Kulcsfogalmak	a négy áldás (a mozgás, a napfény, a víz és a friss levegő áldása) Hetednap Adventista Egyház Hetednap Adventista Reformmozgalom Keresztény Advent Közösség Magyar Unió Nagy Csalódás Newstart sáfarkodás szombatiskola szombat kezdet Úrvacsora
Családra vonatkozó felfogás	Hagyományos családmodell hívei, ahol a férfinak és a nőnek különböző szerepe van, hiszen mindketten olyasmit hordoznak magukban, ami a másiktól hiányzik, így kiegészítik egymást. Közösén kell munkálkodniuk a gyermek nevelésén. Jó házasság alapja: hűség és egymás teljes elfogadása.

Pedagógiai elvek	a Biblia, mint szilárd és örök értékrend a család számára mértékletesség, következetesség, a gyermeket korán megismertetni Jézus tanításaival
Önálló iskolák	szombatiskola és Biblia-tanulmányozó alkalmak Bibliai Szabadegyetem Adventista Teológiai Főiskola (H. N. Adventista Egyház) Sola Scriptura Teológiai Főiskola (Keresztény Advent Kö- zösség)
Iskolai konfliktu- sok forrása	szombattartás eltérő életmód és étkezési szokások eltérő szemléletmód
Hitiratok	Biblia Ellen Gould White művei

Irodalom

Adventisták – A szolgáló, hitvalló, világszéles egyház. Kiadja: Stanborough Press Ltd., Anglia.

Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató 2004. Oktatási Minisztérium.

MOLDOVA Juli: *Igehirdetés a télükertben.* In: Budapesti Napló, 2001. január 6. szomb.

WHITE, Ellen Gould (2001): *Étrendi és táplálkozási tanácsok.* Budapest.

WHITE, Ellen Gould (1998): *Gyermeknevelés.* Bibliaiskolák Közossége, Budapest.

Az Adventista Teológiai Főiskola honlapja: <http://atf.adventista.hu/>

A Hetednapi Adventista Egyház honlapja: www.adventista.hu

A Keresztény Advent Közösség éttermének honlapja: www.edenetterem.hu

A Keresztény Advent Közösség honlapja: www.kerak.hu

A Sola Scriptura Teológiai Főiskola honlapja: www.sola.hu

További forrásként szolgáltak az alábbi hallgatók által készített esettanulmányok:

BÉNDEK Diána, DANKA Virág, HOLCZINGER Istvánné, MOLNÁR Ildikó, TAKÁCSNÉ CSÓR Marianna

JEHOVA TANÚI

Ti vagytok az én tanúim, így szól az Úr.
(Ésa. 43:10)

Jehova Tanúi¹ ma már több mint hatmillióan hirdetik Isten szavát az egész földön (ami a gyakorlatban mintegy 230 országot jelent). Magyarországi tagjaik száma meghaladja a húszezretet. Gyakran találkozhatunk velük, mikor párosan járnak ajtó-ról ajtóra, vagy mosolygó arccal embereket szólítanak meg az utcán, hogy elbeszél-gessenek velük a Bibliáról és mindennapi problémákról. A beszélgetés végén igé-nyes és tetszetős sajtótermékekkel látják el az arra nyitottakat. Az emberek vegyes érzelmekkel fogadják a Tanúk tevékenységét. Ennek leggyakoribb okai a bizal-matlanság, a kisegyházak iránti előítéletek és a Tanúk eszméi felőli tudatlanság.

Az alábbiakban megismerkedünk e kisegyház eredetével, alapvető tanaival és társadalmi szerepével, különös tekintettel pedagógiai elveikre.

Adventista gyökerek, amerikai bölcső – A Jehova Tanúi Egyház története

Az Egyesült Államokban megalakult mozgalom alapítója a pennsylvaniai *Charles Taze Russel*, aki eredetileg presbiteriánus családból származott, majd hosszas ke-reszgelés után az evangéliumi adventisták gyülekezetéhez csatlakozott. Mivel úgy érezte, hogy itt nem tanulmányozzák elég mélyen a Bibliát, ezért 1879-ben kilépett a gyülekezetből és Allegheny városában megalapította a *Nemzetközi Bibliakutatók Társulatát* (Tonhaizer, 2003:264). Russel lefektette a későbbi *teokratikus szervezet* alapjait, fő céljául pedig kitűzte, hogy kideríti Krisztus visszatérésének időpontját. Ugyancsak 1879-ben megalapította a *Sioni Órtorony és Krisztus Jelenlétének Hírnöke* (Zion's Watch Tower and Herald of Christ's Presence) című folyóiratot, amit 1916-ban bekövetkezett haláláig ő szerkesztett. E folyóirat megjelenése nyomán alakultak meg az első gyülekezetek, amelyek hagyományoktól mentes bibliatanulmányozást folytattak és *bibliakutatóknak* (Bible Students) nevezték magukat. (EH)

¹ A Jehova Tanúi kifejezés írásmódjára nézve nincs egységesített szabály. Az egyház sajtótermékeiben mind a Jehova Tanúi, mind pedig az egyház tagjaira utaló Tanúk kifejezést nagy kezdőbetűvel írják. Ezzel ellentétben a kívülállók által készített írásokban a „Jehova tanúi” és a nagy kezdőbetűvel írt megoldásokkal egyaránt találkozhatunk. Jelen írásunkban az egyház sajtótermékeiben használt írásmódot követjük.

Russel 1881-ben megalapította az *Órtorony Biblia és Traktátus Társulatot*, amit három évvel később hivatalosan is bejegyeztek törvényes testületként. Az *Órtorony Társulat* gyakorlatilag a szervezet sajtótermékeit előállító és terjesztő részvénytársaságként működött, melyben legkevesebb tíz dollárért bárki részvényhez juthatott. A könyvek és folyóiratok terjesztését ekkor még alkalmazott újságárusok végezték, nem pedig a házról házra járó hívek (Gassmann, 1998:16–17). 1909-re tevékenységük nemzetközivé vált, a társaság központját pedig New Yorkba, Brooklynba helyezték át, itt alakult meg a *Bétel (Isten háza) család*, ahonnan a *Vezető Testület* irányítja a kisebb gyülekezeteket; az itt található nyomdában készítik kiadványaikat és képzik a prédikátorokat. A Bétélek minden olyan nagyvárosban megtalálhatóak, ahol az egyháznak *fióklétesítményei* vannak. A Tanúk 1913-ra már jelen voltak az Egyesült Államokban, Kanadában és Európában is; több ezer újság négy nyelven közölte cikkeiket.²

1876-ban Russel közzétette *A pogányok ideje – Mikor ér véget?* című cikkét, melyben a következő mondat is szerepel: „*A hét idő Kr. után 1914-ben ér véget*”, vagyis Russell 1914-re jósolta a világvégét. A jóslat nem teljesült be, ám több történész úgy véli, hogy az 1914-es esztendő valóban fordulópontot jelentett az emberiség történetében. Az első világháború kitörése ugyanis egy olyan folyamatot indított el, mely gyökeresen megváltoztatta világunkat és az emberek gondolkodásmódját például azáltal, hogy a régi értékek viszonylagossá váltak, a világi vezetők döntései megkérdőjeleződtek, a későbbiekben pedig felmerült annak veszélye is, hogy az emberiség teljesen eliminálja önmagát. 1916-ban Russell meghalt, de a társaság tovább működött, új elnöke pedig *Joseph F. Rutherford* lett.

A második elnök számos újítást hozott a bibliakutatók szervezetébe. Ő tudatosította a mozgalom tagjaiban, hogy mindannyiuknak hírnökként kell működniük, ezért 1922 óta minden tag aktív igehirdetőként is tevékenykedik. Az *Órtorony* mellett megjelent egy másik folyóirat is, az *Aranykorszak*, mai nevén *Ébredjetek!* A mozgalom 1931-ben vette fel a *Jehova Tanúi* nevet egy Ohio-kongresszuson Ézsaiás próféta szavai nyomán („*Ti vagytok az én tanúim, így szól az Úr*”). 1933-ra a társulat az írott médián kívül 403 rádióállomást is használt a bibliai előadások sugárzására. *Rutherford* tevékenységének köszönhetően vált a korábbi laza bibliakutató társaság erős, teokratikus szervezetté.

Utóda, *Nathan H. Knorr* nevéhez fűződik a misszionálás világméretű kiterjesztése és az *Órtorony Gileád Iskola* alapítása 1943-ban, amelynek napjainkig fő feladata a misszionáriusok képzése. 1944-ben átszervezték az *Órtorony Társulatot*, így az ma már nem részvénytársaságként működik, hanem adományokból és előfizetői jogokból nyeri bevételeit (Gassmann, 1998:17–18).

1977-ben a 83 éves *Frederick W. Franz* vette át a vezetést. Az ő kezdeményezésére jöttek létre olyan művek, mint a *Biblia „Új Világ Fordítása”* és *Jehova Tanúinak bibliai lexikona*. A legutóbbi elnök, *Milton G. Henschel*, 1992 óta irányítja a *Jehova Tanúinak tevékenységét*.

1. sz. kép: Charles Taze Russel, az alapító
(Forrás: <http://jehovah.to/xlation/fp.html>, letöltve: 2007)

Magyarországra az Egyesült Államokból hazatelepülő magyarok révén jutottak el a bibliakutatók tanításai a 19. és 20. század fordulóján. Az első gyülekezeteket az Alföldön és a Bodrogházban szervezték. Az 1920-as években nyomdát tartottak fenn Kolozsvárott, ahol *Aranykorszak* címmel folyóiratot adtak ki Faluvégi Dénes tanító vezetésével. Szabadon tevékenykedtek, amíg a politikai és katonai ügyektől való tartózkodásuk miatt ellenségekké nem minősültek.³

1939-től megkezdődött zaklatásuk és üldöztetésük. A kormányzat célja az volt, hogy teljesen felszámolják a közösséget. Vezetőiket perbe fogták, és megkezdték a hadköteles tagok internálását. A második világháború alatt, mivel nem voltak hajlandók katonáskodni, munkaszolgálatra vitték őket. 1942-től a munkaszolgálatra vitt Tanúk nagy részét a nyilasok legyilkolták, s ennek csak az 1943-as Kállay-kormány vetett véget. A Tanúk üldöztetése azonban tovább folytatódott. Az ötvenes években nem voltak hajlandók belépni a Néphadseregbe, ezért az amerikai imperializmus ügynökeinek nevezték őket és sokukat bebörtönözték. Bibliafordító munkájukat a börtönök alatt is folytatták. Göncz Árpád beszámolója szerint, akinek egyik cellatársa Tanú volt a váci börtönben, a padló alatt rejtve tartott francia nyelvű Bibliát fordították magyarra, s olyan papíron jutatták el a börtön különböző részeiben raboskodó Tanúkhhoz, amihez ott hozzájuthattak — így legtöbbször WC-papírra írták és adták tovább az Írás lefordított sorait. A megpróbáltatások ellenére belső derű jellemezte a Tanúkat, akikről köztudott volt, hogy soha nem hazudnak és soha nem adnak fel senkit.⁴

³ *Jehova Tanúi egy évszázad tükrében* (kisfilm, 2000). Budapest.

⁴ Uo.

Jehova Tanúit a 20. század folyamán szinte minden politikai rendszerben üldözték. A negyvenes és az ötvenes években Konrád János volt a vezetőjük, akit a fasiszták először kötél általi halálra ítélték, de az ítéletet mégsem hajtották végre, majd néhány évvel később azzal a váddal ítélték el, hogy fasiszta és imperialista ügynök. Egyházuk csak 1989-ben vált államilag elismertté, azóta ismét szabadon tevékenykednek.

Mindenek alapja: a Szentírás – alapvető hittételeik

Jehova Tanúi a Bibliát veszik teológiájuk alapjául, mivel azt az egy élő Isten, vagyis Jehova művének tartják. Ennek megfelelően hitük egyedüli és szuverén forrása a Szentírás, mely – nézetük szerint – az élet minden kérdésére választ ad, ha megfelelően értelmezik azt. Prédikáló-szolgálatuk során is azt hirdetik, hogy a Biblia ismerete által teljesebb életet élhetünk, hiszen minden elképzelhető problémára megoldást találunk az Írásban. A Biblia megalkotásához Jehova egyes embereket használt, akik Isten „hatékony ereje” által tudták, hogy mit kell leírniuk. Ez némileg ellentmond a katolikus nézetnek, mely szerint a Szentlélek sugallata ihlette a Biblia íróit. Jehova Tanúi ugyanis a Szentlelket nem külön isteni személynek, hanem Jehova teremő erejének tartják. Ennek megfelelően elvetik a Szentháromság tanát, és Jézust, Isten fiát isteni tulajdonságokkal rendelkező, de Istennel nem egyenrangú személyként tisztelik, akinek áldozata és tanúskodása követendő példaként szolgál számukra. (R)

Véleményük szerint a történelmi keresztény egyházak pontatlanul fordították le a Bibliát, ezért a Tanúk szükségesnek érezték annak szabatos és tudományos igényű újrafordítását. Hogy mennyire sikerült hű maradni az eredetihez, azt csak a fordítás minőségéből ítéltethetjük meg, mivel maguk a fordítók és képzettségük ismeretlen. A Tanúk még kiadványaikon keresztül sem akarnak hírnevet szerezni maguknak. Tény viszont, hogy az *Új Világ Fordítás* megjelenése óta ez a Jehova Tanúinak Bibliája. A hagyományos Ószövetség–Újszövetség felosztástól eltérően az első 39 könyvet *Héber Iratoknak*, míg a többi 27 könyvet *Keresztény Görög Iratoknak* nevezik.

Maga a „Jehova” név is az újraértelmezés eredménye. Az *Órtorony Társulat* is elismeri, hogy az istennév, amely a héber kéziratokban magánhangzók nélkül szerepel (JHVH), nem rekonstruálható egyértelműen. A mai teológia „Jah-ve”-ként emlegeti Istent, míg Jehova Tanúi ragaszkodnak a Jehova elnevezéshez, mivel szerintük ez „*évszázadok óta ismert forma*” (Gassmann, 1998:63). Emellett a történelmi egyházak szemére vetik, hogy fordítóik sok helyütt helyettesítették Jehova „egyedülálló isteni nevét” az „úr” és „isten” megnevezésekkel. A *Új Világ Fordítás* legkiemelkedőbb tulajdonságának éppen azt tartják, hogy „*az isteni Név újra a megfelelő helyére került*” (Gassmann, 1998:63).

2. sz. kép: Isten neve a Bibliában

(Forrás: <http://uk.geocities.com/kruisstafl/AllSaints.html>, letöltve: 2007)

A Biblia (sokak szerint túlságosan is) sajátos újraértelmezése nyomán nem csupán a Szentháromság tanát vetik el Jehova Tanúi. A hagyományos gondolkodásnál sokkal tágabban értelmezik például a bálványimádást, ezért nem tartják meg a nemzeti ünnepeket és olyan hagyományos keresztény ünnepeket sem, mint a karácsony vagy a húsvét. Számításaik szerint Jézus nem is december 25-én született, hanem október 1-je körül, és nem kérte arra tanítványait, hogy ünnepeljék meg a születését. Éppen ezért a születésnapokat és a névnapokat sem ünneplik, hanem ahogy egy Tanú hölgy mondja: „*Mi ezektől függetlenül meg szoktuk ajándékozni egymást, megvesszük azt, amire éppen szükség van.*” (R) Egyetlen vallási ünnepükön, az *Emlék-ünnepen* Jézus haláláról emlékeznek meg. A Tanúk és az érdeklődők egyaránt részt vehetnek az Emlékünnepen, de csak a felkentek (a „kicsiny nyáj” tagjai) vehetik magukhoz a kovásztalan kenyeret és a bort (Hunyadi, 1998:174).

Szintén bálványimádásnak tartják és elutasítják a különböző jelképek használatát és tiszteletét. Elvetik például a feszületet, mint jelképet, mert szerintük Jézus nem kereszten halt meg. Fordítóik szerint a Bibliában „kereszt”-nek fordított görög szó sokkal inkább ’szálfát’ vagy ’kínzóoszlopot’ jelent, ezzel szemben a kereszt jelképe ókori pogány hagyományokból ered. Ennek megfelelően nem találunk jelképeket összejövetseli termeikben, amelyeket *Királyság-termek*nek neveznek.

Hasonló módon megtagadják a nemzeti jelképek előtti tisztelgést és a himnuszok éneklését. A hétköznapi ember számára ez talán visszatetszőnek tűnik, de Jehova Tanúi sokat szenvedtek a történelem folyamán a „bálványimádás” elutasításáért. Ma már tisztelettel emlékezünk arra, hogy a náci Németországban elutasították a horogkereszt és Hitler előtti tisztelgést. Amikor pedig lelkiismereti okokra hivatkozva nem vállalták a katonai szolgálatot, nyílt lázadóknak minősültek és a zsidókkal együtt deportálták őket. A haláltáborokban Jehova Tanúi képviselték az egyetlen, külön megjelölt vallási csoportot – a sárga csillag mintájára ők lila háromszöget viseltek rabruhájukon.⁵

Mindezek a tiltások, előírások szembeállíthatják a Tanúkat családjuk, szűkebb és tágabb közösségük, a társadalom más tagjaival. Az *Örtoronynak* erre az esetre is van „receptje”. „*Lehet, hogy nagyon nehéz néhány ilyen hitnézetet és hagyományt elhagyni. Rokonaid és barátaid talán megpróbálnak meggyőzni, hogy ne változtass hitnézeteiden. Amde inkább Istennek kell örömet szerezned, semmint embereknek.*”⁶ Ez elég nyíltan azt fogal-

⁵ Jehova Tanúi szíjlárdán állnak a náci támadással szemben (kisfilm).

⁶ http://www.watchtower.org/h/rq/article_11.htm, letöltve: 2007.

mazza meg, hogy a család helyett ezt az új közösséget, a Tanúk közösségét kell választani, mert csak ez az egy igaz út. Nem véletlen, hogy a külvilág e hit terjesztését erőszakosnak és veszélyesnek ítéli meg.

Jehova Tanúi a lélek halandóságát vallják. A 1914-re jövődölt világvége be nem következett úgy magyarázták, hogy ekkor adta meg Jehova Jézusnak a megígért hatalmat. Ekkor Jézus levetette az égből a Földre a Sátánt és a gonosz angyalokat. Ezért van, hogy 1914 óta olyan rosszra fordultak a Földön az emberiség dolgai, hiszen ez az időpont egyben a „sok nyomorúság kezdetét” is jelentette, amelynek azonban nemsokára véget vet a földi történelmet lezáró *armageddoni csata*. Hitük szerint halálunkkor mindenünk meghal, de Armageddon csatája, azaz a végső háború után, melyben Jehova Tanúi nem vesznek részt, Isten elvégzi újjáteremtő cselekedeteit az ő kiválasztottain, és megkezdődik uralkodása az ezeréves birodalomban. Jehova még a vég beköszönté előtt elhívja a legkiválóbb hívőket, hogy vegyenek részt a mennyei szolgálatban, de létszámukat 144 000-re korlátozta a Jelenések könyve szerint. E „kicsiny nyáj” mellett mások is üdvösségre juthatnak, akik boldog földi alattvalóként szolgálhatják majd Istent. Az ezer esztendő lejárta után Sátán lehetőséget kap egy utolsó megkísértésre, és azok nyernek örök életet, akik ezt az utolsó próbát is kiállják (Tonhaizer, 2003:265). A többi ember sorsa a teljes megsemmisülés. A klasszikus értelemben vett pokolban sem hisznek: úgy tartják, hogy a pokol a nyugalom helye, a sír jelképes megfelelője (Gassmann, 1998:106–110).

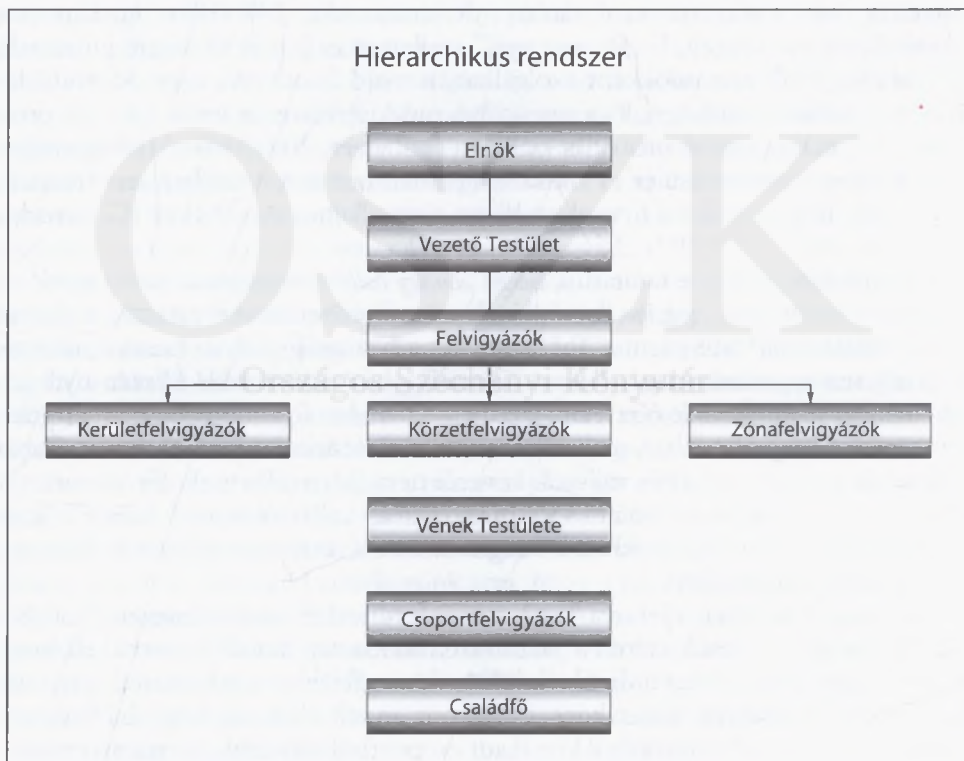
Elgondolkodtató az a tanításuk, hogy *„ha egy vallás hazugságokat tanít Istenről, az valójában a Sátán céljait szolgálja.”* Kérdés, hogy milyen vallásokat tartanak a Tanúk hamis vallásoknak? Mit jelent a Tanúk szerint a hazugság? Olyan tanokat, melyek nem teljesen egyeznek meg a Jehova Tanúi Egyház tanításaival? Hiszen nyilvánvalóan azért fordították le újra a Bibliát, mert az eredeti fordításokkal nem értettek egyet, azaz teljes mértékben nem fogadták el a történelmi egyházak tanait. Tehát – nézeteik szerint – a hamis vallások követői nem üdvözülhetnek. Ez viszont azt jelenti, hogy el akarnak különülni a többi keresztény vallástól és azok követőitől; ez az elkülönülés a hétköznapiakban is megmutatkozik, ami nem egyszer problémát, törést okoz a családokban.

Mindezeket az elveket Jehova Tanúi az újrafordított és újraértelmezett Bibliából merítik. Meggyőződésük szerint a Szentírást minden nap tanulmányozni kell, hogy az isteni útmutatás szerint tudjunk élni. Ennek megfelelően a bibliatanulmányozás összejöveleik szerves részét képezi. Viszont annak ellenére, hogy bibliakutató elődeik egykor az adventistákból kiszakadt csoportból alakultak, nem a szombatot ünneplik hetedik napként. Úgy tartják, hogy a szombat megtartására csak Izrael kapott parancsot, így ez rájuk már nem vonatkozik.

A többi egyházhoz hasonlóan hiteletük fontos része az imádság. A Jehovával való minél szorosabb és bensőségebb kapcsolat érdekében fontosnak tartják a rendszeres imádkozást és azt, hogy lehetőleg ne előre megtanult vagy imakönyvből

felolvasott imádságot mondjon el az ember, hanem saját szavaival, szívből szóljon Teremtőjéhez. A mintaima csak arra szolgál, hogy a Tanú tudja, hogy Jehova nevét és szándékát kell imáiba foglalnia. Imádkozni kizárólag Jehovához lehet, hiszen Jézus is mindig csak Atyjához imádkozott földi életében. A Tanúk azt vallják, hogy minden imájukat Jézus nevében kell elmondaniuk, ezzel jelezve, hogy tiszteletben tartják váltságáldozatát, még akkor is, ha nem tekintik őt Istennel egyenrangú személynek.⁸ Úgy gondolják, hogy nekik is tenniük kell azokért a célokért, amikért imádkoznak, hiszen csak így találhatnak meghallgatásra Jehovánál. Tehát a hit önmagában nem elég, a cselekedetekkel is ki kell érdemelni Jehova szeretetét.

Társadalom a társadalomban, avagy egységben az Isten

3. sz. kép: **Hierarchikus rendszer** (Mesterbázy, 2007)

Jehova Tanúi szigorú következetességgel felépített teokratikus szervezetet alkotnak. Hierarchiájukban a *főség elve* érvényesül, vagyis mindenki fölött áll valaki, a

legfőbb hatalom pedig maga Jehova. A hívő egyének, vagyis a *hírnökök* családokba tömörülnek, amelyeknek feje a családfő. A hírnököknek az a feladata, hogy a gyülekezetükhöz tartozó terület rájuk eső részén meglátogassák minden egyes ház lakóit és elbeszélgessenek velük. A teokratikus szervezetben a hírnökök felett állnak a *szántóföldi csoportok felügyelői*, akiket a *vének testülete* felügyel. Körülbelül húsz gyülekezet alkot egy körzetet. A körzetek élén álló *körzetfelügyelők* feladata, hogy instrukciókkal lássák el a helyi gyülekezetek véneit. Bizonyos számú körzet alkot egy kerületet, melyek élén a *kerületfelügyelők* állnak. Az ő feladatuk, hogy forgásszerűen meglátogassák a kerületükhöz tartozó körzeteket.⁹ A *zónafelügyelő* felügyeli a fióklétesítményeket (ami egy vagy több országot jelent), és őt már a *Vezető Testület* tagjai és az elnök ellenőrzik. (R)

Erre a jól szervezett felépítésre azért van szükség, hogy megőrizték egységüket. Hihetetlen, de igaz, hogy összejöveleik mindegyikén egységes bibliai tanítás hangzik el világszerte. Ehhez hozzájárul a Bételekben működő nyomdák által előállított igényes sajtótermékek sokasága is. Kiadványaikat a brooklyni központból szétküldik a világ fiókhivatalaiba, vagyis a Bételekbe, hogy ott lefordítsák őket az adott ország nyelvére. A Bétel tagjai szellemi munkát végző nők és férfiak, akiknek ellátását adományokból oldják meg.¹⁰ Két legfontosabb folyóiratuk az *Órtorony* és az *Ébredjete!* egyenként több mint húszmillió példányban jelennek meg világszerte. Míg az *Órtorony* elsősorban bibliatanulmányi cikkeket tartalmaz, addig az *Ébredjete!* társadalmi kérdésekkel és mindennapi problémákkal foglalkozik.

Összejöveleik és képzési programok

Jehova Tanúi heti öt összejövetelt tartanak két alkalommal. Ezeket mindig imával kezdik és fejezik be. Az egyik összejövétel a Királyság-teremben megtartott félórás bibliai témákról szóló előadás. Bár a Tanúk minden összejövele nyilvános, az érdeklődőket elsősorban erre az előadásra hívják meg. Ezután következik a körülbelül egy órás, kérdés-felelet formájában megtartott *Órtorony-tanulmányozás*. A tanulmányozási cikkek megbeszéléséhez bárki hozzászólhat, és erre buzdítják is a Tanúkat.

A másik hármas összejövetelt hétköznapi esténként tartják. Ennek első része egy félórás *Gyülekezeti Bibliatanulmányozás*. Ezt követi a *Teokratikus Szolgálati Iskola*, ami gyakorlatilag egy beszédkézséget fejlesztő tanfolyam és a szántóföldi szolgálatra készíti fel a résztvevőket. A hármas összejövétel harmadik blokkjában a Tanúk a prédikálással kapcsolatos egyéb gyakorlati ismereteket vitatnak meg, például hogy melyik kiadványukhoz milyen idézet illik, illetve mely időpontokban és milyen módon érdemes megkeresniük az embereket. Ezeken kívül tartanak még nagyobb kongresszusokat is, évi három alkalommal. (R)

⁹ http://www.watchtower.org/h/jt/article_07.htm, letöltve: 2007.

¹⁰ *Jehova Tanúi egy évszázad tükrében*. Kisfilm, Budapest, 2000.

Összejöveteleiken megfigyelhető a szeretetteljes, elfogadó légkör. Helyi gyülekezeteik átlag 65 hírnökből állnak – ez a létszám még lehetővé teszi, hogy a tagok szerető figyelemmel legyenek egymás iránt, hogy segítsék egymást a mindennapokban. Odafigyelésük abban is megnyilvánul, hogy Jehova Tanúi nagyban hozzájárulnak az analfabetizmus csökkentéséhez az elmaradott országokban. Továbbá külön figyelmet fordítanak arra, hogy a siket és vak hírnökök is részesülhessenek a bibliai oktatásból. Az újrarendezett Bibliát kiadták már néhány nyelven hanghordozókon, és Braille-írással is. Emellett léteznek külön jelnyelves gyülekezetek, és ahova szükséges, oda jeltolmácsot hívnak. (R)

Ha a gyülekezeteket úgy tekintjük, mint egy vallási társadalom egységeit a világi társadalmon belül (vagy azon kívül?), akkor szembesülnünk kell azzal, hogy ez a vallási társadalom bizonyos tekintetben többet ad. Ha az ember érzi, hogy valahol fontos, akkor erős pszichológiai kötődés alakul ki benne a gyülekezet iránt. Egy volt Tanú így ír erről: „Bár 1999 óta nem járok a gyülekezetbe, az utcán köszönnek nekem, sőt két olyan kolléganőm merítkezett meg, akiket én vittem a gyülekezetbe. Képes vagyok lelkifurdalást érezni, hogy nem voltam az idei emlékünnepeken, s kevés adományt adtam. Tebát még mindig vannak láthatatlan, szinte eltehetőetlen szálak, amelyek a gyülekezethez kötnek.” (K) Ez a fajta függőség talán éppen onnan ered, hogy egy-egy gyülekezet kicsiben reprodukálja azt a jelenséget, amit mi közösségi összetartásnak nevezünk. Ez a hatás nem erőszakos, ahogy a beléptetés sem, bár a kívülállókat sokszor irritálja a Tanúk aktív és olykor agresszívnek tartott prédikáló munkája.

4. sz. kép: Örtöröny Nevelési Központ, Patterson

(Forrás: <http://www.flickr.com/photos/altina/2807256735/>, letöltve: 2008)

Az említett bibliatanulmányozó alkalmakon kívül léteznek egyéb oktatási programjaik is az Egyesült Államokban. A már említett Örtöröny Gileád Bibliaiskolát

1943-ban alapították, melynek elsődleges feladata napjainkig a misszionáriusok különleges kiképzése. Ennek a New York állambeli Pattersonban működő oktatási központnak a létrejötte mérföldkönek bizonyult a Jehova Tanúi Egyház történetében. Az itt végzett tanulókat ugyanis elküldték a Föld minden részére, olyan országokba is, ahova addig nem jutottak el tanaik. A misszionáriusok tevékenységének köszönhetően több száz fiókhivatal jött létre világszerte. Emellett minden országban tartanak tanfolyamokat a gyülekezeti felvigyázók és a fiókhivatalok önkéntes munkásai számára is.¹¹ Fiókhivatal Magyarországon is van, itt képzik a hazai véneket.

A retorika Jehova szolgálatában

Jehova Tanúinak intenzív térítőmunkája a hírnökök számára a tanúskodást jelenti. Az a céljuk, hogy megismertessék az emberekkel Istent és a Bibliát. Megszólítanak az utcán, vagy házról házra járnak, hogy elbeszélgessenek velünk, és figyelmünkbe ajánlják, hogy a Szentírás minden problémára választ ad. A beszélgetés végén folyóiratokkal, könyvekkel és füzetekkel látnak el, majd később újra meglátogatják azokat, akik érdeklődést mutatnak.

Ha belegondolunk, ez a típusú tanúskodás, amit *szántóföldi szolgálatnak* is hívnak, embert próbáló feladat (olykor nemcsak a tanúskodók, de a hallgatók számára is), hiszen a hírnökök nagyon sok elutasítással találkoznak. Sokan félünk tőlük, mert azt gondoljuk, hogy nem tisztességes szándékkal jönnek, vagy hogy miután beszervezték, ki akarnak minket használni. A mai kor embere ugyanis görcsösen ragaszkodik privát szférájához és egyéni meggyőződéséhez egy olyan világban, amelyben az elidegenedés, az értékek relativizálódása és az érdekvezérelt attitűd dominálnak. Ezért is kelt sokakban indulatot, amikor a Tanúk otthonaik ajtajában, kapujában látogatják meg őket. A hírnökök munkáját tovább nehezíti, hogy az emberek nagyon keveset tudnak mind Jehova Tanúiról, mind a többi kisegyházról vagy szektáról, és ezért hajlamosak kiterjeszteni a más kisegyházakról hallott rémhíreket a Tanúkra. Érdekes, hogy az emberek nem úgy védekeznek a vallási mozgalmak hatásai ellen, hogy tájékozódnak a tevékenységeiket illetően, hanem saját tudatlanságukba burkolóznak.

A hírnököket éppen ezért igyekeznek felkészíteni a nehézségekre és a minél hitelesebb előadásmódra. Ezt a célt szolgálja a már említett Teokratikus Szolgálati Iskola. Ennek keretein belül adott témában 4-5 perces előadásokat kell elkészíteniük azoknak, akik önként beiratkoztak a képzésre. Ezután következnek a tanulóbeszéddek: a fiúk vagy férfiak megbízást kaphatnak, hogy ötperces előadást tartsanak egy adott bibliai szakasról vagy témáról, a nők vagy lányok pedig szintén öt percben demonstrálják, hogy hogyan osztják meg másokkal a jó hírt. Minden prezentációt egy bizonyos – úgynevezett beszédfejlesztési – szempontból kell megtartaniuk, pél-

¹¹ www.watchtower.org.

dául hogyan lehet érdeklődést keltő bevezetést mondani, vagy hogyan késztsessék gondolkodásra a hallgatóságot. Az elhangzott tanulóbeszédet vagy demonstrálást a program vezetője értékeli, tanácsokkal látva el a hírnököket. A gyülekezet többi tagja előtt a vezető csak az elhangzott előadás pozitívumát emeli ki, a személyre szabott tanácsadásra az összejövetel után négy szemközt kerül sor (R). Ez a fajta értékelés strukturált visszajelzésként funkcionál, és ezért sokkal inkább buzdítás, mint ítélet.

A meggyőző előadásmódot azonban nem csak a Királyság-teremben, de otthonukban is gyakorolhatják *A Teokratikus Szolgálati Iskola Vezérkönyve* segítségével. A kislakú, igényes kötésű kiadvány segíti a *teokratikus nyelvezet* elsajátítását is, amely egy köznyelvi sallangoktól megtisztított egyszerű, mégis kifejező nyelv. A könyvecske első fejezetcíme is ezt a törekvést sugallja: „Beszeld az igazság gyönyörű szavait!” Ez egyfelől azt jelenti, hogy elítéli a hazugságot, másfelől pedig azt, hogy a nyelvet isteni ajándéknak tekintik, amit az általuk vallott igaz hit megvallására kell használni.

Bár az egész könyvet áthatja hitvallásuk szellemisége, tanácsaik nem csak a hírnökök számára lehetnek hasznosak. Bölcsészhallgatók például sokat profitálhatnak a *Hogyan olvassunk és emlékezzünk?* című tanulmányból, amely tanácsokat ad a hatékony olvasáshoz, illetve felsorol pár emlékeztető megkönnyítő módszert is.¹² A könyv kiemeli az alapos felkészülés és a világos előadásmód fontosságát. Külön fejezet szól a vázlatkészítésről és a jegyzethasználatról. Kiemelt szerepet kap az „építő társalgás”, melynek fontos része a másik ember meghallgatása, illetve a „társalgó előadásmód”, ami korunk töltelékzavainak („öő...”, „tehát”) mellőzését javasolja. A könyv ismeretlen szerzői több helyen utalnak rá, hogy a krisztusi egyszerű, de hatásos előadásmód elsajátítása a cél, és ehhez a Biblia alapos ismerete nélkülözhetetlen. A tiszta nyelv eszményét a könyv nyelvezete is követi: a szerzők egyértelműen és világosan fogalmaznak.

A szántóföldi szolgálat azonban nem ér véget az emberek közvetlen meg szólításával. Folyóirataikban, könyvekben és videoanyagaikban hasonlóan átgondolt, világos megfogalmazásokat és válogatott képeket találunk. A szövegek mellett különböző népcsoportokból származó, mosolygó embereket ábrázoló képeket látunk, mivel a Jehova Tanúi közösség „egyetlen fajt sem emel a másik fölé”. A cikkek témái változatosak: az egyház híradásai mellett találunk tanulságosnak vélt történeteket és aktuális társadalmi problémákat is, mint például az iskolai erőszak kiküszöbölése és megakadályozása, betegek támogatása, öngyilkosság és drogok. Az aktuális témáknak és a világos megfogal-

¹² A hatékony tanulás-tanítás módszertani elemek más vallásos és nem vallásos csoportosulásokban is népszerűségnek örvendenek, így pl. a szcientológiában, vagy az agykontrollban. Ezek alapjai többek között a pedagógiából és pszichológiából már jól ismert memóriafejlesztő, meditációkon alapuló agytorna-gyakorlatok, a pedagógusok és pszichológusok körében már jól bevált NLP módszeréhez hasonlóan. Az NLP a neurolingvisztikus programozás rövidítése. Richard Bandler matematikus és számítógép-programozó és John Grinder nyelvészprofesszor dolgozták ki az 1970-es években Kaliforniában. „Az NLP-t tekinthetjük olyan szoftver-kézikönyvnek, amely segítségével felfedezhetjük, hogyan működik elménk, és hogyan lehet könnyen változást elérni az élet bármely területén, legyen az akár az üzleti élet, az oktatás, a sport vagy bármely művészet” (In <http://www.szintisztanlp.hu/>).

mazásoknak köszönhetően bárki találhat érdekes olvasnivalót ezekben a folyóiratokban, de ehhez az embernek nem kell feltétlenül azonosulnia a Tanúk vallási elveivel.

A meggyőzés kapcsán meg kell említenünk Jehova Tanúinak internetes jelenlétét is. A www.watchtower.org weboldalon például 310 nyelv közül választhatnak az érdeklődők, hogy melyik nyelven szeretnének ismerkedni a Jehova Tanúinak tevékenységével. A nyitóoldal természetesen angolul van, és a legtöbb cikk is angolul olvasható, míg magyarul az egyház általános bemutatását olvashatjuk. A magyar nyelvű felület retorikája is figyelemreméltó: a szöveg melletti képek nem csak illusztrálják az olvasnivalót, de a képaláírásokban visszatérnek a szöveg főbb gondolatai, ezzel is elősegítve a bevésést.

Mind a honlapon, mind pedig az *Örörony* hasábjain felteszik Jehova Tanúi a kérdést az érdeklődőknek: „Szívesen venné, ha meglátogatnánk?”. Aki igényli, hogy a Tanúk házi biblia-tanulmányozást folytassanak otthonában, az írhat levelet a megadott postafiókcímre. Viszonylagos zárkózottságra utal az, hogy az érdeklődő a postafiókcímen kívül nem kap információt arról, hogy hol találja a legközelebbi Jehova Tanúi gyülekezetet, vagy hogy mikor milyen összejöveteleken vehet részt. Ezzel ellentétben például a H. N. Adventisták honlapján nem csak a magyarországi adventista gyülekezetek működési helyéről, de az egyes gyülekezeti vezetők elérhetőségeiről is kaphatunk információkat. Elképzelhető, hogy a Tanúk által lakóhelyükön felkeresett emberek sokszor azért határolódnak el a Tanúktól, mert míg őrölkük látszólag mindent tudnak a hírnökök (hiszen tudják, hogy az illető hol lakik), addig az egyházon kívülállók nem tudnak olyan helyről vagy fórumról, ahol a Tanúk tevékenysége bármikor elérhető és leellenőrizhető? Ugyanakkor Jehova Tanúi időről-időre leveleket dobnak be idős emberek postaládáiba, melyekben adott helyen és időben tartott gyülekezeti alkalmakra invitálják őket.

A Tanúk szemszögéből nézve azonban magasabb fokú igehirdető munkának minősülhet az, hogy nem arra várnak, hogy az érdeklődők elfáradjanak a legközelebbi Királyság-terembe, hanem házhoz mennek az ismerettel, amely – hitük szerint – örök élethez vezet. Pedig a szántóföldi szolgálat időnként nem csak azért embert próbáló, mert a hírnökök sok elutasítással találkozhatnak, hanem azért is, mert adott esetben be is perelhetik őket. Az *Örörony* egyik számában beszámolót olvashatunk egy görögországi perről, ahol „*térítői tevékenység volt a vád, és egy rendőrtiszt emelte, miután a Tanúk felkeresték az otthonában*”.¹³ A perben végül Jehova Tanúinak javára döntöttek. Ez az eset egyáltalán nem egyedi: csak az Egyesült Államokban több mint negyven pert indítottak ellenük, de mindegyiket a Tanúk nyerték meg.

¹³ *Jehova Tanúi újabb győzelme Görögországban.* In Az Örörony hirdeti Jehova Királyságát. 1997. február 1.

„Legyen meg a Te akaratod” – Tanúvá válás és az önálló gondolkodás kérdése

Jehova Tanújává válni nem egyszerű folyamat. Akinek érdeklődését felkeltették a hírnökök, az részt vehet az összejöveteleken, de még sokat kell tanulnia és változnia, amíg sor kerülhet *alámerítkezésére*, amit ma már *keresztelkedésnek* hívnak¹⁴. A *hírnökjelölt*nek alaposan meg kell ismernie a bibliai igazságot és hinnie kell mindabban, amit megtanult. Emellett meg kell bánnia bűneit és meg kell fordulnia az életúton. Ajánlatos tanulmányoznia a *Mit tanít valójában a Biblia?* című könyvet is, amit Jehova Tanúi tankönyvüknek tekintenek.

Keresztelkedés előtt egy személyes hangú imában elmondja a jelölt, hogy teljesen átadja magát Jehova akaratának cselekvésére. Ezt nevezik *önátadásnak*. Eppen ezért csak a megfelelően érett ember keresztelkedhet meg a konferenciák valamelyikén. Alámerítkezéskor egy pillanatra az egész testnek víz alá kell kerülnie, ezzel is szimbolizálva a Jehovának való teljes önátadást (EH).

Ahhoz, hogy valaki Jehova jó Tanúja maradjon, el kell járni a gyülekezetbe és teljesíteni a szükséges szántóföldi szolgálatot. Pénzbefizetésre nem kötelezik a Tanúkat, hanem mindenki lehetőségeihez mérten ad a perselybe. Az *Ébredjetek!* egyik cikke szerint egy Tanú átlagosan heti 17,5 órát tölt vallásos tevékenységekkel, ami napi két és fél óra. A valóságban ez általában ennél is több elfoglaltságot jelent, különösen, ha valaki tisztséget vállal. Például az *úttörők* olyan hírnökök, akik vállalják, hogy havonta legalább hetven órát prédikálnak. (R)

¹⁴ Érdekes, hogy bár a keresztet, mint jelképet nem ismerik el, ma már egyre inkább a „keresztelkedés” szót használják az „alámerítkezés” helyett.

5. sz. kép: Alámerítkezés

(Forrás: <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,629490,00.html>, letöltve: 2009)

A gyülekezeti összejövetelek, a szántóföldi szolgálat és a munkájuk mellett Jehova Tanúinak nem sok ideje marad szórakozásra. Elutasítják és tiltják a káros szenvedélyeket, így a dohányzást és a kábítószeres fogyasztását, mivel ezek a szerek a rabjaikká teszik az embereket és károsítják az emberi testet. Elutasítják az alkohol mértéktelen fogyasztását is. Tanításuk szerint nem csak az emberi, hanem az állati élet is szent a Teremtő számára. Megengedik azt, hogy az ember táplálékszerzés céljából öljön állatot, de elítélik és tiltják az állatok bántalmazását, illetve pusztán sportból vagy kedvtelésből való megölésüket, tehát a vadászatot. A külvilág e káros szokásai helyett olvasásra, kirándulásra, összejöveteleken való részvételre buzdítják tagjaikat. Egyes tanulmányok szerint a tagok zömmel alacsony végzettségűek vagy szakmunkások, mivel életük egyetlen célja Jehova szolgálata, és emiatt nehezen tudnak megélni (EH). Ugyanakkor a Tanúk között találunk diplomásokat is, akik közül sokan azon dolgoznak, hogy a Bibliából leszűrt igazságokat tudományosan is alátámasszák. Egyik ilyen vitatott elvük a vérátömlesztés kérdése.

Mózes harmadik könyvében találjuk a vérevés tilalmát, ahol Isten azt mondja: „*kiontom haragomat az ellen, aki a vért megette, és kiirtom azt az ő népei közül*” (3 Móz, 17:14). Ezt a Tanúk úgy értelmezik, hogy tilos idegen vért fogyasztani, mivel a vérben van az élőlény lelke, ezért elutasítják a vérkészítmények elfogadását, köztük a vérátömlesztést. A társadalom vitatja a Tanúk ilyenfajta különködését. Itt azonban fontos megemlíteni, hogy a vérkészítmények adásának nagyon sok mellékhatása ismert, és Jehova Tanúi azon dolgoznak, hogy alternatív megoldásokat találjanak. Egyik ilyen eljárás, hogy a hagyományosan vérátömlesztéssel kezelt vérszegénységet szintetikus mellékvesekéreg-hormonnal gyógyítják. Vér helyett olyan

anyagot juttatnak a beteg szervezetébe, mely vasat, vitaminokat és olyan szintetikus vérépítő anyagot tartalmaz, amely képes stimulálni a csontvelőt, hogy az vörösvértesteket állítson elő. Tapasztalatok szerint míg a transzfúzió során a szervezetbe kerülő vér rombolhatja az immunrendszert azáltal, hogy az operáció után gyulladás léphet fel, a vér nélküli készítmények kevesebb komplikációval és kevesebb költséggel járnak. Elveik mellett azzal érvelnek, hogy a *Time* magazin szerint az USA-ban végrehajtott vértranszfúzió 25%-a fölösleges, ráadásul a lehűtött és tárolt vér oxigénzállító kapacitása messze elmarad a friss vértől, tehát az eljárás közel sem olyan hatékony, mint azt sokan gondolják.¹⁵ Felmerül a kérdés, hogy ha ez az eljárás valóban hatékonyabb és költségkímélőbb, mint a vértranszfúzió, akkor miért nem használják ezt széles körben a sebészek, miért van még szükség a véradókra? Az orvosi szakma talán azért is tűnik elfogadónak a Tanúknak a vértranszfúzióval kapcsolatos nézeteivel, mert az USA bíróságai magas fájdalomdíjat ítélt meg vértranszfúzióval átesett Tanúknak. Különösen érdekes Darlene Brown esete, aki pert nyert, miután terhessége alatt akarata ellenére kapott vértranszfúziót 34 hetes magzata védelmében. Úgy tűnik, hogy a vér befogadásának tilalma még a magzat védelménél is fontosabb. (EH)

Jehova Tanúi különösen vigyáznak testi épségükre, fölöslegesen nem kockáztatják azt. Ezért nem vehetnek részt erőszakos sportágakban, illetve olyan szórakozásban, amely erőszakra ösztönöz. Az utóbbi kijelentés teljes mértékben elfogadható a pedagógusok számára, ám az előbbi nem egyértelmű: mi minősül erőszakos vagy veszélyes sportágnak?

Sokak szerint a Tanúk csupán vallási demagógia áldozatai, de figyelemreméltó az a következetesség, amivel a Bibliából leszűrt elveik alátámasztására törekednek. Az mindenesetre biztos, hogy a gyülekezeteken belül nagyon erős az összetartás, ami a gyengébb emberek számára biztosítja a hiányzó külső kontrollt. Így sok szenvedélybeteg gyógyul meg, miután az egyház tagjává vált. Emellett a Tanúk lelkiismeretes dolgozók, és ezzel sokuk elnyeri környezetük tiszteletét.

Jehova Tanúi, bár nézeteik nagy része egyezik a pedagógiában általánosan elfogadott elvekkel, vallanak olyan szélsőséges nézeteket is, melyek kirekeszthetik a Tanúkat a társadalom egészéből. Ha a fiatal képes nem csak elfogadni a Tanúk közösségének elveit, de azonosul is velük, boldog lehet. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ezek a fiatalok ugyanolyan közösségekbe is járnak, mint a más vallásúak vagy az ateisták, így közösségük korlátozásai feloldhatatlannak tűnő lelkiismereti problémákat jelenthetnek számukra. Emellett nem szabad megfeledekzenünk azokról az emberekről sem, akik épp amiatt szakítják meg családi kapcsolataikat, mert csatlakoztak Jehova Tanúikhoz, és családjuk életmódja nem felel meg a Tanúk által hirdetett elveknek. A társadalom ezt fanatizálódásnak éli meg és mivel nem tudja kezelni, fél tőle.

A szigorúan meghatározott gyülekezeti programok, feladatok és odafigyelés már önmagában egyfajta pedagógiai programnak tekinthető. A felnőttek és a

¹⁵ Erről bővebben a <http://watchtower.org> oldalon olvashatunk.

gyerekek, akik hozzászoknak ehhez a rendhez és útmutatásra lelnek a Szentírásban, biztonságban érzik magukat. Jehova Tanúinak egyik legfőbb vonzereje abban rejlik, hogy képesek egy olyan utat mutatni, amely – hitük szerint – szebb jövőhöz vezet. Egyházuk szilárd értékrendje kis szigetet képez egy olyan társadalomban, ahol minden érték viszonylagos. Ugyanakkor meg kell említenünk, hogy elveik sokat változtak az idők folyamán: korábban tiltották és kiközösítés-sel büntették az oltást, a szervátültetést és a katonai szolgálatot. Ma már engedik az oltást és a szervátültetést, a katonai szolgálat azonban továbbra sem megengedett. Nagyon sokszor megjósolták a világvégét, azonban ezek a próféciaák nem teljesültek be. Elveik és tanításuk tehát nem megingathatatlan, mégis egy lehetséges alternatívát kínálnak egy zűrzavaros világban.

Jehova Tanúinak pedagógiája – a gyermek helye a gyülekezetben

Jehova Tanúi a családot a legkisebb gyülekezetnek tekintik. Itt is a főség elve érvényesül, ezért az asszony feje a férfi, a férfi feje Krisztus, aki fölött pedig Jehova áll. Ebben látják a sikeres házasság egyik titkát. Fontos tanítás, hogy a férjnek úgy kell bánnia feleségével, ahogy Jézus bánik követőivel: soha nem szabad megütnie vagy bármi más módon bántalmaznia. Az apa feladata, hogy gondoskodjon a családjáról: táplálékot, otthont, ruhát kell biztosítani a számukra; de az ő feladata az is, hogy szellemi szükségleteiket kielégítse: sokat kell foglalkoznia, beszélgetnie velük, meg kell tanítani nekik a bibliai alapelveket. A feleség feladata, hogy jó segítője legyen férjének, mélyen tisztelje őt és szerető módon gondoskodjon családjáról. (EH)

A család legfontosabb feladatának a gyermeknevelést tartják. A felelősségteljes házaspár megtervezheti és szabályozhatja, hogy hány gyermeket tud felelősséggel felnevelni, az abortusz azonban tiltott és gyilkosságnak minősül. A jó szülő a születés pillanatától fogva neveli gyermekét, vagyis nemcsak biológiai, de érzelmi és szellemi szükségleteire is gondot visel. A család szellemi szükségleteinek kielégítése az apa, a családfő feladata. A nevelés célja, hogy a szülők segítsenek gyermeküknek a Krisztuséhoz hasonló személyiség kifejlesztésében, így módon biztosítva boldog felnőtté válásukat. Ennek megfelelően sok időt kell tölteni a gyermekkel, beszélgetni vele, bibliai alapelveket tanítani neki, de a példamutatás is lényegi része a nevelésnek.

Jehova Tanúi számára a gyermeknevelés fontos eszköze a *fegyelmezés*. A Biblia szerint a gyermek hajlamos a bolondságra, ezért megfelelően alkalmazott büntetéssel engedelmességre kell őt nevelni. A büntetést azonban mindig szóbeli dorgálás kísérfje, hogy a gyerek tudja, hogy mit kell javítani viselkedésén. Fegyelmezni szeretettel, igazságosan és következetesen kell. A bibliai gondolat, amely szerint a „*gyermek elméjéhez köttetett a bolondság, de a fenyítés vesszeje messze elűzi ő tőle*

aszt” (Példabeszédek, 22:15) mára elég elmaradott gondolatnak tűnik, míg a büntetés okának verbalizálása a modern pedagógia egyik fontos elve.

A gyerekekkel együtt töltött idő azért is fontos, mert a szülői felügyelet megvédi őket a káros hatásoktól. Emellett meg kell tanítani őket a helyes erkölcsi alapelvekre, hogy a szülők távollétében is ellent tudjanak állni a Sátán kísértésének. Úgy tartják, hogy a káros hatások elkerülése érdekében a szülőknek gondosan meg kell választaniuk gyermekeik játszótársait. A gyermek engedelmességgel tartozik szüleinek és a gyülekezet felnőtt tagjainak. A szülők rendszeresen magukkal viszik gyermekeiket a gyülekezeti összejövetelekre és a prédikáló-szolgálatba. Egy újságíró nő meglepetten számolt be arról, hogy milyen példás fegyelmet tapasztalt Jehova Tanúi egyik budapesti kerületkongresszusán: „*Lázasan kutattuk a jóízű rendetlenkedés nyomait. Sikertelenül. Senki sem pakolt a szomszéd székére. És a gyerekek? Lehet, hogy ez minden pedagógiai probléma megoldásának a kulcsa? Ültek fegyelmezetten, kezükben Biblia, a kisebbekében cumisüveg. Semmi rohangálás, kiabálás, játékmaci, matchbox*” (Török, 1995).

Bár a gyerekek fegyelmezettsége igazolni látszik Jehova Tanúinak viszonylag szigorú pedagógiai elveit, ez nem jelenti azt, hogy a gyerekek minden tekintetben megfelelően fejlődnek e keretek között. Egy gyereknek szüksége van a játékra, mert ezen keresztül ismerkedik a világgal és kezdi kialakítani saját személyiségét. Az is szembetűnő, hogy a szülők akarják meghatározni, hogy csemetéjük kivel barátkozhat. Kisiskolás kortól a gyerekek olyan barátokat keresnek, akik hasonló személyiséggel bírnak, mint ők. Hozzájuk hasonló beállítottságú társaikon keresztül ismerik meg saját értékeiket és a bensőségebb társadalmi érintkezés szabályait. Ezeket pedig nem lehet megtanulni a szülőktől, hanem csak tapasztalatból.

Jóllehet Jehova Tanúinak nevelési törekvései jó szándékúak és bizonyos tekintetben eredményesek, problémát jelenthet, hogy a gyermek nem tudja kibontakoztatni saját személyiségét. Az állandó felnőtt felügyelet nem feltétlenül teszi lehetővé, hogy a gyerekek felszabadultan játszanak, pláne ha nem is játszhatnak azokkal, akiket kedvelnek. A gyermeknek nincs lehetősége arra, hogy megtapasztalja: ő önmagában is egy érték, és nem csak a hit által válhat valaki értékes emberre.

Út a tisztaság felé – túlsúlyban a tiltások

A Tanúknak a családi életén kívül is számos elvárásnak kell megfelelniük. Nézetük szerint mivel Jehova tiszta és szent, ezért követőinek is erre kell törekedniük: szellemi, erkölcsi, elmebeli, fizikai tisztaságra és tiszta beszédre. A *szellemi tisztaság* azt jelenti, hogy „*ki kell jönnünk a hamis vallásból, és semmilyen módon sem szabad támogatnunk azt*”,¹⁶ ezért határolódnak el a többi keresztény felekezet tanításaitól.

Az *erkölcsi tisztaság* lényege, hogy kerülni kell a szexuális erkölcstelenséget és „*a mai világ egyéb tisztátalan szokásait*”. Az *elméleti tisztaság* megköveteli, hogy Jehova Tanúi kerüljék az olyan szórakozási formákat, amelyek beszennevezik az elmét, míg a *fizikai tisztaság* követelménye a test és a ruházat tisztántartására utal. A *tiszta beszéd* elve szerint a Tanúknak mindig igazat kell mondaniuk, nem beszélhetnek közönségesen vagy trágár módon, emellett nem mesélhetnek és nem hallgathatnak meg trágár vicceket vagy mocskos történeteket. (EH)

A fenti elvek a legtöbb pedagógiának fontos részét képezik. A szellemi tisztaság követelményeiről korábban már beszéltünk; az erkölcsi és a fizikai tisztaságra nevelés pedig nem csak a különböző pedagógiai iskolák elvei között van jelen, hanem ez minden szülő nevelési célja is. Az elméleti tisztaság problémás terület, hiszen nem egyértelmű, hogy mi számít olyan szórakozási formának, amely beszennevezi az elmét. A tiszta beszéd parancsa szintén minden pedagógus és szülő számára követendő nevelési elv, azt azonban nehéz betartani, hogy valaki meg se hallgasson nem tiszta beszédet. Számunkra úgy tűnik, hogy a Jehova Tanúinak ezen elvei és a más pedagógiák közötti számos különbség inkább fokozati. Itt különösen igaznak tűnik a mondás, mely szerint az ördög a részletekben van.

Nem elég, ha a Tanú megtanulja a jó szokásokat, hanem meg is kell gyűlölnie a rosszat. Honlapjukon részletesen felsorolják azokat a szokásokat, melyeket Isten gyűlöl. Egy igazi Tanú elítéli a paráznaságot, a hazugságot, a szerencsejátékot, a lopást, az erőszakot és a spiritizmust, emellett gyűlöl a varázsigék használatát és a részegséget. Ezek közül jó néhány nem csak a keresztény pedagógiáknak a része. Paráznaság alatt Jehova Tanúi a házasságtörés mellett Isten elleni bűnnek tartják a házasság előtti nemi életet, a vérfertőzést és a homoszexualitást is. A vérfertőzést a jog is tiltja, a házasságtörés szintén járhat jogi következményekkel, mégpedig válással. A házasság előtti szexualitást azonban nem szabályozza a törvény, manapság még néhány egyház is elfogadja. A homoszexualitást a modern országok törvénykezése nem bünteti, a pedagógia pedig a másság elfogadására tanít, Jehova Tanúi mégis nyíltan elítélik azt. Súlyosabb következménye lehet annak, ha a Tanú szülők gyermeke esetleg ráébred homoszexualitására.

A hazugság, a lopás és az erőszak elítélése és tiltása szintén fontos elve valamennyi pedagógiának, akár csak a részegség megakadályozása, hiszen „*a mértéktelen ivás [...] tönkretesetheti az egészségedet és szétbomlaszthatja a családotod*”.¹⁷ Jehova Tanúi megengedik különféle szeszes italok fogyasztását, de csak kis mértékben. A szerencsejátékokat (pl. lottó, lóverseny) tiltják, mivel ezek addikciós veszélyforrások. Mint minden más egyház, a Jehova Tanúi is elítélik, ha valaki varázsigéket használ vagy spiritizmushoz fordul.

¹⁷ http://www.watchtower.org/h/rq/article_10.htm, letöltve: 2007.

Önként vállalt másság – Tanúk gyermekei az iskolában

A Jehova Tanúival való bánás és osztályközösségbe való beillesztésük és beilleszkedésük a Tanúk szerint is nagy kihívást jelent a pedagógusnak, legfőképpen az osztályfőnöknek. Az egyik legfontosabb pedagógiai feladat a Jehova Tanúi gyermekek nézeteinek, neveltetésének és meggyőződésének megértése és tiszteletben tartása.

A közösség tagjai fontosnak tartják az iskolát a későbbi munkavállalási esélyek miatt, valamint azért, mert itt is fejlődik a gyermek kifejezőképessége, amit majd a prédikáló-szolgálat során kamatoztathat. Az alpműveltség elsajátítása eszköz Isten eredményes szolgálatához. A szülők elvileg törekednek a tanárokkal való jó kapcsolat fenntartására, hogy ily módon is figyelemmel kísérhessék gyermekeik előmenetelét. A pedagógusoknak így sincs könnyű dolguk a Jehova Tanúi közül érkező diákokkal.

A közösségi életből való szelekció egyik érzékletes példája olvasható egy osztályfőnök beszámolójában. *„2006-ban egy 9. évfolyamos osztály osztályfőnökeként kezdtem a tanévet. Mint minden évben, akkor is az osztályfőnökök augusztus végén 4 napot töltöttek egy közösségformáló gólyatáborban, ahol megismerhették egymást mind a gyerekek, mind a tanárok a rájuk bízott diákokat. A 26 fős osztályomból 25 diák jött el a táborba. A jelenlévő tanulók számára az együtt eltöltött idő nagyon hasznosnak bizonyult, sikerült feloldani azokat a feszültségeket, melyeket az új közösségbe lépés jelenthet, és új barátságok is kialakultak.”*

„Az egyetlen diák, aki nem vett részt a közösségépítő programban, csak a tanév elején találkozott osztálytársaival, akik akkor már »régi ismerősként« köszöntötték egymást. Mindezek után, nem volt könnyű dolga akkor sem, amikor padtársat szeretett volna találni, hiszen a gólyatáborban már kialakultak előzetes tanulópárok, és ismeretlenként meg kellett ismertetnie magát, továbbá amire a többieknek 4 napja volt, neki csak néhány perce.”

„Az új diák viselkedését tekintve azonban nyoma sem volt a kezdeti megszeppenésnek, ami az új helyre és közösségbe érkező tanulókra egyébként jellemző. Az ő bemutatkozása sokkal inkább feltűnéskeltésnek bizonyult, mintsem jó benyomáskeltésre való törekvésnek. Ekkor még nem tudtam a kisfiúról semmit. Az első szülői értekezlet végén azonban az édesanya egy kimondottan osztályfőnököknek készült kiadványt nyújtott át és megkért arra, hogy tartsam tiszteletben azt, hogy az ő gyermekük Jehova Tanúja, ezt figyelembe véve pedig tegyek vele kivételt az iskolai ünnepségeken és az osztály közösségi programjaiban való részvételi kötelezettségeket tekintve. Mindemellett kaptam egy példányt a Jehova Tanúi és az Oktatás című kiadványukból, amelyet áttanulmányozva, véleményük szerint, támpontokat kapok ezen tanulókkal való helyes bánásmódhoz.” (EH)

A pedagógus tapasztalatai szerint sok ellentmondás tapasztalható a tájékoztatóban leírtak és a hétköznapi tanítási gyakorlatban jelentkező megnyilvánulások között.

Jehova Tanúi szerint az iskoláztatás fő célja, hogy a mindennapi életre nevelje a gyermekeket, tehát hogy felkészülhessenek majdani családjuk szükségleteinek ellátására és a felelősségvállalásra. Ebből adódóan a szülők úgy érzik, hogy gyermeküknek igen komolyan kell vennie az oktatást. A pedagógusok szerint

azonban az elmélet és a gyakorlat sokszor ellentmondásban áll egymással. Sokuk úgy vélekedik, hogy amennyiben a Tanú szülők arra buzdítják a fiataljaikat, hogy keményen dolgozzanak és vegyék komolyan a feladatokat, amikkel megbízták őket az iskolában, akkor a diákoknak alkalmazkodni kellene az iskola normarendszeréhez.

A Tanúk egyik alapelve szerint „*(a)z oktatásnak segítenie kell abban, hogy az emberek a társadalom hasznos tagjaivá váljanak. Abban is segítségükre kell lennie, hogy nagyra értékelést fejlesszen ki bennük kulturális örökségük iránt, és hogy elégedettebben éljenek.*”¹⁸ Több helyen hivatkoznak a Biblia azon tanítására, hogy vessék alá magukat az ország törvényeinek, amelyben élnek. Eme tanítás az oktatással kapcsolatban csak az iskolába járás kötelezettségére vonatkozik, és az olyan szabályokra, melyeket az adott iskola belső pedagógiai szabályozói tesznek kötelezővé (pl. házi-rend), már nem érvényesek. Az ilyen szabályok elleni vétséget és az ezekhez való alkalmazkodást a tanuló saját lelkiismeretére bízzák és iskolai megrovás esetén sem büntetik. (EH)

Jehova Tanúi szerint a sikeres oktatásnak életörömet is kell táplálnia a gyermekekben, hogy kiegyensúlyozott egyénként megtalálják a helyüket a társadalomban. Fontosnak tartják az osztálytermen kívüli tevékenységek megválasztását, de ezt az osztályközösségtől függetlenül, egy általuk választott társaságban szorgalmazzák.

Mint arra már utaltunk, nagy jelentőséget tulajdonítanak a bibliaoktató munkájuknak. Úgy tűnhet, hogy emiatt nem fordítanak elég figyelmet a világi oktatásra. A Tanúk szemszögéből a világi oktatás csupán eszköz arra, hogy fejlődjenek erkölcsileg és szellemileg. Misszionárius munkájuk során kihívásnak tekintik, hogy olyan embereket tanítsanak, akiknek kevés, vagy egyáltalán semmi lehetőségük nem volt arra, hogy megfelelő iskoláztatásban részesüljenek. Ehhez nyújt segítséget a *Watch Tower Society* által működtetett többféle oktatási program és iskola, köztük olyan iskolákkal is, ahol misszionáriusokat képeznek. Mint fentebb említettük, a bibliai tanítások tanulmányozását a *Teokratikus Szolgálati Iskola* szolgálatának keretében végzik. Nagyon fontos minden Jehova Tanúja számára, hogy megtanulják elmagyarázni a Biblia tanításait, ezért megtanulják fejleszteni a szónoki képességeiket, amely képességeknek a világi oktatásban is hasznát veszik.

Úgy tűnik, hogy míg a közoktatást elméleti szinten tiszteletben tartják a Jehova Tanúi családok, addig a gyakorlatban az iskolai életből csak a tanulmányi kötelezettségeiknek tesznek eleget és eszközként használják azt a saját céljaik eléréséhez. A pedagógus tapasztalatai szerint a Tanúk semmi esetre sem engednek szigorú normáikból és nem alkalmazkodnak, sok esetben inkább az iskolai környezettől várják el ezt. (EH)

Mint korábban említettük, a Tanúk nem ünneplik a nemzeti ünnepeket, nem tisztelegnek a nemzeti jelképek előtt és a Himnuszt sem éneklik, mivel mindez bálványimádás az ő szemükben. A megkérdezett pedagógusok úgy vélekednek, hogy a Jehova Tanúi gyermekek nemzeti tudata az adott ország ünnepeinek megismerése nélkül hiányossá válik. Ismereteik azáltal is hiányosak maradnak, hogy nem vesznek részt a nemzeti ünnepeken, hiszen így nem tudják úgy átérezni a régmúlt események történelmi jelentőségét, sem azok jelen korra gyakorolt hatásait. Az adott országhoz való tartozásukat kizárólag a törvények betartásával jelzik, de elhatárolódnak a kulturális hagyományoktól. Elutasítják a Mikulás-nap, a karácsony és a húsvét ünneplését is. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a gyerek nem vesz részt az ünnepségeken, nem kaphat azokból az ajándékokból, melyeket társai örömmel fogadnak. Emellett a pedagógusok szerint ezek a fiatalok nem vesznek részt az iskolabálokon és az iskolai táncrendezvényeken, illetve egyéb „bulikon” sem. Mindezek miatt ők kimaradnak olyan programokból, melyek a közös élmények és így a közösségépítés alapját képezik.

Azáltal, hogy Jehova Tanúinak fiataljai vállalják vallásuk tiltásait és sajátos kultúráját, pedagógiai szempontból különleges bánásmódot igénylő tanulókká válnak, hiszen *„szociokulturális okok miatt egyéni, sajátos nevelési-oktatási szükségleteik vannak”* (Falus, 2005:418). A „másság” magányossá tehet, és ha a társak nem tudják elfogadni őt, vagy ő nem tudja elfogadni a közös programokból való kimaradást, a gyermek vagy fiatal lelkileg veszélyeztetetté válik. Ez persze nem azt jelenti, hogy a Tanúk elvei vagy életmódja okozza a gyerekek esetleges lelki problémáit. Ugyanakkor a diákot több oldalról terhelik elvárások: eleget kell tenniük vallási kötelezettségeiknek, meg kell felelniük a szülők elvárásainak, amik többnyire szöges ellentétben állnak a társak elvárásaival, és persze ott vannak az iskolai elvárások is. Előfordul azonban az is, hogy Jehova Tanúinak szülei nem működnek együtt a pedagógusokkal vagy teljesen közönyösek maradnak gyermekük tanulmányi előmenetelével kapcsolatban. Mások versenytársat látnak a tanárban. Az ilyen szülők kritizálják a tanítási módszereket és a tanuló esetleges sikertelenségét a tanár kizárólagos hibájának tartják.

Az eltérő értékrendek és normák ezeken a gyerekeken keresztül ütköznek, hiszen nem felelhetnek meg minden elvárásnak. Ez állandó belső feszültséget eredményez az osztályban és a gyerek lelkében. A konfliktusok pedig, mint tudjuk, nem használnak az egészségnek és csak arra várnak, hogy felszínre törhessenek.

Az agresszió mint néma kiáltás – esetleírás egy pedagógus szemszögéből

A pedagógus, ha kellően lelkes és megértő, igyekszik megismerni a családi hátteret, hogy ezáltal feltárja az iskolai problémákat. Egy fiatal pedagógus számolt be arról, hogy az osztályába járt egy kislány, akinek szülei Jehova Tanúi. Azért kezdett érdeklődni a család vallási háttere iránt, hogy segíteni tudjon a gyermeknek, aki sokszor agresszíven viselkedett és verekedett társaival. A tanítónő először az édesanyjával beszélgetett el: *„Indirekt módon próbáltam felfedezni, hogy ők mit gondolnak az őket körülvevő világról, gyermekeikről. Am saját személyes világlátásának elmondására nem sikerült rávennem. Talán ez is mutatja, hogy életüket úgymond a közösség tagjaiként élik meg és nem külön családként.”*

Ezután a pedagógus kollégájával családlátogatásra ment a kislány szüleihez: *„ottlétünk célja kislányuk korábbi életének, tulajdonságainak, kedvelt tevékenységeinek megismerése volt, ezt azonban két óra elteltével sem tudtuk abszolválni. Felmerült bennem a kérdés: lehet, hogy nem is ismerik igazán saját gyermeküket? Nem tudják, mire vágyik, mit szeret? De rá kellett jönnöm, hogy a gyermekük élete hitük által tudatosan irányítottá vált. Néha odabívták és kérdeztek tőle valamit, ekkor vált világossá számomra, hogy csak egy úgymond »betanított szöveget« hallunk tőle. Nincs mögötte a gyermek személyisége, akarata, érzelmeiben pedig teljes egészében az apától függ. A szeretetét fejezi ki abban, hogy viselkedésével, kimondott szavai által okoz örömet szüleinek.”*

A tanítónő azt is leírja, hogy diákja automatikusan zárta ki önmagát a közösségből, mivel nem vehetett részt semmiféle ünnepségen vagy azok előkészületein, és nem fogadhatott el az ünnepekkel kapcsolatos jutalmat, ajándékokat. *„A fájt az, hogy látni rajta mennyire vágyakozik mindezek után, de szavakba ezt nem önti, csupán azt, amit a szülei megtanítottak neki: »Nekem nem lehet ihyet csinálnom«.”*

Bár Jehova Tanúinak nevelési elvei között szerepel a gyerekekre való odafigyelés, ez nem feltétlenül irányul a gyermek tényleges igényeinek felismerésére. Ebben az esetben sokkal inkább arra törekedtek a szülők, hogy megóvják gyermeküket az öt erő vélt vagy valós ártalmaktól, melyek akadályozzák a szeretet kifejlesztését Jehova és törvényei iránt. Így támadhatott a pedagógusnak az az érzése, hogy bár a szülők sok időt töltenek a gyermekkel, mégsem figyelnek rá oda kellőképpen. A pedagógus azt tapasztalta, hogy a tanulás a vallás után másodlagossá válik. Ahogy a tanítónő írja: *„Gyakorlás és foglalkozás helyett a kislány elmesélése alapján házakba járnak prédikálni édesanyjával, ahol ő is tevékenyen részt vesz.”* És bár a szülők igyekeznek a lehető legjobban nevelni gyermeküket, *„valami mégis van a háttérben, ami feszíti az öntudatát, érzéseit; amivel nem tud mit kezdeni.”*

A kislány tele van belső feszültséggel, mert nem tudja feloldani a társadalmi normák és a családi elvárások közötti különbséget, esetleges konfliktusokat. Nem tudja megfogalmazni, hogy ő miért más és hogy ezért miért kell lemondania a társai számára természetes örömeikről. A hitét valószínűleg még nem tudja igazán megélni, viszont önmagát sem tudja megismerni, mivel az otthoni nevelés beolvasztaná őt a jó hírnök szerepébe.

A probléma mibenlétét felismerni sem könnyű, mivel „a felszínen semmi sem látszik”. A gyermek igyekszik boldognak látszani, ahogy a szüleitől látja, és közben nem tudja feloldani belső konfliktusait. De még ha a pedagógus fel is ismeri a problémát, nem biztos, hogy segítséget tud nyújtani diákjának. „*Mi lesz a hozzá hasonló gyermekekkel?*” (EH)

Az érem másik oldala – beszélgetés két fiatal Tanúval

A Jehova Tanúi gyermekek iskolai oktatásba való beilleszkedése nagy mértékben függ attól, hogy az érintett személyek hogyan viszonyulnak az adott szituációhoz. Ahogy az alábbiakban egy húszas éveit második felében járó Jehova Tanúja fiatalember visszaemlékezéseiből kitűnik, tanuló, pedagógus, szülő és osztálytárs egyaránt sokat tehet azért, hogy a Jehova Tanúja gyermek beilleszkedése közel problémamentes legyen. Az interjúból az is kiderül, hogy a rendszerváltás környékén egyes pedagógusokat megzavart a hirtelen váltás, így egy darabig nem tudták, hogy pontosan hogyan viszonyuljanak a korábban üldözött kisegyházak tagjaihoz.

Interjúalanyom Jehova Tanúja családba született és ebben a hitben nevelődött. A vele folytatott beszélgetésből kitűnik, hogy a Jehova Tanúi Egyház tagjai is sokfélék, akárcsak a történelmi egyházak tagjai. Bár a korábbiakban leírtam, hogy a Tanúk életét szigorú szabályok határozzák meg, interjúalanyom hangsúlyozta, hogy ezeket a szabályokat mindenki a saját lelkiismerete szerint tartja be, a közösség nem ellenőrzi azt, hogy a Tanúk hogyan viselkednek a mindennapokban. Például amikor arról kérdeztem, hogy mennyi időt tölt a prédikáló szolgálat végzésével, a következőket mondta. „*Ez havonként változó, de mondjuk olyan heti két-három óra, amit erre fordítok. De nincsen semmiféle követelmény meghatározva arra vonatkozóan Jehova Tanúinál, hogy kinek mennyi időben kell végeznie a szolgálatot. Mindenkinek önkéntes döntése. Ez olyan mint egy pénzadomány, ami önkéntes, tehát nincs meghatározva, hogy valaki száz forintot ad vagy ötezer forintot adományoz.*” (R) Később azt is elmondta, hogy a tánc és egyéb szórakozás is megengedett Jehova Tanúi körében. Csupán arra kell vigyázniuk, hogy ne ez legyen az elsődleges az életükben, hanem Isten szolgálata.

Interjúalanyom 1989-ben, tehát a magyarországi rendszerváltás évében volt első osztályos, így a saját bőrén tapasztalhatta meg a régi és új rendszer közötti átmenet hatásait a kisegyházak iskolai megítélésére. Osztályfőnöke annak ellenére volt nyílt ellenszenvvel a Jehova Tanúja kisdiák iránt, hogy a szülők tájékoztatták őt a család hitnézeteiről, illetve mindez egy olyan faluban történt, amelyben viszonylag magas arányban éltek Jehova Tanúi, így sok ilyen hitnézetű tanuló járt a helyi iskolába. „*En kaptam általános iskolában egy olyan osztályfőnököt, aki nem bírta feldolgozni olyan könnyen a rendszerváltást. Határozottan emlékszem arra, hogy mi már '89. szeptember 1-én kezdtük az iskolát. '89. október 23-án kikiáltották a köztársaságot, és a kettő közötti időszakban, tehát gyakorlatilag két hónapban élénken, erősen élt az úttörőmozgalom. [...] És*

jött az október 23-a, és onnantól kezdve nem lehetett az iskolában ilyeneket csinálni. De emiatt így nagyon nehezen álltak át a tanárok arra, hogy akkor én nem veszek részt az ünnepeken, és más nem nagyon tudtak csinálni, csak a magatartásjegyeimet lerontották, hogy nem veszek részt a közösségi tevékenységekben, és ez az osztályfőnök ellenséges érzelmekkel volt irántam. Kijelentette, hogy én nem fogok tudni soha megtanulni írni-olvasni, hogy nem lesz belőlem ember, és ahol lehetett gáncsot vetett és a készségtárgyakból rosszabb jegyeket próbált nekem adni. Komoly nehézségnek éreztem, hogy kimondani már nem lehetett, hogy téged azért marasztalunk el, mert nem jössz az ünnepekre, mert nem ünnepeled ezt, azt, amazt, de így a háttérből mindig érekellették azt, hogy mivel te ilyen külön vagy, ezért ezt így nem fogadom el, és ezért mind magatartásból, mind a készségtárgyakból lerontották a jegyeket.” (R)

Ebben az esetben egyértelmű, hogy a tanítónő súlyos hibát követett el, amikor negatívan próbálta befolyásolni a kisdíákat. A kisiskolás alakuló személyiségében hosszabb távon súlyos kárt okozhattak volna azok a kijelentések, hogy soha nem fog megtanulni írni-olvasni, vagy hogy soha nem lesz belőle ember. Tanulságos továbbá az interjúalany megjegyzése, mely szerint a rendszerváltás után már nem felvállalható, de a felszín alatt továbbra is jelen levő negatív attitűd még nehezebben kezelhető és feldolgozható volt a számára, mint a kimondott, nyílt ellenszenv. Ez azért is tanulságos, mert napjainkban is komoly problémát jelenthet, hogy habár nyíltan nem lehet elítélni a tanulók vallását vagy meggyőződését, a pedagógusokban azért ott munkálhat a kisegyházak és más kultúrák iránti ellenszenv, mely akár tudat alatt is negatív befolyással lehet pedagógiai munkájukra.

Középiskolában szerencsére már nem kellett ilyen problémákkal szembesülnie az interjúalanynak. Ez részben annak köszönhető, hogy megértő és jó problémamegoldó szakembert kapott osztályfőnökül. Emellett a szülők is igyekeztek tájékoztatni a pedagógust vallásukról és elveikről. *„Amikor középiskolás lettem, akkor én kezdetektől fogva felvállaltam, hogy Jehova Tanúja vagyok. A szülők egyébként segítséget nyújtottak, középiskolában és általános iskolában is elmagyarázták a tanárnak, hogy Jehova Tanúinak a hitnézetei miatt nem fogok részt venni ünnepeken, és adtak is tájékoztató anyagot ehhez a tanárnak. Mondta az osztályfőnök, hogy természetesen tiszteletben tartja és akkor így fog kezelni engem. Aztán ezt az iskolában is elmondtam. Emiatt soha semmilyen hátrányos helyzet engem nem ért. Jó tanuló voltam és néha példálózta ezzel, hogy miért nem a [interjúalany neve] szaval az ünnepélyen, miért nem ő koszorúzza ezt a szobrot, amazt a szobrot, és akkor nekem nem is kellett válaszolnom a kérdésre, mert az osztályfőnök nagyon jól kezelte a problémát. Akkor megmondta, hogy ezért és ezért és nem, és nem kíván erről vitát nyitni, mert hogyha ez van, akkor ezt tiszteletben kell tartani.” (R)*

A középiskolában tehát a pedagógus nagy empátiával és hozzáértéssel viszonyult a Jehova Tanúja fiatalhoz, aki az iskola egészében is elfogadó légkört tapasztalt. Nem tudjuk, hogy ugyanez a tanár hogyan kezelte volna az osztály többi tagjának ellenállását a Jehova Tanúja fiatallal szemben, mivel az interjúalany elmondása szerint a társai körében nem okozott problémát az, hogy ő Tanú. Ugyanakkor megnyugtató, hogy a megfelelő attitűd és pedagógusi hozzáértés elejét veheti a konfliktusok kialakulásának akkor, amikor egy Jehova Tanúja kerül az osztályba, különösen ha a szülő és a gyermek is megfelelően kezeli a felmerülő konfliktusokat.

Másik interjúalanyom egy tizenöt éves fiú volt, aki beszélgetésünk évében kezdte a középiskolát, tehát nem sokkal korábban került új osztályközösségbe. Ő és az édesanyja elmondták a tanároknak, hogy ők Jehova Tanúi, és kérték a fiú felmentését az ünnepeken való részvétel alól. *„El kellett mondani a tanároknak, főleg az osztályfőnöknek, hogy ezeket az ünnepeket meg tudjam oldani valahogy, de az osztálytársaknak... egy-kettő tud róla, de ez egy olyan osztály, hogy a másságot abszolút nem fogadja el sajnos. Hogyba elmondtam, természetesen tudattam velük, de addig örülök, amíg ez nem kerül elő újra. Ha fontos, akkor kiállok mellette, de ezt semmiképpen nem fogom felemlíteni, mert akkor megutálhatnak, és azt nem szeretném. Nem fogom híresztelni. Tehát az ésszerűség, az fontos.”* (R) Bár a fiú a kortársai előtt is felvállalja a hitnézeteit, mégis van benne egyfajta félelem, hogy az osztályközösség nem tolerálná az ő vallását. Az iskolai és a vallási élet közötti feszültség abban is tetten érhető, ahogy az interjúalany az ünnepegekről való távolmaradását indokolja osztálytársainak. *„Kérdezik ilyenkor, hogy hol vagyok, akkor elmondom, hogy rendszeresen találkozom testvéreimmel, meg hogy én ezekben nem nagyon veszek részt, meg ilyenkor úgy van, hogy azért, hogy könnyebb legyen megmagyarázni, hogy hol voltam, általában programot szervezek anyukámmal, hogy ne kelljen hazudni semmiképpen. Programot szervezünk, például kirándulást és akkor azt mondom, hogy kiránduláson voltam ami fontos volt nekem, ezért nem voltam itt az ünnepségen.”* (R)

Bár a fiúban nagyon erős az új osztályközösségbe való beilleszkedés vágya, alapvetően mégis az a meghatározó számára, hogy ő Jehova Tanúja, és ezt egyértelműen többletként éli meg. *„Úgy gondolom, hogy a legtöbb fiatalnak nincsen valódi célja az életben. Rendben tanul, jól tanul, hogy aztán megélhessen, de nem nagyon van célja, tehát nincsen reménysege egyáltalán, nincsen hite, és így elpocsékolja az életét. Nekem meg hál' Istennek van egy hitem, hogy a paradicsomi földön majd élhetek, és hogy meg fogok menekülni, és megpróbálom a saját életemet úgy irányítani, hogy ez sikerüljön. Tehát nekem van egy jövőm. Nekik is lehet, hogy van jövőjük, de ez rövid távú. Látszik rajtuk, hogy nincsen reményük.”* (R)

Az utóbbi interjú különösen tanulságos, hiszen olyan probléma érhető benne tetten, ami a pedagógus számára nehezen észrevehető. A tizenéves fiú Jehova Tanújaként definiálja önmagát, de nem tudja teljes mértékben felvállalni személyiségének ezt a nagyon fontos szegmensét, mivel fél az osztálytársaiban munkálkodó előítéletektől és az esetleges támadásoktól, kiközösítéstől. Teszi mindezt annak ellenére, hogy a hitét az osztálytársaihoz viszonyítva többletként éli meg. A vallásával kapcsolatos negatív attitűdöt természetesnek veszi, hiszen a szántóföldi szolgálat során is sok elutasítással találkozik. Emiatt nem is érzi annak szükségességét, hogy órai kereteken belül bemutassa hitnézeteit. Ugyanakkor a pedagógus nem feltétlenül szerez tudomást diákja belső konfliktusairól, és a maga részéről lezártnak tekinti vagy nem is érzékeli a problémát, hiszen ő a szülő kérésének megfelelően engedi a fiú távolmaradását az ünnepegekről. Azonban fontos, hogy a pedagógus tudatában legyen annak, hogy tanítványa számára milyen belső konfliktusokat okoz, illetve okozhat a csoportnorma és a vallása közötti feszültség. Így nem éri felkészületlenül, ha ez a feszültség a későbbiek során konfliktusokhoz vezet az osztályközösségben.

Középpontban az önmérséklet – a lázadó kor problémái és a párválasztás

Jehova Tanúi is tisztában vannak vele, hogy serdülőkorban a fiatalok egyre többet kérdeznek, lázadnak és esetleg meg is kérdőjelezik az isteni igazságokat. A minden tizenévest érdeklő kérdésekre Jehova ifjú Tanúi válaszokat találnak az erre a célra készült kiadványban, melynek címe: *Fiatalok kérdései (Gyakorlatias válaszok)*. A könyv többek között olyan témákkal foglalkozik, mint a kortársakkal való kapcsolat, a szexuális élet kezdete, iskolai konfliktusok vagy az egészséges életmódra nevelés. A könyvre nem jellemző az érvek és ellenérvek ütköztetése, hanem inkább kinyilatkoztatja, hogy a serdülő hogyan viszonyuljon társaihoz, tanáraihoz, általában a külvilághoz és hogyan kezelje az őt érő kísértéseket, konfliktushelyzeteket. (EH)

Jehova ifjú Tanúja legyen mindenekelőtt alkalmazkodó, viselje türelemmel mások gyengeségeit. Feladatai elvégzéséhez a Biblia soraiból és Isten szeretetéből meríthet erőt. Legyen igaz barátja társainak, ugyanakkor mondjon nemet, ha őt is deviáns magatartásra akarnák csábítani. Ez egyrészt az élvezeti szerektől való tartózkodást jelenti, másrészt a házasság előtti nemi életről való lemondást. Ugyanakkor a könyv szerint még a családi problémák megoldása is a fiatal empátiájától függ. Emellett persze legyen jó tanuló, tolerálja tanárai gyengeségeit, élvezze az unalmas órákat is. A rossz jegyek igazi okának a lustaságot tartják. Az eredményes tanuláshoz különböző tippeket találunk a könyvben: milyen legyen a tanuló környezete, hogyan memorizálják az anyagot, milyen dolgokra figyeljenek a dolgozatírás előtti utolsó órákon. A konzervatív, fegyelmező iskolát tartják a leghatékonyabbnak, mert szerintük itt sokkal több alkotó elme nevelődik. Megjelenik egy pragmatikus látásmód a tanulás haszonelvűségéről: nem a lexikális anyag a legfontosabb, hanem a kreativitás. (EH)

Felvetődik a kérdés, hogy hogyan lehet egy fiatal ilyen alkalmazkodó és szorgalmas, ha már kisiskolás korától belső feszültségektől szenved? Ugyanakkor hogy lehet elvárni, hogy kreatív legyen, ha eddig mindig készen kapta a receptet arra, hogy mikor mit kell gondolnia? Serdülőkorban az otthoni fegyelmezés is szükségszerűen veszít hatékonyságából, vagy átadja helyét az érzelmi zsarolásnak, hiszen ekkor minden tekintély megkérdőjeleződik a fiatalok szemében.

6. sz. kép: Imádkozó tanúk Lengyelországban

(Forrás: <http://www.flickr.com/photos/nygus/3749818728/>, letöltve: 2009)

A párválasztás esetében hasonló higgadtságot várnak el a fiattól, mint tízes éveik elején. Szerintük a jó házasság titka a gondos és alapos előkészítés, felkészülés. Házasságot kötni a kora ifjúság letűnte után ajánlatos, mert a serdülőkori szexuális vágyak még eltorzíthatják a fiatal ítélőképességét. A megfelelő pár kiválasztása pedig nagyon fontos kérdés, hiszen Jehova Tanúi egy örökkévalóságra kötik össze életüket. Éppen ezért a jó választáshoz elengedhetetlen, hogy mindkét fiatalnak azonosak legyenek a hitnézetei, alapelvei és érdeklődési köre. A testi vonzalom így másodlagossá válik. A más hitnézetűekkel kötött házasságot nem tiltják, de megvonnak bizonyos kiváltságokat a gyülekezeten kívülre házasodó Tanútól. (EH)

A szent kötelékre való felkészülés fontos része önmagunk megismerése. A várakozás időszaka a legjobb arra, hogy jó tulajdonságokat fejlesszünk ki önmagunkban. Emellett fontos a leendő társ megismerése. Megnehezíti a fiatalok alaposabb megismer(ked)ését az, hogy alig lehetnek kettesben. Jehova Tanúi ugyanis nem támogatják a randevúzást, nem is beszélve a fiatalok közötti testi érintkezésről. Az esküvők nélkülöznek mindenféle pompát, hogy ne a szertartás legyen a legfontosabb, hanem a lelki kapcsolat. (EH)

Természetesen a házasságra lépők sem maradnak útmutatás nélkül. Nekik készült *A családi boldogság titka* című kiadvány. Az ebben foglaltak szerint a jó házasság titka, hogy a társak kölcsönösen szeressék és elfogadják egymást. A feleség

bizonyos értelemben férjének alárendeltje a főség elve miatt. Ezért valószínű, hogy Jehova Tanúi között nem találunk feministákat. Viszont haladó gondolatnak számít, hogy a háztartás gondjait fel kell osztani a családtagok között. Hogy ez mennyire valósul meg a gyakorlatban, azt családja válogatja. Jehova Tanúi az egyszerű élet mellett érvelnek, hiszen ha a pár nem lépi át anyagi korlátait, kevesebb konfliktusuk lesz. Válasra csak legvégső esetben gondolnak. Azt vallják, hogy Jehova gyűlöli, ha valaki Írás szerinti alap nélkül elválik és valaki mással köt házasságot. Az Írás szerint az adhat okot a válasra, és ezzel az újr házassodásra, ha valamelyik fél házasságon kívüli nemi kapcsolatot létesít. Ezen kívül még három esetben engedik meg a feleségnek, hogy elhagyja férjét: „1. ha a férj semmiképpen nem hajlandó eltartani a családját; 2. ha annyira erőszakos, hogy a feleség egészségét és életét veszélyezteti; 3. ha a férj rendkívüli ellenállása miatt a feleség képtelen részt venni Jehova imádatában.”¹⁹

A párválasztásban nyoma sincs a filmekből ismert szenvedélyes szerelemnek, de elvileg a fiatalok nem is láthatnak ilyen erkölcstelen filmeket. Mindenesetre, ha valaki ennyire kitartó és tiszta tud maradni a házasságig és még azután is, az méltó a szemükben Jehova szeretetére.

Láthatjuk, hogy Jehova Tanújává válni nem könnyű feladat, de ha a fiatal mégis megfelel a kívánalmaknak, vagy valaki a hírnökök munkája révén tér meg, akkor jöhet az alámerítkezés, az Istennek való teljes önátadás. Tiszteletreméltó, hogy a Tanúk milyen türelemmel viselik a prédikálósolgálat során őket érő atrocitásokat. De nem is akármilyen példa van előttük: őseik szinte természetesnek vették a megpróbáltatásokat, amiket a második világháború alatti és utáni politikai rendszerekben el kellett szenvedniük.

Ugyanakkor a hétköznapi emberek indulatba jönnek, ha a Tanúk meglátogatják őket. A hírnökök aktív szántóföldi szolgálataát tolakodásként élik meg. Ami a Tanúk szemszögéből az örök életre való megmentés eszköze, az az átlagember szerint zaklatás. Ennek ellenére Jehova Tanúinak száma folyamatosan nő, folyóirataik pedig a legnagyobb példányszámban megjelenő vallási témájú sajtótermékek. A Tanúkat általában úgy ismerik, mint mosolygós, lelkiismeretesen dolgozó, rendes embereket. A kívülálló számára legfőbb gond velük az, hogy aktívan térítenek.

Elveiket gyakran kétségbe vonja a közvélemény. Ők kitartóan védik álláspontjukat. További problémákhoz vezethet azonban, hogy szabályaik nem veszik figyelembe a tagok egyéni sajátosságait. Életmódjukban a konformitásra törekednek, ahol feloldódni látszik a személyiség. A feloldódó belső erő helyett viszont megmarad a gyülekezet odafigyelése és fegyelme.

¹⁹ <http://www.watchtower.org>.

Jelzések a neveléstudomány számára

Már azt is egyfajta pedagógiai sikerként könyvelhetik el Jehova Tanúi, hogy világszerte több millió embert tudtak megnyerni egyházukhoz. Gondosan átgondolt és kidolgozott módon szólítják meg az embereket és adják elő előadásukat a Bibliáról. A Tanúk önfegyelme azonban nem csupán a bibliai elvek iránti elkötelezettségnek tulajdonítható, hiszen a gyülekezeteikben uralkodó fegyelem és szeretetteljes közösségi összetartás megerősítik őket meggyőződéseikben. A közösség „pedagógiájának” talán legfontosabb eleme éppen ez a közösségi összetartás. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az egy gyülekezetbe járó Tanúk komolyan odafigyelnek egymásra és segítik egymást a bajban. Másrészt a közösséghez való tartozás azt az érzetet keltheti az emberben, hogy erősebbé vált, s mind az ő személyes ereje, mind pedig a közösségtől kapott erő kizárólag az Istentől ered. Márpedig ilyen légkörben a szántóföldi szolgálatra való készülés és a bibliatanulmányozás is eredményesebb. Komoly ellentmondásnak tűnik, hogy habár gyülekezeteikben sokat profitálnak a szeretetteljes közösség adta előnyökből, a világi oktatással kapcsolatban mégis olyan elveket képviselnek, amelyek nem mindig teszik lehetővé, hogy a gyermek ott is élvezhesse a közösséghez tartozás és az elfogadó légkör előnyeit, és hogy ezáltal könnyebben és jobban tanuljon.

A leírt alapelvekhez való ragaszkodásuk alapján azt gondolhatnánk, hogy a Jehova Tanúi gyerekek mintadiákok. Mint a fentiekben láttuk, a pedagógusok ettől eltérő tapasztalatokról számolnak be. Ezeknek a diákoknak az iskolai neveltetése és osztályközösségbe való beillesztése komoly kihívást jelent tanáraik számára. A szigorú vallási alapelvekhez való ragaszkodás és a rugalmatlan korlátok, amelyekkel kisgyermekkorától kezdve együtt élnek a vallás gyakorlói, megfosztják őket az „igazi” diákléttől. A tinédzser életkorban az elfojtott, szabadabb életforma iránti vágy sok esetben vezet agresszivitáshoz, feltűnéskeltéshez és tanulási zavarokhoz. A tanuló – jó képességei ellenére is – sokszor sikertelen az iskolában. A szülők a gyakorlatban nem a diák hibájának tekintik a kudarcot, hanem gyakran az iskolára és a szaktanárookra hárítják a felelősséget, és akár azzal is vádolhatják őket, hogy nem a megfelelő eszközökkel fejlesztették a gyermek képességeit (EH). Amint az a fiatal Tanúkkal folytatott beszélgetésekből kitűnik, sok esetben a pedagógusok is helytelenül kezelik vagy épp maguk teremtik meg a konfliktusokat.

A Jehova Tanúi gyerekek beilleszkedése és beillesztése sok szempontból eltér a nagy egyházakhoz tartozóktól. Míg mások alkalmazkodnak a társadalom, illetve az iskola normarendszeréhez, a Jehova Tanúi sok esetben elvárják, hogy a környezetük alkalmazkodjon hozzájuk és nem engednek a saját alapelveik következetes betartásából. Éppen ezért talán a hitbe születő gyerekek helyzete a legnehezebb, hiszen azonosulniuk kell(ene) egy felfogással, holott még önmagukat sem ismerhetik meg eléggé a folyamatos alkalmazkodások következtében. A társadalom és a vallás közötti konfliktusok bennük csapód-

nak le. Hogyan lehetne őket tehermentesíteni ezektől a konfliktusoktól? Érdemes azon is elgondolkodnunk, hogy hazánkban miért nincsen még Jehova Tanúinak önálló iskolája (alapítványi tőkéből), a Krisna-völgy közösségéhez hasonlóan.

Fontos azonban megemlítenünk, hogy amint az a fiatal Tanúkkal készített interjúkból is kitűnt, más vallások képviselőihez hasonlóan Jehova Tanúi sem mind ragaszkodnak a vasfegyelemhez, személyiségük nem feltétlenül oldódik fel a konformitásra való törekvés következtében. Ráadásul hitük olyan szilárd belső tartást adhat nekik, ami megkönnyítheti a fiatalok számára a serdülőkori éveit. Hitük elsősorban lelkiismereti kérdés, melyért mindenkor az egyén maga felel. Akárcsak a történelmi egyházak tagjai, Jehova Tanúi is sokfélék, így az iskolai problémák léte vagy nemléte nagy mértékben függ a kisegyházhoz tartozó egyén személyiségétől, és az őt körülvevő emberektől, beleértve a pedagógust.

Hogy a Jehova Tanúi gyerekek személyiségfejlődése ne kerüljön veszélybe és végeredményként a társadalomba beilleszkedni tudó, ne pedig alulszocializált emberekké váljanak, integrált nevelésük még fejlesztésre szorul. Integrációjuk nagyfokú tudatosságot és alkalmazkodást igényel elsősorban az iskola és a pedagógusok oldaláról. Sokat javíthat a Tanú gyermek helyzetén, ha órai keretek között, például osztályfőnöki órán is alkalma nyílik beszélni a hitéről és a hitelvekről. Sok múlik azon, hogy a tanár hogyan vezeti fel a gyermek előadását, vagy hogy mi módon kezeli a többiek esetleges ellenségeskedését. Emellett a szaktantárgyi órákon végzett csoportos vagy páros munka is segítheti a Tanú gyermeket abban, hogy vallási elveinek áthágása nélkül javuljon helyzete az osztályközösségben. Általános recept azonban nincs erre a problémára.

Összefoglaló táblázat

Alapító(k)	Charles Taze Russel (1879)
Hitelvek	<ul style="list-style-type: none"> • végidőszámítások, világvégevárás • a Szentírás közvetlenül Isten műve • a Szentháromság tanának elvetése • Jézus isteni tulajdonságokkal rendelkező személy, de nem egyenrangú Jehovával • az isteni név helyreállítása: Jehova • tilos a bálványimádás • tilos a nemzeti ünnepek és a hagyományos keresztény ünnepek (karácsony, húsvét) megünneplése • a térítőmunka fontossága • rendszeres bibliatanulmányozás • a lélek halandó • Armageddon csatájakor Jehova elvégzi újratemető cselekedeteit kiválasztottain • az ezer esztendő birodalom után a Sátán lehetőséget kap egy utolsó megkísértésre • tilos az idegen vér elfogadása, így a vérátömlesztés
Kulcsfogalmak	<p>alámerítkezés/keresztelkedés Bétel család emlékezés napja/emlékünnap ezeréves birodalom <i>Ébredjetek!</i> felvigyázók Héber Iratok és Keresztény Görög Iratok hírnök, úttörő „kicsiny nyáj”: 144000 hívő Királyság-terem, „komoly bibliakutatók” „nagy sokaság” Nemzetközi Bibliakutatók Társulata <i>Örtorony</i> Örtorony Biblia és Traktátus Társulat szántóföldi szolgálat teokratikus nyelvezet teokratikus szervezet Teokratikus Szolgálati Iskola Új Világ Fordítás vének testülete Vezető Testület</p>

Családra vonatkozó felfogás	család: a legkisebb gyülekezet; a főség elve: a férfi az asszony feje, a férfi feje pedig Krisztus;
Pedagógiai elvek	a gyermeknevelés fontos eszköze a fegyelmezés, odafigyelni a gyerekekre, kivel barátkozik, megkímélni a káros hatásoktól, korán bevonni a szántóföldi szolgálatba is;
Önálló iskolák	bibliatanulmányozó alkalmak hírnökök képzése az Órtorony Társulat pennsylvaniai központjában
Iskolai konfliktusok forrása	nem ünneplik a nemzeti és a hagyományos keresztény ünnepeket sem; a gyermek többszörös, egymásnak ellentmondó elvárásokkal találkozik otthon és az iskolában
Hitiratok	az újrafordított és újraértelmezett Biblia: „Új Világ Fordítás”

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Irodalom

- A családi boldogság titka („Család”)* Watchtower Bible and Tract Society, Pennsylvania, 1998.
- Bloodless surgery. Its benefits gain recognition.* www.watchtower.org/e/ 2007. 05. 10.
- Ébredjetek! Létezik egy Teremtő?* Watch Tower Bible and Tract Society, Pennsylvania, 2006.
- FALUS Iván (2005, szerk.): *Didaktika*. Budapest, 418.
- Fiatalok kérdései (Gyakorlatias válaszok)* Watchtower Bible and Tract Society, Pennsylvania, 1990.
- GASSMANN, Lothar (1998): *Jehova Tanúi. Történetük, tanításuk, értékelésük*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.
- dr. HUNYADI László (1998): *Az emberiség vallásai az őskortól napjainkig*. Lipták Kiadó, Budapest, 173–174.
- Jehova Tanúi egy évszázad tükrében*. Videokazetta, Budapest, 2000.
- Jehova Tanúi és az oktatás*. Watch Tower Bible and Tract Society, Pennsylvania, 1995.
- Jehova Tanúi szilárdan állnak a náci támadással szemben*. Videokazetta, oktatási változat, New York, 1997.
- KÁROLI Gáspár (ford. 1996): *Szent Biblia*. Magyar Bibliatársulat, Budapest.
- TONHAIZER Tibor (2003): *Egyetemes egyháztörténelem*. Sola Scriptura Teológiai Főiskola, Budapest, 265.
- TÖRÖK Mónika: *Jézus király katonái. Zárt sorokban*. In 168 óra, 1995. augusztus. <http://egyhazi.sajto.lap.hu> 2007. 05. 08.
- Magyarországi kiségyházak: <http://mek.oszk.hu> 2007. 05. 26.
- <http://news.adventist.org/data> 2007.05.08.
- <http://watchtower.org/languages/h/library/rq/article> 2007.05.08.
- Ismertebb szekták Magyarországon: www.lmrkat.hu/szektak.html 2007.05.07.
- <http://www.szintisztanlp.hu/> 2007. 07. 20.
- www.testigosdejehova.org/h/jt/article 2007. 05. 10.
- Igazhitű Jehova Tanúinak Társulata: www.the-true-jw.oltenia.ro/index-mag.html
- Jehova Tanúi <http://jehovah.to/xlation/fp.html> 2007. 07. 20.
- Jehova Tanúi: www.watchtower.org 2007. 08. 26.
- Keresztelés: <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,629490,00.html> 2009. 10. 07.

További forrásként szolgáltak az alábbi hallgatók által készített esettanulmányok:

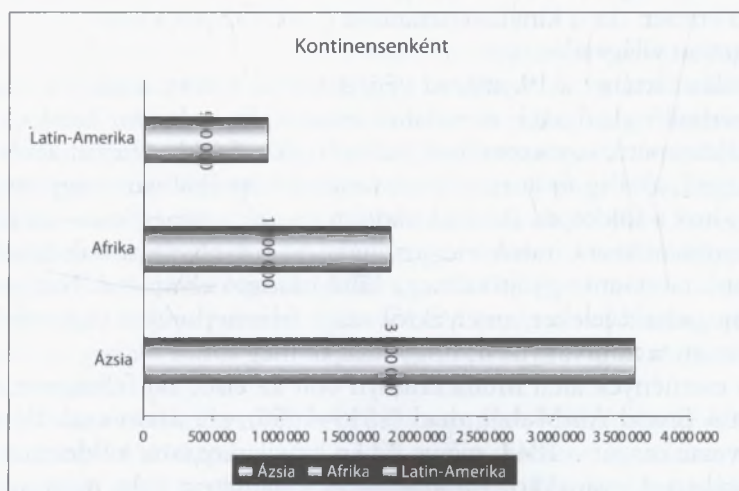
ANTAL Csenge, BARTA Beáta, BODROGI László, KESKENYÉ PÉNTEK Ágnes, MÁRACZI Györgyi, MÁTÓNÉ SZABÓ Csilla, PATAKINÉ TÓTH Éva, RITTGASSZER János, SIMSIK Zsuzsanna.

A BAHÁ'Í VALLÁSI MOZGALOM KIALAKULÁSA, HATÁSMECHANIZMUSA ÉS PEDAGÓGIAI KONZEKVENCIÁI – A MESÉD PROJEKT

*Minden ember azért teremtetett,
hogy előmozdítsa
egy folyamatosan fejlődő civilizációt.*
/Részlet a bahá'í Szent Íratokból/

Egy vallás, amelynek hazai képviselői zömmel roma származásúak. Egy vallás, amely több éve képviselteti magát a Sziget Fesztiválon is. Meglepő és meglepetésekkel teli, világos és modern, akiknek hitét Tolsztoj a vallás legnagyobb és legtisztább formájának nevezte, nevük Magyarországon még mindig idegenül cseng, noha az Encyclopaedia Britannica szerint földrajzi értelemben a kereszténység után ez a második legelterjedtebb vallás.

Országos Vallási háttér

Írásaikat eddig 750 nyelvre fordították le, a vallás a Föld mintegy 200 országában, több mint 110 000 városban és faluban van jelen. A bahá'íok többségét kontinensenként nézve Ázsiában 3,6 millió, Afrikában 1,8 millió és Latin-Amerikában 900 ezer fő él, míg, országonként vizsgálva, a legnagyobb bahá'í közösség Indiában (2,2 millió), Iránban (350 ezer) és az Egyesült Államokban (150 ezer) él. Az országonkénti népességi arány tekintetében a legnagyobb százalékban Guyanában (7%) élnek bahá'íok. Jelenleg a Magyarországi Bahá'í Közösség mintegy 1150 tagot számlál, akik az ország 80 helységében élnek és zömmel roma származásúak.

A keresztényi felfogással szemben a bahá'í hitben nincsen papság és nincsenek szertartások. *„Nem az egyéni üdvözülésünk az elsőszerű, hanem itt, a Földön a feladatunk az emberiségre vonatkozik, nem a saját üdvünkre. Az által, hogy a bahá'í közösséget építjük az adminisztrációt illetően, az egy gyakorlás, mintának kellene szolgálni majd a társadalom részére, hogy így irányítsa a közügyeit. Az embereket odavezetni Istenhez – az a legfontosabb most, ha ezt minél többen felismerik, hogy ez az út vezet a gazdasági, pénzügyi társadalmi problémák megoldásához. A bahá'í hit nem egy vallás önmagában, hanem egy életmód, egy filozófia, egy világot összefogó rendszer, amely az élet minden vonalát magába foglalja. Tulajdonképpen minden vallás erre törekszik azáltal, hogy az élet minden vonatkozására ad valamiféle elképzelést.” (R)*

A legendás történet a 19. század végére nyúlik vissza

A bahá' í hit (a 'bahá' arab szó jelentése 'dicsőség', 'ragyogás') alapítóját, Bahá-'u'lláh-t (jelentése: „Isten Dicsősége”) Isten mai korra rendelt Hírnökének tartja több millió ember. Az ő kinyilatkoztatásán (1863) alapul a bahá'í hit, mely a legújabb független világvallás.

A legendás történet a 19. század végére nyúlik vissza, amikor a mai Irán területén, széthulló gazdasági, társadalmi és morális, valamint lazuló vallási körülmények közepette egy szentéletű iszlám tudós, Saykh Ahmad keresni kezdte a „Megígértet”, a világ új korszakának minden nép által várt nagy tanítóját, aki majd békét hoz a földre, és aki által minden vallás egységes lesz – amint azt szerrinte a muzulmán szent iratok megígéskolták. Az ő tanítványa volt Siyyid Kázim, aki még több tanítványt gyűjtött maga köré hasonló elvárással. Nem sokkal halála előtt megadta a jeleket, amelyekről majd felismerhetik a nagy tanítót, majd útnak eresztette a tanítványokat, hogy találják meg Őt.

Csodás események által Mullá Husayn volt az első, aki felismerte, és akinek a Megígértet – Siyyid Ali-Muhammad (1819–1850), aki aztán csak Bábnak (Kapunak) nevezte magát – 1844. május 22-én kinyilatkoztatta küldetését a perzsiai Siráz városában. Ugyanakkor titoktartást is fogadtatott vele, mert azt mondta, addig nem nyilatkoztathatja ki nyilvánosan is magát, ameddig 18-an önszántukból, egymástól függetlenül rá nem találnak, és fel nem ismerik. Negyven nap eltelté után mindez meg is valósult. Ekkor a Báb elküldte azokat, akik felismerték

őt, hogy terjesszék és készítsék fel az emberek szívét egy nálánál nagyobb isteni Küldött megjelenésére, aki által Isten kinyilatkoztatja magát. Báb úgy tartotta, az ő küldetése abban áll, hogy felhívja az emberek figyelmét a hamarosan eljövendő nagy Hírnökre, aki az összes embert egyesíteni fogja, és tartós békét teremt majd a földön. A bahá'íok szerint a Báb az emberiség szellemi fejlődésének új ciklusát indította el, írásaival Bahá'u'lláh küldetésének útját készítve elő.

A bahá'íok 11 szent napról emlékeznek meg. Ezek egy része Bahá'u'lláh és a Báb életével kapcsolatos. A bahá'í újév március 21-én van. A többi ünnep közül a legfontosabb a Ridván, ami egy 12 napos időszak április–májusban, amely Bahá'u'lláh küldetése bejelentésének az évfordulója. A másik különleges alkalom Bahá'u'lláh születésnapját ünnepli november 12-ét megelőző este. Budapesten ebből az alkalomból többnyire a Jókai Klubban gyűlnek össze a hívő és nem hívő érdeklődők egyaránt. A színpadi élő zenei betétekkel meg-megszakított előadásokat (a „hírnök” életéről, munkásságáról) közös vacsora és beszélgetés foglalja keretbe. A légkör rendkívül nyitott, barátságos és oldott.¹ A szent napokról a közösségek általában imákkal, elmélkedéssel és kötetlen beszélgetéssel emlékeznek meg.

A Báb tanításai nagy izgalmat keltettek és futótűzként terjedtek. Követőit *bábíknak* nevezték. A hatóságok és a papság, hogy megakadályozza az új vallás terjedését, kegyetlen üldözésekbe kezdett. 1850-ben kivégezték a már három éve különböző börtönökben őrzött Bábót. Két évvel később két elkeseredett fiatal követője bosszúból merényletet kísérelt meg a sah ellen – olyan kis sörétű madarászpuskákkal, amelyek eleve alkalmatlanok voltak arra, hogy komolyabb sebesülést okozzanak. Ezután lángolt csak fel igazán a kegyetlen üldözés. Illusztrálásképpen álljon itt egy korabeli újságcikk, amely jól láthatóan az európai (magyar) szemtanú őszinte iszonyatával írja le a történeteket (EH):

„Számptalan botlítások, mik a gerincz és talpakra súlyosan hullanak, a testrészek izzó vassal sütogetése oly közönséges gyötrések, hogy az áldozat, ki ily bánásmódban részesül, igen szerencsésnek mondható. De jer velem, barátom, kinek szived és európai érzésed van, jer velem azon szánatra méltók közé, kik kiszúrt szemekkel saját levágott füleiket a tett színhelyen azon nyersen megenni kényszerítettnek, vagy azokhoz, kiknek fogaik poroszló keze által baromi erőszakkal kiszaggattattak, s kiknek most kopasz koponyájuk kalapácsokkal zúztatik szét; – vagy oda, hol a bazárt e szerencsétlenekkel világítják meg, t.i. jobb és bal felől mély lyukat vágnak mellük és vállukba, és égő gyertyát tesznek a sebbe. Láttam ilyeneket, kik lánczokon vonszoltattak át a bazáron – elől katonai zenekar menvén, – kiknek gyertyái már mélyen le voltak égve, és a fagyú láng mint egy kialvó lámpa, a sebben vonaglott.

Nem ritkán történik, hogy a keletiek soha nem fáradó fantáziája új kísérlethez fog. A Babinak talpáról lehúzzák a bőrt, a sebet forró olajjal bekenik, a lábra, mint a lóéra patkót vernek, és aztán az áldozatot futni kényszerítik. Egy hang nem emelkedett a ke-

¹ Saját résztvevő megfigyelés alapján 2007. november 11-én.

belből, sötét hallgatással vonult el a kin a fanaticus jégmeredt érzéke fölött, – most futnia kell – a test nem bírja el, mit a lélek elbirt, – összerogyik; adjátok neki a megváltó döfést, végezzétek kínjait! Nem. A poroszló a korbácsot subogtatja és – magamnak kellene azt látnom – a százszorosán kínzott fut. Ez a végnek kezdete. A vég maga: keresztülfúrt, megperzselt testet kéz- és lábnál fogva egy fához kötik, a főt föld felé hajtva, és most minden persa élvezheti azon gyönyört, bizonyos, nem igen kis távolságról a kijelölt nemes vadra kísértetni meg a lökésséget. Láttam legalábbis 150 golyó által szétrongyolt holtesteket. A szerencsésebbek megszínoroztatnak, megköveztetnek, megfojtanak, taraczk szája elé kötik őket, karddal agyonvágják, kalapáccsal, vagy botokkal agyonverik. Nem csak a bakó, nem csak a nép vészen részt a mészárlásban, nem; a törvényszék olykor egyes méltóságokat ajándékoz meg a szerencsétlen Babikkal, és a persa gyönyörét találja benne, becsületére véli válni, ha saját kezét mocskolja be a megköttözött szerencsétlenek vérével. – Gyalogság, lovasság, tüzérség, a gulámok – királyi testőrség – a mészáros-, pék-, stb. czéhek, mind becsületesen részt vettek a vérengzésben. Egy Babi a helyőrségi tisztikarnak ajándékoztatott; a parancsnokló tábornok tévé az első csapást, aztán sorba rang szerint mindenik. A persa katonák mészárosok, nem harcosok. Giume imám (páp) is kapott egy Babit, – és megölte azt. Az izlám nem ismeri a szeretetet.”

Az üldöztetés ellenére a hit befolyásos körökben is terjedt.

Születési nevén Mírza Husayn Ali (magát később Bahá'u'lláh-nak, „Isten Dicsősége”²-nek hívta), az egyik ősi perzsa patrícius család tagja 1817-ben született Teheránban. Apja miniszter volt a sah udvarában – amely állást apja halálakor neki magának is felajánlották, de visszautasította – és akit jámborsága és a rászorulóknak nyújtott segítsége miatt feleségével együtt csak mint a szegények atyját és anyját neveztek, a kezdetektől követte a Bábot. Tanításai miatt 40 éves száműzetésben volt része (az iszlámok által), melynek végső állomása a Szentföld volt (itt hunyt el 1892-ben).

A Bahá'í Világközpont Izraelben, Haifa és Akkó térségében van, Bahá'u'lláh száműzetésének helyén.

² A bahá'í hit szerint Bahá'u'lláh az Ézsaiás által a zsidóknak megígért Békesség Fejedelme, a Krisztus által az Ő visszatéréseként megjövendőlt Igazság Lelke, az iszlám Megígértje, Krisna Tizedik Avatárja, az Egyetemes Testvériség Buddhája. In *A Bahá'ók*. A Magyarországi Bahá'í Közösség által terjesztett ingyenes kiadványfüzet, 5.o.

2. sz. kép: A Báb (Kapu) szentélye, Haifa (Izrael)

(Forrás: <http://www.haifa.com/about>, letöltve: 2008)

Többszöri börtönben való tartózkodást követően, a sah elleni merénylet után, számítva arra, hogy meghal, néhány bábival egyetemben egy a gyilkosok és úton-állók siralomházaként szolgáló háromemeletnyi nedves, sötét, férgektől nyüzsgő mélységbe küldték a föld alá, láncra verve. Az ott töltött négy hónap alatt önkívületi állapotokban misztikus látomásai fakadtak. Erről így írt később:

„Azokban a napokban, mikor Teheránban sínylődtem a tömlőben, bár a láncok iszonyú súlya és a bűzös levegő csak keveset engedett aludnom, mégis, azon ritka pillanatokban úgy éreztem, mintha valami alapatakozott volna fejemről a mellemre, miként egy hatalmas áradat, mely magas hegyoromról dörögve zuhan alá a völgybe. Ilyenkor minden testrészem tűzbe borult, és nyelvem olyan dolgokat szólt, miket ember el nem viselhetett.”

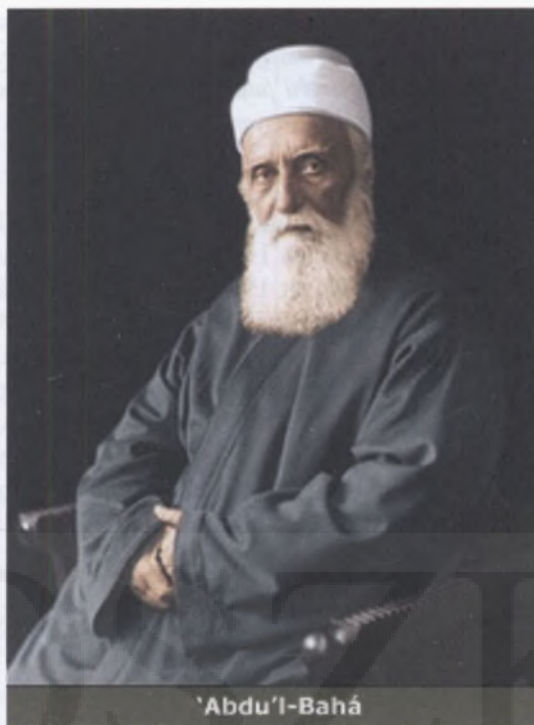
Állítása szerint Isten ekkor közölte vele, hogy ő a kiválasztott Hírnök, ám ezt csak később, 1863-ban, a Ridván-kertben, pontosan nem ismert körülmények között nyilvánította ki a bábíknak. A négy hónap letelte után egész további életét száműzetésben, illetve további börtönökben töltötte: először 1853-ban Bag-

dadban, majd 1863-ban Konstantinápolyban. Négy hónap múltán tovább ment Drinápolyba, míg végül 1868-ban egy szentföldi börtönvárosba, a palesztinai Akkó ősrégi börtönébe vetették (ezt a keresztes háborúk idején St. Jean D’Arc néven ismerték), ahol egészen 1892-ben bekövetkezett haláláig élt. A vallásban a *Bahá’u’lláh* nevet vette fel. A börtön(ök)ből számtalan levelet küldött a 19. század uralkodóinak, elnökeinek, amelyekben felszólította őket, hogy simítsák el ellentéteiket, csökkentsék hadifelszereléseiket és szenteljék energiájukat a világbéke megalapozásának.

Végül a Szentföldön írta meg a *Kitáb-i-Aqdas*-t, a Legszenőbb Könyvet. Ebben előírja a kötelező imákat, meghatározza a böjt és a Szent Napok (ünnepek) dátumait, elítéli azok ócsárlását, akik nincsenek jelen szintúgy, mint a tétlenséget és az állatok iránti kegyetlenséget. A könyv megtiltja az ópium és alkohol használatát – a tudományos célok kivételével –, a rabszolgaságot, a koldulást és a szerzetességet. Egynejűséget parancsol, nem engedélyezi a szerencsejátékokat és kötelező jelleggel előírja végrendelet készítését. Megparancsolja minden bahá’i-nak a kormányok iránti engedelmességet. A bahá’i erények között szerepel a szeplőtelen tisztaság, a szemérmesség, a megbízhatóság, a vendégszeretet, az udvariasság és az igazságosság.

Halála után a hit vezetését és az általa leírt szent iratok értelmezésének jogát fiára, ’Abdu’l-Bahára (Isten dicsőségének szolgálja) hagyta. 1908-ban több körutat tett, hogy eljuttassa Bahá’u’lláh üzenetét a világ népeinek. Majdnem hetvenévesen, 1911 és 1913 között Amerikába és Európába látogatott (így tehát a bahá’i hit 100 évvel ezelőtt kezdett elterjedni Európában), ahol előadásokat tartott és fogadta látogatóit. ’Abdu’l-Bahá 1913. április 9–18. között járt Magyarországon.³

³ Budapesti látogatásáról ld. bővebben a www.bahai.hu oldalt (<http://www.bahai.hu/ismerteto/abhun.html>).

3. sz. kép: 'Abdu 'l-Bahá

(Forrás: <http://comobahai.org/united.htm>, letöltve: 2008)

Egy történet 'Abdu 'l-Bahá-ról⁴

Mikor 'Abdu'l-Bahá Londonban járt, egyik látogatója ezt kérdezte tőle: „*Eljön-e valaha az idő, hogy ez a boldogtalan világ boldoggá váljék?*”

'Abdu'l-Bahá így válaszolt: „*Már vagy kétezzer éve, hogy az Úr Jézus erre az imára tanította az embereket: »Jöjjön el a Te országod, legyen meg a Te akaratod, mint a mennyben úgy a földön is.« Gondolod, hogy megparancsolta volna, hogy valami ohyanért imádkozzunk, ami sohasem jön el? Ez az ima jövődömondás is.*” A látogató így folytatta: „*De hát mikor jön el Isten Országá? Mikor lesz, hogy az Ő akarata teljesül úgy a földön is, mint a mennyben?*” „*Ez attól függ.*” – mondta 'Abdu'l-Bahá. – „*Attól függ, hogy Ti egyenként milyen erősen szolgáljátok az Űgyet minden nap. Ti mindnyájan egy-egy fáéklya vagytok, melyeket Én saját kezűleg gyűjtöttem lánggra. Menjetek és gyűjtsatok fel másokat, egészen addig, amíg ezek a különálló szolgálók egy nagyszerű egységbe nem kapcsolódnak. Azok, akik egyedül dolgoznak, olyanok, mint a hangyák, de amikor egyesítik ereiket, akkor olyanokká*

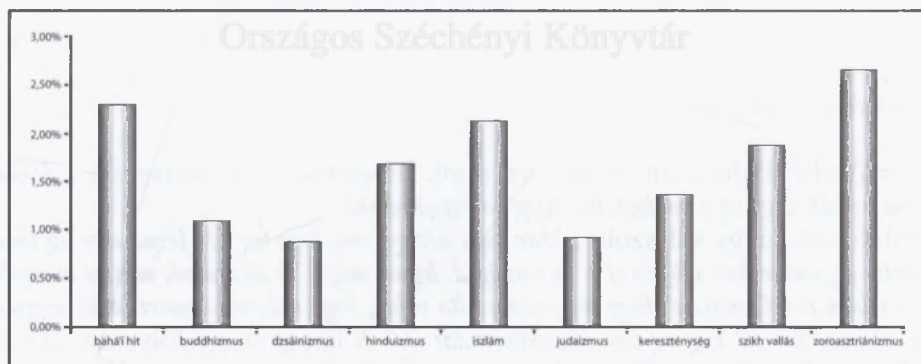
⁴ <http://www.erfan.cz/hu/view.php?cisloknihy=2007050602&rstext=all-phpRS-all>.
Megjelentek a BAHÁ'Í HÍREK-ben, A Magyarországi Bahá'í Közösség Országos Szellemi Tanácsának hírlevelében 1995 és 2001 között. Fordította: Selyem Gyöngyi és Manno Judit.

válnak, mint a sasok. Azok, akik egyedül dolgoznak, olyanok, mint a vízcseppek, de amikor egyesülnek, nagy erejű folyóvá válnak, amely az élet tiszta vizét viszi el a világ kiszáradt pontjaira. Amikor majd az élet e nagyszerű folyama kiárad, akkor minden szomorúságot, bánatot, szenvedést elsöpör. Egyesüljétek! Nagyon veszélyes egyedülálló cseppnek lenni, mert az eltűnhet, kárba veszhet.” (CH 171)

'Abdu'l-Bahát (1921-ben) unokája, Shoghi Effendi követte, akinek váratlan halála után (1957) az Igazság Egyetemes Háza, mint a bahá'í vallás legfőbb törvényhozó testülete vette át szerepkörét 1963-ban. A hívek száma mindeközben folyamatosan gyarapodott. Bahá'u'lláh halálakor mintegy 40 000-re, 'Abdu'l-Bahá halálakor 100 000-re (eddig az időpontig kb. 20 000-en haltak mártírhalált a hitükért), Shoghi Effendi halálakor már 400 000-re, manapság pedig körülbelül 6 millióra tehető a számuk. A hívők a világ 250 országában vannak jelen, a világ több mint 100 000 helységében, etnikailag mintegy 2000 törzsbe tartoznak, és így területileg (!) ez a második legelterjedtebb vallás a világon (Enciklopédia Britannica) a kereszténység mögött, dacára a hívők a többi világvalláshoz viszonyított kis létszámának.

A bahá'í hit növekedési aránya az egyik legmagasabb a világvallások között:

A független világvallások évenkénti növekedése 1990–2000

4. sz. diagram: A Keresztény Világenciklopédia (2. kiadás, 2001) szerint

(Forrás: <http://bahai.hu/kerdesek/novekedes.html>, <http://www.bahai.hu/kerdesek/statisztika.html>, le-töltve: 2008)

A 2005–2008-as adatok szerint még mindig „csúcstartó” a bahá'í vallás évenkénti növekedése.⁵

⁵ Lásd: http://en.wikipedia.org/wiki/Bah%C3%A1%27%C3%AD_statistics.

A bahái Világközösség statisztikai adatai 2004

	Világ összes	Afrika	Ameri- ka	Ázsia	Ausztrália –Ázsia	Euró- pa
Országos Szellemi Tanácsok	183	46	43	40	17	37
Helyi Szellemi Tanácsok (2003-as adat)	9631	3067	2741	2186	777	860
Helységek, ahol bahá'íok élnek (2003-as adat)	101969	26746	22702	41057	4343	7121
Kontinentális tanácsosok	81	19	19	18	11	14
Segítő Testületi Tagok	990	234	234	288	108	126
Bennszülött törzsek, népcsoportok és etnikai csoportok	2112	1250	340	250	250	22
Nyelvek, amelyeken bahái irodalom fordításai léteznek	802	266	172	174	110	80
Kiadók	33	7	3	9	2	12

Manapság a harmadik világban terjed meglepő gyorsasággal. A világon több mint 18 000 demokratikusan választott bahái tanács működik. Hitük konkrét módszereket ajánl a kor gazdasági és társadalmi problémáinak megoldására. „*Ami igazán hiányzik abból, ahogyan mi a társadalmi és gazdasági fejlődésre tekintünk, az a lelki dimenzió, ez teljességgel hiányzik. És amikor elő vesszük Bahá'u'llah írásait, látjuk a problémák holisztikus megközelítését*” (részlet *Az akkori fogoly* című kisfilmből).

Egység az egységben

Bahá'u'lláh (1817–1892) üzenete szerint az egész emberiség egyetlen faj része, és eljött az idő, hogy egyetlen világméretű társadalommá egyesüljön, kulturális sokszínűségének megőrzése mellett. „*A világ egy nagy ország és minden lakosa az ország azonos jogú állampolgára.*” – olvasható a Wilmettei templom bejáratánál.

A bahá'í hit tanítása szerint minden nagy világvallás ugyanattól az egy Istentől származik és a vallások alapvető lényege egy. A különböző vallások azért alakulnak ki, mert az emberiségnek fejlődése során mindig újabb és újabb kihívásokkal kell szembenéznie és ahhoz, hogy ezekkel a nehézségekkel megbirkózzon, minden korban újabb és újabb isteni kinyilatkoztatásra van szüksége. Az isteni kinyilatkoztatások *Isten hírnökein* (mint például Ábrahám, Mózes, Krisna, Buddha, Jézus, Mohamed, Bahá'u'lláh) keresztül történik meg, akik tételei az univerzális értékek mellett (szeretet, igazságosság, hűség stb.) az adott kornak megfelelő tanításokat is tartalmaznak. A bahá'í hit szerint Isten üzenetét korunkban Bahá'u'lláh nyilatkoztatta ki és tanításainak követése az emberiség továbbfejlődéséhez elengedhetetlen.

5. sz. ábra: Bahá'u'lláh üzenetének lényege (Szarka, 2008)

A vallások alapvető egységére törekednek írásaikban, tanításaikban és életvitelükben egyaránt. „Az emberiségnek bénító konfliktusában ahhoz, hogy a vallás nevében okozott félreértések és zavarodottság okait feltárja, önmagát kell megvizsgálnia, saját mulasztásait, és azokat a szírehangokat, melyekre hallgatott. Akik vakon és önzőn ragaszkodtak saját dogmáikhoz, akik Isten prófétáinak megnyilatkozásairól a hívőkre kényszerítették téves és ellentmondó értelmezéseiket, azokat igen súlyos felelősség terheli a kialakult zűrzavarért – azért a zűrzavarért, amelyet a hit és a józan ész, a tudomány és a vallás közé ékelt mesterséges korlátok tovább súlyosbítottak. Hiszen józanul mérlegelve a nagy vallások alapítóinak tény-

leges megnyilatkozásait és azt a társadalmi környezetet, amelyben küldetésüket teljesíteniük kellett, semmi nem támasztja alá a viszályokat és előítéleteket, melyek összezavarták a vallási közösségeket, s ennek következtében minden emberi viszonyt.

[...] Valóban, korunk vallási fanatizmusának a legkülönösebb és legszomorúbb vonása, hogy milyen mértéktelenül aláássa minden esetben azokat a szellemi-lelki értékeket, melyek az emberiség egységét megalapozhatnák, de azt a páratlan erkölcsi hozadékot is, melyet az egyes vallások, melyek szolgálatát a fanatizmus hangoztatja, teremtettek” – írják A vallás központi szerepében, amelyre később hivatkozunk még.

Egy egyesült világhatóság megteremtésében látják a világbéke felé vezető utat. *„Valami mégis bénítja az akaratot, és éppen ez az, amit figyelmesen meg kell vizsgálnunk és felszámolnunk. [...] [A] bénultság abból a mélyen gyökerező meggyőződésből fakad, hogy a civakodás az ember alaptermészete, és ez a felfogás vezetett oda, hogy mindenki húzódozik attól, hogy alárendelje sajátos nemzeti érdekeit egy új világrend követelményeinek, s emiatt utasítja vissza a bátor szembenézést egy megvalósítandó egyesült világhatóság messzeható következményeivel. E bénultság része a megalázott és nagyrészt tudatlan tömegek tehetetlensége is, az, hogy nem tudják kifejezni vágyaikat egy új világrend után, amelyben békében, harmóniában és jólétben élhetnének együtt az egész emberiséggel”* – olvasható a Nyilatkozat az Igazság Egyetemes Házától című írásukban.

A bahá'í közösségek „egységben tudnak csodálatosan és éleslátóan működni. Kicsit hasonló, mint a katolikus egyházban a pápa csalbatatlansága, de itt nem arról van szó, hogy bármelyik ember csalbatatlan lenne, de Bahá'u'lláh csalbatatlan és az ő vezetése alatt áll az Igazság Egyetemes Háza. A többi Tanácsokat segíti, de azok ugyancsak tévedhetnek és revideálják a dolgokat, ha valamit nem megfelelően csinálnak.” (R)

11 legfőbb tanításukból⁶ öt foglalkozik az egység különböző tereivel. A 3. az emberiség, a 4. a vallások, az 5. a vallás és a tudomány összhangjával, a 7. a család, a 11. pedig a világok, civilizációk közötti egységgel. Ezeket mutatjuk be most részletesen, később pedig a fennmaradó, hat legfőbb tanítást.

(3) Az emberiség egysége

A világ egysége azon a szellemi felismerésen alapszik, miszerint az emberiség együvé tartozik. Minden tudomány csupán egyetlen emberi fajt ismer. Ami a nacionalizmust illeti, fel kell ismerni, hogy a korlátlan állami szuverenitás a modern világban egyszerűen nem tartható. Az emberiség legjelentősebb gondjai globális jellegűek, s így a gazdasági, illetve politikai elszigetelődés útja tovább már nem járható. A kölcsönös nemzetközi függés azonban nem jelentheti a nemzeti, azaz az önálló kulturális azonosság lebecsülését. Bahá'u'lláh szerint a Föld egy ország, és az emberiség tagjai az állampolgárai, de az állampolgárok nem egyformák. Az emberek kulturális, képességbeli különbözősége szükséges ahhoz, hogy a világ gazdag és változatos legyen.

⁶ <http://www.bahai.hu/ismerteto/main.html#6> weboldal alapján, 2007 áprilisában letöltve.

(4) A vallások egysége

A bahá'ók úgy tartják, hogy mindegyik kinyilatkoztatás isteni akarat és cél működésén keresztül küldetett az embereknek, a kor fejlődő követelményeinek, szükségleteinek és az emberiség szellemi képességének megfelelően. Ezért a bahá'ók a világ összes nagy vallásának Alapítóját egyformán tisztelik és az általuk hozott kinyilatkoztatást isteni eredetűnek tartják. Ennek köszönhető, hogy a „Rejtett szavakban” (*Erkölszi aforizmák rövid versekben*. Ausztriai Bahá'ók Országos Szellemi Tanácsa, 1991) oly ismerősen csenghetnek a keresztények számára az alábbi szavak:

„Ó, por fia!

Bizony mondom neked: a leggondatlanabb ember az, ki hívságosan vetélkedik, és testvére fölé akar kerülni. Halljátok, ó, testvéreim! Tettekkel és ne szavakkal ékeskedjete!”

(http://www.bahai.hu/konyvtar/letoltes/Bahai_szent_Iratok/Rejtett_szavak_1991.pdf)

Krisna, Ábrahám, Zoroaszter, Mózes, Buddha, Jézus, Mohamed, Báb és Bahá'u'lláh kinyilatkoztatásai olyan erővel rendelkeztek, és annyi értéket adtak a világnak, hogy tanításaik nyomán egy új civilizáció bontakozott ki. „*Azért olyan hihetetlen nagy a hatásuk az ilyen »prófétáknak«, mert abszolút tiszta tükrök, amik a Napot tükrözik, tehát nem elmocskolt, bepiszkított tükrök. A saját egyéniségüket abszolút Isten szolgálatába állították.*” (R)

(5) A vallás és a tudomány összhangja

Bahá'u'lláh azt tanítja, hogy a hit és a természet kutatása összhangban van egymással. A lelki és fizikai világ az igazság két aspektusa és mindkettőt nekik megfelelő módon lehet megismerni.

(7) A szülők tisztelete és a család egysége

Az emberiség egysége a családon belüli egységgel kezdődik. Ennek alapfeltétele a szülők tisztelete és szeretete, továbbá minden családtag jogainak biztosítása. A szülők iránt mutatott kedvesség és figyelem – amelyet az összes vallás szent iratai említenek – Bahá'u'lláh tanításaiban nagy hangsúlyt kap.

(11) A világcivilizáció kibontakozása

A bahá'ók hite szerint az emberi társadalom a világ egységének irányába fejlődik. A család, a törzs, a városállam és a nemzet egysége már megvalósult. A következő lépcsőfok a nemzetek világméretű szövetsége lesz. Az emberiség egységének felismerése és a világ problémáinak szellemi úton történő megoldása szilárd alapzatául szolgál a világbékének.

A 11 legfőbb tanítás többi részét olvasva feltűnik az *egyenlőség*, *egybekapcsolódás* és *egyetemesség* továbbgyűrűző gondolata.

(2) Az előítéletek eltörlése

A világban dúló kisebb és nagyobb konfliktusok legfőbb kiváltó oka a különböző előítéletek, legyenek azok vallásiak, fajiak, osztályok vagy nemzetek közöttiek. Az emberiség egységének felismerése magával hozza az előítéletek eltörlését.

(6) A nők szerepe

„Az emberi világnak két szárnya van – a nők és a férfiak.

A madár csak akkor suhanhat a léghen, ha mindkét szárnya egyformán fejlett.” / Ab-du'l-Baha/

A férfiak és a nők egyenlők Isten szemében és a nőknek kiemelkedően fontos szerepe van a jövő társadalmának megteremtésében. Egyik fő szempont, hogy milyen képzésben, oktatásban részesítik a lányokat. Sok ázsiai társadalomban a lányok nem élveznek elsőbbséget az oktatásban, de Bahá'u'lláh követőiben a lányok elsőbbséget élveznek azon egyszerű ok felismeréséből adódóan, hogy a következő generáció nevelői a nők/anyák lesznek.

Bahá'u'lláh optimista jövőképe – talán nem annyira meglepő módon nagyon is reálisan látta a 21. századi helyzetet – az alábbi Szent Íratokból vett idézetből is jól érzékelhető: *„Az elmúlt korszakokban a nyers erő uralkodott, és a férfi agresszívabb testi és szellemi tulajdonságainál fogva előnyben volt a nővel szemben. De a mérleg karja már mozog: az erőszak uralma lehanyatlóban van és előtérbe kerülnek azok a tulajdonságok, melyekben a nő az erősebb: értelmi frissesség, intuíció, szeretet és szolgálat. Ebből adódik, hogy az új kor kevésbé lesz férfias, és jobban át fogják hatni a női jellemvonások, vagyis, pontosabban szólva, olyan korszak lesz, melyben a civilizáció férfias és nőies elemei jobban kiegyensúlyozódnak.”*

(8) Az egyetemes oktatás

Ahhoz, hogy minden ember ki tudja fejteni értékeit és hasznára váljon a világnak, oktatásban kell részesülnie. Ez egy részről olyan művészetben, tudományban és szakmában való jártasságot eredményez, amelyek hasznára válnak mindenkinek. Másrészről nem ér semmit a tudás, ha rossz célokra használják, ezért az oktatás fókuszában nem csupán a száraz információátadás áll.

(10) Az ember szellemi természete

Bahá'u'lláh tanítása szerint minden emberi lénynek belső szellemi valósága (lelke) van, mely a fogamzás pillanatában keletkezik és a testi halál után tovább fejlődik különféle szellemi birodalmakban. Az emberi lélek Isten természete után alkottatott, ezért szellemisége által képes Isten tudatos megismerésére és tulajdonságai visszatükrözésére. Az ember életének célja egyéni szinten a szellemi képességek megvalósítása, ami társadalmi szinten megnyilvánul a mesterségekben, a művészetekben, a tudományokban és a valóság felfedezésében. Az ember

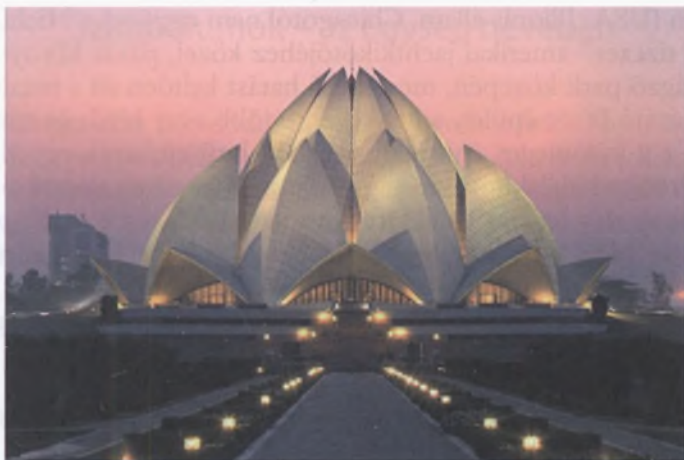
erkölcsös és vallásos életével egyben szellemtestének azon szerveit építi, növeli, amiknek igazán majd halála után fogja hasznát látni.

„Bahá’u’llah nagyon egyértelműen megmondta, hogy a lélek tovább él Isten világaiban és a célja, hogy előrehaladjon, minél közelebb kerüljön Istenhez. Ez a lélek előre haladása. Itt a Földön semmiképpen sem születünk újjá, ilyen értelemben nincsen reinkarnáció. Mert itt a Földön újjászülni anélkül, hogy emlékezzük, hogy mit csináltunk rosszul az előző életünkben, annak semmi értelme nincsen. És legtöbbször ugye nem emlékeznek rá, akkor mi a fejlődés ebben? Viszont ebben az életünkben kell megtennünk a legtöbbet, amire csak képesek vagyunk, mert a halál után már nincs befolyásunk arra, hogy a lelkünk hogyan fejlődik tovább, az Isten kegyelmétől függ elsősorban, másodsorban pedig más lelkektől, akik esetleg imádkoznak értünk, mindenestre saját magunknak nincs már befolyása. Ha itt elmulasztjuk, ha minél kevesebbet teszünk, akkor nyilván tovább tart Istenhez visszatérni. Szóval nem büntetés, hanem az itteni hozzáállásunknak megfelelő, ami ott természetesnek fog tűnni, hogy ott vagyunk, ahol vagyunk. Itt a Földön kell a legtöbbet megtennünk azért, hogy lehetőleg jó kiindulópontunk legyen (nevet).” (R)

Az *akkói fogoly*ként is emlegetett Bahá’ írásai tehát megmutatják, hogy az emberek miként tudnak együtt élni egy globális társadalomban.

Szent Helyek – Axis Mundik

Jelenleg 7 bahá’i templom létezik Shogi Effendi útmutatása alapján, ezek: Ashabád, Oroszország (itt épült először a világon templom a bahá’ioknak, de a forradalomban lerombolták és azóta sem épült újra); Sydney – Ausztrália; Kampala – Uganda; Apia – Nyugat-Szamoa; Panama City – Panama; Új-Delhi – India; Frankfurt – Németország; Wilmette – Illinois állam, USA (itt épült Oroszország után a második bahá’i templom). A legújabb templom Új-Delhiben, Indiában épült. A lótuszvirágról mintázott építmény számos építészeti díjat nyert és az ország egyik nagy látványossága lett, több mint két és fél millió látogatót vonzva évente.

6. sz. kép: Új-Delhi, India

(Forrás: <http://www.terrageria.com/asia/india/delhi/picture.indi38509.html>,
letöltve: 2008)

Díszítő elemeik a helyi kultúra jegyeit viselik magukon, de a közös jegyek – a központi kupola és a kilenc bejárat – az egységet jelképezi (pl. a wilmette-i templom köré kilenc szökőkutat építettek).

A bahái templomok nyitva állnak mindenki előtt, aki imádkozni és meditálni akar. Bár vannak szervezett programok, például a bahái szent napokon, de általában az idő többi részében csendes imának biztosítanak itt helyet. Ehhez bármilyen hitű ember megtalálja saját vallásának szent könyvét.

7. sz. kép: Templom Wilmette, Illinois, USA

(Forrás: <http://bahai.pk/eng/howworship/images/Wilmette.jpg>, letöltve: 2008)

Wilmette-ben (USA, Illionis állam, Chicagótól nem messze) a Michigan-tó partján, a „felső tízezer” amerikai jachtkikötőjéhez közel, pazar környezetben, egy hatalmas virágzó park közepén, mesészerű hatást keltően áll a hatalmas és sajátos architektúrájú fehér épület, amely évente több ezer hívőt és turistát vonz a helyszínre. Ez a különleges építmény a bahá'í hitű emberek egyetlen amerikai temploma. Precízen kialakított virágágyások, zöld pázsitok és pompás szökőkutak kápráztatnak el; a bejáratoknál kifüggesztett táblák hirdetik, hogy „jó helyen jár” a látogató. *„A világ bármely részéről is jöttél, ez a te helyed! Erezd jól magad!”* – ehhez hasonló szövegek bátorítanak, hogy lépünk beljebb.

Az alábbi beszámolót egy 2006-os látogatás alkalmával írta az egyik vendég (EH):

„Az épület alagsorában könyvesboltot, könyvtárat, moxitermet és meditáló helyeket alakítottak ki.

A látogatást az imahellyel kezdtem. Nem véletlenül, ugyanis egy túlzottan kedves fekete bahá'í lány a bejáratnál fogadott, és miután megtudakolta, honnan érkeztem, elárasszotta figyelmességével. Karon fogott és néhány pillanat múlva már egy zsámolyon ülve találtam magam egy magyar nyelvű imakönyvvel a kezemben. Az imahelyek apró kis szobák (sok van belőlük), számomra idegenszerűnek tűntek a falon elhelyezett képekkel, feliratokkal és a földön hanyagul szétszórt ülőalkalmatosságnak szánt párnákkal...

Az imakönyvben magyar nyelvű szöveget olvashattam, amely inkább gyerekeknek szánt jótanácsok sokasága volt, mint elgondolkodtató filozófiai tétel...

A templom alagsorában óránként a Bahá'íok életéről, a templom építéséről és a vallás kialakulásáról szóló filmek vetítése kezdődött. Innen tudtam meg, hogy 1995-ben alapították Wilmette-ben azt a Bahá'í felsőoktatási intézményt, ahol 2006-ig 1500 fiatal tanulhatott. Nyaranta rövidebb kurzusokat is szerveznek, amelyen 150 hallgató vehet részt.

A vetítések közötti szünetekben reklámokat láthattunk a wilmette-i Bahá'í iskoláról és az ott elsajátítható lelki tanításokról. A nézőtéren diákok, fiatalok ültek, akik többnyire tanárok kíséretében, iskolai kirándulás kapcsán jutottak el ide. A filmek meggyőző erővel hatottak a Bahá'í tanítások fontosságáról és kíváncsiságra ösztönözték a nézőt. A vallás szerint senkire sem szabad nyomást gyakorolni arra vonatkozóan, hogy fogadja el a Bahá'í tanításokat, hiszen az igazság önálló keresése minden egyén alapvető joga és kötelessége. Minden egyes Bahá'ínak kötelessége megosztani a hitét másokkal, tudtam meg a filmből, de téríteni nem szabad. Mégis, a túlzott figyelmesség a kísérem részéről kissé erőszakosnak hatott...

A könyvesboltban, amely szintén a templom alagsorában található, a Bahá'í tanításokról szóló könyvek ezrei lelhetőek fel a világ szinte minden nyelvén, így magyarul is.

A templom belsejében kör alakban székek helyezkednek el, de semmiféle szószerket, vagy egyéb pulpitust nem fedeztem fel. A Bahá'í hitben nincsen papság és nincsenek szertartások. »Minden embernek joga van az igazság önálló keresésére.«

Szimbólumok – az Egység nevében

A bahá'í vallás nem akar feloldódni felesleges szimbólumok használatában, ezért ebben is egyfajta puritán, mégis mély és tudatos jelképkeresés jellemző rá.

Az egyik legfontosabb emblémájuk gyakorta megjelenik bahá'í ékszereken, könyvborítókön, amely megjeleníti az Isteni tervet, megmutatva Isten célját az emberiséggel.

8. sz. ábra: Bahá'í Ringstone szimbólum

(Forrás: <http://www.ansar.com/DSC02207.jpg>, letöltve: 2008)

A szimbólum 3 részének jelentése:

Isten, a Teremtő világa (the world of God, the Creator)

Isten megjelenéseinek világa (the world of His Manifestations)

Az ember világa (and the world of man)

Egy függőleges vonal köti össze a három vízszintes jelet, mint ahogyan Isten Hírnökei közvetítenek az isteni és emberi világ között.

A jel két szélén levő ötágú csillag Bahá'u'lláh és Báb jelképe utal jelen korunk két iker Hírnökére.

A szimbólumot 'Abdu'l-Bahá tervezte és Mishkín-Qalam kivitelezte.

A kilencágú csillag a bahá'íok hitének másik kiemelkedő szimbóluma. A Báb shirazi kinyilatkoztatása után 9 évvel kapta meg Bahá'u'lláh a teheráni börtönben isteni küldetésének üzenetét. A kilences, mint a legnagyobb egyszámjegyű szám,

a teljességet jelképezi. Éppen ezért minden templom konstrukciójában jelentős szereppel bír; az építésnek vannak bizonyos előírásai, pl. mindig kupolás kell legyen az építmény és 9 bejáratú.

A 9-es szám misztériuma itt még nem ér véget. A Testület, azaz a Helyi Szellemi Tanács abban a közösségben alakulhat meg, ahol legalább 9 bahá'í van. A Budapesti Központ logójában is a lótusz 9 szirmú, ahogyan a kapucsengő is 27-es (3×9 és $2 + 7 = 9$).⁷

Szellemi Tanácsok

A bahá'í igazgatási rendnek két, egymást kiegészítő kara van. A döntéseket nem egyének hozzák, hanem 9 fős választott testületek, az ún. Szellemi Tanácsok. A másik karban egyének szolgálnak, tanácsadó szerepben. A Szellemi Tanácsok helyi és országos szinten működnek. Az Országos Tanács is 9 emberből áll, évente választják őket, és az Országos Tanács fölött már csak a Világközpont áll, azaz a közösség világszintű 9 fős vezető testülete, az Igazság Egyetemes Háza. „Effendi 'Abdul'Bahá unokája, Bahá'u'llah dédunokája, neki nem volt gyereke, és ezzel megszűnt a személyes vezetés a családtagok által. Viszont létrejött az Igazság Egyetemes Háza: ez volt Effendi életműve, hogy ezt előkészítse. Ez a 6 év valami egészen kivételes dolgot jelent a vallástörténetben, mert nem tudta magához ragadni az egész közösség vezetését egy valaki, hanem a Shoghi Effendi által kinevezett 27 személy, akit ő a segédeknek nevezett ki – erre is van egy szó: Isten Ügyének Kezei. Effendi a halála előtt gondoskodott róla, hogy az egész világon legyen 27 ember, aki gondoskodik a közösség vezetéséről és, hogy az Igazság Egyetemes Házát meg tudják választani” (R).

Ennek dokumentumaiból, „kiáltványaiból”, *A világbéke ígéretéből* közlünk most részleteket.

„Nyilatkozat az Igazság Egyetemes Házától”⁸

ELŐSZÓ

A világbéke ígérete

Ezt a történelmi jelentőségű nyilatkozatot az Igazság Egyetemes Háza, a bahá'í hit kormányzó testülete intézte a világ népeirex hét évvel ezelőtt. Eredeti célja az volt, hogy 1985. október 24-én vagy röviddel utána nyújtsák át a világ államfőinek.

⁷ A pompát kerülő Központban két nagyobb szoba található. Az egyikben összejeveleteket, pl. Világnézet Filmklubot tartanak. Itt van egy pár kép, egy perzsa szamovár, székek, egy asztal. A másik helység valamivel egyszerűbb, díszitelen tanácsülési hely, vagy néha büfének is használják. Itt látható Nádler Róbert festményének másolata 'Abdu'l-Baháról.

⁸ <http://www.erfan.cz/hu/view.php?cisloknihy=2007041701&rstext=all-phpRS-all>.
Kiadja a Magyarországi Bahá'í Közösség Országos Szellemi Tanácsa, Budapest, 1992.

A dokumentum nagy részét olyan levelek kivonatai alkotják, melyeket Bahá'u'lláh intézett kora legkiemelkedőbb uralkodóihoz és vallási vezetőihez, köztük Viktória angol királynőhöz. A világbékére való felszólítás figyelmen kívül hagyása a történelem legerőszakosabb, legpusztítóbb és valóban tragikus fejezetét zárította az emberiségre.

Bár a dokumentum közzététele óta hét esztendő telt el, mit sem veszített időszerűségéből, sőt azóta bizonyítást nyert, hogy a Bahá'u'lláh által kinyilatkoztatott elvek a gyakorlatban is alkalmazhatók, s egyre erőteljesebben érvényesülnek világunkban.

Budapest, 1992. június

Az előrevezető út

Bármennyi szenvedést és zűrzavart tartogatnak az eljövendő évek, bármilyen nehezék is közvetlen körülményeink, a bahái közösség hiszi, hogy az emberiség a siker tudatában lesz képes szembeállni ezen legnagyobb megpróbáltatással. Azok a megrázkódtató változások, melyekbe egyre gyorsabban rohanunk, távolról sem a civilizáció végét jelentik, hanem sokkal inkább azt, hogy az »ember lényegéből fakadó képességei« végre megmutatkozhatnak, és feltárulhat »földi sorsának teljessége, valóságának veleszületett nagyszerűsége«.

A VALLÁS KÖZPONTI SZEREPE

A vallás, mint a rend forrása

Amikor a vallásról, mint társadalmi erőről szól, Bahá'u'lláh ezt mondja: »A vallás a legalkalmasabb eszköz ahhoz, hogy a népek között rend és megelégedettség uralkodjék«. Utalva annak hanyatlására vagy korrumpálódására, így ír: „Ha a vallás lámpása elhomályosulna, káosz és zűrzavar dülne, és a tisztesség, az igazság, a nyugalom és a béke fényei megszűnnének ragyogni.« A következők felsorolásakor a bahái írások rámutatnak arra, hogy »az emberi természet elfajulása, a viselkedés lealacsonyodása, az intézmények leromlása és széthullása ilyen körülmények között a legpusztítóbb, a legviszszatasztóbb. Az emberi jellem lealacsonyul, a bizalom megrendül, a fegyelem ellankad, az emberi lelkiismeret eltompul, a tisztességtudat és a szégyenérzet visszaszorul, eltorzul olyan fontos foglaimaink jelentése, mint kötelességtudat, szolidaritás, kölcsönösség, lojalitás és fokozatosan kihuny a békesség, az öröm és a remény érzése.«

A VILÁGBÉKE ELEMEI

A társadalmi problémák lelkiismereti úton való megoldása

A fentiek összefoglalásaként két dolgot kell különösen hangsúlyozni. Az egyik az, hogy a háború kiiktatása nem egyszerűen szerződéses és jegyzőkönyvek aláírásának függvénye, hanem egy olyan összetett feladat, mely új típusú elkötelezettséget jelent olyan problémák megoldására, melyeket nem szoktak hagyományosan a béke tárgykörébe sorolni. A pusztán politikai megegyezéseken alapuló kollektív biztonság eszméje nem más, mint képzelődés. A másik, a meghatározó kihívás a béke kérdésében az, hogy az összefüggések a tiszta pragmatizmusból emelkedjenek a szellemi alaptörvények szintjére. Mert lényegét tekintve

a béke egy megfelelő szellemi vagy erkölcsi magatartással alátámasztott lelkiállapotból fakad, és abhoz, hogy a tartós megoldásokat megtalálhassuk, elsősorban ezt a belső tartást kell megébredszteni. [...]

1985. október, az Igazság Egyetemes Háza”

Bahá'u'lláh megbízta az Igazság Egyetemes Házát, hogy döntsön mindazon ügyekben, amelyekkel a bahá'í szent iratok nem foglalkoztak, így ez az intézmény tartja a változó világgal szoros kapcsolatban a bahá'í közösséget. Például irodát hozott létre, hogy a nemzetközi bahá'í közösséget mint nem-kormány-szintű szervezet (NGO) képviselje az ENSZ-nél. A testületi vezetés lényege az, hogy egyes emberek soha semmiféle hatalomhoz nem juthatnak, mindig azt lehet követni, amit a Testület dönt el.

1948 óta az Igazság Egyetemes Háza bizonyos dolgokban lényegesen hozzá-szól a világban zajló események ügyéért, így számos ENSZ-konferencián szólaltak fel a kisebbségi jogokat, a nők helyzetét, a bűnmegelőzést, a kábítószer-kereskedelem megszüntetését, a gyermekjólétet, a családot, az általános fegyverzetcsökken-tést és leszerelést illetően. A Bahá'í Nemzetközi Közösség konzultációs szinten részt vesz az UNICEF, az UNIFEM, és az ECOSOC munkájában is.

A Tanácsok tagjai nem kapnak javadalmazást. A Tanács ülésein kívül nem illeti őket több jog, mint a többi hívőt. Az egyéni tekintély helyett a Tanácsok döntéseinek tiszteletben tartása a legfontosabb, tehát elmondhatjuk, hogy de-mokratikus elvek alapján működik a rendszerük.

*„Az első feltétel a tanács tagjai közt honoló tökéletes szeretet és harmónia. Ne legyen bennük az elidegenedésnek szikrája sem, sőt magukban meg kell mutassák Isten egységét, mert olyan-
nok ők, mint egy és ugyanazon óceán hullámai. (...) Ha a gondolat harmóniája és a tökéletes
egység hiányzik, a gyülekezet szétszóratik a szélben, a tanács pedig megsemmisítetik. (...)
Majd kezdődjék meg a vélemények elmondása a legnagyobb odaadás, udvariasság, méltóság,
egymás megértésére törekvés és nyugodt gondolatkéjtés légkörében. Minden dologban keressék
az igazságot, és ne ragaszkodjanak minden áron saját véleményükhöz, mert a makacsság és
hajlíthatatlanság összekülönbözéshez és vetélkedéshez vezet, az igazság pedig rejtve marad”
(<http://www.bahai.hu/ismerteto/adminord.html>).*

Csak érdekességként említjük meg Effendi politikáról vallott nézeteit:

*„A barátok szavazhatnak, ha ezt megtehetik valamely párthoz való tartozás nélkül. A
pártpolitika küzdőterére való belépés biztosan hátrányos a Hit legfőbb érdekeire nézve,
és kárt fog okozni az Ügynek. Az egyéneknek úgy kell élniük szavazati jogukkal, hogy
közben távol maradjanak a pártpolitikától, és mindig emlékeztetben kell tartaniuk, hogy
az egyén érdemei alapján szavazzanak, nem pedig azért, mert az egyik vagy másik párt-
hoz tartozik” Shoghi Effendi (BP 13) (A bahá'í életmódról: [http://www.bahai.
hu/konyvtar/letoltes/Bahai_szent_Iratok/Bahai_letmod.pdf](http://www.bahai.hu/konyvtar/letoltes/Bahai_szent_Iratok/Bahai_letmod.pdf)).*

9. sz. diagram: A bahá'í igazgatási rend szerkezete (Szarka, 2008)

Az „irányítók” intézményeit alkotja a baloldali 4-es csoport; az irányítás és kötelező érvényű döntési hatáskör a két középső osztály feladata, végül a jobboldali csoport képezi a „tudósok” intézményeit, akiknek feladata a tanácsadás és a bátorítás.

A tisztaság védelme

A bahá'í hit erkölcsi eszményei hat téma köré csoportosulnak. Ezek fontossági sorrendben a következők: (1) igazságosság, (2) megbízhatóság, (3) erkölcsi tisztaság, (4) testvériség, (5) tisztelet és (6) kedvesség.

A szellemi fejlődésnél azonban többre van szükség annál, mint hogy igyekezzünk eleget tenni ennek a hat „parancsolatnak”. A bahá'í tanok bátorítják az anyagi dolgoktól való általános elhatárolódás szemléletét, ugyanakkor tiltják a világtól elzárkózó végletes aszketizmust. Alapvetően elhatárolódnak a végletektől, így a világban való (helyes) létezésre hívják fel a figyelmet, nem pedig a kontemplatív elvonulásra.

Vannak bizonyos *tiltások* a bahá'í tanokban, ám ezek be vagy be nem tartását nem ellenőrzik szigorúan. Tiltott a szerencsejáték, az alkohol, drogok, a dohányzás is majdnem, ez azt jelenti, hogy összejöveleken és központokban nem megengedett, de privát közösségben lehet. Kizárólag gyógyszerként lehet drogokat használni. Tiltott a házasság előtti szexuális élet, mivel az nem tisztességes. Az óvszer használata szabad, de az abortusz tilos, mert abban a pillanatban, amikor megfogant a gyermek, akkor már lelke van, ilyenformán az abortusz gyilkosságnak számít. A homoszexualitás kérdéskörében határozott álláspontot

képviselnek a bahá'í-ok: ellenzik azt. „*A homoszexualitást nem fogadjuk el; mint embert, persze, hogy nem szabad elítélni és kizárni, de meggyőződésünk, hogy ez egy elferdült hajlam, mert rossz tapasztalatai voltak vagy rossz nevelésben részesült, vagy nem tudja legyőzni. De meg kell próbálni leszokni róla, tehát ez nem lehet az alapja egy társadalomnak. Hogy most már házasság lehet köztük, ez a teljes eltorzulás.*” (R)

A hús fogyasztása megengedett, de van egy „irányzat”: 'Abdu'l-Bahá kifejtette, hogy előbb-utóbb az emberiség rá fog jönni, hogy a fogai nem húsevésre valók, hanem inkább növényi kosztra, és ennek tulajdonképpen végül is nagyon lényeges társadalmi-gazdasági hatásai vannak. Ebben a témakörben nincsen semmilyen szankció, de egyértelmű az útmutatás, hogy a túlzott húsevés nem egészséges és nem ajánlott.

A mértékletesség elve érvényesül mindenben. Betegségnél a legjobb orvosokhoz lehet fordulni, mert abból indulnak ki, hogy a tudomány és a vallás nem mondhat ellent egymásnak: nemcsak hogy nem mond ellent, de ha az a látszat, hogy ellent mond, akkor egyik vagy a másik nem stimmel. Az a vallás vagy vallási tanítás, amely a tudományos eredményeket nem ismeri el vagy egyenesen ellene van, az nem lehet igaz. A valódi tudomány vallás nélkül viszont embertelenné válik, nem tudja hol a határ, mi a jó és mi a rossz, tehát föltétlenül kordában kell tartani egymást. Az igazi tudomány nem más, mint Isten teremtésének a megismerése.

Egyéb előírások

Országos Széchényi Könyvtár

Egy bahá'ínak sok kötelessége van: egyike ezeknek, hogy Bahá'u'llah kötelezővé tette a bahá'ók számára a mindennapi imát. Választhatnak egy hosszú, egy közepes és egy rövid ima között. Mindhárom ima elmondásának megvannak a maguk sajátos szabályai. Az imádkozást rituális kéz- és arcmosás előzi meg, a két hosszabb ima leborulás, és az Istenhez való könyörgés mozdulatai közepette hangzik el. A kísérő rituális tisztálkodás és a különböző rituális mozdulatok, a vallás kialakulását befolyásoló iszlám kulturális közeg hatásának tudhatók be. Minden imát meghatározott időpontban kell elmondani. A legrövidebb kötelező ima:

„Tanúságot teszek, ó, Istenem, hogy azért teremtettél, hogy megismerjelek és imádjalak Téged.

Bizonyosságot teszek ebben a pillanatban az én erőtlenségemről és a Te hatalmadról, az én szegénységemről és a Te bőségedről. Nincs más Isten, csak Te, a Veszélyben Oltalmazó, az Önmagától való.”

A legrövidebb ima elmondására dél és napnyugta között kell a hívőnek sort kerítenie, a rituális mosdást követően a hívő arccal Akkó (Bahj) felé fordulva mondja el imáját (Budapesttől Akkó DK-i irányban található). Amint az az ima szö-

vegéből kitűnik, az ima nem kérést foglal magában, hanem Isten dicsőségét és a benne való hit megerősítését hirdeti.

Amennyiben a hívő a közepes hosszúságú imát választja, azt egy nap háromszor, reggel, délben és este kell elmondania, a fent ismertetett szabályok szerint.

A leghosszabb imát napi egyszer kell elmondani. Az ima szövege meglehetősen terjedelmes és elmondását folyamatos rituális mozgás kíséri. A középső és a leghosszabb ima szövegében már Isten dicséretén túl különböző kérések is előfordulnak, ám ezek a kérések nem az egyéni problémák megoldására és az egyéni boldogulás elősegítésére vonatkoznak.

„Az egyedül való imádkozás szimbolizálhatja a hívők kötetlenségét, a választás lehetősége pedig a közösségen belüli lelki és szellemi szabadságot, azt, hogy nincs hagyományos értelemben vett egyházi hierarchia-rendszer, vagy bármilyen kiemelt státusszal bíró, az egyháztagok fölött álló egyházi vezető, aki valamilyen formában számon kérhetné a hívőktől a kötelező rítusok betartását. Ezek ugyanis csakis kizárólag Istenre és a hívőre tartoznak, betartásuk csak a hívő felé irányuló lelkiismereti kérdés.” A templomokban kizárólag recitáló emberi hang, ének és kórus az ima formája, amely a helyi nyelven csendül fel. Magyarul nincsen meg a recitáló stílus, ehhez még idő kell és megfelelő tehetségű emberek, ahogyan egy biztos anyagi háttér is ahhoz, hogy egy templom épüljön fel hazánkban is – ez azonban még távlati célja a Közösségnek.

A másik kötelességük, hogy az *írásokból olvasni* kell.

Március 2–20-ig, 19 napon át teljes böjtot kell tartani, azaz mindennemű ételtől és italtól tartózkodni kell napkelte és napnyugta között. 19 napig, mert a naptárunk 19 hónapból és 19 naptól áll, három vagy négy szökőnappal együtt. Az újévet március 21-én tartják meg, amely a Napegyenlőség napja Iránban. Számukra ennek a napnak a tisztelete sokkal logikusabb, mint a december, mivel a természet is ekkor születik újjá. Március 2-től tehát az újév napjáig tart a böjt, napfelkeltétől naplementéig nem szabad enni, inni, cigarettázni. Ez a „rítus” arra való leginkább, hogy emlékeztesse a bahá'í-okat arra, hogy mások éheznek. Terhes és szoptatós anyák, betegek, úton levők vagy azok, akik valamilyen más okból nem tudnak eleget tenni ennek a kötelezettségnek, természetesen felmentést kapnak ez alól az elvárás alól. Ez is, mint az összes többi „megfelelés” az egyén lelkiismeretére van bízva.

A gyerekeket életkoruk szerint különböztetik meg: a tizenötödik életévet tekintik a „törvényes” érettség korának, amely előtt nem kötik a gyermekeket a bahá'í előírások, így nem kell böjtölnie és nem köthet házasságot. Huszonegy év a nagykorúság korhatára olyan értelemben, hogy az ifjúnak ettől fogva joga van szavazni a bahá'í választásokon és választható. A *házasság*ot is kötik bizonyos tör-

⁹ Nikitscher Péter: *Esettanulmány a budapesti bahá'í közösség életéről*. In.: Kisebbség és kultúra, 261.o. http://www.mtaki.hu/docs/kisebbsseg_es_kultura/nikitscher_peter_bp_bahai_kozossege.pdf
A szerző maga is látogatta a bahá'í közösséget, számos összejövetelen és tanulókörön személyesen is részt vett.

vények. Például hívő nem-bahá'í hitvestársat is választhat magának, de minden esetben (ha mindkét fél azonos vallású is) a szülők beleegyezését kell kérni. Ha azok valamiért ellenzik a házasságot, meg kell békíteni őket, beszélni kell velük, hogy miért nem tetszik nekik a választott fiú/lány. Ennek is hátterében az egység gondolata áll, ugyanis a házasság nem választhat el a szülőktől, de persze a szülőknek is jó belátással kell lenni és nem mindenáron akadályozni a gyermekük frigyét. Szociológiai kutatások szerint a családon belüli szakadás eltérő vallást követő felek között a leggyakoribb. Nem véletlen, hogy tulajdonképpen szinte semmilyen vallási csoport, még a történeti egyházak sem helyeslik a vegyes házasságot, amely sok konfliktus kiindulópontja (vagy végpontja) lehet. A bahá'í vallás ezen a téren kivételt képez. Ott ugyanis nem javallott és nem is tiltott, hogy mindkét házasulandó fél bahá'í vallást kövessen. A felek érettségi szintjére bízva, hogy ezt meg tudják oldani békében egymás között a párok. A bahá'íok tudomásul veszik, hogy egy kapcsolat tönkremehet, s így szükségessé válhat a válás. Ezt megelőzően mindig van egy egy éves „türelmi esztendő”, amely idő alatt a Tanács megpróbálja megbékíteni a házasságot. Amennyiben a próbálkozása kudarcba fullad és a türelmi esztendő leteltével a felek még mindig válni akarnak, folyamodhatnak polgári bírósághoz, hogy válásukat papíron is hitelesítsék.

A bahá'í házasság célja, hogy a férfi és nő között harmóniát teremtsen, hogy „*egymás szerető társaivá legyenek s egygé olvadjanak ebben a világban és az örökkévalóságban is*”. Nincs előírt formulája, hiszen viszonylag kevés vallási szertartást tartanak, így az esküvő esetében is nagy a párok kreatív szabadsága. A következőkben egy magyar házaspár meghívóját adjuk közre.

„A szülők hozzájárulásával kötött házasságok segítenek megőrizni az egység szentségét, mind az új házasságban, mind az újonnan egyesült nagycsaládban.

A házassági fogadalom a bahá'í hitben szent és sérthetetlen, melyben a házasulandó pár az alábbi szavakkal fogad örök hűséget egymásnak Isten színe előtt: »Bizony, mi mindnyájan ragaszkodni fogunk Isten akaratahoz!«

Az elhangzott szent kijelentéssel férj és feleség kötelezettséget vállal, hogy »testileg és lelkileg egyaránt egyesül, hogy egymás életét mindig jobbítani tudja, és [hogy] Isten minden világában élvezhessék az örökkévaló egységet.« Mintán a bahá'í házasság egyben lelki egyesülés is, ezért egy olyan örökkévalóságig tartó köteleket jelent, amely földi életünk végeztével tovább virágzik, hiszen – a bahá'í tanítások szerint – a lélek a testtől való elválása után Isten világában tovább fejlődik.

A bahá'í hit külön hangsúlyt fektet a nők és a férfiak egyenrangúságára, így a bahá'í házasság során a nők szabadon gyakorolják hivatásukat, míg a férfiak aktívan részt vesznek a házimunkában és a gyermeknevelésben.

Megjegyzés: A bahá'í hit nemcsak a szellem, hanem a test tisztaságát is fontosnak tartja, így az esküvőn alkohollal nem szolgálhatunk kedves vendégeinknek.”

A külsőségek, úgy mint ruha, tanúk, virágok, gyűrű, anyakönyvvezető elé járulás nem különböznek a hagyományos esküvőktől – az alkoholfogyasztás tilalmát leszámítva. A templomi szertartás helyett az ifjú pár az I. kerületi Polgármeste-

ri Hivatal auláját bérelte ki a zenés–táncos–játékos versenyekkel (pl. kézenállás, mazsolaevő verseny) teli ceremónia megrendezésére, ahol egy tudatosan átgon-dolt és felépített, szakrálisan is felemelő, mondhatnánk „eklektikus”, a pár egyéni ízlését tükröző, mégis harmonikus „rendezvényt” alkottak meg. A bahá'í házasa-sági okirat hitelessége érdekében az Országos Szellemi Tanács egyik tagjának kell segédkeznie az összeadásban.

A felek így vallanak a bahá'í hittel való megismerkedésükről – részlet a magyar házaspár esküvőjére összeállított írásból:

B.: „2002 októberében találkoztam először a bahá'í hittel Chicagóban. Egy amerikai barátom mesélt először Bahá'u'lláh üzenetéről, amit nagyon érdekesnek és modern felfogá-súnak tartottam a többi valláshoz képest. Ami leginkább megfogott a bahá'í hitben, az az, hogy megértette velem, hogy milyen erős kapcsolat van vallás–vallás és Isten–emberiség kö-zött. Mindig is ezekre az összefüggésekre kerestem a választ, ahhoz **hogy** értelmezni tud-jam a vallások jelentőségét korunkban. A bahá'í hitben megtaláltam azt, amit kerestem, és miután elmélyültem a bahá'í írásokban, könnyen azonosulni tudtam tanításaival.”

K.: „B. vezetett be a bahá'í hit rejtelseibe 2005 júniusában. E csodálatos hitnek köszön-hetően visszanyertem több éve elhanyagolt hitemet, amely gyerekkoromban még meghatáro-zó szerepet játszott. A bahá'í tanítások megtanítottak arra, hogy értékelem a jó dolgokat az életben, legyen célom, legyen hitem, legyen őszinte és mindig az igazságra törekedjek. Mindezek közül a legfontosabb: a lelki fejlődés és béke, amit küzdelemmel bár, de el lehet érni.”

A gyermeknemzés a házasság legfőbb célja. A szülők benső kötelessége, hogy tisz-teljék, szeressék a gyerekeiket. „Tekintsd a gyermekeket egy csodálatos drágakövekkel teli bányának, amelyek csiszolásra várnak.” (R) A gyerekevelés ezeknek a drágakövek-nek a csiszolása és kiemelése, mert mindenkinek megvan az Istentől adományo-zott erőssége és tehetsége, és ezt a szülő feladata támogatni és kihozni belőlük, miközben mindennek alapja az erkölcsi tartás. Az újszülöttnél a legelső tanítás az ima, hogy az Istenhez forduljon a lelke, és akkor az összes erény magától adódik már, pl. hogy csak igazat mondjon, ne csaljon – ezt lehet történetekkel is aláfes-teni, illetve elősegíteni.

Vannak bizonyos *adományok*, amelyeket azonban csak bahá'í-októl fogadnak el, hogy ezzel is a teljes függetlenséget megőrizhessék. A legfontosabb az Igaz-ság Egyetemes Háza felé való adományozás, mert az tudja a legjobban, hogy mire van szüksége az egyes szervezeteknek. Még Bahá'u'lláh írta elő, hogy min-denkinnek kötelessége a tiszta profitjából 19%-ot az Igazság Egyetemes Házának juttatni, attól függően, hol mennyi hívó van egy adott közösségben. A bahá'í-ok 90%-a Indiában vagy Dél-Amerikában, Afrikában van, így ők ugyan nehezen élnek meg, de valamit kiszorítanak a Ház számára – noha az egyáltalán nem hajtja be a maga jussát. Ez szellemi kötelesség, ezt senki nem ellenőrizheti. Az összes törvény, viselkedési előírás, minden az ember saját felelőssége, lelkiismereti ügye Istennel. De ehhez ismerni kell a törvényeket, vagyis olvasni a szent

iratokat. Hogy aztán mennyire sikerül betölteni vagy követni a parancsolatokat, az mindenkinek a saját dolga. Senkinek sincs joga kritizálni vagy kontrollálni ezt, kizárólag olyan esetekben, amikor ez a hit híret rontja, pl. a nyilvánosság előtt, a sajtóban. Ilyenkor az Igazság Egyetemes Háza közbelép.

Nevelés – a világ körül

Érdekes hangsúlyoznunk, hogy a bahá'íok gyermekei nem lesznek automatikusan bahá'í vallásúak. Szüleik feladata beléjük plántálni Isten szeretetét és megismertetni velük a különböző vallásokat. Felnőtt korukban a fiatalok szabadon dönthetnek, melyik vallást választják.

A bahá'í iskolák egyre népszerűbbekké válnak. Az egymás iránti lojalitást és elfogadást nem egyszerűen hirdetik, hanem példát mutatva hatékonyan oktatják is. Napjainkban a bahá'íok legfontosabb küldetésüknek az erkölcsi és spirituális tanítást tekintik. Önkéntes tanárok, oktatók járják a világot és szervezik meg a bahá'í iskolákat, ahol a vallás történetével ismertetik meg a gyerekeket és fiatalokat.

Ahhoz, hogy minden ember ki tudja fejteni értékeit és hasznára váljon a világnak, oktatásban kell részesülnie, vallják a bahá'íok (is). Ez egyrészt olyan művészetben, tudományban és szakmában való jártasságot eredményez, amelyek hasznára válnak mindenkinek. Másrészt nem ér semmit a tudás, ha rossz célokra használják fel, ezért az oktatás fókuszában nem csupán száraz információk átadása, hanem az erényekre való nevelésnek kell állnia.

„Az erkölcsi és a jó magaviseletre nevelés sokkal fontosabb, mint a lexikális tudás. Egy rendszerető, kedves, jellemes, illedelmes gyermek – még ha tanulatlan is – többre becsülhető annál a társánál, aki durva, mosdatlan, rossz természetű, ám mégis egyre mélyebb ismereteket szerez minden tudomány és művészet terén. Ennek oka az, hogy a gyermek, ki magát jól viseli, tanulatlansága ellenére is mások hasznára válik, míg egy rossz természetű, helytelen magaviseletű kisdéd romlott és mások ártalmára van még akkor is, ha iskolázott. Ha azonban a gyermeket arra nevelik, hogy tanult és jó is legyen egyben, az eredmény világosság világosság hátán.” – olvashatjuk a bahá'í tanításokban.¹⁰

Oktatók, tanítók elsősorban a bahá'í felsőoktatási intézményekből kerülnek ki, amelyek a világ több országában is működnek. Hozzáink legközelebb Csehországban találhatunk hasonló intézményt.

A fejlett országokban kulturált környezetben, osztálytermekben, valamint nyári táborokban zajlik az oktatás, a fejletlen országokban az utcákon, kapualjakban vagy befogadó családoknál.

¹⁰ Bahá'u'llah a bahá'í hit alapelvei közül az Egyetemes Oktatásról szóló tanítása: http://www.bahai.hu/new/?page_id=39#8, letöltve: 2008.

10. sz. kép: Nyugat-Ausztrália – önkéntes tanárok oktatnak

(Forrás: <http://news.bahai.org/multimedia/slideshow.php?storyid=361>, letöltve: 2008)

A fenti képen (EH) perth-i (Nyugat-Ausztrália) bahái tanítást láthatunk. 2005-ben 6000 általános iskolás tanult ezekben az ausztráliai iskolákban. A gyerekek 90%-a nem bahái hitű szülők gyermeke.

Ausztráliában kidolgoztak egy „Békecsomagnak” nevezett programot, ennek keretein belül folyik az erkölcsi és spirituális oktatás. Tisztesség, becsületesség, türelem és együttérzés – ezek az alapértékek, a 11 legfőbb tanítás értelmében.

11. sz. kép: Békecsomag gyerekeknek szóló albummal

(Forrás: <http://news.bahai.org/multimedia/slideshow.php?storyid=361>, letöltve: 2008)

Hitük tiltja a fanatizmust és egyfajta *aurea mediocritas*-elvre int, valamint mérsékletre. Tulajdonképpen az erőszakmentes kommunikációt hirdeti és modern módon gondolkodik a konfliktusok kezeléséről.

A bahá'ók a tanítás mellett jótékony célú programokat is szerveznek. Ennek keretén belül valósult meg Pápua Új-Guineában egy egészségügyi központ létrehozása.

12. sz. kép: Iskola Pápua Új-Guineában (Daga, 1986)

(Forrás: <http://news.bahai.org/multimedia/slideshow.php?storyid=312>, letöltve: 2008)

Gambiában a bahá'íok tették lehetővé az ott élő keresztény, iszlám és bahá'í valóságú fiatalok számítástechnikai ismereteinek gazdagítását, ingyenes tanfolyamok szervezésével.

13. sz. kép: Gambia, a számítástechnika kurzus végzősei

(Forrás: <http://www.news.bahai.org/story/419>, letöltve: 2008)

Világszerte (pl. Panamában, Bolíviában, Indiában) számos kiterjedt projekt fut az oktatás, mezőgazdaság és egészségfejlesztés terén.

14. sz. kép: India (A Montessori Iskola 25 000 diákjával bekerült a Guinness Rekordok könyvébe, mint a világ legnagyobb iskolája.

A képen a komputerterem egy részlete látható.)

(Forrás: <http://www.news.bahai.org/story/146>, letöltve: 2008)

Éppen ökumenikus jellege – amely szerint nyitott számtalan lehetőségre – és lojalitása a világban előforduló különbségekhez, különbségekhez lehet az egyik legvonzóbb vonása a modern világunkban is követhető, rendkívül logikus bahá'í vallásnak, amely nem kívánja meg a vak hitet. „Buddha is nyilván isten akaratát közvetítette, akkor nem mondhat ellent önmagának, hanem az ellentmondások az emberi korlátoltságból adódtak minden korban. Az emberi fejlődésében a történelemből 6000 évet látunk és találgatjuk, hogy mi volt régebben, miközben a távolságok elszigetelték az embereket. Tehát egy Isten van, egy vallás, csak különböző nyelveken mondták ezt el Isten különböző küldöttei. Ihenformán egy emberiség van, de az emberiség is egy hosszú utat tett meg, akár csak egy gyermek. Bahá'u'llah azt mondta, hogy most, a 6000 év végén érte el az emberiség azt a stádiumot, hogy a felnőtt korba léphet, hogy megérett, ehhez viszont minden eszközt meg is teremtett, hogy az emberiség tudata, az Egységtudat létrejöbessen. És hol vagyunk? Az internet és a tévé korában, mindent látunk, ami az egész világon történik.” (R) Itt áll előttünk a technikai és gyakorlati lehetősége annak, hogy az emberiség felismerhesse, hogy egy kínai embernek ugyanazok a szükségletei, mint egy afrikainak. „Most a szellemi részét kell elérnünk, hogy ez a tudatos lét létrejöjjön, és ezért értjük meg ma, ezért van az az érzésünk, hogy logikus, hogy modern, mert a mai kornak adta Bahá' Effendi.” (R)

Hazai emlényomok¹¹

1852: A magyarországi újságok beszámolnak a bahái vallás és követőinek kegyetlen üldöztetéséről, majd Bahá'u'lláh száműzéséről.

1900 körül: Két orientalista, Goldziher Ignác és Vámbéry Ármin keleti látogatásaik nyomán írásaikban bemutatják a bahái hitet.

1906: Bethlen Aurélia grófnő kijelenti magát bahá'inak az Egyesült Államokban. Valószínűleg ő az első magyarországi származású hívő.

1912: Két hosszabb cikk jelenik meg Stark Lipót tollából a hitről.

1913. április 9–18.: Budapesten tartózkodik 'Abdu'l-Bahá, Stark Lipót meghívására. Budapesten a Ritz Szállóban lakott, ahol nem sokkal megérkezése után már fogadta a város polgárainak küldöttségét. A korabeli leírások szerint másnap reggel átsétált a Lánchídon Budára, „*magára vonva minden ember figyelmét*”. Délután török diákok egy csoportjával találkozott, este a régi Parlament épületében tartott beszédet. Budapesti tartózkodása alatt festette le Nádler Róbert, a Királyi Művészeti Akadémia professzora, ami azért különleges, mert 'Abdu'l-Bahá ezt életében mindössze kétszer engedte meg.

15. sz. kép: Az 'Abdu'l-Bahá látogatásának 80. évfordulóján ültetett fa előtt álló emléktábla a Nemzeti Múzeum parkjában

(Forrás: Szarka, 2008)

Előadásokat tart a Nemzeti Múzeumban és a Régi Képviselőházban, valamint találkozik a közelet képviselőivel, pl. gróf Apponyi Alberttel és Goldziher Ignác-

¹¹ Az időrendi összefoglalót a magyarországi közösség honlapjáról: <http://www.bahai.hu/ismertero/huncomm.html>.

cal. Vámbéry Ármin 'Abdu'l-Bahával való találkozása után levélben leírja egyetértését tanításaival, és felajánlja szolgálatait 'Abdu'l-Bahának. Látogatása talán Vámbéry Árminban hagyta a legmélyebb nyomot, aki nem sokkal később levelet küldött neki. „*Voltam zsidó, keresztény, mohamedán, Zoroaster követője. Ezekből a tapasztalatokból megtanultam, hogy a különböző vallásfelekezetek híveinek nincs jobb dolga, mint hogy egymást gyűlöljék és kiátkozzák: sőt, mi több, tudatára ébredtem, hogy mind e világok világi uralkodók kezében a zsarnokság és elnyomatás eszközeivé válnak, s ilyenképpen az emberiség rombolásának voltak okozói. Ha ezeket a kártékony eredményeket szemügyre vesszük, mindenkinek Nemes Személyiséged mellé kell állania és örömmel kell fogadnia az Egyetemes Vallás jelentős megalapítását*” – írja az orientalista, akit az első magyar bahá'í hívőnek tekinthetünk. 'Abdu'l-Bahá kifejezi reményét, hogy „*Budapest lesz en egyike középpontja Kelet és Nyugat egyesülésének*” és „*ebből a helyből fog szétáradni a világosság más helyek felé.*”

1926-tól: Külföldi utazó tanítók előadásokat tartanak Budapesten, melynek következtében 1933-ban létrejön az első budapesti bahá'í közösség.

1950: Hatósági nyomásra megszűnik a II. világháború alatt meghurcolt közösség.

1960–: Egyetlen magyar bahá'í él Magyarországon (Szász Eta), aki Ausztriában lett bahá'í.

1980–: Külföldi bahá'íok letelepedése.

1987–: Az enyhülő helyzet miatt a közösség újrászerveződik és terjed.

1990: A budapesti Helyi Szellemi Tanácsot (újra)választják. Ez évben a magyarországi közösség mintegy 70 tagot számlált.

1992: Megválasztják az Országos Szellemi Tanácsot.

1993: Nemzetközi konferenciát tartanak 'Abdu'l-Bahá látogatásának 80. évfordulóján a Nemzeti Múzeumban.

2001: Megnyitják az Országos bahá'í Központot Budapesten a Ferencziek tere 3. alatt. és Debrecenben a Vásáry István utca 4. alatt.

2007: A Magyarországi bahá'í Közösség 1158 tagot számlál, bahá'íok az ország 84 helységében élnek.

A bahá'í hitről bővebben a Magyarországi Bahá'í Közösség hivatalos honlapja: www.bahai.hu és a világ bahá'í közösségének hivatalos nemzetközi honlapja: www.bahai.org nyújt.

„Általában ismerősök útján hallanak rólunk. Most éppen megfordulnak a dolgok. Például a Sziget fesztiválon [2007] volt egy sátrunk, ami hibetetlen élmény volt most. 2-3 évvel ezelőtt szintén voltunk ott és úgy tűnt, az nem az a hely, ahova passzolgunk. Időközben a fesztivál megváltozott, hiszen mindenféle vallás sátra helyet kapott és óriási érdeklődésre számíthattunk. Ennek mintegy direkt következménye, hogy minden pénteken itt a központban egy fiatal csoport világnézeti filmklubot csinál, amelyekről úgy gondolják, bármiféle témáról szólhatnak, amelyekhez kapcsolódhat aztán a filmnézést követően a bahá'í tanítások megtárgyalása, megvitatása a látott film kapcsán. Egyre több látogató jön el, főleg akik a Szigeten megadták az ímél címüket, és érdeklődnek a bahá'í-ok iránt. Ez

nagyon boldogító érzés, hiszen sokáig frusztráló volt, hogy egy évben egy-két barát, ismerős útján tulajdonképpen privát vonalon került be közénk valaki. Azzal, amit a filmekben mutatnak, nyilván nem mindennel értünk egyet, tehát pl. gondolok itt arra, hogy alig lehet filmet találni, amiben ne lenne szex jelenet, ezzel egyáltalán nem értünk egyet, de ez alkalmat ad erről is beszélni. Nagyon jónak tartom, hogy néhány fiatal ráébredt, hogy teljes lelkesedéssel kell tenni ennek vezetését, nem csak immel-ámmal. Mert mindig az a nagy problémája ezeknek a kisebb közösségeknek, hogy van egy 10-15 fős magja és mindent azok csinálnak, de idővel belefáradnak a munkába.” (R)

MESED(I)D el!

*Tekintsd úgy az embert,
mint egy felmérhetetlen értékű kincsekkel teli bányát.
Egyedül csakis a nevelés képes arra, hogy feltáruljanak a kincsei,
s hogy azok az emberiség javára váljanak.
/Bahá'u'lláh/*

A minikutatás elsődleges célja a Furugh Switzer által elindított MESED-projekt hatásának vizsgálata volt a fellelhető rendkívül gyér és hiányos irodalmi adatok alapján, amelyből kitűnik, hogy a program nem dokumentált (még) a nagyobb nyilvánosság előtt. Furugh Switzer kanadai asszony, a MESED-program megvalósítója szolgáltatta a legtöbb információt.

A MESED-program kiindulása és háttere

Magyarországon a legnagyobb bahá'í közösség Budapesten és környékén van. A vidéki városok közül Szegeden, Debrecenben, Főton és Jászberényben van nagyobb közösség, egy kisebb pedig Gödöllőn.

Hazánkban jelenleg a Mesélő Edesanyák (MESED) jelentős projektje képviseli a baha'iók szolgálatát a társadalom számára. 2003 óta szponzorálja a Magyarországi Bahá'í Közösség, amely a projekt céljára 2005-ben létrehozta az Egység a Különféleségben Alapítványt.

A program minden edesanyának szól, de főleg roma közösségekben próbálták ki – ennek egyik lehetséges fő oka éppen az, hogy a romák jelentős hányada bahá'í vallásúnak vallja magát. „Ez egy kivételes és okos dolog. Talán az a magyarázata, hogy a kb. 1100 hazai bahá'í közül legalább 900 roma. Ez sajnos fájdalmas pont, mert tulajdonképpen nem lehet azt mondani, hogy ők bahá'iók. Amikor tíz évvel ezelőtt kijelentette magát egy egész falu vagy több család, akkor hamar összejöttek százak. Az első években, amikor még alig volt tag, bizonyos számnak kellett lenni, hogy Tanácsok alakuljanak. Ilyenkor az is szokás, hogy

az egész Világközösség segít azszal, hogy például felszólítják a többieket. Úgyhogy Nyugat-Európából sok tánc- és énekes csoport jött, akik pár magyar kíséreléssel végigmentek az országon és látványos műsoraikkal könnyedén batottak a romákra. Roma negyedekbe is bementek, ami természetes, mert mindig a kisebbségeket kell előnyben részesíteniük az igazságosság érdekében. Így aztán a fellépő csoportok elvárásolták a romákat, akik tömegesen kijelentették magukat. Am a mai napig nagyon nehéz aktiválni őket, elég nagy a csend körülöttük. Imakörre se nagyon jönnek össze, ha nincs ott valaki, aki nem cigány és beszervezi őket, akkor nem működnek közre.” (R)

Másik oka viszont az a vallási nézet, hogy elsősorban a gyengéket, a kisebbséget kell fejleszteni egy társadalomban. A magyarországi bahá'í közösség a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok fejlesztése érdekében az személyi jövedelemadókból felajánlott 1% felhasználásával működteti a MESÉD-programot egyre több magyar településen. A MESÉD-projektet az ENSZ az UNESCO által 2001-ben meghirdetett „A béke és erőszakmentesség kultúrájának évtizede” hivatalosan bejegyzett partnerszervezetei sorába választotta, akárcsak egy másik kört 2002-ben – a Nemzetközi Bahá'í Közösség javaslatára.

1999-ben alakult meg Szombathelyen a Sokszínű Világ kör, amely változatos programjai révén „segíthet az érdeklődőknek, a résztvevőknek abban, hogy saját egyéniségüket, a világról alkotott elképzeléseiket a máság létezésének tudatában, elfogadásával, vagy akár csak tudomásul vételével fogalmazzák meg” (<http://www.bahai.hu/programok/sokszinu.html>). A Kör által szervezett előadások, kulturális rendezvények nyilvánosak és ingyenesek.

A MESÉD-program háttérében egy kanadai nevelő és férje önkéntes munkája áll. Blénesi Éva 2005 októberében készített egy interjút Furugh Switzer kanadai bahá'í vallású hölgygel, a MESÉD-program megvalósítójával és igazgatójával, aki már több mint 10 éve él és dolgozik Magyarországon, járva a különböző településeket és figyelve a programban résztvevők előbbre jutását a mindennapi életben. Kanadában interkulturális és nemzetközi nevelést tanult. Tíz évig élt Afrikában, majd visszament Kanadába, dolgozott Iránban, végül 14 évvel ezelőtt Magyarországra jött a férjével együtt, hogy önkéntesként segítsék a közösség munkáját. A MESÉD-program kidolgozásának előzménye a romák peremre szorulása, az oktatásban való ki- és lemaradásuk és az édesanyák nagyfokú írástudatlansága – és bizonyos értelemben érdektelenségük – volt. Switzer arra hivatkozik, hogy egyes kutatások szerint minél korábban tud a gyermek olvasni (tehát már az iskola megkezdése előtt), annál sikeresebb lesz később az életben. Sokkal értelmesebbek, tágabb látókörűek és szókincsben is fejlettebbek, amikor megkezdik az iskolai éveket. „Sok roma nő nincs birtokában az olvasás alapkészségének, és hiányzik az önbizalmuk a hangosan olvasáshoz.” – állítja Furugh Switzer az integráció és inklúzió híve. „Sokan közülük fiatalon lesznek édesanyákká, ez is növeli a szakadékot a könyvhasználat, a könyvből való tanulás és közöttük” (<http://www.romnet.hu/hirek/hir0608216.html>).

Belépés – avagy hogyan válhatunk hivatalosan is bahá'í-já

Különösebb szent rítus nem övezi a vallás föl vételét. Csupán egy kijelentő kártyát kell aláírni.

*„Elismerem, hogy korunk isteni Megnyilvánulása Bahá'u'lláh.
Tudomásul veszem az Általa közvetített isteni törvényeket,
alapelveket és igazgatási rendet.
Kérem felvételemet a bahá'í közösségbe!”*

Az idézetet olvasva láthatjuk, hogy mindaz, amit elismerünk, több könyv ismeretét is előfeltételezi. A belépéshez először valóban ajánlatos lenne ismerni Bahá'u'lláh írásait, de sokan előbb töltik ki ezt a nyilatkozatot, mintsem olvasnának vagy tudakozódnának a szent iratokból. Ha valaki úgy érzi, hogy el tudja fogadni az egyes „törvényeket”, nyugodtan aláírhatja. A legtöbb bahá'í azonban nem tud túl sokat a vallásról, mert keveset olvas.

„Hogy otthon leüljön valaki és egy könyvet végigolvasson, az elég ritkaság. A fiataloknak sincs erre több idejük. Tény, hogy senki nem írhatná alá, ha szó szerint vennénk, de ha megvan az igyekezet az egyénben, akkor aláírhatja.” (R) A tagok korosztálya inkább közép felé tendál, Pesten kb. 60-70-en vannak. Legidősebb tagjuk 60 év fölötti, és egyre több húszas, harmincas aktív taggal bővülnek.

„Előfordult már, hogy kiléptek a közösségből, például éppen ilyen okok miatt, mert ezt a problémát nem tudta megoldani, vagy az ivásról nem tudott leszokni.” (R)

A kilépés nem jár különösebb érzelmi, lelki vagy fizikai megtorlással, ha az egyén úgy dönt, hogy menni akar, akkor mehet. „A szankció olyan formában létezik, amikor ha például tudomást szerzünk róla, hogy házasság nélkül él együtt két ember egy cím alatt... Ezek elég kényes dolgok, ilyenbe csak akkor próbál a Tanács vagy a segítők beleszólni, ha nagyon egyértelművé válik, vagy a pár hivatkozik vele, vagy sokan hozzá járnak és ezt a példát látják, mint ifjú bahá'íok. Tehát millió dolgot kell meggondolni, az ember ugye senkit nem akar megbántani. Hogyha egy egész Testület úgy érzi, hogy rossz hatással van az eset a fiatal bahá'íokra, akkor először csak beszélnek velük, megpróbálják megtudni, hogy miért nem házasodnak össze. Ha hatástalan marad, akkor a legerősebb szankció, ami előfordulhat, az adminisztratív jog megvonása, ami tulajdonképpen a választás és a választhatóság joga. 21 éven fölül – ez a nagykorúság ideje – mindenkinek kötelessége választani és mindenki választható a Tanácsokba. A vallásától nem fosszunk (sic!) meg. Bahá'u'lláh megtiltott mindenféle erőszakot, a [hit] terjesztésben is, egyedül az emberi szó hivatott, hogy Isten szavát tovább adja, és hogy azzal adja hírül az eljövételt.” (R)

A követelményeknek megfelelni éppen olyan nehéz, mint jó kereszténynek lenni, nincs sok különbség.

Vallásuk egyik vonzó oldala, hogy azt nem vonatkoztatják el az élettől, a túlvilági üdvözülést ennek a világnak a jobbá tétele előzi meg, aminek érdekében nagyon

komoly gyakorlati lépéseket tesznek, például iskolákat alapítanak az írástudatlanok számának csökkentése érdekében, ahova bárkit felvesznek. Egyfajta ökumenizmus jellemzi, azaz a legcsekélyebb mértékben sem kirekesztő, szándéka szerint segít minden bajbajutott emberen. Nem erőszakkal térít és tartja meg híveit – egyik vallási parancsuk, hogy akiket nem érdekel a vallásuk, azt békében kell hagyni, nem szükséges téríteni, hiszen az emberiséget már nagykorúnak tekintik.

A nők „iskolája”

A nők oktatásának kiemelt szerepe jelenik meg ebben a programban. 'Abdu'l-Bahá úgy fogalmaz, hogy a kisgyermek értelme inkább anyjának, semmint apjának irányítása alatt nyiladozik, mivel az anya alakítja, pallérozza elsőként elméjét. „*Az édesanyák legelső oktatói az emberi nemnek: minden mai tökéletlenségüket közös jövőnk sínylemezén meg.*” Tehát elsősorban felnőtt oktatásról beszélhetünk, amikor a MESÉD-projektet említjük annak ellenére, hogy egy-egy összejövetelen a gyerekek is jelen lehetnek, sőt a Mikulás és karácsonyi ünnepségek főleg körülöttük forognak, és az összetartozás, a közösségi élmény megerősítését szorgalmazzák. Sajnos két-három éve semmi hír a világhálón, és a nagyobb pedagógia szaklapok sem számoltak be erről az egyedülálló kezdeményezésről, a jászberényi főiskoláról kikerült friss diplomás fiatal tanárok azonban már minden bizonnyal más szemlélettel is gazdagodtak az inkluzív nevelést illetően és tanári pályájukon viszik magukkal az elsajátított ismereteket.

2003–2005 között az anyák öt csoportja sikeresen elvégezte a projekt első részét. Nem csak hogy mindannyian élvezték a közös együttléteket, hanem az olvasási készségük is fejlődött – van, aki ott tanult meg olvasni(!), ráadásul az önbizalmuk is szárnyakat kapott. A mesék által elsajátítottak egy nyelvet, amelynek révén közelebb került egymáshoz anya és gyermek, az érzelmek megélése és kifejezése, a problémák megbeszélése pedig elmélyítette a kapcsolatukat is. Az anyák lelkesen várták a program folytatását, amelyre azonban sajnos nem került sor, a források elapadása miatt.

A projekt 14 tanfolyama sikerrel zárult Kerepesen, Bagon, Csobánkán, Erdőkertesén, Törökszentmiklóson, Sarkadon és Jászfákóhalmán – ez utóbbi helyen kiemelkedő a nem roma anyukák száma is egy-egy csoportban. Jelenleg 4 tanfolyam folyik (2007 novemberi adat). Elkezdődött a további csoportvezetők képzése, hogy a projekttel egyre több édesanyát lehessen elérni Magyarországon. Switzer férje pszichológus, és a rasszizmus szociálpszichológiai működését, jelenségét vizsgálja már hosszú évek óta. Többször is felmerült, hogy a tanulságaikat, a magyarországi romakisebbségnél elért eredményeket meg kellene ismertetni az egyetemek hallgatóival is, különösen a tanárképzéseken – ez még várat magára.

A MESÉD-projekt célja, hogy *szelíd eszközökkel* megtörje a társadalmi kirekesztettség és beidegződött kisebbségi érzés ördögi körét, kezdve a nőknél, akik

a változás mozgatórugói lehetnek. Pozitív társításokon keresztül *belső készségeikkel* ruházza fel az édesanyákat és jótékony hatást gyakorol az anyák könyvekhez való viszonyára, ami természetszerűleg átadódik a gyermekeknek is.

16. sz. kép: A MESÉD-projekt Magyarországon

(Forrás: http://www.bahai.hu/new/?page_id=87, letöltve: 2008)

Kutatások szerint azoknak a szerencsés gyerekeknek, akiknek olvastak, mielőtt megkezdték iskolai tanulmányaikat, 80%-kal nagyobb esélyük van arra, hogy befejezzék a középiskolát. Azoknál, akik nem tapasztalták meg ezt az örömet, hiányzik a rendszeresen felépített tudás alapjaihoz szükséges széleskörű szókincs és metaforikus ismeret. Az írástudatlanság meglehetősen elterjedt a fiatal cigány/roma anyák körében, akiknek nagy többsége már fiatalon kimaradt az iskolából és az ott töltött néhány esztendő alatt sem kapott sok bátorítást, illetve nem részesült sikerélményben. Ezért nem sajátíthatták el az olvasás alapvető készségét, és így a következő generációnak sem tudják átadni az olvasás és a tanulás szeretetét.

A projekt egyik fontos eleme, hogy olyan fórumot biztosít az anyáknak, ahol azok *biztonságban* érezhetik magukat és *nyugodtan* mernek beszélni érzéseikről, sérelmeikről és reményeikről. Egy-egy csoportban 5–10 anya vesz részt, a helyet többnyire a helyi Családsegítő Szolgálat biztosítja, 3 tutor segíti a közös munkát, akik közül lehetőség szerint egy roma. Bagon 2008 őszén zárult le egy projekt, amelyen végigvették a Franklin-sorozatot. Néhány anyának azonban olyan sokat adott ez a program, hogy folytatni kívánták, de már nem csak mesékkel dolgozva. Furugh ebben bagi csoportban 3–5 anyával Gary Chapman *Egymásra hangolva* című könyvét dolgozta fel – mondhatjuk, hogy a legtöbb csoportban valószínűleg ez lesz a „sláger”, ugyanis a közösségeknek jelenleg ez ad a legtöbb és leghasznosabb, ráadásul élvezetes útmutatást ahhoz, hogy hogyan tegyék kommunikációjukat s életüket jobbjá.

A szerző gyakorló lelkigondozó és családterapeuta, Amerika-szerte tart házassági szemináriumokat és folytat házassági tanácsadást. Második magyarul is olvasható könyve a kommunikáció-pszichológia eredményeire alapozva fontos felfedezést tesz: a szeretetközlés többféle csatornán át történhet, de mindenki csak azt az adást képes fogni, amelyre neveltetése, környezete és személyes hajlamai hatására ráhangolódott. Nem egyszerűen egy kommunikációs technikáról szól, hanem előzetesen nagyfokú önismeretet, helyzetfelismeréseket és őszinteséget kíván meg a befogadótól. Ezen könyvvvel való dolgozás még nem teljesen kiforrott tematika szerint halad. Olykor hiányoznak a visszacsatolások, a könyvből egymás után, egymás között felolvasott oldalak, fejezetek megbeszélése. A Franklin (lásd később) és más mesék értelmezése és „esettanulmányozásának” menete már letisztult képet mutat.

A bagi és domonyi csoport hátrányos helyzetű anyákból tevődik össze. Szociális körülményeik, családi életük nem teszi könnyűvé továbbtanulásukat, fejlődésüket. A legtöbb anyuka már 16 éves korában, az első férfival az életében jegyre lép és gyermeke(ke)t szül. Hetente esnek áldozatul férjük fizikai bántalmazásának. Felfogásuk szerint (amelyet csak „cigány politikaként” emlegetnek) a férfi az úr a háznál, az ő szava döntő, amellyel szembeszállni szó szerint veszélyes lehet az egészségre, a testi épségre. Az anyák leginkább családi problémákat visznek be egy-egy összejövetel során a csoportba, amely kevésbé szól a gyereknevelésről, sokkal inkább az emberi, családi kapcsolatokról, a női–férfi alá-fölérendeltségről. Nem egy olyan történetet hallhatnak a résztvevők nap mint nap, hogy egy anyát a férje terhesség alatt vert, többszörösen megerőszakolt, bezárt, megkéselt, miközben a gyerekek életével fenyegetőzött, ha az asszony bárkinek is elmondja, amit vele tett. A kisebb falvakban a férfiak drogokkal üzletelnek, s maguk is kábítószereket használnak, dolgozni alig járnak el. Az asszonyokat nem engedik munkát vállalni, sem művelődni, sem pedig továbbtanulni menni. A legtöbb anya a csoportokban (Bag, Domony és Gödöllő) elvált, csonka családban él, vagy otthonról otthonra jár a gyerekekkel, mert menekül a férje elől. Szüleikkel együtt laknak, esetleg testvérrrel és a gyerekekkel, szűkös helyeken, rossz anyagi körülmények között – férfiak (apák, férjek, férfi rokonok) nélkül. A felmenők közül leginkább a szülők korlátozzák őket, s rossz szemmel nézik, ha lányaik elmennek hazulról, akár a MESED alkalmával, akár csak a szomszédba. Olyankor ugyanis azzal vádolják az anyákat, hogy nem foglalkoznak eleget a gyerekeikkel, holott csakis mellettük lenne a helyük. Taníttatásukat, továbbtanulásukat igyekeznek megakadályozni, de legalábbis nem támogatni. Furugh azzal bíztatja őket, hogy ugorjanak ki, merjenek elmenni tanulni. Az anyáknak ehhez lenne akaratuk, kedvük, motivációjuk – jellemző módon leginkább dadusképzést, óvónőképzést tudnának maguknak elképzelni. Gödöllőn lehetőségük nyílna egy elnyert pályázatban részt venni.

A TÁMOP *Lépj egyet előre II.* nevű Foglalkoztatási és Szociális Hivataloknak 2007 augusztusában kiírt projektjének alapvető célja, hogy az alacsony iskolai végzettségű, illetve szakképzetlen felnőttek képzését elősegítse, akiket a hagyományos képzési programok nem, vagy csak nagyon korlátozottan érnek el,

részben a motiváció és ösztönzés hiánya, részben a sajátos képzési szükségletek miatt. A tagok ingyen vehetnek részt ezen, amely projekt 2 éves időtartamot vesz igénybe. Lehetőségük lenne alapfokú, a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő végzettséget szerezni. A kiemelt projekt további célja: (1) hogy a résztvevők a képzettségi, illetve az iskolai végzettségi szintjüknel magasabb szakmai tudásszintet érjenek el, (2) hogy bővítse az egész életen át tartó tanulás lehetőségeit, (3) hogy hozzájáruljon a gazdaság számára szükséges mennyiségű és a munkáltatók igényeihez jobban igazodó szakképzett munkaerő biztosításához, (4) hogy a képzés támogatásával segítse elő tartós munkaerő-piaci integrációjukat.

Speciális tananyagokat, tanulási körülményeket biztosítanának számukra, sőt, a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők a mindenkori minimálbér egy havi összegének megfelelő pénzbeli támogatásban részesülnek (az állásban lévők képzési támogatásban, míg az állás nélküliek megélhetési támogatás formájában) minden 150 óra teljesített képzési idő után; az utolsó időegységre jutó támogatás csak a képzés eredményes befejezése után kerülhet kifizetésre <http://www.nfu.hu/doc/431> tervezési felhívás). A lehetőség kihasználása – amelyről Furugh Switzer csak 2008 decemberében szerzett tudomást – az anyák összefogására és határozott döntésére vár.

Az összejövetelek során a befogadó (tea, sütemény mellett) és bátorító környezetben az anyák készség szintre fejlesztik az egyszerű, gyermekeknek szóló mesék olvasását. Először elmondják a résztvevők, mi történt velük legutóbb, és az adott alkalommal hogyan érzik magukat, majd az olvasás és reflektálás végén ismét átélik és átértékelik magukban, hogy hogyan érzik magukat, milyen változásokat észlelnek gondolkodásmódjukban, hozzáállásukban.

A projekt legelső fázisa az alapvető olvasási készségekre koncentrálna a *gyermekkönyvek* olvasásán keresztül, és a bennük található erkölcsi tanítások átadására. Az anyák minden héten összeülnek két-három órára, és színes-érdekes, morális tanulságokkal egyaránt szolgáló mesekönyvekkel dolgoznak. Kapnak egy új gyerekkönyvet, hazaviszik, és felolvasnak belőle minden este lefekvés előtt.

A hangulat leginkább egy bahá'í tanulókörre emlékeztet, amikor is 'Abdu'l-Bahá vagy fia, Bahá'u'llah írásából olvasnak fel a résztvevők egy tutor vezetésével és anélkül, hogy egymás véleményét elítélnék, megbeszélik, hogy ki-kik mit gondol az adott szöveg értelmezési kereteiről, az üzenetéről. A magyarországi bahá'í közösségekben a tanulás tulajdonképpen egyfajta tanácskozás, egymás kölcsönös gazdagítása szellemi témákról diskurálva.

A program jelentős előrelépést jelent a romák oktatásban való integrációját tekintve. Az anyák segítségére szolgál a mesekönyveken kívül *Az Alap Igazságok* sorozat néhány könyve is, amelyek révén alapszókincset és fogalmakat kapnak, biztosítva a szavak szilárd fogalmakká válását, hogy azok megegyezzenek a valósággal, valamint illeszkedjenek a gyerekek jelenlegi szemléletéhez. Nyilvánvaló, hogy ezek a könyvek nem szándékoznak alapos elmélyülést adni a témába, inkább egy gyengéd bevezetést a fogalmak világába, méghozzá a gyerek szemszögéből. A következőkben erről a sorozatról mutatunk be egy rövid útmutatót:

Útmutatás szülőknek¹²

Egy reggel, ütem a padlón a hálósobában, a három gyerekemmel játszottam. Előző éjszakán jöttünk haza egy bahá'í konferenciáról. Hirtelen a négy éves gyerekem azt mondta, hogy „*A konferencián, azt mondták, az ember egy. Az igaz – folytatta – és ha az ember egy, mikor lesz kettő?*”

Több szülő tapasztalta már ezt az édes kis humort, ami a kisgyerekei félreértéseiből ered. Ezek gazdagítják a családi kultúrát és kedves történetek lesznek belőlük, amelyet elmesélhetünk majd az unokáinknak. Van azonban szülőként egy csodás felelősségünk, hogy átadjuk gyermekeinknek az életről szóló alapigazságokat. Nagyon könnyű elolvasni egy történetet vagy adni egy rövid leckét a gyerekünknek, és azt hinni, hogy azért, mert mi értjük az üzenetet (pl. az ember egy), a gyerek is érti. Ahhoz, hogy az emberiség arra fejlődjön, hogy jobb civilizációt teremtsen, és ahhoz, hogy az egyén arra fejlődjön, hogy a lelki tulajdonságokat kifinomítsa, nem hagyhatjuk a véletlenre ezt a csodás felelősséget. Mint minden másfajta fejlődés, a szellemi fejlődés is olyan gondoskodást és figyelmet igényel, ami megegyezik minden emberi fejlődési fázis szükségleteivel, kapacitásaival, és szempontjaival.

A legtöbb szülő elég jól ismeri a gyerekeit ahhoz, hogy jól kihasználhassa a könyveket, de mindemellett, hogy senkinek se kelljen újra feltalálni a kereket, itt van néhány ötlet más szülőktől, melyeket hasznosnak találhatnak.

1. Cselekedjünk a gyermek útmutatása szerint! Engedjük, hogy a gyerek megállítson minket a kérdésével vagy hozzászólásaival! Ha hallgatunk a gyermekre, sokat tanulhatunk az értelmi képességeiről.

2. A kisebb gyermeknél az illusztrációk nélkülözhetetlen részei a tanulásnak. Használjuk a képeket arra, hogy az elméletet közelebb hozzák a gyermek saját tapasztalataihoz!

3. Amikor lehetséges, használjunk példát a gyermek mindennapi életéből, hogy a fogalom még felfoghatóbbá váljon számára!

4. Gyakran emlékeztessük a gyermeket, hogy ezek a fogalmak Bahá'u'l-láhtól valók!

5. Miután elolvastuk a könyvet a gyermeknek, kérjük meg, hogy meséljen a könyvről! Egy kisgyermek általában koncentrálni egy képre vagy egy részre, amely közel áll saját tapasztalataihoz. Ez egy hasznos eszköz arra, hogy meghatározzuk a gyerek megértését.

Könyvek e sorozatban: *Egyedül, Amikor meghalok, Egyetértek, Ami tisztességes, Amikor semmi nem megy jól, Amikor imádkozom, Tanítók Istentől, Az összes emberek, Isten az..., Miért a világban, Növekvést, Egy madár szárnyai. [...]*

¹² <http://www.erfan.cz/hu/view.php?cislokniyh=2007052308&rstext=all-phpRS-all>.

A gyerekek egyik legkedveltebb története a *Franklin*-sorozat. Egy amerikai televízióműsor hatására készült erkölcsi tanulságokkal járó meséről van szó, amelynek főhőse Franklin, a teknősbéka (kiadja a Lilliput és a Mercurius Könyvkiadó, írták: Paulette Bourgeois és Brenda Clark). A címek önmagukért beszélnek: *Franklin ígérete*, *Franklin és a bocsánatkérés*, *Franklin és a felelősség*, *Franklin és a barátság*, *Franklin és a megbocsátás*, *Franklin és a csapatjáték*, *Franklin és a kistesó* stb.

Tanulókörök

A tanulókör résztvevői megtanulják, hogyan tanítsanak értékeket a gyerekeknek, hogyan szervezhetnek közösségfejlesztő tevékenységeket, hogyan bátoríthatnak másokat szellemi igazságok önálló keresésére, hogyan fejezhetik ki véleményüket megfelelő módon, és hogyan tehetnek szolgálatot egy egységesebb és igazságosabb világért. Hazánkban több helységben folynak tanulókörök, amelyekben – hitétől függetlenül – bárki részt vehet. A tanulókör résztvevői gyakran új értelmet találnak életükben, jobb kapcsolatot teremtenek családjukkal és barátaikkal, és eredményesen átértékelik a szélesebb közösségnek tett hozzájárulásait.

A tanulókörök világszerte leggyakrabban az *Elmélkedés a lélek életén* című könyvet használják segédletül az egyéni és közösségi átalakulás elősegítésére. Ez a kolumbiai bahá'ók által kifejlesztett sorozat első programfüzete (kiskönyve). A Rui-iratok¹³ tipikusan kurzusra íródtak, külső érdeklődők számára nem hozzáférhetők, nem kaphatóak, azonban a tanulókörökben való részvétel révén megismerhetők. A tanítások, Bahá'u'llah mondásai a tutor magyarázatán, kérdésfeltevésén és a hallgatókkal való közös megbeszélésen nyugszik – csak így, ezzel együtt válik teljessé a tanítás átadásával való tanulás.

A Világközpontban kidolgoztak egy keretet és azt az útmutatást adták, hogy az első 6 programfüzetet kell egymás után végigvenni tutorokkal. A Képző Intézetek először kiképezték a tutorokat – a tananyagban az is szerepel, hogy hogyan kell tanítani az írásokat pedagógiailag. Minden országban van ennek egy felelőse. Ahogyan többen elvégezték, több Tanulókör indulhatott el. A végcél az, hogy nem bahá'í-okat tudjanak nagyobb számban bevonni. Ha 6 ember elvégezte, akkor mind a 6 hívjon meg másik 6-ot, azzal a reménnyel, hogy ha nem bahá'í-ok és az első két könyv kurzusát végigcsinálják, akkor már tulajdonkép-

¹³ A Rui könyvek (perzsa női név, létezik egy Rui Intézet Kolumbiában) által már évtizedekkel ezelőtt elkezdtek a falusi közösségek tanítását, számos gyakorlati dologgal egyetemben, pl. földművelést. Ami a hit tananyagát illeti, azt egy nagyszámú hallgatóságnak ezzel az anyaggal sikerült a legjobban megismertetni, így ott szereztek az évtizedes tapasztalatot. Amikor az első fordítások Európában megjelentek (7 könyv van és 15-ön dolgoznak éppen), akkor még kételkedve fogadták az idősebb bahá'í-ok, és kifogásolták, hogy azok túl primitíven megírt vagy megmagyarázott összefoglalók. Azóta egyre többen elismerték már, hogy nagyszámú érdeklődőt ezzel a módszerrel lehet a legjobban megérinteni.

pen bahá'í-okká is válnak. Így működne ideális esetben egy tanulókör – ám nem olyan egyszerű minden héten összejönni.

A harmadik könyv a gyereknevelésről szól (példamutató történetek, dalok bemutatásán keresztül), a negyedik a történelemről, az ötödik a serdülőkre vonatkozik, a hatodik könyv az isteni tanításról szól. Ezek csak a tanulókörön belül olvashatók és sajátíthatók el, mivel az idézett szövegek többnyire megválaszolatlan kérdésekkel vannak tele. A válaszokat a tutorok adják meg, illetve a tanulókör tagjai. A tutor fő szerepe nem a „helyes” válaszok megmondásában van, hanem a tanulási folyamat és a megfelelő dinamika elősegítésében. Nagyobb tapasztalata révén ösztönzi a résztvevőket, hogy mindenki a saját szintjéhez képest fejlődjön. A könyvre építve színesíti a programot változatos művészeti és játékos elemekkel. A könyv sok idézetet tartalmaz a bahá'í szent iratokból, ami magas fokú szellemiséget és inspirációt ad a folyamathoz. Az egyes írások mondanivalója sehol nincs tananyagszerűen lefektetve, azok minden hívőhöz egyénileg szólnak. *„A tanulóköri foglalkozásokon felmerülő kérdések mindenki által egyéni nézőpontból is megválaszolhatóak, ezért a válaszadás során nem alakult ki vita a helyes választ illetően. A hozzászólások megballgatása után gyakran nem is került megfogalmazásra egyetlen helyes megoldásként elfogadható válasz sem.”*¹⁴ Mindenki beleviheti a maga gondolatát az egyes szövegrészek kommentjeibe, de senkinek, még egy bahá'í-nak sincs joga mások számára előírni vagy megkövetelni, hogy az ő felfogását egy bizonyos írásról osszák. Vagy magától létrejön az egyetértés, vagy csak idővel. A fontos az, hogy ne interpretáljuk a szent iratokat – ez csupán 'Abdu'l Bahá és Shogi Effendi kiváltsága volt. Bahá'u'lláh egy végtendelet formájában ruházta fel ezzel a tisztséggel és jogokkal 'Abdu'l Bahát, hogy hozzá fordulhatnak, ő pedig Shogi Effendit ruházta fel ugyanezzel. *„Az Igazság Egyetemes Háza sem interpretálhatja a dolgokat, hanem amikor kérdések merülnek fel, akkor Haifában megvan az archívum útján a lehetőségük egy tudományos osztály segítségével (perzsa és arab nyelvtudással) az írásokban utánanézni a válaszoknak. Az Igazság Egyetemes Háza bízza meg ezeket az embereket, hogy fordítsák le a válaszokat, ezért is olyan fontosak a levelei, mert mindenfelére útmutatást ad, amikbe kapaszkodhatunk, mivel más nincsen.”*¹⁵ (R)

A résztvevő esettanulmány további része az *Interjúrészle*ben olvasható.

¹⁴ Nikitscher Péter: *Esettanulmány a budapesti bahá'í közösség életéről*. In.: Kisebbség és kultúra, 267. o. http://www.mtaki.hu/docs/kisebbsseg_es_kultura/nikitscher_peter_bp_bahai_kozossege.pdf.

¹⁵ A *Bahá'í Words* egy évente kiadott kötet a világban a bahá'í-jal kapcsolatosan megjelent írásokból, esszékből, illetve az Igazság Egyetemes Háza által írt jelentések, események, konferenciák, bahá'íok által írt esszék és összefoglalók gyűjteménye. Ezt minden Bahá'í Központ megkapja. Az évkönyv Writings and messages fejezetében jelentük be, ha Bahá'u'lláhtól vagy fiától egy újabb írást fordítottak le, esetleg le is közlik azt. Megtálálhatók benne az Igazság Egyetemes Házának levelei, amelyek az egész közösséghez kimennek. Minden hívőnek joga van tovább kérdezni, ha nem elégszik meg azzal a felelettel, amit a helyi vagy országos tanács ad, vagy tényleg olyan témát pendít meg, amire nem született még válasz, talán mert az nem világos az írásokból. Ez esetben írhat az Igazság Egyetemes Házának, ahol komolyan veszik és válaszolnak rá.

Programok gyerekeknek

Képzett gyermektanítók térítésmentesen tartanak foglalkozásokat a közösség tagjainak gyermekei és a nem bahá'í érdeklődő szülők gyermekei részére egyaránt, elsősorban a különböző vallások alapjaira és az erkölcsi tanításokra hívva fel figyelmüket. Különböző *gyermekfoglalkozásokra* egyébként is van lehetőség, amikor a szülők magukhoz vagy akár a központba meghívják a barátok család-jait, és például közösen, játékosan megismertetik a gyerekekkel az imádkozást.

A gyerekosztályok tulajdonképpen olyanok, mint régen a vasárnapi iskolák voltak. A közösségen belül nem egy iskola épületében gyűlnek össze, hanem a saját otthonokban. *„Ilyen alkalmakra is vannak különböző könyvek, magyarul nem sok van, mindig kínlódunk a fordítással is. Sokan a saját szakállukra elkezdtek gyerekeknek való könyveket lefordítani, így a Rúi könyvek egy részét. Az egésznek az a pedagógia célja, hogy lelki, erkölcsi nevelést nyújtsonak a gyerekeknek, elősegítsék az erények fejlődését. Mindezt játékos módon zajlik.*

A Közösségi Összejövetelekre sokszor gyerekekkel együtt jönnek el a tagok, s ilyenkor nem nagyon lehet egy tananyagot végigkövetni, mert az anyukák felállnak, kimennek a folyosóra játszani a gyerekekkel, mindig jön más gyerek is, szóval ezt nem lehet szervezett tanulásra használni, ez csak játék. Volt egy dél-amerikai tagunk, aki egy évig zenetanárként bahá'í dalokat tanított a gyerekeknek, gitározott. A dalok megzenésítése azonban még gyerekcipőben jár, különösen magyar nyelven, ahhoz, hogy ez kikristályosodjon, még hosszú időre van szükség.” (R)

A magyarországi bahá'íok nyári táborokat szerveznek a gyerekeknek. Kb. 100 résztvevő szokott összejönni augusztus elején. A vendégek szabadon látogathatják a tábor, a programokon a részvétel ingyenes. Reggel előadásokat hallhatnak a vendégek a bahá'í hit tanításairól, gyakorlatáról. Délután szabad program, illetve műhelymunkák, művészeti foglalkozások vannak. Este szórakoztató programok (daltanulás, vetélkedők). A gyermekek és a kamaszok számára külön foglalkozásokat tartanak a szervezett programok idejére.

Ezen kívül lehetőség van szertartásmentes, de bensőséges hangulatú *ábitátalálkozókon* is részt venni a hívők otthonában vagy a közösségi központokban. Ezeken az alkalmakon előfordulhat, hogy a bahá'í imák mellett más vallások imaszövegeit is felhasználja a közösség Isten dicséretére, mely az egységre vonatkozó bahá'í elvek gyakorlásának kifejeződése. *„Ez egy egyszerű alkalom arra, hogy bizonyos szövegek alapján beszélgessünk és ismertessük a hitet. Van, akinek hosszabb időre van szüksége, jobban megvizsgálja, sokat olvas és akkor dönti el. Van, aki fellelkesedik, mert valahol jól érezte magát egy-két ilyen meghíváskor, s azt gondolja, csodálatosak ezek a baba'íok, mert mindig mosolyognak. Aztán kijelenti magáról, hogy baba'í, azonban majd szorgalma lankad, ha már nem direkt foglalkoznak vele annyit, hanem inkább már követel-nének tőle, hogy ő is tegyen valamit.” (R)*

A budapesti központban 2007-ben két lelkes fiatal összefogott és elindította a *Világnézet Filmklubot*. Péntekenként este fél héttől tizenöt-húsz magyar, német, angol, indiai, perzsa, zömében huszon-harmincéves összegyűlik és szórakozta-

tó, de egyben művészi és mindenképpen elgondolkodtató filmeket néznek meg közösen. A végét közös beszélgetés, eszmecsere követi a film üzenete és a bahá'í vallás közötti összefüggések feltárása kapcsán, a különböző nézőpontok és vélemények teljes tiszteletben tartásával¹⁶. A beszélgetések témájául választott filmek nem feltétlenül tükrözik a bahá'íok nézeteit erkölcsileg, művészetileg vagy bármely más módon, ezért is kiváló lehetőségek ezen alkalmak a vallás közelebbi megismerésére.

Az eszmecsere angolul és magyarul zajlik, a bemutatók elején és végén igényes diavetítéssel (pps), a szent iratokból összeállított idézetgyűjteménnyel készülnek az előadók, amelyek valamilyen formában (leginkább tartalmilag) illeszkednek az adott film által körbejárt problémakörhöz. A vetítések ingyenesek, a légkör rendkívül nyitott és elfogadó. A moderátorok nemcsak a magas szintű technikai előadásról gondoskodnak, hanem forró teáról is. Ezek az alkalmak bárki előtt nyitottak, akik érdeklődnek a bahá'í vallás iránt

Interjúrészlet egy bahá'í-jal

„Hogyan alakult a te személyes történeted a bahá'í vallásban?”

Németországban éltem és dolgoztam, ott kicsit nagyobb a közösség, de ennek dacára vagy 15 évig nem tudtam róla. Aztán valamikor felfedeztem egy könyv útján. Én inkább az a típus vagyok, aki utánaolvas a dolgoknak, csak utána fordultam a közösséghez. Ez azért is jó volt, mert elég sokszor előfordul, hogy éppen az emberekben csalódunk a legnagyobbat, mi sem vagyunk szentek, és teljesen attól függ, hogy éppen hogyan tevődik össze egy-egy csoport. Legalábbis számolni kell azzal, hogy mindenki különböző, széthúzások lehetnek, mindenféle negatív dolog felveti a fejét, mert a körülöttünk levő világ hatása alatt élünk, tehát ez egy napi küszködés. Jó volt, hogy egy idősebb nő valamikor az elején azt mondta nekem a közösségben, hogy olvassál, olvassál, olvassál, és soha ne az emberek után íteld meg ezt a hitet, mert az nem a Bahá'u'llah, hanem azok mi vagyunk, emberek. Nekem ez tökéletesen jó útmutatás volt.

Körülbelül egy évig olvastam a legfontosabbakat, aztán meggyőződtem az igazságértékéről. Bahá'u'llah írásaiból még a fordítások útján is áradt a hihetetlen tudás és tekintély; minden mondatán érződik, hogy nem ebből a világból szól. Erről a világról szól, de valahol egész máshol. Ha valakiről elhiszem, hogy ennek az emberiségnek utat mutathat, kivezető utat mutathat, akkor az Bahá'u'llah. Engem mindig is érdekelt minden vallás, nem tudtam elfogadni, hogy különbözőt akarnak, ez az a Kolumbusz tojása, ami aztán Bahá'u'llahnál világos lett, azóta azon a véleményen vagyok, hogy főleg bahá irodalmat kell olvasnom. Sok min-

¹⁶ Például *Az élet szép* című olasz film kapcsán a háborúk, az antiszemitizmus, a faji előítéletek, az erkölcsi élet és a világbéke, *A bálnalovas* új-zélandi film kapcsán a hit, a női egyenjogúság és a hagyományörzés szerepe került a beszélgetők látóterébe.

denről van fogalmam a történelemből is, de mindet át kell értékelni Bahá'u'llah szempontjából. De legalább van mit átértékelni. Viszont újabb tanulmányoknak, hogy a Koránt végigolvassam, már semmi értelmét nem látom. Érdekes, hogy mennyire egyértelmű volt számomra, hogy Bahá'u'llah valódi, igaz próféta.

Hogyan kerültél ismét szülőföldre?

Ennek semmi köze a bahá'í valláshoz. Titkárnő voltam 30 éven keresztül, ez kenyérkeresés volt és 20 évig neveltem a lányomat, ő megszakította velem a kapcsolatot. Ő is felvette a bahá'í hitet, de mindig is nagyon passzív volt, ez a történet abszolút privát, semmi köze az egészhez.

Világos volt, ha nincs egy saját lakásod, akkor a nyugdíjadból nem tudsz ott megélni, ha lakbért kell fizetni. Elég egyedül mentem ki, férjhez mentem, katasztrófa volt, három év múlva elváltam, amikor a gyerekem született, húsz évig neveltem és mindent ráköltöttem, ahelyett, hogy egy lakásra spóroltam volna. Amikor felnőtt, és ott is hagyott, illetve nem akart tudni rólam, akkor úgy éreztem, már nincsen dolgom, tehát nincs szükség rám egyik oldalon, másik oldalon pedig Németországban nem voltak rokonaim. Ezer dolog összejött, akkor mindegy volt, hogy csak akkor jövök haza, ha nyugdíjam van, vagy még előtte. Anyámmal nem volt túl jó a kapcsolatom soha, de valahogy az volt az érzésem, hogy neki van egy lakása, amihez tulajdonképp nekem is jogom van és azt gondoltam, kibírjuk egymást. Itt a rendelkezésemre álló pénzből az utóbbi tíz évben jobban ki tudtam jönni, mint Németországban. És most értem el azt a stádiumot, hogy először az életemben tényleg a saját négy falam között vagyok, vettem egy lakást.

Az öcsém és a családja bigott reformátusok. Inkább kényelemből. Komplikált dolgokkal nem foglalkoznak, meg rossz lelkiismeretük lenne az egész rokonságuk, ismeretségük előtt, hogy ez a többé-kevésbé vallásos akadémiái réteg, akikkel összejönnek, és akik próbálnak keresztényi módon élni, részben felületes, eltunyult és megengednek maguknak sok mindent. De a bahá'í hit nem fér bele a világmépükbe. Mindig egyedül hadakozom mindenki ellen a környezetemben *(nevet)*.

Ez a hit erőt ad, mint minden hit. Istenben sose kételkedtem, de az egyházakkal semmi kapcsolatot nem akartam, de ugye akkor nagyon nehéz, mert csak ha saját magad alakítasz egy hitet, az nem annyira hiteles; a lelkiismereted nyilván mondja, hogy mi a helyes, de az inkább csak egy életfelfogás, jellem vagy akármi, de nem olyan hit, ami eligazít. Ilyen szempontból föltétlenül sokat ad, részben talán leveszi rólad a felelősséget, mert megmondja, hogy mit kell tenned. A felelősséged az, hogy csináljad, és ha nem tudod, az a te bajod. De afelől nem lehet kétséged, hogy mit kéne csinálni.

Amikor meggyőződtem róla, hogy Magyarországon kell élnem, akkor felkerestem a stuttgarti bahá'í-okat. Minden ünnepre mehetnek nem bahá'íok, kivéve egy napot, a 19-ét, akkor is csak azért, mert a közösség ügyeiről van szó. Az ünnep egy áhítattal kezdődik, majd a közösségben a Tanács beszámol, a barátok kérdeznak, a harmadik rész a társasági rész, akkor valamilyen vendéglátás mindig van, ez az ismerkedés, beszélgetés ideje. Évente vannak választások, a tanács-

tagokat is csak akkor tudod megválasztani, ha valamennyit ismersz belőlük; természetesen a választás titkos, nincsen semmiféle kampány. Úgyis megerőltető lenne, ez inkább egy feladat, egy szolgálat, ami nem feltétlenül nagy dicsőség, hanem sok munka. De akkor működik jól egy közösség, ha megfelelő képességek találnak utat a megfelelő helyre. És ez a választások feladata. Minél jobban ismerik egymást, annál jobban tudnak dolgozni.

Amikor Magyarországra költöztem, 1990 körül lettem bahá'í, akkor volt itt a változás kora. 1992-ben alakult meg itt az Országos Tanács, úgyhogy rögtön kapcsolatba is kerültem az itteniekkel, egy ügynevezett német »úttörő« nővel. Ez [úttörő] azt jelenti, hogy egy olyan országba teszi át valaki az élete középpontját, kizárólag a hit terjesztése miatt, ahol az kevésbé terjedt el addig.¹⁷ Jóval a szocialista tömb összeomlása előtt az Igazság Egyetemes Háza felhívta a bahá'iokat, hogy menjenek a keleti tömb országaiba, próbáljanak valahogy ott megélni, állást keresni, hogy helyben legyenek. Addigra már a szálainkat is próbálják fonni, mire majd a változások jönnek. Romániába többen mentek, vagy ügyesebben csinálták, mindenestre ott több ezer bahá'í van. Oroszországba is sokan mentek. Itt egy német nő telepedett le kb. 25 évvel ezelőtt, most óvodát vezet. Adyligeten lakik, nem tudott egy szót se magyarul, itt tanult meg. Nála gyűltek össze az érdeklődők, a barátok. Lassan bahá'í-ok lettek. Én meg kintről figyeltem őket, évente hazalátogattam, összejöttem velük, figyelemmel kísértem a fejlődésüket. 1997-ben jöttem haza, akkor már volt egy budapesti közösség is, amelyben rögtön részt vettem, s azóta is itt tevékenykedek.

Szerinted mitől vagytok mások számára annyira vonzóak?

Például optimizmusunk a jövő elképzelését illetően, vagyis az emberi haladásba vetett hit miatt – még ha ennek megannyi keserven, illetve rengeteg munkán keresztül kell is bekövetkeznie.

Mert ha Bahá'u'llah eljött, akkor nem azért jött el, hogy utána az egész emberség elpusztuljon. Ilyen csak akkor jön, hogy ha Isten akarata, hogy megmentse ezt a rohadt világot, és ő tudja úgy fordítani a dolgokat, akármilyen reménytelennek tűnik, hogy a végén az jöjjön ki, amit ő eltervezett, és ezen mi nem tudunk semmit se változtatni. Egyrészt egy hihetetlen bizalmat és megnyugvást ad a jövőre nézve, hogy lehet, hogy egy-két generáció itt kínlódik és megfullad, de ez nem jelenti sem a világ, sem a Föld végét, nem fog a Nap a Földbe rohanni és nem fog egy tűzhányó mindent elborítani, szóval annyira jóvátehetetlenül nem fog a Föld tönkremenni. Viszont az emberek meg fognak változni és végre valóban egy olyan társadalmat fognak felépíteni, ahol a béke uralkodik és a béke az alapja annak, hogy egy olyan szellemi tevékenységre legyenek képesek, amiről álmodni nem tudtunk, mert el vagyunk foglalva az egymás kalapálásával.

¹⁷ 1956 őszén a bahá'í-ok elhagyták az országot. A hit váratlanul tért vissza tíz évvel később Magyarországra. Egy eszperantista, Szász Eta a bécsi eszperantó világtalálkozón fut össze néhány hívővel, majd bahá'í könyvekkel tér onnan haza. Majdnem két évtizedig ő az egyetlen magyar bahá'í. A 80-as évek közepén jön aztán Budapestre két német hívő, majd egyre többen tűnnek fel az országban. Falusy Zsigmond: *Kis bahá'í a nagy Duna mentén*. <http://www.nsz.prim.hu/cikk/139418/>.

Ha a mindennapi gondok és a veszekedések leülnek, hogy ha működik a társadalom, ha megvan az anyagi alapja, ha a megélhetésre elég 2-3 órát dolgozni, ha igazságosan osztjuk el a pénzt és van időnk olyasmivel foglalkozni, ami örömet okoz, az ember képességei valóban kiteljesednek. Meg van ígérve a Bibliában is az ezeréves béke ideje, de ez egy régi várakozása az emberiségnek. Minden mitológiába benne van, hogy egyszer eljön az Aranykor, amikor tényleg békében élünk végre egymással. Pontosan ennek az alapjait veti meg Bahá'u'llah. Hogy hogyan éljük túl, azt nem tudjuk, a bahá'íok is részei lehetnek egy-egy katasztrófának. Bahá'u'llah pontosan megmondja, hogy olyan szerződést kell kötni, ahol minden faj képviselve van, nemcsak nemzet, állam, hanem csoportok, népességek, mindenki egyformán, és ezeknek a vezetőknek meg kell egyezniük abban, hogy nem háborúznak egymással. Hogy ezt be is tartsák – úgy nem működik a világtársadalom, hogy ha az egyik arcodat megütik, tartsd oda a másikat is –, a szankció az, hogy ha valamelyik nép kardot emel egy másik nép ellen, akkor az összes többi semmisítse meg azt. Tehát az emberségnek magából kell kisajtolni, hogy erre a pontra eljusson, és a vezetők aláírják ezt a szerződést, mert akkor kezdődhet az építés.

A közös nyelv is egy fontos kérdés. Bahá'u'llah azt javasolta, hogy alkossanak vagy egy meglévő nyelvet, vagy egy újat, és azt az iskolában a helyi nyelv mellett tanítsák, ekkor nem kell fordítgatni, mindenki mindenkit megért és otthon érzi magát a Föld bármely pontján, nem kell fákat sem kivágni a papírokért. Hogy ez az angol lesz-e, nem tudom. Ha tényleg egységesül a világ, kénytelen egy egységes nyelvet használni.” (R)

Persze fel lehet vetni, hogy mindez nem csupán utópia-e? Ugyanakkor miért ne volna lehetséges, hogy az emberiség erkölcsileg – különböző szempontok szerint – magasabb szinten áll, mint mondjuk a bibliai időkben? A baha'íok kitartása talán éppen ebben a rendíthetetlen hitben rejlik

Jelzések a neveléstudomány számára

Mivel jelenleg maga a bahá'í vallás a magyar lakosság igen kis hányadát, mintegy 0,01%-át képezi, társadalmi befolyása, illetve a MESED-program oktatásba, tanártovábbképzésekbe való „betörése” érthető módon nehézségekbe ütközik az ismeretlenség miatt. Nincs még elegendő írásos dokumentáció a kezünkben – ezért is nevezhetjük „rejtett” vagy „rejtőzködő” kísérletnek –, hogy ennek fejlesztő hatásáról határozott és egzakt véleményt alkossanak a pedagógusok. Azonban mindenképpen figyelemre méltó Furugh Switzer itthoni tevékenysége, akárcsak a vallás világkörűli missziós és non-profit nevelési befolyása.

A MESEDnek, noha egy adott vallási kör követőitől ered, nem célja a vallás terjesztése és oktatása, hanem csupán annak alaptételeinek szellemében kíván tevékenykedni és segítséget nyújtani. Azon kívül, hogy a bahá'í közösség szpon-

zorálja a könyveket és amire még szükségük lehet, az összejöveteleken nem esik szó sem a hitről, sem a vallásról, mert a társadalmi–oktatási projekt mindenki számára nyitott. Nem az a céljuk, hogy a hithez bárkit is kössenek.

A projekt az anyagi nehézségek ellenére nem szűnt meg, az anyák továbbra is heti rendszerességgel jönnek össze országszerte, hogy együtt meséljenek, és egyre eredményesebb kommunikációs technikákat sajátítsanak el.

A program számos kérdést felvet a kutatóban:

– Milyen mértékben vették be a Jászberényi Főiskolán a program során kifejlesztett módszertani elemeket? Hogyan és hol alkalmazzák ezeket a már végzett hallgatók?

– A kísérlet vezetői nyomon követték-e a résztvevők életútját és integrációját az alapfokú, netán középfokú oktatásba?

– Hogyan változott a gyerekek és az őket tanító pedagógusok (állami iskolában) viszonya?

A személyes interjúk, tapasztalatok és az anyák elmondása szerint az olvasási és a szövegértési készségek terén pozitív változások és nagy előrelépések történtek, gyerekeknél–szülőknél egyaránt.

A hazai integrálódást jelentősen megkönnyítené és elősegítené, ha mind több pedagógia fórumon teret kapnának a *MESED*-programhoz hasonló kezdeményezések, működjenek ezek akár sikerrel akár kudarccal, mindenképpen tanulsággal szolgálnának és ösztönző példát jelentenének, hozzájárulva a pedagógusok lelki, szellemi és szakmai fejlődéséhez.

Összefoglaló táblázat

Alapító(k)	Mírza Husayn Ali (Bahá'u'lláh) (1863) és fia 'Abdu'l-Baha
Hitelvek	<ul style="list-style-type: none"> • az igazság önálló keresése • az előítéletek eltörlése • az emberiség egysége • a vallások egysége • a vallás és a tudomány összhangja • a nők kiemelkedő szerepe • a szülők tisztelete és a család egysége • az egyetemes oktatás • a munkavégzés fontossága • az ember szellemi képességeinek megvalósítása • a világcivilizáció kibontakozása
Kulcsfogalmak	<p>11 fő tanítás <i>Akkói fogoly</i> Bábik Béke Csomag (Ausztrália) egyetlen Isten – több Hírnök erkölcsi nevelés harmóniában élni MESÉD-program Szellemi Tanácsok templomok (7) világbéke világföderáció</p>
Családra vonatkozó felfogás	család: az ezen belüli egységgel kezdődik az emberiség egysége is. A szülők iránti tisztelet, kedvesség és figyelem alapvető, akárcsak a családtagok jogainak biztosítása.
Pedagógiai elvek	erkölcsi és spirituális gyermeknevelés nagy fokú lojalitással; tisztesség, becsületesség, türelem és együttérzés; az emberiség egységének felismerése, az előítéletek eltörlése („Béke Csomag”); egyetemes oktatás világszerte önkéntes pedagógusokkal.
Önálló iskolák	a fejlett országokban kulturált környezetben, osztálytermekben, valamint nyári táborokban zajlik az oktatás; a fejletlen országokban az utcákon, kapualjakban, vagy baha 'í hitű befogadó családoknál.
Iskolai konfliktusok forrása	-
Hitiratok	Bah'u'llah, 'Abdu'l-Bahá és Shoghi Effendi írásai

Irodalom

- BÁTHORY Zoltán (2002): *Változó értékek, változó feladatok. A PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája*. Új Pedagógiai Szemle.
- FALUSY Zsigmond: *Kis bahái a nagy Duna mentén*. Népszabadság, 2003. december 17. <http://www.nsz.prim.hu/cikk/139418/>
- NIKITSCHER Péter: *Esettanulmány a budapesti bahái közösség életéről*. http://www.mtaki.hu/docs/kisebbsseg_es_kultura/nikitscher_peter_bp_bahai_kozosseg.pdf
- SMITH, Peter (1988): *Rövid bevezetés a BAHÁ'Í VALLÁS történetébe és tanításaiba*. Az Ausztriai Bahá'íok Országos Szellemi Tanácsa, Bécs.
- <http://bci.org/boise/>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Bah%C3%A1'í%27%C3%AD_statistics
- <http://nol.hu/cikk/139418/> <http://nol.hu/cikk/139418/>
- <http://reference.bahai.org/en/>
- <http://youth.bahai.cz/youth/summer/>
- <http://wilmteinstitut.org/>
- <http://www.bahai.hu>
- http://www.bahai.hu/new/?page_id=399 A sokszínű vallás c. műsor, m1, 2007. 04. 08. 6:21 min, a *Meséd projektről beszél Farkasné Kátai Tünde, Furugh Switser és Galambos Istvánné*
- <http://www.bahai.org/>
- <http://www.bahai bookstore.com/>
- http://www.bahai-biblio.org/biblio-video.htm#video_Film (film) <http://www.bahaiyouth.com/>
- <http://www.bahaiworldnews.org/>
- <http://www.bahaipeacechair.org/>
- <http://www.bahai-devotions.org/>
- <http://www.bic-un.bahai.org/>
- <http://comobahai.org/united.htm>
- <http://www.erfan.cz/hu/view.php?cisloknihy=2005102702>
- <http://www.haifa.com/about>
- <http://www.news.bahai.org/story/146>
- <http://www.news.bahai.org/story/419>
- <http://www.nfu.hu/doc/431>
- <http://www.nur.edu>
- <http://www.onecountry.org/>
- http://www.onecountry.org/e182/e18201as_Roma_Mothers_Project.htm
- <http://www.romnet.hu/hirek/hir0608216.html> – Romák tanítása
- Az analfabetizmus ellen
- <http://www.talaljuk-ki.hu/index.php/article/articleview/343/1/67/> (angol nyelvű) – *Storytelling Mothers: An Interview with Furugh Switser*

http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_visu_projet.asp?Proj=00185
<http://www.wilmetteinstitute.us.bahai.org/>
<http://www.swindon-bahais.org/Tranquillity%20Contents/Tranquillity.htm>
<http://www.hoyne.co.uk/bahailessonplans/> <http://temple.cl.bahai.org/flash/temple62en.html> (film), letöltve: 2008 júliusában.

Továbbá forrásként szolgált FOGARASI Erzsébet dolgozata.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A TANULÁSI FOLYAMAT ÉS A SZCIENTOLÓGIA EGYHÁZ

Vallási reneszánsz vagy eszköz a boldoguláshoz?

A 20. század második felében induló és a 21. század elejére kibontakozó *vallási reneszánsz*, a transzcendentális iránti megnövekedett társadalmi igény egyfajta *válaszreakció*. Lugosi Győző szerint¹ háttérében vélhetően egyfajta kilátástalanság áll: a társadalmi egyenlőtlenségek növekvő mértéke, a tömeges egzisztencia-vesztés, a feleslegessé válás szindrómája, a korábbi stabilnak hitt intézményektől való megfosztás, a humanizmus hiánya, és a fennálló helyzet megváltoztatására irányuló társadalmi cselekvés feltételeinek hiánya. A racionális gondolkodás válságának vagyunk tanúi, és az újra-vallásosodás valószínűleg egyfajta *kompenzáció*, amely a teljesítmény- és profitorientált társadalomban annak a szellemi vákuumnak a betöltésére irányul, ami az ember ösztönös, emocionális, misztikus iránti igényéből fakad.

A kapitalista társadalom posztmodern embere olyan vallást keres, amelyhez nem csupán csatlakozhat és alárendelődhet, hanem amely mindennapi problémáinak megoldásában segíti, amelyet „használni” tud. Tulajdonképpen maga válogatja ki, rakja ki a felkínált teológiák gazdag piaci kínálatából a neki megfelelőt, sőt akár saját „*vallási koktélt*” is keverhet magának.² Ezen – viszonylag új keletű – teológiák egyike a szcientológia, mely nagyon sok vitát kavart az utóbbi évtizedekben. Megítélése rendszerint igen sarkos: az egyik oldalon leginkább a kritikátlan és feltétel nélküli elfogadásra, a másik oldalon pedig a teljes elutasításra és megbélyegzésre korlátozódik. Ezen előzmények után a kérdéskör kutatása érdekes kalandnak ígérkezik, amely mindvégig igyekszik a végleteket elkerülve tárgyilagos maradni.

A kutatás elsősorban pedagógiai–andragógiai és szociológiai irányultságú, azaz a Szcientológia Egyház által alkalmazott gyermek- és felnőttoktatási módszerek, ezek az egyénre és a társadalomra gyakorolt közvetlen és közvetett hatásainak, következményeinek feltárására, összehasonlítására és elemzésére válik. Nem célja az egyház és az általa kifejtett tevékenység bírálata, helyette jelzéseket szeretne megfogalmazni a neveléstudomány számára.

A vizsgálódás során a következő kérdésekre keresünk választ: (1) Milyen előzményei lehetnek a szcientológia egyházhoz való csatlakozásnak? (2) Mit ígér, és

¹ Lugosi, 1997:2.

² Lugosi, 1997:7.

mit kér cserébe a szervezet? (3) Valójában mire számíthat az egyén? (4) Melyek a közösség jellemzői? (5) Mik azok a tipikusnak mondható magatartási minták, amelyek az egyház híveit jellemzik? (6) Hogyan alakul a szűkebb és tágabb környezetükkel való kapcsolatuk? (7) Miben sajátos a szciantológia által alkalmazott oktatási módszertan és milyen képzéseket kínál az egyház? (8) Végül: milyen rövid- és hosszú távú eredményeket érhetnek el a résztvevők?

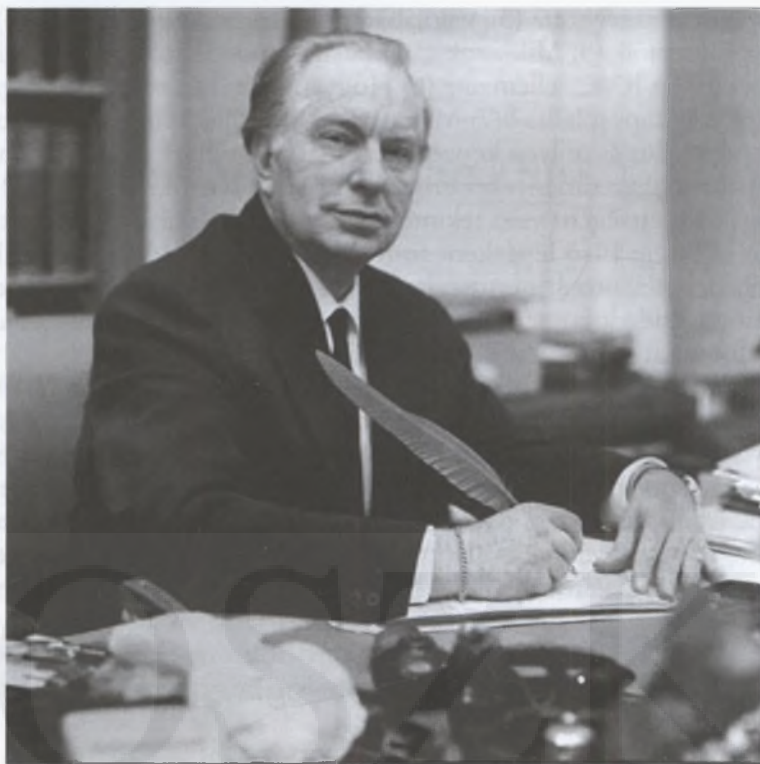
A téma összetettségére való tekintettel többféle kutatási módszer kombinációjára van szükség: Első lépésként fontos (1) a szciantológia egyház hivatalos publikációinak áttekintése, hermeneutikai elemzése, majd (2) a szervezet által használt propagandadokumentumok szövegének tartalomelemzése és az illusztrációk ikonográfiai vizsgálata, illetve (3) az egyház és szolgáltatásaival kapcsolatos marketingtevékenység elemzése. Ahhoz, hogy alaposan körüljárhassuk a témát, rendkívül értékes és tanulságos információkkal szolgál (4) az eseteleírások tanulmányozása: a szervezet jelenleg is aktív hívei, a kilépők, illetve a hozzátartozók saját történetei, és (5) a témáról készült egyetemi dolgozatok, az interneten megjelent írások: érintettek, kívülállók, bírálók által írt munkák áttekintése. Mindezek együttes figyelembevétele biztosíthatja a kutatás objektív szemléletét és reális eredmények elérését.

Hubbard és a szciantológia egyház

Az új vallási mozgalmak a következő módon definiálhatóak: az emberi és anyagi erőforrásokat vallási természetű új eszmék és érzékenységek terjesztésének céljából mobilizáló erőfeszítések.³ Tehát szándékoltak, kollektívek és történetileg különlegesek. Az új vallási mozgalmak körébe tartozó szervezetek tulajdonképpen vallási közösségek. Méghozzá olyanok, amelyeket egy tételesen rögzített, esetenként igen szigorú vallási tanhoz való kapcsolódás, elköteleződés hoz létre. A többség nem beleszületik, hanem felnőtt fejjel tudatosan választ egy tant, és egyben tagjává válik egy valóságos közösségnek, vagy éppen alapít egyet, ahogyan ez Hubbard és a Szciantológia Egyház esetében történt.

Lafayette Ronald Hubbard, az alapító neve elválaszthatatlanul összefonódik a *Szciantológia Egyházzal* és az általa kifejlesztett pszichotechnikával, a *Dianetikával*, de ugyanúgy hozzá köthető a szervezet által használt és terjesztett tanulási-tanítási módszertan is, a *Tanulási Technológia*, melyeket részletesebben a későbbiekben tanulmányozunk. Ám mindenekelőtt lássuk, ki is volt és milyen szerepet játszott az új vallási mozgalomban ez az ember?

³ Lugosi Ágnes – Lugosi Győző, 1998.

1. sz. kép: **L. Ron Hubbard (1911–1986)**

(Forrás: http://www.appliedscholastics.org/teaching_article.php, letöltve: 2008)

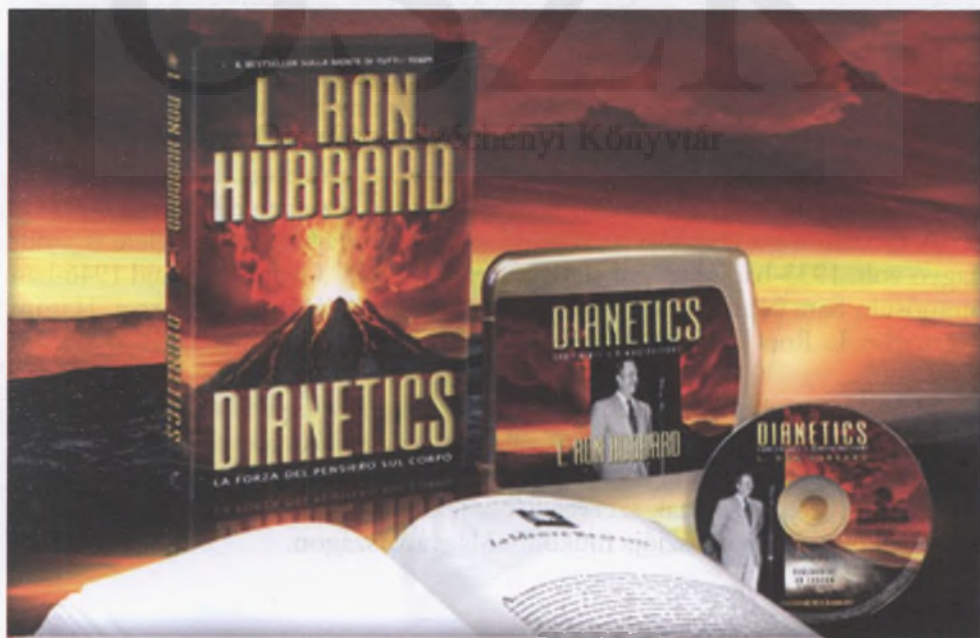
A különböző forrásokból származó életrajzi adatok egymással csaknem teljesen korrelálnak, némi (talán nagyon is jelentős) részlettől eltekintve. Tildenben (USA, Nevada állam) született 1911-ben, apja a haditengerészet matróza volt, vele együtt ő maga is bejárta Kelet-Ázsiát. Megismerkedett a kínai és indiai szerzetesrendekkel és az emberiség rendeltetését kutatta Polinéziában a bennszülöttek vallásának tanulmányozása során. Itt szerzett ismereteit későbbi munkásságában hasznosította, hiszen tanaiban fellelhetők például a buddhizmus eszméi is. Hazatérve a Washingtoni Egyetemen folytatott tanulmányokat magfizika–matematika szakon, később sci-fi regények írásába fogott. Hivatásos regényírói pályafutása 1933-tól datálható. Termékeny író: hat év alatt 138 regényt, novellát és kisregényt írt.

A II. világháború idején az USA haditengerészeténél teljesített szolgálatot és fiának visszaemlékezései szerint⁴ több bevetés után egy alkalommal súlyos fejsérülést szenvedett, oly mértékben, hogy átmenetileg megbénult és megvakult.

⁴ Veér, 1999:74–75.

Agyműtete és pszichiátriai kezelése után (ezen a ponton az életrajzi adatok között eltérések vannak, követői a fenti részleteket elhallgatják), alkalmazni kezdte korábban részben már kidolgozott, saját különleges, általa tudományosnak tartott módszerét, a Dianetikát, melynek segítségével két év alatt teljesen felépült. A Dianetika a görög „dia” – keresztül és „nous” – lélek szavakból ered, jelentése pedig „amit a lélek a testtel tesz”. Hubbard azt állítja, hogy módszerének segítségével legyőzhetőek a nem kívánatos érzelmek és érzések, irracionális félelmek és pszichoszomatikus betegségek.

Ezt az eljárást 1950-ben könyv formájában is a nyilvánosság elé tárta *Dianetika a mentális egészség modern tudománya* címmel. A könyv célja részletes leírást adni az elme működéséről, annak anatómiai struktúrájától függetlenül. Tárgyalása szerint az elmének két része van: az inger–reakció mechanizmuson alapuló „reaktív elme” és az „analitikus elme”. A reaktív elme azonosságokban „gondolkodik”, azaz egyértékű logikája van. Ezt a szervezet vészhelyzetekben használja, ekkor az illető tudatossági szintje lecsökken. Az analitikus elme ezzel szemben különbségekben gondolkodik. Az elme működésének leírásán kívül a könyv tartalmaz egy módszert is, amellyel alkotója szerint módunk nyílik rá, hogy a reaktív elme hatását a gondolkodásunkra, érzelmeinkre korlátozzuk, illetve megszüntessük, ezáltal növelve az analitikus elme működésének tisztaságát.

2. sz. kép: Dianetika, a szellemi egészség modern tudománya
c. könyv borítója

(Forrás: http://budapest.goldenageofknowledge.net/materials/dmsmb_oak.html?locale=hu_HU,
letöltve: 2008)

A kiadvány nagy sikernek örvendett, és a következő években Amerika-szerte sorra alakultak az ún. dianetika-csoportok. Azonban az orvostársadalom tudománytalannak ítélte az intézményt és elérte, hogy megvonják működési engedélyét. Válaszlépésként 1953-ban saját egyházat alapított *Szcientológia Egyház* néven. A szcientológia szó a latin „scio” (tudás) és a görög „logosz” (valaminek a tanulmányozása) szavak összetétele, azaz a „tudás tanulmányozását” jelenti. Hubbardot az a kérdés foglalkoztatta, hogy „ki használja” az elmét. Végül arra a következtetésre jutott, hogy az ember személyisége egy öntudattal rendelkező tudatossági egység, ami szellemi létező. Tevékenységének fő területe ezután átkerült a vallás területére, mivel az embert és az életet szerinte csak a vallás tárgyalja szellemi megközelítéssel. Ebben az értelemben a dianetikát a szcientológia előfutárának tekinthetjük.

Ezt követően települt át Angliába, ahol a *Saint Hill Manort*, egy sussexi kastélyt szerzett meg, melyet a mozgalom/egyház központjává tett meg. Később azután innen is kiutasították, mire Hubbard egy hat jachtból álló flottát szervezett, a *Sea Org*-ot, amely részben a szervezet irányítóbázisává, részben alapító műhelyévé vált (itt készültek a különböző dokumentumok, itt élt és alkotott az alapító is). Ezen a helyen adtak először „magasabb szintű szolgáltatásokat” a mozgalom azon híveinek, akiknek a képzettsége a legmagasabb szintet érte el.

A Szcientológia Egyház 1977-től válságba került, és ettől kezdve Hubbard is valamivel visszavonultabban élt. Egyes források szerint Amerikában pert indítottak az egyház legfőbb vezetői ellen irodai kémkedés és dokumentumok jogtalan eltulajdonlása miatt, de Hubbard ellen nem találtak bizonyítékokat. A '80-as években a közszerepléstől szinte teljesen visszavonult, sikeres tudományos-kalandregényeket írt. A hívek körében 1982-ben szakadáshoz vezettek a véleménykülönbségek, azután később az egyház újra fokozatosan erősödni kezdett, annak ellenére, hogy Hubbard 1986-ban szívroham következtében elhunyt.

A szcientológia alapítója nem mindennapi személyiség, magánélete is rendhagyó volt. 1933-ban feleségül vette Margaret „Polly” Grubb-ot, majd 1946-ban újranősült, Sara Northrup-ot vette el, korábbi házasságát is fenntartva. Három gyermeke: L. Ron Jr., Katherine May és Alexis Valerie munkásságában aktívan részt vett.

Magyarországon a szcientológia először *Dianetika Egyesület* néven indult útjára 1989-ben, majd 1991 nyarán megalapították a vallásfelekezetet *Magyarországi Szcientológia Egyház* néven, mely szervesen beépül a Nemzetközi Szcientológia Egyház testvéregyházainak szervezetébe. Jelenleg egy fő szervezete (egyházközössége!) és számos missziója működik Magyarországon.

3. sz. kép: A Szciantológia Egyház épülete Budapesten

(Forrás: Szarka, 2008)

4. sz. kép: A Szciantológia Egyházon látható szimbólum

„S” mint Szciantológia, alsó háromszög: ARC (szeretet, valóság, kommunikáció), felső háromszög: KRC (tudás, felelősség, ellenőrzés) jelképek

(Forrás: <http://www.rtc.org/religion/pg005.html>, letöltve: 2008)

Elgondolkodtató, hogy mi lett volna, ha annak idején Hubbard szabadon működhetett volna az USA-ban és nem kerül kényszerpályára. Vajon hogyan alakul eszméinek sorsa? Előbb-utóbb a feledés homályába süllyed? Vagy esetleg Jose Silva agykontroll-módszeréhez hasonlóan, vallási köntöstől mentesen, világszeretettel ismert, esetleg támogatott lenne? Minden esetre az egyházalapításnak a tevékenység legalizálásán túl anyagi előnyei is voltak: például adómentes adománygyűjtés és egyéb üzleti tevékenység. Ez utóbbi nagyrészt az egyház által szervezett szolgáltatások és kiadványok értékesítésében öltött és ölt testet, melyekről a későbbiekben részletesen szó lesz.

E rövid történeti áttekintés után a továbbiakban a kutatás kérdéseire a választ az egyház sajátosságainak komplex vizsgálatán keresztül keressük.

Tudomány vagy vallás? A szcientológia egyház sajátosságai

Napjainkban az emberek azon igényei sérültek, sérülnek, amelyek korábban valamilyen történelmi vallási közösség híveiként a hétköznapi részeként kielégültek, így például: a valamiben (valakiben) való hit, az életről, elmúlásról szóló kérdésekre vonatkozó válaszok keresése és megértése, morális értékek és szabályok felállítása stb. Az új vallási mozgalmak ezen igények mentén dolgozták ki saját tanaikat, példaképeiket, a közösséghez tartozás feltételeit, a közösség szerkezetét (hierarchiáját), emberértelmezését, sajátos téziseiket az emberi létről, a fejlődés kérdéseiről.

Ezen új vallási közösségek sajátosságait vizsgálva, Lugosi⁵ a következő jellemzőket emeli ki:

- *A térítés* (a hívők toborzásának *offenzív-agresszív jellege* (leszólítással, lakásról-lakásra járással, esetleg célzottan más egyházak, vallási csoportosulások rendezvényeinek rendszeres látogatásával), illetve föltűnő (utcai és média-) *nyilvánosság* keresése (monstre istentiszteletek, nagygyűlések, „kulturális” demonstrációk stb. útján).
- *Kettős nyelvezet* megléte, vagyis más-más (rész)tan, diskurzus, érvkészlet alkalmazása a szektán kívüliek és a megtértek, sőt gyakorta a szektatagok között a beavatottak szűkebb rétege számára.
- *Csalhatatlannak* tekintett (dicsőített, sőt istenített) vezető, *guru* jelenléte.
- *Fundamentalizmus*: ideológiai zártság, kizárólagosság, a „mi” és „ők” szélsőséges dichotómiája, az egyedüli üdvözülés tana, illetve más hitek, a külső világ diabolizálása.
- *Totális(ba hajló) hierarchikus szervezet és a normaszegés fizikai vagy lelki szankcionálása.*

⁵ Lugosi, 1994:2–3.

- A *kilépés megnehezítése*: lelki, fizikai kényszer alkalmazásával vagy egzisztenciális függésbe hozás (a személyes vagyoni kötelező beszolgáltatása, a tag adósságba kényszerítése stb.) útján.
- Az *erőszakra való potenciális hajlam* (esetleg kifejezett militarista vonzalom).
- *Nő-, gyermek- és családelленesség*.
- *Extrém szexuális attitűd*: a teljes tiltástól a promiszkuitásig.
- *Hatalmi-politikai aspirációk*, elhivatottság, törekvés a politikai elitbe, az állami szférába való beépülésre.
- Széleskörű nemzetközi szervezettség, *multinacionális jelleg*.
- *Pénzközpontúság*, profitelvűség, avagy ennek ellenkezője: szélsőséges aszketizmus, *világellenesség*.

Véleménye szerint a fenti tényezők többségének bizonyos fokú jelenléte határozza meg, hogy az új vallási mozgalmakon belül szektáról van-e szó vagy sem. Jelen kutatás ebből a szempontból nem kívánja vizsgálni a Szciantológia Egyházat, ám e jellemzők a kutatás számára hasznosnak bizonyulhatnak: ezek mentén bemutatathatóak a vallási mozgalom sajátosságai.

(1) *A térítés offenzív-agresszív jellege, a nyilvánosság keresése* más vallási mozgalmakhoz képest a Szciantológia Egyház részéről tulajdonképpen nem igazán feltűnő. Főként az egyház központjaiban történik a tagtoborzás. Magyarországi központjuk inkább vállalati irodához, oktatóközpont-hoz hasonlít. A bejáratnál recepció fogadja az érkezőt, a folyosóról nyíló tantermekben az egyházalapító műveit tanulmányozzák a hívek. Külön irodájuk van a terjesztésért felelős munkatársaknak, illetve a minőségellenőröknek. A komplexumhoz házimozi is tartozik. Jellemzőek a külsőségek: esztétikus környezetben menedzsertípusú fiatalok fogadják az érdeklődőket felfokozott, lelkes hangulatban. Bárhová is téved a tekintet, mindenütt a propagandaanyagokat lát: Hubbard fényképei, könyvek, idézetek, ismeretterjesztő filmek.

Az elköteleződés lépcsőfokai az érdeklődéstől az élethosszig tartó tagságig általában a következő lépésekben történnek:

- Egy ún. Oxford-teszt kitöltésével kezdődik az új potenciális taggal való kapcsolat. Ez ingyenes szolgáltatás, ebből kiderülnek az emberek „gyenge pontjai”, melyekre a szciantológia – ígérete szerint – megoldást kínál. Ez a kétszáz kérdésből álló ún. intelligenciateszt személyes információkat is szolgáltat az egyénről, melyek a későbbiek során (az egyház érdekében) felhasználhatók (mellette és ellene).
- A dianetikai szeminárium elvégzéséért már fizetni kell, ennek fejében a dianetikai központ tagjává válik az illető.

- Ezután következik Hubbard standard technológiájával való megismerkedés, amely az auditálásból és a kiképzésből áll (ezekkel később részletesebben foglalkozunk).
- Ezzel párhuzamosan tisztítóprogramon való részvétel ajánlott (testmozgás, szauna, vitaminok bevitele a szervezetbe).
- A szcientológia által javasolt, egymásra épülő egyre költségesebb tanfolyamok elvégzésével az egyház tagja, úgymond, a szellemi tudatosság egyre növekvő szintjeire kerül, mígnem – az ígéret szerint – eléri a *clear*, „tisztá” állapotot, ahol múltja már nem befolyásolja kedvezőtlenül, azaz visszanyeri természetes egyéniségét és kreativitását.
- Még tovább haladva, a kitartó (és kellően stabil anyagi háttérű) szcientológus elérheti az ún. OT (*operathing thetan*, „működő thetán”) szintet is, ami, úgymond, a teljes szellemi felszabadulást jelenti „a halál és a születés végtelen körforgásából”. Az e szintre való eljutáshoz szükséges Hubbard-művek anyagát a Szcientológia Egyház csak „megfelelően felkészített” személyek előtt tárja fel.⁶

Jókuthy Zoltán szerint⁷ az egyház az MLM cégekhez hasonlóan működik. A tagtoborzás az ún. területi munkatársak feladata, akik az auditálási díjból, illetve az adományok összegéből járulékot kapnak. A területi auditorok fontos szerepet játszanak abban, hogy a nagyközönség kapcsolatba kerüljön a szcientológia vallással. Megismertetik az embereket a tannal és bátorítják őket, hogy folytassák az auditálást és a képzést az egyház keretében.

Szóróanyagaik színesek, általában propagandisztikus jellegű szöveget, fotókat tartalmaznak. Ezeken a hitelességet olyan referenciaszemélyekre való hivatkozással támasztják alá, mint Albert Einstein (akinek például a fényképét is feltüntetik). Egyes szóróanyagaikon pusztán csak a tudás megszerzésének módjáról szólnak explicit módon, míg másokon a szcientológia által elért világi sikereket népszerűsítik, nem az emberek, inkább az elismert siker szempontjából.

A nyilvánosság keresésére az évente kétszer szervezett kiállítások is megfelelő alkalmat teremtenek. A belépés ingyenes, ám már a terembe

⁶ Veér, 1999:74–75.

⁷ Idézet a *Demokrata c. újság* 2000. máj. 19. számának cikkéből: „A szcientológia úgy működik, mint a Multi Level Marketing (MLM) cégek: minél több embert szervezek be magam alá, annál kevesebbet kell dolgoznom, már csak az alattam lévők munkája után kapott százalékokból élek. Nem véletlen, hogy például az első Magyarországon is megjelenő MLM cégből, az Amwayből nagyon sokan átigazoltak a szcientológiai egyházba. Akik ott jó pozíciót értek, azoknak a jelentős többsége azóta szcientológus. Ezeket az embereket megfógták a nagy pénzek ígéretével és főképp azokkal az állandó, a gondolkodásmód átformálására alkalmas összejövetelekkel, ahol a sikerorientáltság kliséit, sablonszövegeit ismételtetik megállás nélkül.” Jókuthy Zoltán: A szcientológusok már a spájzban vannak.

való belépéskor egy kérdőíven megkezdődik a személyes adatok gyűjtése, ami a kilépéskor egy másik kérdőíven újra megtörténik. A kiállításon lelkes fiatalok, pozitív hangulat fogadja a látogatót, egy kísérő mindjárt mellé is szegődik, hogy végigkialauzolja. Itt ismeretterjesztő plakátokat, filmeket nézhet, és előadásokat hallgathat.

Az ismeretterjesztő filmek angol nyelvűek, magyar felirattal, azt sugallva, hogy azok nyelve a sikert, a megbízhatóságot, a hitelességet és a gazdagságot jelenti, felfokozva mindezt diadalittas zenével és állandóan mosolygó emberekkel, akik mesterkéltnél mégis a spontaneitás látszatát keltő (ál)párbeszédekben fejtik ki a jó előre megírt mondandójukat. A filmek azáltal a jellegzetes szociálpszichológiai módszerrel operálnak, hogy a nézőkben megpróbálják elhitetni, hogy bizonyos meggyőző információt kapott, amely természetesen nem elég, hisz ehhez csatlakoznia kell a szervezethez, vagyis a társutaseffektus-jelenséggel állunk szemben. Emellett a teleshop közvetlen marketing módszereit veszik át, vagyis kvázi valóságként mutatják be a „reklámozott terméket”, amelyet kvázi hiteles emberek – közöttük például a híres hollywoodi filmszínész, Tom Cruise (a Nemzetközi Alkalmazott Oktatás tanács elnöke) – kvázi hiteles, ám annál inkább hatásos tanúságtétele támaszt alá. A filmek inkább reklámfilmek, semmint valódi ismertető, mivel semmilyen konkrét információt nem közölnek a szciantológiáról, csupán annyit, hogy nélküle életünk nem lehet teljes.

Figyelemre méltóak a könyvek borítói. Nemcsak színesek, figyelemfelkeltők, hanem például a „Tanulás technológiája” címlapján az egyik könyvnek egy hosszú létra van támasztva, a könyvek fölött átvonuló felhők jelképezik a hatalmas és örök tudást. A következő oldalakon az egyház ajánlása vár az olvasóra a bevezető mondattal: *„Az élet jobbítása egy nyugtalan világban”* – nagyon is aktuális problémára ígér megoldást. Mindhárom bevezető (ti. ezt még kettő követi) többek között arról ír, hogy a legfontosabb dolog, ami miatt az emberek nem tudnak rendesen tanulni, az, hogy *soha senki nem tanította meg őket tanulni*. A következő rész arról szól, hogy ha valaki azt hiszi egy bizonyos dologról, hogy már mindent tud róla, akkor semmit sem lesz képes tanulni a tárgyról. A könyv hátsó borítóján egy Hubbard-idézet található: *„Ha ön nem tud semmit megtanulni, akkor nem lesz képes kitalálni, hogyan kell bármit is csinálni...”*

5. sz. kép: A Tanulás technológiája c. könyv borítója (Forrás: <http://www.oktatás.ws>, 2008)

- (2) A kettős nyelvezet megléte mind a szcientológia hivatalos kiadványaira, szakirodalmára, mind a hívek közötti (akár hétköznapi) beszédre is jellemző. Rengeteg idegen szót használnak, ezek jelentését részben saját értelmező szótár⁸ segítségével, részben a tanfolyamok révén tanítják meg a híveknek. Minél magasabb szintre jut el valaki az egyházi tanulmányokban, annál több „speciális” ismerettel és természetesen egyre újabb fogalmakkal, szavakkal gazdagodik. Ez utóbbiak jelentős része angol nyelvi eredetű, nem fordítják le őket, egyszerűen csak átveszik és használják azokat. Az egyház új fogalmakat, kifejezéseket is alkotott, ezért minden nagyobb kiadványuk végén definíciós lista található, amely a szcientológusok által leginkább használt „szakszavakat” tartalmazza (ilyen például az auditálás, a dinamika, az engram, a thetán). A hitéletben a papokat „tiszteknék” nevezik, akik „posztokat” töltenek be.

⁸ „Minden új szaktárgy megtanulásának egyik legnagyobb akadálya a nomenklatura, vagyis a szakterületet leíró kifejezések összessége. Ahhoz, hogy egy szakterület érthető és átadható legyen, pontos megjelölésekre van szükség, amelyeknek pontos jelentésük van. A szcientológia kifejezései és meghatározásai új életszemlélethez s az élet új megértéséhez nyitnak kaput. Kifejezéseinek megértése hozzájárul ahhoz, hogy életünket jobbra tegyük, s végigsegít minket az igazsághoz vezető úton, ami a szcientológia.” L. Ron Hubbard szavai A Dinetika és a Szcientológia Kiszótárának ajánlása.

- (3) *A csalbataatlannak tekintett gurut* itt elsősorban Hubbard jelenti, emellett utódai, az egyház felső vezetése, illetve a helyi szintű vezetők. Kijelentéseiket nemcsak nem illik megkérdőjelezni, hanem egy ilyen esetnek szigorú következményei is vannak (lásd 5. pont). A budapesti misszióban „szent hely” a Hubbard-szoba, amelyet úgy rendeztek be, mintha az alapító – akit filozófusként, szervezetszociológusként, sci-fi íróként, zenészerzőként és fotóművészként egyaránt tisztelnek hívei – éppen csak házon kívül lenne.
- (4) *Fundamentalizmus* vallási értelemben nem jellemző a Szcientológia Egyházra. Manuel Guerra professzor szerint⁹ sokak számára azért is lehet vonzó, mert egyrészt híveitől nem követeli meg, hogy elhagyják eredeti vallásukat, másrészt azonnal képes hatást elérni, harmadrészt pedig az emberektől távoli, rájuk hatással nem lévő istent vall, ezért nem teszi szükségessé a morális megtérést.

A dianetikai megalapozottságnak köszönhetően¹⁰ a szcientológia könnyen emészthető választ nyújt a legtöbb társadalmi és egyéni problémára: szerinte a bűnözés, az erkölcsi hanyatlás és a növekvő kábítószer-fogyasztás mind-mind a kikezeletlen *engramok* (mentális gyötrelmek) számlájára írandó, így hosszú távon leküzdhető problémák. Ezen kívül a szcientológia haszonelvű, pragmatikus elgondolás, amely azt vallja: ami nem válik az én személyes javamra, arra nincs is szükség. Ebben egy bizonyos kínai pragmatizmus hatása észlelhető, ami nem véletlen, hiszen Hubbard tanulmányozta ezt a tant.

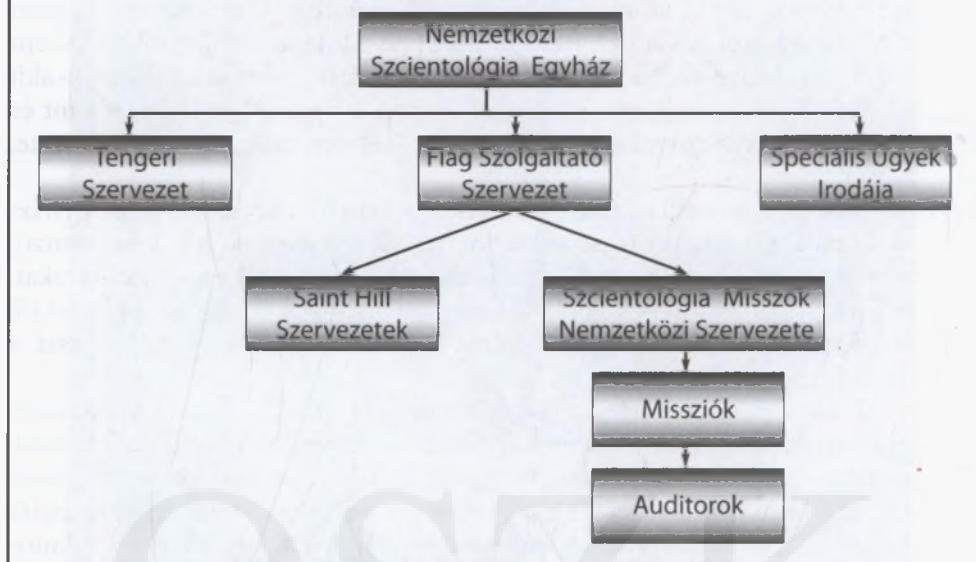
A szcientológiának közösségi szolgálatai és szertartásai is vannak, ilyen például a prédikáció (és az azt kiegészítő lelki gyakorlat), a lelkész-felszentelő, a névadó (itt nem beszélünk keresztlőről, mivel nem keresztény egyház), a házasságkötés, a temetés (ami inkább búcsúztató jellegű, mert hívei hisznek a reinkarnációban), ám ezek nem térnek el radikálisan a nyugati társadalom gyakorlatától. Hetente rendeznek Vasárnapi Szolgálatot, péntek esténként pedig a gyülekezetben találkoznak a hívők. Az egyház nem nevez meg személyes istent, klasszikus értelemben vett közös ima nincs, ugyanakkor ismerik az ima fogalmát, amely néma kommunikáció a létezés fő igazságaival és alapjaival.

- (5) *Totális(ba hajló) hierarchikus szervezet, a normaszegés szankcionálása* jellemző vonása a mozgalomnak. A Szcientológia Egyház igen bonyolult és strukturált hierarchikus rendszerben működik:

⁹ Gomez, 2004.

¹⁰ Az egyház a következőképpen határozza meg a dianetika és a szcientológia közötti különbséget: „Míg a dianetika olyan módszerek összességét jelöli, amelyek segítenek enyhíteni különféle bajokat – nemkívánatos fizikai érzeteket, kellemetlen érzelmeket, ésszerűtlen félelmeket, szorongásokat és lelki eredetű megbetegedéseket –, melyeket a lélek idéz elő a testben, addig a szcientológia egy praktikus utat kínál az önbizalom, az intelligencia és a tehetség növelésére.” A dianetika továbbá a szcientológia előfutára, amit viszont mind a mai napig a Szcientológia Egyház keretein belül művelnek.

Szerkezeti felépítés

6. sz. diagram: A Szcientológia Egyház szervezeti felépítése (Szarka, 2008)

- Legalsó szintjén a területi auditorok állnak, akik speciálisan képzett szcientológiai lelkészek, auditálást és bevezető szolgáltatásokat adnak. Működhetnek egyedül vagy egy nem hivatalos csoport tagjaiként.
- A hierarchia következő szintjét a missziók (adómentes, nonprofit szervezetek) alkotják, amelyeknek nincs teljes egyházközségi státusuk; terjesztési folyamatokat látnak el.
- A missziók felettes szerve, vallási irányítója a *Szcientológiai Missziók Nemzetközi Szervezete*, amit *V-ös osztályú egyházközségnek* is neveznek. Az első szinten álló egyházközségek kezdő és középhaladó dianetikai és szcientológiai képzést, valamint auditálást nyújtanak, beleértve a missziók által kínált vallási szolgáltatásokat is. Itt az auditorok V-ös osztályú szintig kaphatnak képzést. Csak egyházközségek jogosultak szcientológiai lelkész-képzésre. Az V-ös osztályú egyházközségek figyelemmel kísérik a helyi missziók, területi auditorok technikai szolgáltatásainak színvonalát.¹¹ Itt érdemes még megemlíteni, hogy néhány egyházközség a „Celebrity Centre” (Hírességek Központja) elnevezést viseli. Elsősorban művészeket, sportolókat és más területek közismert

¹¹ Magyarországi Scientology Egyház (1994): *A szcientológia vallás leírása* (a Nemzetközi Szcientológia Egyház Elnöki Hivatalának kiadványa, 1993-ból). Budapest, 5. o.

képviselőinek nyújtanak vallási szolgáltatásokat. Olyan színészekkel való „együttműködés”, mint pl. John Travolta (aki mellesleg a Nemzetközi Alkalmazott Oktatástan szószólója) vagy Chick Corea dzsessz-zenész kiváló reklámfogás is lehet egyben, a minél szélesebb tömeghez való eljutás, illetve több hívő „gyűjtése” érdekében.

- *Flag Szolgáltató Szervezet* (Flag Service Organization) Floridában található szellemi főhadiszállás. A világ minden tájáról érkező szcientológusok számára biztosítja a képzés legmagasabb szintjét, pl. az auditorokat a legmagasabb XII-es osztályig képzik akár hónapokig is.

7. sz. kép: A Flag Szolgáltató Szervezet épületének aulája,
Forth Harrison Hotel

(Forrás: <http://www.scientologytoday.org/stories/story/all-news,68e44c0bae0944f375fd3f0eed65b0f,-church-of-scientology-announces-grand-opening-of-fully-rebuilt-landmark-fort-harrison-religious-retreat.html>,
letöltve: 2008)

- Az egyházközösségeken belül központi szerepet játszanak a *Saint Hill szervezetek*, amelyek a dianetika és a szcientológia időrendbeli tanulmányozása keretében végeznek auditorképzést.
- A legfelső szint pedig a Los Angelesben székelő *Nemzetközi Szcientológia Egyház*, amely az egész szcientológia vallás anyaegyházának tekintendő és világméretben terjeszti, szervezi és vé-

delmezi a szcientológiai tanítást – ha kell, a legradikálisabb módszerekkel.

- Az egyháznak megvan a saját szerzetes rendje, melyet *Sea Organization*-nak, Tengeri Szervezetnek neveznek. Nemcsak férfi és női rendek találhatók, hanem párkapcsolatban élőket is felvesznek tagjaik sorába.
- Az egyház számos szakintézménye között ott találjuk a *Speciális Ügyek Irodáját* is, amelynek a szcientológia elleni támadások kivédése a feladata a hubbardi útmutatás szerint. Ezt – egyebek közt – a vallásalapító olyan körlevelei tartalmazzák, mint például egy 1972-es *Hogyan működtesünk feketepropagandát: bangulatkeltés és pletykahadjárat* című.

A szervezeten belül jellemző a tagok közötti állandó kapcsolattartás, a beosztott időrend és az ellenőrzés. Ez utóbbi sajátos erkölcsiséget takar: a precizitás zászlaja alatt megengedi a besúgást, illetve az idegenekkel szembeni védekezésre az ellentámadást javasolja. Emellett a tagok egymásról bosszúság- és bűnjelentést adhatnak.

(6) *A kilépés megnevezése* a fentiek természetes következménye, hiszen a szervezet elhagyása normaszegésnek számít. Eleve már az is nehezíti az egyházból való kilépést, hogy az állandó kapcsolattartás és programok miatt az életvezetés átalakul, ami egyrészt a szervezet részéről gyakorolt szoros felügyelettel, másrészt a családi és baráti kapcsolatok megszakadásával jár(hat).

(7) *Az erőszakra való potenciális hajlam* legfeljebb lelki síkon értelmezhető a Szcientológia Egyház esetében. A híveknek előbb-utóbb meg kell szakítaniuk a szervezeten kívüli családi és baráti kapcsolataikat, ha ezen személyeket nem sikerül megtéríteni. Az egyház hívei viszont nem élnek kábítószerekkel, ha korábban éltek is ilyenekkel, a tapasztalat azt mutatja, hogy felhagynak a fogyasztásukkal.

(8) *Nő-, gyermek és családelленesség* nem jellemzi a szervezetet, hacsak a család nem próbálja megakadályozni a tag egyházon belüli tevékenységét. Ebben az esetben az az álláspont, hogy meg kell szakítani a családdal való kapcsolatot, melyben az egyház vezetése is segít(het).

A szcientológia szerint a túlélés ún. *nyolc dinamikája* (életünk kiteljesedésének elérése) a következő: maga a személy, a családja, az emberiség, minden létforma (állat- és növényvilág), a fizikai univerzum, a szellemi univerzum és a végtelenség (örök lét). Ezek koncentrikus körök formájában képzelhetők el, és minél előbbre halad egy személy az ön- és a világmegismerésben, annál inkább birtokba veszi a magasabb szintű túlélési dinamikákat. A mi szempontunkból az lehet fontos, hogy a család is megjelenik ezekben a körökben. A családon belüli kommunikációt is

meghatározzák az auditálás módszerével: ez azt jelenti, hogy az egyén nem kap kész információkat, hanem önmagának kell rájőnnie a válaszokra. Ez a gyermeknevelésnél is így működik.

A szciantológia egyébként a gyerekeket felnőttként kezeli, mint kicsiny testben lakozó *thetánokat* (halhatatlan lelkeket), ennek megfelelően nem ismer gyerekkort. Már 8 éves koruktól kezdve folyamatosan kell auditálni, ám nemcsak rajtuk, hanem velük is végeztetnek auditálást. A szülőknek kevés idejük jut a gyerekekre az egyház általi rendkívüli igénybevétel miatt. A gyerekeknek is ugyanúgy pontosan meghatározott munkatervet kell teljesíteniük, mint a felnőtteknek.

- (9) *Extrém szexuális attitűd* szintén nem jellemző az egyház híveinél, ebben a kérdésben nincsenek szigorú előírások. A tapasztalat azt mutatja, hogy az egyház hívei monogám partnerkapcsolatban élnek. Nem követeli meg a házasságkötést és nem ellenez egyetlen fogamzásgátlási módszert sem. A szexuális életet magánügynek tarja a monogámia keretei között. Ellenzi az abortuszt, azt az élet elleni cselekedetnek tartja. Házassági és partnerkapcsolati problémák esetén külön van ún. házassági tanácsadás, illetve a párkapcsolatról is tartanak szemináriumot, szorosan összekötve ezzel az egyén kibontakozását a második túlélési dinamikával, a családdal.

A hívek számára létezik válás, az egyház elismeri azt, és lehetőséget ad arra, hogy egy hívő a lezárt kapcsolata után új partnerkapcsolatot létesítsen. Arról nincsen szó, hogy például a hűség vagy a megbocsátás milyen szerepet foglal el a Szciantológia Egyház értékrendjében. Ez persze nem feltétlenül azt jelenti, hogy nincs ilyen, csak azt, hogy közvetlenül kifelé nem kommunikálják.

- (10) *A hatalmi-politikai aspirációk* sok vitát okoztak, okoznak: a Szciantológia Egyház működése mindenekelőtt közéleti és politikai szerepvállalásai miatt kavart viharokat. A szciantológus érdekek érvényesítésének leghatásosabb módja a *közhatalmi szférába való infiltráció*, amelynek jeleit több európai országban is megfigyelték.¹² E módszerek reakciójaként az egyház ténykedését ma Európa számos államában nemzetbiztonsági kockázatként kezelik. Például 1996-ban Bajorországban a hatóságok a köztisztviselők alkalmazásának feltételül írták elő egy írásos nyilatkozat megtételét arról, hogy az állásra pályázó személy semminemű kapcsolatot nem tart fenn a Szciantológia Egyházzal vagy annak valamelyik szolgáltató

¹² Idézet a *Demokrata c. újság* 2000. máj. 19. számának cikkéből: „A XX. században, gyakorlatilag a második világháború befejezésével egyértelművé vált, hogy katonai eszközökkel a világ nem hódítható meg. Hubbard rájött, hogy sokkal nagyobb esély van erre egy gazdasági világhálózattal, egy oktatási világhálózattal és elsősorban olyan programokkal, amelyekkel az embereket mentális függőségben lehet tartani. Ez a fajta világhatalmi törekvés valósul meg a Szciantológiai Egyházban.”, Jókuthy Zoltán: A szciantológusok már a spájzban vannak.

részlegével, valamint megvonták az állami támogatást minden olyan kulturális rendezvénytől, amely mögött, akár közvetve is, szcientológusok állnak.¹³

Magyarországon a Nemzetbiztonsági Hivatal foglalkozik az ún. „vallási szélsőségekkel”. A német szakemberek vallási jellegű csoportok, szekták felismerésére szánt, 19 pontból álló listája alapján a hazai nyilvánosság tájékoztatására összeállítottak egy 22 pontból álló ismérvlístát a szcientológiáról.¹⁴

- (11) *A multinacionális jelleg* kézzelfogható, hiszen ma a Szcientológia Egyház az egész világot behálózó szervezettel, nagyszámú alapítvánnyal és más adómentes szervezetekkel rendelkezik. Állításuk szerint az egyháznak több mint nyolcmillió híve van a világ 122 országában, és az ún. Tanulási Technológiát 36 országban, több mint 300 iskolában alkalmazzák. A nemzetközi szervezetek közé tartozik a WISE (Világ Szcientológus Vállalkozásainak Szövetsége), a szcientológus módszereket alkalmazó üzletemberek csoportja, az ABLE, ami a jobb életért és az oktatásért munkálkodik, valamint az CCHR (Állampolgári Bizottság az Emberi Jogokért Alapítvány), aminek a pszichiátria megreformálása a célja.
- (12) *A pénzközpontúság* uralkodó jellemzője a szervezetnek, ebből a szempontból talán egyedülálló az új vallási mozgalmak között. A szcientológia a vallási szolgáltatásokért meghatározott térítést kér, főleg ezek a hozzájárulások alkotják az anyagi bázist. Ezért *önfejlesztést-önmegvalósítást* ígér, tehát egyfajta lelki szolgáltatást kínál vagy, hogy egészen pontosak legyünk: meglehetősen magas áron *árusít*. A szcientológiát egyesek pszicho-businessként is emlegetik, amit arra alapoznak, hogy a szervezet világcégek hálózatát építette ki. A WISE-zal együttműködő vállalkozások számára eszméik elfogadása kötelező. Ez azt is jelentheti, hogy az alkalmazottak számára az egyház tanfolyamainak elvégzése kötelező. A tanfolyami díjakat és a tagdíjakat adományként szedik be, ami adómentes jövedelemnek számít. Magyarországon a statisztikák szerint eddig több mint háromszáz, zömében kis- vagy középvállalkozás csatlakozott a szcientológusok vállalkozásait tömörítő nemzetközi szövetséghez azáltal, hogy átvették a Hubbard által kidolgozott vállalatsszervezési techno-

¹³ Lugosi, 1994.

¹⁴ Idézet a Nemzetbiztonsági Hivatal 2005. évi Évkönyvéből: „Egyes csoportok veszélyesek lehetnek a tagok szellemi, lelki és testi egészségére. Ezért aki kíváncsiságból, vagy csak úgy szórakozásból belép egy ilyenbe, nagy kockázatot vállal. Vannak szituációk, amelyekre mindenki fogékony. Emiatt állítottunk össze egy »Ismertetőjegy-listát« a vallási/világnézeti, ideológiai csoportok jellemzőiről. Ez segíthet Neked az első vélemény kialakításában/értékelés elvégzésében, vagy egy barát, rokon megóvásában egy »gazán jó csoport«-tól, amelyet szerencsémre éppen most ismertem meg. Ajánljuk: még ma alaposan elolvasni – áttanulmányozni, mielőtt »belépnél« valahova – utána megőrizni! Információkat és érveket kínálunk mi – dönteni Neked Magadnak kell!”.

lógiaikat. A tagok között nem ritka az eladósodás, ami főleg az auditálások és képzések magas díjainak tulajdonítható.

Végigtekintve a szcientológia egyház sajátosságait nehéz eldönteni, hogy tudományról vagy vallásról van-e szó. Guerra professzor szerint¹⁵ ez egy vallássá átalakított *pszichotechnika*, amelynek nincs szüksége sem hitre, sem hitvallásra, voltaképpen *alkalmazott vallásos filozófia*. Egyébként a szcientológia története folyamán számos definíción átesett, több magától Hubbardtól származik: vallásos filozófia; új tudomány; se nem pszichoterápia se nem vallás; a pszichológia egyik ága, mely az emberi képességeket vizsgálja; tudományos kutatásokra szerveződött ismeretszerző testület.¹⁶

Úgy tűnik tehát, valójában kvázi-vallásról van szó, melynek lényege Hubbard szövegeinek pontos követése, az általa leírt *technológia* segítségével (erről a következő fejezetben lesz szó részletesebben). A bejárando út egyéni, de nem valósítható meg egyedül, hanem kizárólag a hierarchikusan szervezett egyházi struktúra segítségével. Legfontosabb alkalmazási területei a vallás középpontjában álló ún. *auditálás* és *képzés*, melyek együtt alkotják a szellemi megvilágosodás felé vezető út két különböző, de összekapcsolódó oldalát (az út neve: Híd a teljes szabadság felé). A következőkben a fent említett, a Szcientológia Egyház keretében folyó szolgáltatások pedagógiai–andragógiai vonatkozásait vizsgáljuk meg részletesebben.

Tanítás és tanulás a szcientológia egyház keretében

A szcientológia vallás két fő szolgáltatása közül az egyik, a *tanácsadás* – szaknevéen *auditálás* – folyamán a lelkész egy elektro-pszichométer nevű műszert használ, hogy segítsen a hívőnek pontosan megtalálni a mentális gyötrelem területeit.

¹⁵ Gomez, 2004.

¹⁶ Lugosi, 1994.

8. sz. kép: Ingyenes stressz mérés az e-meter segítségével

(Forrás: <http://listverse.com/2007/07/28/top-8-levels-of-scientology/>, letöltve: 2008)

Az auditálás az ún. *thetánnal* foglalkozó egyre magasabb szintű vallásos szolgáltatásokból áll, melynek során egy *auditor*nak nevezett képzett, felszentelt vagy képzés alatt álló lelkész segít a thetánnak megtalálni múltjában a fájdalmat tartalmazó területeket és megszabadulni ezek káros hatásaitól. Az auditálás – a gyónáshoz hasonlóan – bizalmas ülések keretében folyik, amely alatt az auditor meghatározott, egymáshoz hasonló jellegű kérdéseket tesz fel. Az eljárás végeredményeként az auditált személy jól érzi magát, megnövekedett szellemi tudatosságra tesz szert, ami egyfajta megkönnyebbüléssel is együtt jár. Az auditor írásos feljegyzést vezet az ülésről és az általa alkalmazott eljárásokról, melyet egy magasa(bba)n képzett lelkész néz át. Ezek az írásos feljegyzések nélkülözhetetlenek a szcientológia valláshű gyakorlásához, annak alapját képezik. Gyónási titokként a legszigorúbban kezelik ezeket, ám az információ birtokosa számára, adott esetben, a másik személy feletti hatalmat is jelent(het)i.

A szcientológia vallás másik fő szolgáltatása az állandó *képzés* – a szcientológia alapelvek tanulása –, hasonlóságot mutatva a ma oly sokat propagált *lifelong learning*, életen át tartó tanulás elvével. Sokféle tanfolyam van a szcientológia valláson belül, azonban a legfontosabbak azok, amelyek során az ember auditorrá válik. A tanfolyamok keretében a tanuló a *Tanulási Technológia* segítségével folyamatos felügyelet mellett tanulmányozza Hubbardnak a szcientológia vallással kapcsolatos írásait, előadásait, filmjeit. A képzés a résztvevők sikerességét, életkörülményeinek javítását célozza meg azért, hogy tudásra, jártasságra tesznek szert.

A Tanulási Technológia – alkalmazói szerint – olyan törvényekre épül, amelyek minden tanulás alapját képezik. Leírja az akadályokat, úgy mint *félreértett szó*, a „tömeg” (vizualizálás) *hiánya*, *kihagyott lépcsőfok*, amelyek gátolják információfel-fogó képességeinket és pontos módszereket ad az akadályok leküzdésére (*szó-tisztázás – szóár használata, demonstráció gyurmával, rajzzal stb. – megjeleníti a fogalmat, drill – a kapcsolatok gyakorlása*).

Hubbard a technológia alapelveit a felnőttek számára *A tanulás alapvető kézikönyve*, a gyerekek számára pedig a *Hogyan tanuld meg?* című művében foglalta össze. A két könyv alapján tanfolyamokat is szerveznek, melyeket az iskoláikban tanító tanároknak és diákoknak kötelező elvégezni. Az egyház által szervezett tanfolyamok alapja a tanulási technológia elsajátítása, erre épül az összes többi kurzus.

A tanulás *programozott oktatás* keretében zajlik, melynek ideje, körülményei, menete, az egyes lépések és azok végrehajtási módjai szigorúan szabályozottak:

- (1) Az első lépés az *adminisztráció*, azaz egy ún. *adminisztrátornál* történő bejelentkezés és az adott tanfolyam időtervezése, amit a tanuló saját maga szabhat meg az alapkövetelmények betartásával (például heti 4 óránál kevesebb tanulással nem lehet előrejutni).
- (2) A tanfolyam kezdetén a tanuló megkapja a könyveket, névcéduláját elhelyezik a teremben lévő „*Tanulmányi előrehaladás*” grafikonon a kezdőpontnál, majd megkapja az *ellenőrző lapot*, amelyen az anyagban való előrehaladását apró vizsgák letételével és elfogadásával regisztrálják. A haladási lapon kijelölik a célt és az előrehaladást a grafikonon a tanuló regisztrálja. A teremben egy ún. *tanfolyam-felügyelő* is jelen van, az ő szerepe a tanulók megfigyelése, segítése, tanácsadás. A tanulási szintér a tananyag témáinak megfelelően általában három helyiségből áll: csendes tanulótér, szeparált auditortér, zajos szótisztázó -, illetve gyakorlótér.
- (3) A tanulási idő reggel 9-től este 9-ig tart, 2–4 órás egységekre osztva, szünetekkel. Az egységek kezdetét és végét a tanfolyam-felügyelő jelzi. Kezdekor névsorolvasást, majd ún. *lokalizációs gyakorlatot* tart, melynek célja a pozitív hangulat megteremtése, az érdeklődés felkeltése.
- (4) A tanulási időben minden a koncentrált tanulást szolgálja. Tanulási szabályok is vannak, ezek tanácsokat is tartalmaznak, mint például hogy a tanuló a tanfolyam ideje alatt aludjon eleget. Mindenkinél rendelkezésre állnak *szótárak* a szótisztázás, valamint *demokézszelek* a fogalmak megjelenítése céljából. A tanulási folyamatot kivételes esetben megzavarhatja egy tanfolyamzáró *sikerjelentése*, amelyben röviden elmeséli a tanfolyam által kapott *nyereségeit*. A cél: önmaga megerősítése és a többiek motiválása.
- (5) A tanulás folyamata teljesen ellenőrzött. Minden lépcsőzetesen van felépítve, az egyes részek végén visszacsatolási pontokkal ellátva, a programozott oktatás jellemzőinek megfelelően. A tanulóársak abban segíthetnek egymásnak, hogy a tanfolyamot már elvégzett egyén a tananyag feladatának helyes megoldását ellenőrizheti a visszacsatolási pontban. Viszont a továbbhaladáshoz szükséges aláírást csak a felügyelő adhatja meg. Ha véletlenül utólag kiderül valami hiányosság, a tanuló *rózsaszín lapot* kap, amin regisztrálják, hogy – saját érdekében – vissza kell térnie ahhoz a tananyagrészhez, amit még megértett, és újra kell tanulnia a homályos fogalmakat rejtő további részeket. Ha ezt teljesítette, visszatérhet a rendes tanulási útvonalhoz.

- (6) A tanulási egység végén le kell adni az ellenőrző lapot, mert így összehasonlítható a *tanulmányi versenyhez* a pontokat, illetve odafigyelhetnek arra, akinél probléma van, azaz lelassult a tanulási üteme. Ez arra figyelmeztethet, hogy továbbhaladt egy „meg nem értett” részen.
- (7) Végül a tanfolyam zárásaként tanúsítványt kap az egyén. Ez a *dicseret* vagy *elismerés* címet viseli, és célja egyfajta értékérzet közvetítése.

A szcientológia (köz)oktatási szerepre is vállalkozik, elsősorban iskolák alapításán keresztül. Az *Alkalmazott Oktatástan* nemzetközi szervezete 1972-ben az Egyesült Államokban jött létre. Célja, hogy segítse az oktatási problémák megoldását és biztosítsa a megoldáshoz szükséges eszközöket, feladata a Tanulási Technológia terjesztése. A szervezet működtet az állami iskolákon belül a *technológiát alkalmazó osztályokat*, a saját iskoláin kívül *tanulócsoportokat*, melyekben tanulási gondokkal küszködő gyerekek korrepetálása folyik, *belvárosi programokat*, melyekben szociálisan hátrányos helyzetű gyerekek tanulmányi felzárkóztatásával foglalkoznak, valamint *nyelviskolákat*. Magyarországon ilyen, például a Lite House (korábban Lite) nyelviskola, vagy a közoktatás területén a KÉK Iskola (Budapest – már nem létezik), a Tudás-forrás Iskola (Szekszárd – szintén megszűnt), vagy a Tudás Vára (Pécs), ezekben alternatív pedagógiai munka folyik, melynek alapjául Hubbard tanai szolgálnak és a célcsoportot az általános iskolás diákok jelentik.

Egy másik megcélzott tömeg a felnőtteké, a technológiát tehát nemcsak (és nem elsősorban) pedagógiai, hanem andragógiai aspektusban is alkalmazzák. Például a pedagógus továbbképzésbe néhány éve bekerült kurzus *A tanulás akadályai – Tanítsuk meg tanítványainkat tanulni* címet viseli, alcíme: Segítség a tanulási, oktatási és kommunikációs akadályok leküzdéséhez. Az *ABLE Magyarország* az *Út a boldogsághoz* nevű programján belül a következő általános tanfolyamokat szervezi: *Önkéntes lelkész tanfolyam*¹⁷, *Megoldások a veszélyes környezetekre*, *Asszisztok betegségekre és sérülésekre*, *Hogyan segítsünk a gyerekeknek? A megértés összetevői*, *Hogyan oldjuk meg a konfliktusokat? A tanulás technológiája*. Ezen kívül rétegprogramokat is szervez, ezek a *Narconon*: (szenvedélybetegségek kezelésére kidolgozott, iskolákban is terjesztett módszer) és a *Criminon* (bűnözők rehabilitációjára kidolgozott program).

¹⁷ A tanfolyammal kapcsolatban a Szcientológia Egyház hivatalos honlapján a következő közlemény olvasható: „Az Önkéntes Lelkész Program olyan valami, amit CSINÁLNI kell, nem pedig valami, amiben csupán hinni kell. A *Szcientológia kézikönyvében* található eszközök, amennyiben alkalmazzák őket, működnek. Az önkéntes lelkész képzett a technológiában, hogy jobban tudjon másokon segíteni. Az Önkéntes lelkész tanfolyam átvissza a személyt *A Szcientológia kézikönyvében*, és kiképezi őt mindegyik eszköz használatára. Hivatalos Önkéntes lelkész oklevelet kapsz, ha elvégzed az Önkéntes Lelkész Tanfolyamot. (...) *A fizetért és a hozzá tartozó tanfolyamért befizetett adománytól eltekintve a program díjmentes. Semmilyen különleges felszerelés vagy előkészület nem szükséges hozzá.* (...) Az ember áttanulmányozza a teljes *Szcientológia Kézikönyvet*, és az összes eszközt gyakorlati használatba helyezi át azáltal, hogy megtanul 19 alapvető technológiát – a gyerekek segítésétől kezdve azon át, hogy segít valakinek megtalálni a neki megfelelő karriert, odáig, hogy szellemi segítséget nyújt egy olyan személy gyógyulásához, aki egy betegségtől vagy sérüléstől szenved.”

A bevezető tanfolyamok *A tanulás alapvető kézikönyve* alapján zajlanak, melynek elgondolásai sérthetetlenek. Ez a következő témákat tartalmazza: „*Miért tanulunk? A tanulás akadályai, A meg nem értett szavak kezelése, Hogyan használjuk a szótárt? A demonstráció használata, A szótisztázás módszerei, Edzés és ellenőrzések, Tanuljunk meg tanulni!*” Egyebek: a szerzőről, a központokról stb. A szövegek le vannak egyszerűsítve, mindenütt megtalálhatók az alapszavak magyarázatai. Rengeteg a rajzos példa (a vizualitást segítik), ezeket még egyszer el is magyarázzák. A fejezet végén található a gyakorlatok, amik lehetnek írásbeli feladatok, értelmezések demóval, vagy akár ismétlő kérdések is. Az anyag második felétől jellemző, hogy bevonják a tanulótársat is a tanulás folyamatába, hogy az közösségi tevékenység is legyen.

A fentiekén kívül az egyház üzleti képzéseket is szervez. A WISE-ban elsajátítható hubbardi program az ún. *admintechnológia*. Ez a vállalati hierarchiát bemutató szervezési tábla bevezetésével indul, melyre azért van szükség, hogy mindig szem előtt legyen, ki kivel milyen alá-és fölérendeltségi viszonyban áll. A fakkrendszer pedig azt a célt szolgálja, hogy munkaügyben írásban kommunikáljanak egymással a kollégák. A program szerves része a statisztikák alapján történő menedzselés meghonosítása is. A WISE-tagok munkájuk eredményeiről sikerjelentésekben számolnak be (ez tulajdonképpen ugyanaz, mint az egyes egyházakban a nyereségjelentés).

A szciantológia egyik legfontosabb, a többi vallásétól különböző, alapelve: „*az igaz, ami számodra igaz*”, ez a személyes integritás alapja, ami azt jelenti, hogy mindenki saját magát kell kiértékelje, függetlenül mások véleményétől. A másik alapelve, hogy az élet három egymással kölcsönhatásban álló (lényegileg és alapvetően lelki) alapeleme a vonzódás (affinitás), a megegyezésen alapuló valóság (realitás) és a kommunikáció. A kommunikációt mint a gondolatok és tárgyak cseréjét határozza meg. E három alapelem együttese adja a megértést. Hubbard ezt *ARK háromszögnek* nevezte el. Tanítása szerint a hívők ezt alkalmazzák életük javítására, ugyanis hitük szerint a háromszög egyik pontjának megemelése (javítása) a másik kettő növekedését eredményezi. Ezen elmélet alkalmazását személyiségfejlesztő tréningeken gyakorolják és a gyakorlati élet különböző területein alkalmazzák.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a szciantológia számára kiemelt fontosságú az ismeretek és technikák elsajátítása, szerinte az ember annak köszönheti a sikert, hogy mennyire sikerült elsajátítani ezeket. Mivel a technikák keretében arra is megtanítanak, hogy hogyan lehet vezetni egy jól működő vállalatot, a gazdagság szintén előtérbe kerül, egyáltalán nem szégyellnivaló dologként, sőt olyanként, amit a társadalom többi tagjának is meg kell mutatni. Lényegében az egyház számára a cél a minél több auditálás és képzés, az egyén számára pedig a világi sikerek elérése. A továbbiakban az egyéni siker kérdését a szciantológusok körében néhány esettanulmány tükrében vizsgáljuk meg.

Sikerek és problémák az esettanulmányok tükrében

A szcientológusok a sikert alapvető emberi vágyként értelmezik, a siker pedig állításuk szerint egyértelműen a képességeken múlik (az olyan tényezőknek, mint a kor, a körülmények, a szerencse vagy éppen annak a hiánya, nem tulajdonítanak jelentőséget), ami természetesen fejleszthető, ugyanakkor „belső gátak” is útját állhatják. A sikerességet a tanulástól teszik függővé, ami kétségtelenül fontos részét képezi az ember életének, de talán túlzás lenne azt állítani, hogy életünk kibontakozásában kizárólagos szerepet töltsen be, hiszen számtalan példa igazolja, hogy az iskolában nehezen tanuló diákokból később sikeres és elismert művészek, tudósok lehetnek. Ám mielőtt elhamarkodott következtetésekre jutnánk, vizsgáljuk meg néhány szcientológus esetét!

Elsőként lássuk, hogyan folyik egy a szcientológus elvek alapján működő iskolában az oktatás! A szekszárdi *Tudás-forrás Iskoláról* van szó, ahol egy pedagógus tett látogatást, és benyomásait egy tanulmányban foglalta össze. Ebből (EH) idézünk most néhány lényegesnek vélt részletet:

„Az első osztályban a hangsúly még az írás, olvasás, számolás elsajátításán van, de másodiktól kezdve a készsértárgyakat kivéve minden órán a technológia segítségével tanulnak a diákok. A tantárgyak tömbösítve vannak oly módon, hogy az év folyamán, számolva az éves tananyag mennyiségével, előre meghatározott ideig minden nap például csak magyar óra van. Két nevelő van a teremben: az egyik a szaktanár, a másik a szótisztázó. Egy harmadik pedagógus, a felügyelő párhuzamosan ügyel egy másik teremben, az ő feladata az ellenőrzés. [...] Minden óra »csoporteljárásnak« kezdődik, melynek célja, hogy szellemileg is az iskolába hozza a gyerekeket, ez lényegében egy figyelemösszpontosítást segítő játékot takar. Ezt követően minden gyerek nekiáll saját feladatának, azaz mindenki önállóan, egyénileg dolgozza fel a tananyagot. Ebben az ellenőrző lap van a segítségére, melyben lépésről-lépésre fel vannak sorolva a feladatok, végére érve a szaktanár ellenőrzi, hogy a diák jól oldotta-e meg a feladatokat. [...] Az önálló munka lehetővé teszi, hogy mindenki a saját tempója szerint haladjon. Így van, aki még ugyanabban a tanévben elkezdheti a következő tanév anyagát, ugyanakkor az sem baj, ha nem végez az arra az évre kitűzött témával. A következő tanévben mindenki ott folytatja, ahol abbahagyta. Ezekben az iskolákban nincs bukás, és a diákok teljesítményét mindig önmagukhoz méri. Feleltetés sincsen, a diákok vizsgákon adnak számot tudásukról. A vizsgát mindenki addig ismételi, amíg 100%-os lesz a teljesítménye. A magas követelményszint lényege, hogy senki se lépjen úgy tovább, úgy hogy valahol hiányos ismeretei maradnak. A tanárok fő feladata a szótisztázás és ellenőrzés mellett, hogy észreveggyék a tanuló magatartásán, hogy valamit nem ért, valahol elakadt. [...] Az iskolai munka jellegzetes részei az ún. »sikerjelentések«. Ezek a diákok sikereiről szóló önbeszámolókat, a tanároknak való köszönetet, dicséretet jelentik, mintegy pozitív megerősítésként szolgálva önmagunk és a tanárok számára is. Jellegzetes, gyakran előforduló kulcsszavak a startolni és a szándék. Az előbbivel kifejezetten a munka megkezdését jelölik, az utóbbival kapcsolatban pedig az a fontos, hogy mindenkinek egyszerre csak egy szándéka legyen. Érdekes, hogy a pedagógust

nem tanárnak, hanem edzőnek hívják. [...] A diákok az ellenőrző lapokon ugyanazt végzik el önállóan, mint ami a megszokott módszereket alkalmazó osztályokban zajlik a tanórákon a tanár aktívabb közreműködésével.”

A fentiekből kiderül, hogy az alkalmazott módszer a hagyományos oktatás azon hibáját igyekszik kiküszöbölni, amely nem veszi figyelembe az egyéni sajátosságokat. Önálló munkára és alaposra törekszik, és a visszacsatolásba bekapcsolja az önellenőrzés módszerét. Lehet, hogy a diáknak, aki alaposan elsajátította a technológiát, már nem is kellene iskolába járnia, otthon tanulhatna, és konzultációs formában ellenőrizné a munkáját egy-egy tanár?

Egy német–orosz szakos tanárnak a saját képzésben és pedagógusi munkájában tapasztalt oktatás-módszertani hiányosságokat sikerült kiküszöbölnie a Tanulási technológia elsajátítása és alkalmazása révén. Munkájának eredményében bekövetkezett változásokról így nyilatkozik:

„1990. óta tanítok. Mindig is erre a pályára készültem. A főiskola nekem rettentő nagy csalódás volt. Sok mindent tanultunk, de a tanításra nem igazán készítettek fel minket. Főiskolai tanulmányaim után folyamatosan keresődtem, használható módszerek után kutattam, hogy kiválót nyújthassak tanárként. Megismertem több alternatív pedagógiai módszert, részt vettem Gordon-féle képzésen. Sok jó ötletet merítettem ezekből, de még mindig nem éreztem azt a magabiztos tudást, hogy én bármikor, bármelyik elakadt tanulomon tudok segíteni. Majd megismertem L. Ron Hubbard amerikai oktató Tanulási Technológiáját. Ekkor valami történt. Egy rendszerbe foglalt, nagyon logikus módszertannal lettem gazdagabb. Egyszerű, gyakorlati megoldásokat kaptam. Ki is próbáltam azonnal a tanteremben. Hihetetlen felismeréseim lettek a diákjaimmal és a múltbéli tanításommal kapcsolatban. Sok mindent megértettem egy csapásra. Nem csak azt, hogy amit nem tudtam kezelni, miért nem, hanem azt is, hogy amit ösztönösen jól működtettem, az mitől is működött. Pedig nem titok, elsőre ódzkodtam ettől a tanfolyamtól, mert L. Ron Hubbard neve a szcientológia valláshoz kötődik, én pedig egyáltalán nem akartam belekeveredni bármilyen vallási dologba. Aztán belevágtam, mert a kíváncsiságom nagyobb volt a félelemnél. Teljesen megnyugodtam, mivel a színtiszta Tanulási Technológián kívül tényleg semmi másról nem szólt a kurzus.”

A fenti példa rávilágít egy sokszínűbb módszertani térkép szükségességére, ami a pedagógusok munkáját támogatná oly módon, hogy az oktatási célt többféle módon is elérhessék, a résztvevői célcsoport szükségleteihez is igazodva.

Pedagógusszülő diszlexiás és diszgrafiás gyermekét – számos más módszerrel való sikertelen próbálkozás után – szintén a fent említett módszer segítségével tanította meg írni-olvasni –hibátlanul. Története a következő:

„26 éve foglalkozom oktatással. Annak idején magyar szakosként végeztem. Személyes tragédiaként éltem meg, hogy gyermeke két hónap után úgy jött haza az iskolából, hogy

a szemetesbe ürítette a táskája tartalmát és kategorikusan kijelentette, hogy soha többet nem akar könyvet látni. És ez csak a kezdete volt egy közel 10 évig tartó reménytelen küzdelemnek. Lelkiismeretes anyaként mindent megtettem, amit csak mondtak nekem az iskolában. Így jutottam el a Meixner Alapítványhoz is, ahol egy pszichológus és egy logopédus a vizsgálatok után megállapította a tényt: diszlexia, diszgráfia. És melleleg közölték, a gyerekeknek nincs sok tartaléka, csodákra ne várjunk, sokat nem tud fejlődni. Talán ha beviszem egy kisegítő osztályba, ahol hasonló képességű gyerekek vannak, nem fogja zavarni a »különbség«. Kimondták az ítéletet. Megoldás nélkül. Az egyetlen, ami erőt adott, hogy úgy gondoltam, gondolom ma is, a problémákon mindig lehet segíteni. Megtalálni hozzá a megoldást azonban egyáltalán nem volt ilyen egyszerű. Megisméltelt első osztály, másfél évnyi Meixner-módszerű tanulás magánórakon, és az eredmény semmi! A gyermekem pedig, aki korábban mozgékony, cserfes volt és számos barátal rendelkezett, egyre visszahúzódóbb, csendes és magányos lett. Nem értettem, mire jó a pedagógia, ha még azt sem tudja elérni, hogy egy értelmes – tehát nem értelmileg fogyatékos – gyerek meg tudjon tanulni írni és olvasni. Hogyan férhet hozzá a tudományok, művészetek kincsesládához, ha az alapvető képesség el van zárva előtte? Alig két éve egy ismerősömmel beszélgettem a gyermekem tanulási nehézségeiről. Kezembe nyomott egy tanulási programot, és azt mondta: – Csináljátok végig. Minden gyereket meg lehet tanítani írni és olvasni. – Ez az Alkalmazott Oktatástan Kbt. standard programja volt az írás és olvasás alapjainak elsajátításra, L. Ron Hubbard által kidolgozott Tanulási Technológia alapján. Néhány este alatt végig mentünk rajta. Egyszerűnek, kicsit talán túl egyszerűnek is tündek a feladatok. Az eredmény azonban lélegzetelállító volt: az akkor már 14 éves gyermekem folyamatosan, hibátlanul olvasott és képes volt leírni a gondolatait, mindezt élvezettel! Jelenleg 4-es, 5-ös tanuló. Nem éltünk a felmentéssel az idegen nyelvvvel kapcsolatban, és angoltól jeles, most készül a nyelvvizsgájára.”

Mivel a pedagógusok munkájuk során egyre gyakrabban találkoznak diszlexiás és diszgrafiás gyermekekkel, feltétlenül szükséges lenne differenciálni, alternatív módszereket alkalmazni a velük való foglalkozás során. Egyik ilyen lehetőség a fent említett módszer.

Szintén gyakori probléma az értelmezési nehézség, ami nemcsak az idegen nyelv vagy a szövegben található idegen szavak esetében fordul elő. Egy szülő rosszul tanuló lányával kapcsolatban arra jött rá, hogy az azért nem tudta értelmezni a tananyagot, mert rengeteg szót nem értett. Rajta is a Tanulási Technológiában alkalmazott módszertan segített, ahogy az alábbiakból kiderül:

„Lányomnak nem ment jól az iskola első osztálytól fogva hét éven át. Amikor nyolcadik osztályos lett, elvégezte L. Ron Hubbard »Hogyan tanul meg« tanfolyamát, és olyan tanárok kezdtek segíteni neki, akik szintén ismerték a Tanulási Technológiát. Hét év után először láttam, hogy szívesen tanul. Persze a legtöbb tantárgyból éveket kellett először bepótolni vele. Kiderült az is, hogy rengeteg szót nem értett a tankönyvekből, így szinte értelmetlen volt számára egy lecke. Végre elbitte magáról, hogy ő nem is buta! Az élete változott meg ettől.”

Bizonyos fogalmak nehézséget okozhatnak még az átlagos képességű tanulóknak is, így gyakran egyszerűen nem értik az olvasott szöveget. Fontos lenne a probléma kezelése, kérdés, hogyan oldható meg egy vegyes összetételű osztályban a differenciálás úgy, hogy közben mindenki hasonló szintet érjen el a tananyagban.

A Szciantológia Egyház egyik tanfolyam-felügyelője – bár szerzője nem erre a célra fejlesztette ki – érdekes módon gyermekével való kapcsolatán éppen a módszer segítségével változtatott. Íme a történetük:

„2003-ban ismerkedtem meg az L. Ron Hubbard által kidolgozott Tanulási Technológiával, melynek egyik része a demonstrálás. Ez egy egyszerű módszer arra, hogy a valóságban megjelenítsük a gondolatainkat apró tárgyak segítségével. A fiam éppen akkor volt 18 éves, abban a bizonyos lázadó, makacs »csak nekem van igazam« korszakban. Állandóan bezárkózott, alig kommunikáltunk egymással. Az egyik nap kértem, hogy beszéljessünk egy kicsit. Ekkor már ismertem a Tanulási Technológiát és a demonstráció használatát. Bementem a szobájába, ő bekucorgott az ágya sarkába, onnan figyelte, mit is fogok csinálni. Elkértem az összegyűjtött Kinder-tojás figuráit, és elkezdtem demonstrálni a figurákkal, hogy mi történik akkor, ha valaki úgy dönt, hogy egyáltalán nem akar kommunikálni a másik emberrel. Megkérdeztem a fiamtól, melyik kis figura akar lenni »ő«, én választottam egyet, ami »én« voltam. Ekkor már közelebb jött a fiam is, és játszott velem. Elkezdtem demonstrálni, hogy mi is történik a két emberrel, hogyan is távolodnak el egymástól és megkérdeztem tőle, hogy ő is ezt akarja-e? Azt mondta erre, hogy nem, és megegyeztünk, hogy nem zárja magára a szobája ajtaját és beszélgetünk egymással gyakrabban. Azóta nagyon jó lett a kapcsolatunk egymással, és jó barátok lettünk. Ez az egyszerű módszer alkalmazása rengeteget javított a kettőnk kapcsolatán.”

A fenti eset remek példa arra, hogy milyen fontos szerepe van a vizualizációnak a tanulásban. A megjelenített gondolatok, érzések így könnyebben megérthetőek, tehát érdemes lenne nagyobb szerepet kapnia a közoktatásban alkalmazott módszerek között. Szerencsére vannak kezdeményezések e téren.

A következő történet viszont egy főiskolás lányé, aki barátja révén került kapcsolatba a Szciantológia Egyházzal. Ennek hatására elköltözött a kollégiumból, majd később visszaköltözött. Társai ekkor tapasztaltak nála radikális változást. Álljon itt néhány részlet egyik csoporttársa beszámolójából (R):

„Nem sikerült neki a feléve, később el is bocsátották, az egyébként számára kedvesebb szaktól is. Amikor visszakértünk hozzánk, már érzékeltük a változást korábbi személyiségéhez képest. Talán a legnagyobb az volt, hogy túl nyugodtan, lassan csinált mindent. Ohyan volt, mintha nem is ebben a világban élne (egy könyv elolvasása is hónapokig tartott nála). Nem figyelt, nehezen kapcsolódott be a beszélgetésekbe, még a legapróbb mozdulatait is a lassúság jellemezte. [...] Többször elhangzott a csoporttársunk részéről az, hogy sok olyan eleme van a szciantológiának, amely számára azért vonzó, mert nem a megfogha-

tatlan, az értelmetlenül, valamilyen józanész által felfoghatatlan tanok követését írja elő. Olyan dolgokat mond, melyek teljesen egyértelműek számára, mint például: tégy jót a társadalomért, vagy: nézd és figyeld meg önmagad, erősen koncentrálj, ilyenkor zárd ki a külvilágot stb. Csupa olyan üzenetek, amelyek az önségítést is lehetővé teszik. [...] Mesélt azokról a Dianetika Központ által szervezett tréningekről, melyeken részt vett, arról, hogyan zajlottak a tréningek, hogy próbálták koncentrációs és tanulási képességeiket fejleszteni. Ezeknek a képzéseknek a díját a szülei finanszírozták, akik – mivel lányuknak problémái voltak a tanulással – támogatták azok elvégzését. [...] A következő évet már ismét velünk kezdte – azokkal a tárgyakkal, amelyeket folytathatott –, amit azonban tovább visz magával, az a hatalmas önbizalomhiány, a kettősség: egyfelől a szülőktől való elszakadás képtelensége, másfelől éppen a hatalmas – felelőtlen – önállóság, egyedül hozott döntések – sokszor elég vakmerő – bizonyítása.”

Valójában nem tudni, hogy pontosan minek tulajdonítható a változás, de tény, hogy abban az időszakban történt, amikor szoros kapcsolatot tartott fenn az egyházzal. Például a tanulással kapcsolatos problémái nemhogy megoldódtak volna, inkább súlyosbodtak. Ezen kívül a személyisége is mintha megrekedt volna a fejlődésben. Lehet, hogy mindez a szcientológiai közösség hatásának vagy esetleg más tényezők – családi okok, bizonyos típusú viselkedésre, betegségekre való hajlam – meglétének későbbi, esetleg együttes hatásai?

A legszélsőségesebb történet egy gimnazista lány esete, aki a Szcientológia Egyházzal egyre szorosabbá váló kapcsolata következtében, megszokott környezetéből gyökeresen kiszakadva, külföldön folytatta tanulmányait. Egy idő után emberi roncsként került haza, pontosabban hazahozták. Édesapja nyilatkozatából idézünk egy részletet (R):

„Egyik lányom az, aki érintett ebben a dologban. Néhány éve – nem sokkal a rendszerváltást követően – a Szcientológia Egyház tagjai beszervezték őt, fiatal gimnazistaként vett részt a szervezet munkájában. Rábeszélték, hagyja abba középiskolai tanulmányait, helyette végezze el az egyház által javasolt tanfolyamokat. Mi, a szülők, látva határtalan lelkesedését és egy kicsit megtévesztve a behízselő modorú, fiatal, jó fellépésű szcientológusoktól, engedtünk kívánságának, hogy az egyháznak szentelje életét. Az első próbák után (oxfordi-teszt, méregtelenítés stb.) ajánlatot kapott egy németországi »szcientológus teológiai főiskola« elvégzésére. Közel egy évet töltött ott, amikor váratlanul hazahozták. »Odatámasztották« a bejáratú ajtóhoz, hogy szia, majd jövőnk, azszal elmentek. Azóta is jönnek. Lányunk, aki azt megelőzően az iskolában tanulmányi versenyeket nyert, kitűnő tanuló volt, egy öt-hat éves gyerek szintjére esett vissza. Azóta több évet töltött különböző pszichiátriai intézetekben, jelenleg egy bentlakásos otthon lakója. Teljesen tönkretették... Mivel személyesen ismertem a városi org vezetőjét, kérdőre vontam a Németországban történetek miatt. Azt a választ kaptam, hogy globális szinten megközelítőleg 0,3 ezrelék »selejtárszázalékkal dolgoznak«. Sajnos, a lányom is ebbe a »selejtárszázalékba« került...”

E különös jelenségre magyarázatul talán éppen maga Hubbard szolgál, aki a következőket írja a *Dianetika, a szellemi egészség modern tudománya* című könyvében, a 76. oldalon: „...E kísérletet elővigyázatosan kell lefolytatni, mivel e módszerrel örületbe lehet kergetni az illetőt.” Vagy a 79. oldal lábjegyzetében: „...Ezeket az eszközöket azonban csak akkor lehet felhasználni, amikor már ismerjük a dianetikát, hacsak nem akarunk valakit véletlenszerűen megőrjíteni, mivel ezek a szuggesztiók nem mindig tűnnek el. A hipnózis kiszámíthatatlan. Veszélyes, és csak annyi helye lehet a rendelőben, mint egy atombombának.”

A szciantológia jelensége az iskolákban közvetett módon is kifejti hatását. A következő egy községi általános iskolában lejátszódott történet, az iskola egyik kiváló tanulójának esete, aki édesanyja révén került kapcsolatba az egyházzal, később pedig kimaradt az iskolából. Az igazgató beszámolójából idézzünk (R):

„Az esetet megelőzően a kislány az iskola egyik legjobb tanulója és sportolója volt. Elvált szülők gyermeke, az édesapja külföldön dolgozik, ennek eredményeként édesanyjával anyagi jólétben éltek. Érdekes még, hogy az édesanya korához képest érettebbnek gondolta a gyermeket. [...] A figyelmeztető jelek, melyekre talán időben fel kellett volna figyelniünk, a következők voltak: közismert volt, hogy az édesanya a szervezet aktív tagja; a tanuló írásos propagandaanyagokat terjesztett az iskolában; rendszeresen beszámolt társainak a hétvégi szeánszokról; később társas kapcsolataiban zárkózottá vált, baráti kapcsolatait megszakította az osztályban; jellemzően fekete öltözetben járt minden nap; a tanulásban és a sportban elért sikerek már nem lelkesítették, nem követte azokat felhőtlen örömmel, sikerélménnyel; az iskolai szabályokat elfogadta, de kezdeményezései nem voltak. [...] A jelenség, ami a figyelmünket a tanulóra irányította, az volt, hogy kimaradt az iskolából (és a közoktatásból). Kiderült, hogy az ok a szciantológiai képzés szándéka volt: a rövid távú cél a dianetikai (lelkész) képzettség megszerzése, távlati cél pedig tanulmányok Amerikában való folytatása, amit az édesanya szorgalmazott. Amikor megpróbáltuk meggyőzni róla, hogy hozza vissza az iskolába a gyermeket, maga helyett két másik szciantológust küldött. A beszélgetés során jellemző volt rájuk az egysíkú gondolkodás (csak bizonyos sémákat ismételtek), és hajthatatlanok maradtak. Ezután az édesanya át akarta helyezni a tanulót egy másik iskolába, ahol a gyermek magántanulói státuszt kapott volna. [...] A megoldást a következő lépések megtétele jelentette: a törvényes rendelkezések betartása (igazgatói felszólítás az iskolából való birtelen kimaradás miatt); együttműködés a helyi önkormányzattal (feljelentés a községi jegyzőnél); jegyzői figyelmeztetés az édesanyjának. Mindez azt eredményezte, hogy végül a tanuló visszatért az iskolába.”

A fenti eset tanulságait a következőkben lehet összefoglalni: a figyelmeztető jeleket észre kell venni; határozott, jogkövető magatartást kell tanúsítani; élni kell a törvényes lehetőségekkel; fel kell készülni a témából (jelen esetben a szciantológiából); a gyermek mindennek felett álló érdekeit kell szem előtt tartani; soha nem szabad lebecsülni a másik felet.

A lényegét talán egy volt szcientológus fogalmazza meg (K): *„Vannak működő és jónak is értékelhető dolgok a szcientológiában. Tulajdonképpen ezek azok, amiért az emberek szcientológussá válnak. Azt szoktam erre mondani, hogy ez a saját az egérfogóban. Tehát szűk látókörűen – ha csak a sajátot nézi az ember – akkor jó, de valójában nézve viszont ez egy halálos csapda.”*

Minek tulajdonítható, hogy míg egyesekre ellenállhatatlan vonzerőt tud gyakorolni, addig mások elfogadhatatlannak, károsnak vagy akár mindenáron betiltandónak tartják a Szcientológia Egyházat? Leggyakrabban három fő vádpont fogalmazódik meg:

- (1) Sokan azt nehezményezik, hogy az auditálások és képzések nemcsak hogy átformálják a csatlakozókat, hanem könnyörtelenül el is szakítják őket természetes társadalmi közegüktől. Gyakran fordul elő, hogy a vallási megvilágosodás komoly családon belüli feszültségekhez, akár szakításhoz vezet. A kritikusok szerint a szcientológia módszerei tudományosan megalapozatlanok, sőt károsak, mivel lelkileg lecsupaszítják, kiszolgáltatottá, függővé teszik az egyént.
- (2) A másik fő vádpont a vallás anyagi vonzatait érinti. Aligha vitatható, hogy a szcientológia által megkövetelt auditálások és képzések jelentős anyagi áldozatokat követelnek a hívektől. Emellett az egyház története nem mentes a közvádi és magánperes eljárásoktól, többek között csalás, sikkasztás, adócsalás és kormánydokumentumok ellopására tett kísérlet vádjával. Így aztán nem meglepő, hogy egyesek arra a következtetésre jutottak, hogy a Szcientológia Egyház valójában egy vallási köntösbe bújt kétes üzleti vállalkozás, mely megpróbálja embereit hatalmi, illetve hatalom-közelbeli pozíciókba juttatni.
- (3) A tudomány képviselői közül többen azt a kritikát fogalmazták meg az egyházzal kapcsolatosan, hogy tudományos szempontból nem kellően megalapozottak a „tanai”, valamint hiányoznak belőle olyan jellemzők, melyek valamilyen vallási mozgalom, szekta központi vonására vonatkoznak, mint amilyen a hit és az ezt szolgáló, segítő tézisek.

(4)

Azonban, ahogy a bevezetőben is említettük, a kutatásnak nem célja a Szcientológia Egyház és az általa kifejtett tevékenység bírálata, így a fent bemutatott gondolatokat jelen kutatás keretében nem elemezzük.

Jelzések a neveléstudomány számára

Összegzőképpen jelzéseket szeretnénk megfogalmazni a neveléstudomány számára abból a célból, hogy a tagadás és elutasítás helyett figyelmének középpontjába néhány nagyon fontos és aktuális szükséglet kerüljön, mint amilyenek:

- (1) A szcientológia is részjelensége a posztmodernkori válság tüneteinek, amikor a kapaszkodó nélkülivé vált ember könnyen sodródik és csapódik, csatlakozik olyan szervezetekhez és egyesületekhez, amelyek „üdv-tanok” révén választ adnak a modern kor kihívásaira. Azt ígérik, hogy az általuk ajánlott módszerekkel olyan tudás birtokában kerül az ember, illetve olyan önismeretre tesz szert, amellyel eligazodik a világ dolgai között és képes lesz nagyobb önértékesülésre. Természetesen mindebben benne van a boldogság ígérete is. A befolyásolható vagy labilis személyeken kívül meggazdagodni akaró emberek is csatlakoznak a szervezethez, hiszen jelentős összetevője ennek a rendszernek a pénz, az egész szervezet gazdagságra építettsége (például az auditálások és képzések jelentős összegbe kerülnek).
- (2) A szcientológia egyház körében minden a siker elérésére irányul, legyen az sikeres tanulási módszer, eredményes kommunikáció, jól menő vállalkozás vagy sikeres párkapcsolat. Az ilyen családban felnövő gyermeknek valószínűsítően fontos a fizikai igények kielégítése minden szinten, kedvező előmenetel az iskolában, és saját karrierjének építése. Eimuth szerint:¹⁸ „... *A szcientológus gyerekek a többiek között egy kicsit mindig különcök lesznek, egyrészt a mesterséges nyelv miatt, amit már gyermekkorukban meg kell tanulniuk, másrészt a szabadidő alatt is teljesen elszigetelődnek a nem-szcientológusoktól, és így olyan magatartások alakulnak ki, amelyek különcödőnek, elzárkózónak, meg nem értőnek, introvertálnak, visszahúzódónak nevezhetők. Ezenkívül olyanok, amelyek rendkívül arrogánsnak minősíthetők, mely abból az önhittség tudatából fakad, hogy egyedül ők képesek megmenteni a világot.*”
- (3) A tanulási zavarokkal sokat és alaposan foglalkoznak a tanárképzésben, ez viszont alig-alig jelenik meg az iskolai élet hétköznapijaiban. A szép elméletek (a tananyag egymásra épülése, integrációja) éppen a legalapvetőbb hiányosságok miatt nem valósulnak meg: nem vesszük észre, ha a tanuló nem ért egy részműveletet. Ilyenkor a tanuló addig titkolja, rejtegeti hiányosságait, ameddig csak lehet, nem kevés energiát pazarolva erre a műveletre. Amikor a tanár felfedezi a hiányosságot a segítség helyett, gyakran csak szankcionál, optimális esetben a javítás lehetőségének felmutatásával. Sajnos ilyenkor senki sem tudja felvállalni az összegyűlt elmaradás bepótlásának segítségét, mert az az előző tanár feladata lett volna. Gyakorló tanárok és a tudásban reménytelenül visszamaradt tanulók a megmondhatóinak, hogy mennyire reális ez a probléma. Több fejlesztő tanár foglalkoztatása sokat segíthetne ezen a problémán. Valószínűleg: nem a tanárok elméleti tudásának a hiánya, hanem az összeadódó és nem kezelt apró mulasztások okozzák a tanulási zavarok jelentős részét.
- (4) A hubbardi módszer hátránya lehet a szinte kizárólagos önálló munka. Az élet során nagyon sok helyzetben másokkal együttműködve, csapatban kell

¹⁸ Eimuth, 1999:80.

dolgozni, problémákat megoldani. A csoport-, illetve kooperatív munka teljes hiányából adódóan ezeknek a gyerekek igen kevés lehetőségük van megszokni az együttes munkát.

- (5) Szintén az állandó egyéni és írásbeli munkából eredő hátránynak tekinthető az, hogy a gyerekek nem gyakorolják a szóbeli kifejezést, nem ismerik meg saját hangjukat, nem szereznek tapasztalatot a „közönség” előtt való megszólalásban. Emellett az állandó foglalkoztatáshoz szokott gyerekek, ha hagyományos módszereket alkalmazó iskolába kerülnek, igencsak unatkozhatnak az órákon, ahol a tanár magyaráz, nekik pedig csendben figyelniük kell.
- (6) A mai világban nagyon fontos az önálló tanulás és az önálló gondolkodás elsajátítása. A hagyományos módszerek elsősorban a memorizálásra és nem a gondolkodásra építenek. A hubbardi módszer ebből a szempontból hasznosnak tűnik, és egy lehetséges alternatívát kínál a megszokott módszerek hibáinak kiküszöbölésére. Ám az előzőekben említett problémák olyan hiányosságai a technológiának, melyek a hagyományos oktatást kevésbé jellemzik.
- (7) Végezetül a szabad kötetlen beszélgetés, amikor természetes módon „beszéljük ki” magunkból nyomasztó gondjainkat, kérdéseinket, kételyeinket, egyre ritkább lesz. A családnak, az iskolának minden lehetőséget meg kell ragadnia ilyen alkalmak biztosítására. A neveléstudomány lehetősége és felelőssége az ilyen alkalmak didaktikai eszközökkel történő tudatos megteremtése.

Összefoglaló táblázat

Alapító(k)	L. Ron Hubbard
Hitelvek	„az igaz, ami számodra igaz”, az élet három egymással kölcsönhatásban álló (lényegi- leg és alapvetően lelki) alapeleme a vonzódás (affinitás), a megégyezésen alapuló valóság (realitás) és a kommu- nikáció. E három alapelem együttese adja a megértést. (<i>ARK háromszög</i>) ismeretek és technikák elsajátítása, a szervezet elhagyása normaszegésnek számít.
Kulcsfogalmak	siker, auditálás, demonstrálás, dianetika, thetán, e-meter, ARK háromszög, felügyelők.
Családra vonatkozó felfogás	abortusz tiltása, monogámia, az egyház elsődlegessége (minden rokoni kapcsolatot meg kell szüntetni, ha mások akadályozzák őket a hitük gyakorlásában), a gyermek kis felnőtt, 8 éves korától kell auditálnia, szoros munkaterve van mindenkinek, ezért kevés idő jut a családi életre és egymásra.
Pedagógiai elvek	tanulási zavarok leküzdése, önbizalom növelése, sikeres kommunikáció (pl. demonstrálás révén), tanulási technológiák, a gyerek olyan, mint a felnőtt.
Önálló iskolák	Lhite House (korábban Lite) nyelviskolák
Iskolai konfliktusok forrása	Anyagi függés az egyháztól, kimaradás az iskolából
Hitiratok	L. Ron Hubbard munkássága (pl. <i>Dianetika, a szellemi egészség modern tudománya; A tanulás alapvető kézikönyve</i>)

Irodalom

- EIMUTH, Kurt-Helmut (1999): *A szektások gyermekei*. Herder Ecclesia/Kairosz, Budapest.
- GOMEZ, Manuel Guerra (2004): *Mi a szcientológia?* Új Ember, LX. Évf. 42. sz.
- HUBBARD, L. R. (1994): *A tanulás alapvető kézikönyve*. Alexandra Kiadó, Pécs.
- JÓKUTHY Zoltán: *A szcientológusok már a spájzban vannak*. Demokrata, 2000. máj. 19.
- KISS Emil: *Szcientológia Egyház*. Szolgatárs, 1994/3. sz.
- LUGOSI Ágnes – LUGOSI Győző (szerk.1998): *Szekták – Új vallási jelenségek*. Pannonica Holding.
- LUGOSI Győző (szerk. 1994): *Szekták*. Budapesti Ismeretterjesztő Társulat.
- LUGOSI Győző (1997): *Szekták, kultuszok, új vallási mozgalmak...*, Eszmélet.
- NEMZETKÖZI SZCIENTOLÓGIA EGYHÁZ (1995): L. R. Hubbard – *Egy arckép*.
- NEMZETKÖZI SZCIENTOLÓGIA EGYHÁZ (1998): *Mi a szcientológia? – L. R. Hubbard Művei alapján*.
- POTTHOFF, Norbert (2006): *A szcientológia labirintusában*. Kairosz Kiadó, Budapest
- VEÉR András, Dr. – DR. ERŐSS László (2000): *Magyarország a szcientológia pókhálójában*. Art Nouveau, Pécs.
- VEÉR András, Dr. (1999): *Bolondok úrhajója*. Art Nouveau, Pécs.

Egyéb kiadványok, ismertető, szórólapok

Szcientológiával kapcsolatos honlapok (letöltve: 2006 nyarán):

- abiweb.obh.hu/abi/index.php?menu=13&iid=9181 – 32k – 30 ápr. 2006, Dr. Péterfalvi Artila: Közlemény a Magyarországi Szcientológia Egyház adatkezelésével kapcsolatban
- emc.elte.hu/~timea/hf.html, Bóné Tímea: A szcientológia egyház
- emc.elte.hu/~ve/963/szalon/szcient.html, Sípos Ákos: Megváltás csak akkor, ha fizetsz, szcientológia a piacorientált vallás
- eszmélet.tripod.com/34/lugosi34.html, Lugosi Győző: Szekták, kultuszok, új vallási mozgalmak...
- forum.index.hu/Article/showArticle?t=1001864&la=54309723, Most egy idézet a Nemzetbiztonsági Hivatal 2005. évi Évkönyvéből
- free.x3.hu/pokerarc/szciento/belfold.htm, Oktatás
- freedom.org.il/hungarian/szama02/page16.htm: Mi a szcientológia gyakorlata?
- hu.wikipedia.org/wiki/Szcientol%C3%B3gia, Szcientológia, A Wikipédiából, a szabad lexikonból.
- http://listverse.com/2007/07/28/top-8-levels-of-scientology/ e-meter
- index.hu/tech/jog/scientogoogl/, ZsB: A szcientológia a Google-t szorongatja, A DMCA-val cenzúrázni lehet az internet keresőeszközeit

mia.szcientologia.org/html/part03/chp15/pg0269.html, a Szcientológia gyakorlata, A szcientológia képzés leírása
 Szcientológus cégkapcsolatok, HVG – 1999. november 30.
ujember.katolikus.hu/Archivum/2004.10.17/0302.html, Mi a szcientológia? – egy szakértő válaszol
www.control-program.com, Igazság a szcientológiáról: Egy ex-szcientológus bennfentes adatai mindenki számára.
www.fizika.sze.hu/~horvatha/Hagiosz/tevtan/node24.html, 4.2.4 Dianetika, szcientológia [5,5]
www.harmonet.hu/cikk.php3?rovat=104&alrovat=129&, MTI: Szcientológia hálála Párizsban
www.karizmatikus.hu/szciento.htm, A *Demokrata c. újság* 2000. máj. 19. számának cikke, Jókuthy Zoltán: A szcientológusok már a spájzban vannak <http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2004.10.17/0302.html>, Az Új Ember hetilap cikkét erről az egyházzól 2004.10.17 LX. évf. 42. (2931.) VR/MK: Mi a szcientológia?
www.minosegiujsagiras.hu/main.php?name=aarticles&id=44, Dobszay János: A vád titokzatos tárgya
www.nol.hu/cikk/374504/ Népszabadság, Jászberényi Sándor, 2005. augusztus 23.: Rejtélyes öngyilkosságok és a Szcientológia Egyház, A mellékhatásokról kérdezze etikai tisztjét
www.nol.hu/metazin/cikk/369733/, Nincs elmebaj? Kész elmebaj! NOL • Meta-zin • 2005. július 14.
www.oecumene.radiovaticana.org/ung/Articolo.asp?id=17454, A szcientológia és az emberi lélek
www.rtc.org/hu_HU/religion/index.html, Képzés
www.rtc.org/hu_HU/religion/pg004.html, A Szcientológia önkéntes lelkész tanfolyamok
<http://www.rtc.org/religion/pg006.html>
www.scientologytoday.org
www.webmutato.hu/nethatter/riportok/kids.htm, F.O. – S.Cs.: A szcientológia selettje

A szcientológiával kapcsolatos – a tanulmányban felhasznált – esettanulmányok címei:

Megfigyelések és tapasztalatok a Szcientológia Egyházzól; Szcientológia a külvilág felé: szórólapokon és a kiadványaikban; Pszicho- és vallási mozgalmak hatása a nevelésre – szcientológia; A tanulási technológia és alkalmazása a Tudás-forrás Iskolában; Szcientológia vallás vagy üzlet?; Hogyan próbál lelkeket, híveket, pénzt szerezni a szcientológia egyház; Szcientológia Egyház; Új vallási mozgalmak – a szcientológia; Az oktatás folyamatának gyakorlati megvalósulása a Szcientológia Egyházban

Szarka Emese

„EGYRE JOBBAN!”

AZ AGYKONTROLL ÉS AZ ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ

TANULÁS–TANÍTÁSBAN BETÖLTÖTT SZEREPE

Az *Egyre jobban!* elmetérképe

1. sz. ábra: A tanulmány elmetérképe (Szarka, 2007)

Bevezető

*Abhoz, hogy új kérdéseket és új problémákat vessünk fel,
hogy a régi problémákat új szemszögből vizsgáljuk meg,
kreatív képzelőerőre van szükségünk.
Ezzel igazi haladást érünk el.
/Einstein/*

Tanulmányunk terjedelmét befolyásolta az a tény, hogy ez az egyik olyan „módszercsomagokat” kínáló közösség, amely rendkívül részletesen foglalkozik a tanulást és a nevelést segítő technikákkal, egyáltalán a tanulás, megismerés folyamatával és fejlesztésével.

A tanulás hatékony módszerével számos könyv foglalkozott már és foglalkozik a mai napig. A teljesség igénye nélkül: Gordon Dryden – Dr. Jeanette Vos: *A tanulás forradalma* (Bagolyvár, Bp., 2005), C. M. Hills: *Nem félünk a vizsgáktól* (Fabula, Bp., 1992), L. Ron Hubbard: *Hogyan tanuld meg? – A tanulás alapvető kézikönyve*¹ (Alexandra, Pécs, 1997), Katona András – Ládi László – Victor András: *Tanuljunk, de hogyan? – Az iskolai szaktárgyak tanulása* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2005), Kovácsné Sipos Márta: *A tanulás fortélyai* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003), Walter F. Kugemann: *Megtanulok tanulni* (Gondolat, Bp., 1976), Werner Metzsig – Martin Schuster: *Tanuljunk meg tanulni!* (Medicina, Bp., 2003), Joseph O'Connor – John Seymour: *NLP*² (Bioenergetic Kft., Piliscsaba, 1996) és Oroszlány Péter: *Könyv a tanulásról* (Alternatív Közgazdasági Gimnázium Alapítvány, Bp., 1994). Felépítésükben többnyire hasonlóságot mutatnak (az agyféltekék, az emlékezet működése; a tanulás során tanúsított magatartás; a technikák; a feldolgozás mélysége stb. között). Sorra veszik a megfelelő tanulási szokásokhoz vezető *helyes utat*:

- a tanulás időpontja (pl.: „fülemlék” vagy „baglyok” vagyunk-e),
- a tanulás helye, külső körülmények (pl. állandó, nyugodt, megfelelő fényviszonyok stb.),
- rituális szokásaink (kabbalák, torna stb.),

¹ Bencze Ildikó, a Székelyudvarhelyi Dianetika Központ tanfolyam-felügyelője mondta az alábbiakat a dianetikáról: a tanulásnak létezik technológiája, ami felfedi a foglalkozás akadályait és segít leküzdeni ezeket (www.hhrf.org/uh/2004/uh15129t.htm – 2004-es adat, letöltve: 2008. nov. 12). Budapesten is van lehetőség Hubbard munkáin alapuló oktatási anyagok és szolgáltatások igénybevételére Domonkos Árpádnál (<http://tanulasitech.fw.hu/> – letöltve: 2008. nov. 12).

² Richard Bandler és John Grinder a '70-es évek elején új szemléleti keretbe foglalták össze a közvetlen emberi kommunikáció hatékony elemeit, amellyel megteremtették a gondolkodás- és viselkedésváltozás gyakorlati modelljét, s elnevezték neuro-lingvisztikai programozásnak. Az NLP azokat az összefüggéseket írja le, amelyek az emberi kommunikációs pszichofiziológiai folyamatai (neuro-), nyelvi kifejezései (lingvisztikai), illetve szubjektív gondolkodásmódok és tapasztalásminták (szocializációtól függő programozás) között fennállnak (in O'Connor–Seymour, 1996:11). Egyik technikája az „átformálás”, ami egy előzően negatívnak látott esemény pozitív megvilágításba való helyezését, s ily módon átértelmezését jelenti.

- a sorrendiség kérdése (pl. kezdjük a közepesen nehéz feladattal, majd a legnehezebbel folytassuk; a homogén gátlás miatt biztosítuk a tananyagok változatosságát),
- szünetek beiktatása (pl. az első 60 perc végig tanulása, majd 5 perc szünet úgy, hogy a tetthelyet nem hagyjuk el, nem kapcsoljuk be a rádiót/tévét, sem újságot nem olvasunk, de tornagyakorlatokkal felfrissíthetjük magunkat. A következő 60 perc ismét tanulással telik el, ezt követi egy 10 perces szünet, amelyre az előbbi megszorítások érvényesek. Majd következik a harmadik 60 perces tanulás, utána egy 20 percnyi tea szünet, amikor elhagyom a színhelyet is; végezetül egy újabb egy órányi tanulás, amit egy kétórás szünet követ – lehet enni, de más ingerek nem érhetnek, mert az agyunk „emésztí” a tanultakat),
- szenzoros kanalitás elve: minél több érzékelő csatornán keresztül jussunk hozzá az információkhoz,
- a tanulandók átalakítása (kerüljük a sablonokat), gondolkodva tanuljunk, alkalmazzuk a bevésést segítő eljárásokat (aláhúzás, vázlatkészítés stb.),
- segédletek használata (könyvtár, Internet stb.),
- önellenőrzési fortélyok (összefoglalás, próbafelmondás stb.),
- önjutalmazás („ha ezt megtanulom, utána...”)
- derűs hozzáállás

És a *helytelen vagy gátló tényezőket*:

- halogatás
- gátló hatások:
- retroaktív (hátra ható) hatás: a később tanultak zavaróan visszahatnak az őket megelőzően tanultakra;
- proaktív (előre ható) hatás: a tananyag az új anyag befogadására negatív hatást gyakorol
- asszociatív/homogén gátlás: az egymáshoz hasonló típusú tárgyak megtanulása nehezebb;
- előhívásos gátlás: az óra vagy vizsga előtti időben az anyag felmondása által okozott negatív hatás.

Mi az, amiben az agykontroll többet vagy mást nyújthat, mint a tanulásmódszertannal foglalkozó (tan)könyvek?

Alapvetően minden egyes módszer arra szolgál, hogyan kontrolláljuk „agyunkat”, a tudatunkat, milyen attitűdöt alakítsunk ki a megtanulandókkal szemben és hogyan tegyük élvezetesebbé számunkra az egész tanulási folyamatot.

Tanulmányom célja nem az, hogy Lozanovhoz hasonlóan valami „hiper-szuper” módszerről kijelentsem, hogy „ez a legjobb”. Már csak azért sem tehetem, mert mint látni fogjuk, az agykontroll egyfajta gyűjtőfogalomnak is tekinthető, a tudományosan bizonyított hatékony módszerek sokaságának egyes elemei megtalálhatók benne (is). El kell ismernem azonban, hogy míg sok más szakirodalom

a különböző praktikák minél részletesebb és változatosabb tárgyalását gyűjti egy csokorba, addig az agykontroll nem feledkezik meg az első lépésekről, azaz a ráhangolódás hogyanjáról sem. Egy tanfolyam általában az agyhullámok magyarázatával kezdődik (az agyféltekék működésének bemutatása mellett), ugyanis az egész José Silva-féle módszer lényege nem más, mint az „alfában-lét” lehetőségeinek kiaknázása. Vagyis a különböző „mesterkedések” elménk minél hatékonyabbá tételében, azaz tornáztatásában (úgy, mint pozitív gondolatok, asszociatív kapcsolatteremtő technikák stb.) még eredményesebbé tehető, ha minél gyakrabban tudunk alfában maradni.

José Silva (1914. augusztus 11. – 1999. február 7.), mexikói származású texasi férfi fejlesztette ki az AK-t, sokéves kutatással. 1944-ben kezdte vizsgálni az elme kihasználatlan lehetőségeit, azzal a céllal, hogy gyerekei tanulásában segítsen. Kezdetben elektroműszerésként elektromos szempontból kezdte vizsgálni az emberi agyat. Maga készítette elektro-enkefalográfiájával (EEG) tanulmányozta gyermekei agyhullámait szendergés közben. Úgy gondolta, ilyen állapotban kellene tanulniuk, mert ekkor – ébrenlét és alvás határán – mérhető a legerősebb agyi elektromos tevékenység. Először a hipnózist sajátította el, és hipnotikus állapotban próbálta tanítani gyerekeit. Hamar rádöbrent azonban, hogy ez nem oldja meg a hatékonyabb tanulás ügyét, mert az így elért tudásszint már akadályozza a következő, logikus gondolkodást, ami pedig lényeges feltétele az eredményes tanulásnak. Hosszú kísérletezéssel végül kialakította saját irányított meditációs módszerét, amit a gyerekei évekkal később maguk is szélesítettek, tökéletesítettek.

2. sz. kép: Jose Silva

(Forrás: http://www.guidemind.com/sitebuildercontent/sitebuilderpictures/silvas_rr.jpg, letöltve: 2007)

A tanulási folyamat részei

Ügyelj gondolataidra, mert azok szabják meg szavaid!
 Ügyelj szavaidra, mert azok szabják meg tetteid!
 Ügyelj tetteidre, mert azok szabják meg szokásaid!
 Ügyelj szokásaidra, mert azok szabják meg jellemed!
 S ügyelj jellemedre, mert az szabja meg sorsodat!
 /Frank Outlaw/

Mielőtt a tanulási folyamatokra térnénk, döntsük el, milyen a tanulási stílusunk (vizuális, auditív, kinezetikus; bagoly vagy fülemüle – azaz éjszaka fog jobban az agyunk vagy hajnalban). Ennek felismerésére kínál egy játékos módszert Domján Lászlóék *Tantrükk* című kiadványa, pontosabban a munkafüzet 12. oldala. Ez úgy oldható meg egyszerűen és játékosan, ha a diákok párosával kérdezik ki egymást. Mivel ez akár évenként is változhat, érdemes idővel megismételni a „kísérletet”.

Kérdések	Válaszok – a szem		
	fölfelé tekint	vízszintes síkban marad	lefelé tekint
1. Milyen ruha volt rajtad tegnap?			
2. Kivel beszéltél én előttem utoljára?			
3. Milyen nadrágot vennél föl szívesebben, kordbársonyt vagy vásznat?			
4. Milyen színű a mamád szeme?			
5. Nevezd meg egyik kedvenc zeneszámodat?			
6. Mit éreztél, amikor életedben először voltál szerelmes?			
7. Mit szeretnél kapni születésnapodra?			
8. Kit tartasz jobb énekessel: Elvis Presley-t vagy Michael Jackson?			
9. A bársonyt vagy a selymet kedveled inkább?			

10. Melyik ruhádban érzed magadat a legjobban?			
11. A hegedű vagy a gitár hangja a kellemesebb számodra?			
12. Fából vagy fémből készült karosszéken ülsz szívesebben?			
13. Milyen színű a fürdőszobádban a mosdónál lévő csap?			
14. Melyik hang kellemesebb a fülednek: a ló nyerítése vagy a macska nyávogása?			
15. Mit éreznél, ha kiderülne, hogy 5 találatot értél el a lottón?			
Összesen			

Ezzel a játékos kis teszttel valamennyire képet kaphatunk arról, hogy agyunk melyik „üzemmódban” mozog a legotthonosabban.

„Teszt az agy domináló üzemmódjának az azonosításához

(Tantrükk 11. o.)

(részlet)

Szemünk ösztönösen más irányba tekint, ha

- látott képre emlékezünk, vagy elképzelünk egy, még nem látott látványt,
- hallott hangra emlékezünk, vagy elképzelünk egy, még nem hallott hangot,
- földézőnk egy érzést, illetve mozgásélményt, vagy elképzelünk egy, még át nem élt érzést, illetve mozgásélményt.

Első esetben szemünk ösztönösen *fölfelé* tekint, második esetben a *vízszintes síkban* marad, míg a harmadik esetben tekintetünk *lefelé* irányul (hogy az adott síkban jobbra vagy balra nézünk, az szempontunkból itt közömbös).

Mindenki képes látványt, hangot és érzést földézőni, ám agya *domináló* működési üzemmódja szerint három csoport valamelyikébe sorolható. A *vizuális* típusú ember elsősorban a képek, az *auditív* típusú elsősorban a hangok, míg a *kinesztetikus* típusú elsősorban az érzések/érzetek/mozgás világában mozog *legotthonosabban*. (Rendkívül ritkán olyan is előfordul, hogy valakinek az agya a szagok vagy az ízek világában érzi legotthonosabban magát. [...])

[...] Kérd meg egy kedves ismerőst, hogy üljön veled szembe, vegye kezébe a munkafüzetet, és olvassa föl Neked a következő oldalon látható kér-

déseket! Közben figyelje meg, hogy a kérdés hallatán szemed először ösztönösen fölfelé mozdul, vízszintes síkban marad, vagy inkább lefelé irányul! Írja föl ezeket az első, ösztönös reakciókat!

A végén számoljátok össze az egyes csoportokba tartozó reakciókat! Agyad *valószínűleg* abban az »üzemmódban« működik *dominálon*, amelyik kategóriában a legmagasabb szám jön ki.

Ha a kérdések hallatán legtöbbször először ösztönösen fölfelé tekintetél, akkor agyad valószínűleg a képek világában mozog a legotthonosabban. Ebben az esetben hangsúlyozottan ajánlom az elmetérképezéses vázlatkészítés rendszeres használatát, a tananyaggal kapcsolatos képek, filmek megnézését, a tanulás közbeni minél több rajzolgatást.

Ha a kérdések hallatán legtöbbször ösztönösen a vízszintes síkban maradt a tekinteted, akkor agyad valószínűleg a hangok világában mozog a legotthonosabban. Ebben az esetben hangsúlyozottan ajánlom a magneto-fonos tanulási trükkök rendszeres használatát, egyetemen, főiskolán az előadások szorgalmas látogatását, a tananyag elmondását vagy mással történő megbeszélését.

Ha a kérdések hallatán legtöbbször ösztönösen lefelé tekintettél, akkor agyad valószínűleg az érzések/érzetek/mozgás világában mozog a legotthonosabban. Ebben az esetben hangsúlyozottan ajánlom, hogy színészként éld bele magad a tanulandó témába, és ténylegesen játszd is el, mozgással, tárgyakkal azt, amit meg akarsz tanulni. Ha pl. a Brown-féle hőmozgásról tanulsz, akkor éld bele magad egy részecske szerepébe, s akár el is táncolhatod a táncát! Demonstrálj magadnak mindent, amit csak lehet, főleg kézzel megfogható tárgyakkal!

De akármelyik csoportba is tartozol, a lényeg, hogy vedd bele magad a tanulásba, szenvedélyesen, szívvel-lélekkel, és a »belső képáramoltatásos« módszert is alkalmazva nyiss kaput elméd óceáni mélységű, kevésbé kihasznált adattárjához!”

A tanulási folyamat három részre osztható: a megértésre, a megjegyzésre és a felidézésre.

Csak azt tudjuk tartósan megjegyezni és bármikor felidézni, amit értünk. Gyakran az a kínos helyzet áll elő, hogy több oldal vagy bekezdés elolvasása után döbbenünk rá, hogy már régóta nem is tudjuk, mit is olvasunk. Ilyenkor az anyag érthető ugyan, de figyelmünk elkalandozik. A figyelemösszpontosítást előmozdító gyakorlatokban sok olyan „trükk” ismert, amely azt segíti elő, hogy a két agyfélteke összehangoltan, szinkronizáltan működjön (lásd erről Az agyfélteke-harmonizáció című fejezetet). Az agykéreg két féltekéből áll, a test ellentétes oldalán lévő érzékszervekkel és izmokkal áll kapcsolatban. Éppen ezért a figyelemösszpontosító gyakorlatokban közös, hogy a törzs előtti keresztvező mozgásokat tartalmaznak, pl. a jobb könyökünk a bal térdünkhöz

ér és fordítva – ezt nem csak az agykontroll-tanfolyamokon, de a kineziológia³ kurzusokon is tanítják.

A megértett anyag megjegyzéséhez fontos, hogy minél több érzékszervi csatorna legyen bekapcsolva a tanulás során. Vagyis ne csak nézzük a megtanulandó szöveget, de olvassuk hangosan vagy mondjuk fel magánra, és húzzuk alá vagy más módon emeljük ki színessel a számunkra fontos részeket, egyéni jelzéseket, szimbólumokat is kitalálva – így egyszerre működik a vizuális, az auditív és a motoros apparátus.

A foliadék, konkrétan a víz kedvező hatásáról köztudott, hogy segíti a sejtek közötti kommunikációt. A japán kutató, Masaru Emoto vízkristályokkal kapcsolatos kísérletei alátámasztják a víz információvevő és vivő szerepét.⁴ Az alkohol, a kávé és a fekete tea azonban blokkolják a mellékvesét, függőséget és kellemetlen mellékhatásokat váltanak ki és hatásuk elmúltával még fáradtabb, kimerültebb az ember. Így ezek kerülése ajánlott a tanulás során.

A pedagógusnak oda kell figyelnie minden stresszt keltő helyzetre, amelyek ronthatják a teljesítményt. Ebben persze szerepe van a tanár személyiségének, hogy a környezet biztonságérzetet ad-e vagy inkább szorongást keltő, és persze a diák felkészültsége, a helyzethez való alkalmazkodása, egész személyisége is egyaránt szerepet játszik a folyamatban. Egy feleltetés lehet debilizáló hatással is, amely vegetatív tüneteket vált ki (pl. szédülés, gyomorgörcs). Tehetetlenséget válthat ki pszichés alapú ún. szenzitizáció is: ilyenkor az illető hiperérzékeny az érzelmileg fenyegető, veszélyes ingerek iránt. A negatív énkép, az önértékelés zavara önbeteljesítő próféciaként hat feladathelyzetben. Rontja a teljesítményt a szociofóbia is, ha valaki iszonyodik a társak jelenlétében való szerepléstől. Ilyen esetekben az egyén nem képes tudásának megfelelő szinten teljesíteni. Ilyenkor, mivel nem a tanulási technika a ludas, célszerű szakembertől (pl. pszichológustól) kérni segítségét. Mindezek a zavarok és tünetek némi pedagógusi odafigyeléssel, a relaxálás alapjainak elsajátításával, a diákok önismerethez való jutásának segítségével és pozitív gondolkodással jelentősen eltéríthetők a negatív pólustól pozitív irányba.

³ (Kinesis = mozgás, logos = tudomány) Mint holisztikus gyógyító és személyiségfejlesztő módszer, a kineziológia szervezetünk szabad energiaáramlásának biztosítását, az energiák útjában álló akadályok feloldását célozza, bármilyen témára vonatkozóan, amelyben jobbulást szeretnénk elérni. Eszközeit Dr. George Goodheart „fedezte fel” az 1960-as években. Az ő koncepcióját felhasználva Dr. John Thie a ’70-es években összeállította a „Touch for Health” („Gyógyító Érintés”) elnevezésű rendszert. Magyarországon a legelterjedtebb az ún. „One Brain” („Egy Agy”) módszer, amit tíz évvel később az amerikai Gordon Stokes, Daniel Whiteside és Candace Callaway alakított ki. A kineziológia számos országban azért vált híressé, mert a sport területén csúcsteljesítményeket sikerült vele elérni (Dryden–Vos, 2005:317).

⁴ Masaru Emotoval és könyvéről készített hosszú riportot az alábbi weboldalon olvashatunk: http://www.life-entusiast.com/twilight/research_emoto.htm (letöltve: 2008. nov. 12)..

Mi az agykontroll?

*Bizonygasd csak gyengeségeid, s bizony szert teszel rájuk.
/Bölcs keleti mondás/*

A Stanfordi Egyetem kutatói szerint elménk képességeinek csupán mintegy 2–4%-át használjuk ki. Ezzel az adattal azonban sok orvos nem ért egyet. Azt a meglátást is kétkedve fogadják, hogy az agyunk 200 milliószor több információt dolgoz fel, mint amennyi ebből tudatosan él bennünk. Hogy ez mennyire biztos, az állítólag a *What The Bleep Do We (k)now?* (*Mi a csudát tudunk a világról?*) című amerikai filmből is kiderül. A film rendezője azt állítja, hogy a tudomány és a spiritualitás nem két különböző gondolkodásmód, hanem tulajdonképpen ugyanazt a jelenséget kutatja és írja le. Visszaadja a férfi és női individuum erejébe vetett hitet, hiszen a teremtés képességét mutatja be, a minden egyénben ott rejtőző isteni tulajdonságként. A film a konvencióktól való radikális eltávolodás. Rendezte és írta: William Arntz, Betsy Chasse, 2004. In: <http://www.budapest-film.hu/bleep/>, letöltve: 2007. júl. 20.

Siketek válnak hallóvá, meddő nők esnek teherbe, orvosok számára csodás gyógyulások történnek; eltűnt tárgyakat és személyeket találnak meg gyakorló agykontroll-osok; mozgássérült úszók nyernek világbajnokságokat, Lékó Péter sakkbajnok sikereit ennek a technikának köszöni, s mindezekon felbuzdulva vagy csak kellő nyitottsággal vezérelve és kíváncsiságtól hajtva rengeteg orvos is befizet egy-egy tanfolyamra: fogorvos, angiológus, szülész-nőgyógyász, sportorvos, állatorvos, pszichoterapeuta, pszichiáter, sebész, bőrgyógyász vagy éppen házi-orvos (minderről bővebben ld.: www.agykontroll.hu, Orvosok, akik agykontrollt végeztek, letöltve: 2008. júl. 20).

Létezik Budapesten egy telefonos ügyfélszolgálat is, amolyan nagyvizitszerű – Domján László a testvérével, Gáborral tartja, aki szintén agykontroll-oktató. Vele, a feleségével, illetve Dr. Kígyós Éva pszichológussal találkozhattak mindazok (kb. 170 ezren), akik részt vettek már agykontroll-tanfolyamon. Az *Agykontroll* című alapművet Domján László fordította magyarra 1989-ben. Ma már Amerika és Európa-szerte szerveznek képzéseket, és egyszerűen csak nyugati jogként emlegetik a módszert. Az egészséges emberek és fogyatékkal élők is látogatják a kurzusokat – mozgássérültek, vakok és siketek is.

2007. május 22-én a TV2 XXI. század c. műsorában Velti László riportja volt látható az agykontroll gyógyító, illetve megbetegítő hatásáról (Agykontroll, a varázslatos tanfolyam – Gyógyulnak vagy megbetegednek?). Az alábbiakban a műsorban elhangzott riportokból kettőt emelünk ki.

Dr. Tringer László, a SOTE professzora, a Pszichiátriai klinika egykori igazgatója (1994–2004), a neurológia, a csoportpszichoterápia és az orvosi pszichológia doktora szerint: „Ezek olyan bizonyítatlan és bizonyíthatatlan, elvileg bizonyíthatatlan állítások. Nagyon gyakran a véletlen események, ritka véletlenek jelennek meg úgy,

mint csodálatosak, és rendkívüli képességeknek az eredménye.” Vagyis – rejtett zugok az agyban rendkívüli képességekkel – nem léteznek – vallja a professzor annak el- lenére, hogy agyunk teljes feltérképezése még korántsem készült el. Szerinte az a hihetetlen, de igaz, hogy ezt kevesebben látják be, mint ahányan a csodákban hisznek. Ha valakit baleset ér és a bal agyfélteke sérül, akkor a jobb agyfélteke átveszi a bal minden funkcióját. Az egyik oldal képes ellátni a másik dolgát is – most is. Nincs olyan rész, amit külön ki kellene még használni. *„Ilyen nincs, hogy alfa állapot. Van egy ellazult állapot, az sok embernél nem alfabullámokkal jár, másoknál esetleg alfabullámokkal jár.”*

Az alfabullámok, amelyek állítólag itt különösen jó minőségben vannak jelen, gyorsítanak a sejtek regenerációját. De a SOTE professzora szerint így, ülőhely- zetben a legkevésbé bocsátódnak ki agyhullámok, egyébként például hipnózis- ban sem sok bocsátódik ki. Ugyanakkor Tringer doktor nem szeretné elvitatni, hogy ezeken a tanfolyamokon bárki meggyógyulhat. Csak szerinte nem az alfa- állapot miatt, hanem pusztán azért, mert az illető elhiszi, hogy működik a mód- szer. A hitétől a dolog valóra válik – pszichésen.

Dr. Virág Mária pszichiáter, a Semmelweis Egyetem Kútvölgyi Klinikai Tömb Pszichiátriai és Neurológiai Osztály, valamint a Nyíró Gyula Kórház Pszichiátriai Osztályának orvosaként nem egy olyan páciens-t kezel már, akik az agykontroll hatására nem tudtak megbirkózni a tanfolyamon megtapasztalt, a tudatalattiból feljövő élményekkel. Öt betege volt már, aki agykontroll miatt került hozzá. Azt mondja, a relaxáció alatt, módosult tudatállapotban olyan dolgok is felszínre ke- rülhetnek, amelyekkel azután az addig kiegyensúlyozott emberek sem tudnak mit kezdeni. Egyik betegén nem tud segíteni. *„Az igazság az, hogy semmilyen pszichiátriai beavatkozással, gyógyszereléssel, pszichoterápiára nem is volt alkalmas: nem lehetett rajta se- gíteni. Most már ott tart, hogy a családja szétesett.”*

Léhetséges lenne, hogy az agykontroll betegítő hatással (is) bír? A tanfolya- mokon állítólag vannak olyan gyakorlatok, amelyek elejét veszik a pszichés za- varoknak. A szervezői azt mondják, szűrik a zavart tudatú embereket: minden- kitől megkérdezik, hogy állt-e valaha pszichiátriai kezelés alatt. Tringer doktor szerint ez kevés, hiszen, akik nem álltak ilyen kezelés alatt, az nem zárja még ki, hogy automatikusan felmentést kapnak bármilyen jellegű pszichés zavarok kialakulása alól. Sőt, nagy a kockázat, hogy nem veszik észre például – sem a tanfolyamvezetők, sem maga a vállalkozó szellemű egyén, aki elmegy egy agy- kontroll-tanfolyamra –, hogy, bár látszólag csendben ül, közben érzéksalódásai vannak, hallucinál, és esetleg olyasmiket hallucinál, amelyeket összevegyít az ott tapasztaltakkal. Dr. Domján László erről úgy vélekedik: nem lehet tesztekkel megmérni, hogy ki nem végezheti a szerinte teljesen veszélytelen kurzust. Fon- tos, hogy ők kijelentik azt, hogy ez a módszer nem helyettesíti az orvost! Erőt, önbizalmat és hitet ad az emberek kezébe, de nem vakítja el őket semmiféle „má- gikus” ígéretcsomaggal.

A Silva-féle agykontroll egy tudományosan megalapozott, egyszerű, prakti- kus, könnyen elsajátítható önfejlesztő módszer, ami lehetővé teszi, hogy lényeg- gesen nagyobb mértékben használjuk ki lehetőségeinket, s így sikeresebben old-

junk meg mindenfajta problémát. Egyik fontos eszköze a relaxáció avagy lazítás, ami egyúttal a bizonyítottan megbetegítő hatású stresszt is levezeti.

Ám egyeseknél olykor fel is erősítheti. Az alábbi interjúrészlet 19 éves alanya 2007 márciusában vett részt egyik szobatársával az alaptanfolyamon. Édesanyja révén már legalább két éve ismerte az agykontrollt, és alkalmazott is egy-két technikát részben ösztönösen, részben édesanyjától eltanulva. Széleskörű érdeklődése miatt és önfejlesztés céljából vágott bele a tanfolyam elvégzésébe. „Ő [ti. az anyukája – a szerk.] is azt tanácsolta, hogy még most az egyetem elején végezzem el a tanfolyamot, mert ennél kedvezőbb és ennél tökéletesebb befektetést el sem tud képzelni egy egyetemista számára! Életre szóló befektetés, ami hamar megtérül. Az én hiúságomát is csiklandozta a lehetőség, hogy elmém rejtett, alvó részeit felrészve többre leszek képes, főleg úgy, hogy tulajdonképpen öntudatlanul már munkába állítom néha az elme tudatalattiját. Továbbá nagyon érdekel a pszichológia, pszicholingvisztika, ezotéria, asztrológia, lélekgyógyászat (még ha ezeket kuruzslásnak is vélik sokan) és minden kognitív tudomány, s minden olyan is, ahol a jelenségek magyarázatát egy-egy individuum belső énje segítségével lehet megragadni.” (R)

Már a tanfolyam első napján különös „tünetek” jelentkeztek nála:

„...egyre erősebb sírás ragadott magával. Szinte fizikai fájdalmat okozott az egyes meditációknál behunyni szememet. Magyarázatot nem tudtam adni, csak éreztem, hogy valami hihetetlen fájdalom (emlék, érzés?) tört rám. Nem is csináltam a feladatokat, csak zokogtam. Aztán hazamentünk a kollégiumba, de ott sem csillapodott. Másnap már nagyon kimerülten vágunk bele. Ekkor már rögtön az első szakaszban rám tört a sírás, de nem csak amolyan könnyszivárgós, kicsit hüppögős változat, hanem az a keserves zokogás krokodilkönnyekkel (sic!). Egyetlen feladatot sem tudtam elvégezni, egyre inkább éreztem a fizikai fájdalmat, akárhányszor csak becsuktam a szememet. Képek tódultak a fejembe, olyan képek, melyeket már azt hittem, sikerrel elfelejtettem, elástam, kidobtam, szóval azok a bizonyos sebek szakadtak fel. Nem súlyos, csak szerelmi ügy (is volt közte), de ez »számomra persze mindig bonyolultabb, mint egy normál embernek«, mert túlreagálok mindent. Olyan képeket láttam, amiktől féltem, vagy amik szenvedést okoztak, vagy azért, mert szűgyent keltettek bennem, vagy azért, mert az elmúlt szép múltat élő jelenként vetítették elem. És képtelen voltam kontroll alá szorítani őket, pedig eddig ezzel sosem voltak gondjaim. Tehetetlen dühöt és kétségbeesést éreztem. Büntudatot. De konkrét okot rá, racionálisan, olyat, amit esetleg másnak elmondhattam volna, és értette volna, hogy jah tényleg, áhhám, értem, szóval ez a baj, szóval ilyet nem tudtam volna, sőt ma sem tudok »mentősemmre felhozni«. A nap végén mindig oda lehetett menni Lacihoz kérdéseinkkel etc. Én is odamentem, de beszélni sem voltam képes, annyira ömlöttek a könnyeim. Meglátott és azonnal leültetett, fejemre tette a tenyerét és szorította. Ennek hatására csak még intenzívebben zokogtam. Ez eltartott legalább 10 percig, amikor már annyira kimerültem, hogy csillapodott – nem állt el, de csillapodott – a könnyzuhatag. Láttam, hogy amikor az én fejemre tette Laci a kezét, akkor egy fiatal nő, ugyanolyan kísértet szemekkel közelít hozzánk. Szóval elképzelhető a hasonló hatás.

Egész héten minden nap, egész nap semmi mást nem látott a környezetem, csak azt, hogy sírok. Volt hogy a suliból haza kellett mennem, annyira zokogtam, és képtelen voltam kordában tartani, moderálni magam. Anya is aggódott, felhívta az agykontrollos pszichológiai

tanácsadást. Épp Laci volt »ügyeletben«, tehát épp neki mondta el, mi a helyzet. Én már csak annyit tudtam meg az ügyről, hogy Laci egyik nap felhívott, hogy egyrészt hagyjam ki a második részét a tanfolyamnak, ha ilyen negatív hatással van rám. Én azonban már csak daczból is végig akartam csinálni, illetve anya mondta, hogy harmadik nap teremtyük meg a laborunkat, és a sikertörténetekben olvasta, hogy sokakat az tett helyre. Oké, rendben, akkor Laci várt szombat reggel, hogy még a nap kezdete előtt beszéljünk kicsit. Nem sokat segített, ő is az iráterápiát javasolta – amit én magamtól is öngyógyításra használtam. A napot szenvedve ugyan, de kibírtam, a feladatokat csak könnyek közepette tudtam úgy-ahogy elvégezni, nem is ment minden. Eljutottam arra a szintre, hogy már az ellen is tiltakozott az elmém, amit azelőtt teljesen ösztönösen hajtottam végre. Egy vasbeton fal ereszkedett az agyamra és merevítette be. Vasárnapot is átvészeltam, de arról álmodni sem akartam, hogy az esettanulmányt még csak meg is próbáljam.”

Az esettanulmány résztvevőjének nagyon fontos az otthon melege, vagy egyfajta biztos pont melege. Elsősorban édesanyja képez egy külön szigetet a szívében. Talán Budapest (is) a maga „örületével” szinte a véletekig fokozta az elanyatlalnodását és sok olyan csalódást keltett benne, amelyekkel tudat alatt nem tudott mit kezdeni, nem hogy megbirkózni.

„Az öngyűlölet égetett. Gyűlöltem magam minden porcikámban, korcsnak, szörnyszülöttnek láttam, aki csak árt és kárt okoz, aki beszennyezi ezt a világot. Nem tudom, ismered-e Dosztojevszkij Egy nevetséges ember álma c. írást. Abban van egy rész, amikor önmagát, mint a világ megrontóját definiálja [...] Épp ekkor tanultunk erről a szövegről, és nem voltam képes elolvasni, mert magamat láttam visszasikítani belőle. Tökéletes öndefiníciót olvastam ki belőle.

Olyan volt az egész, mintha egy fekete sötét démon, aki belőlem szakadt ki, rám telepedett és folyamatosan bekebelezett volna, elszívta volna minden életerőmet. Nem egyszer értek vizuális élmények, hallucinációk. Félelmetesek voltak. Ugyanaz a rémalak látogatott meg. Egyszer tisztán láttam, ahogy besétált a szobámba, és nem is akart nagyon sokáig kimenni, noha tudtam, hogy ő nem valóság. Rettegtem. Ha nem baj, most nem idézem fel [...] mert csak rágondoltam és megint élesen láttam [...] gyáva vagyok, az az igazság.

Odáig jutottam, hogy már nem bírtam elhiselni az emberek pillantását sem. El akartam bújni minden emberi lény elől, mert féltem tőlük és feltettem őket magamtól. Szégyelltem magam, büntudat győzött. Haza akartam menni anyához. Jó akartam lenni (ne képzeld, hogy én egy rossz, züllött valaki lennék, mindig is szófogadó voltam, egyetlen, ami miatt anya szenvedhetne velem kapcsolatban, az a bihatetlen makacsságom és az, hogy másokra tudok, ellenben magamra egyáltalán nem figyelni és vigyázni). A Dédim jutott folyton eszembe, hogy meg fog halni, hogy elhanyagoltuk. A volt barátom, akibe még mindig halálosan szerelmes voltam, kollégiumi frusztrációk. Elvárások saját magammal szemben. Barátaim távol tőlem.”

A résztvevő számára a négy napos kurzus és az azt követő időszak rendkívül megnehezítette a mindennapjait. Mégsem ítéli el az agykontroll másokra gyakorolt pozitív hatását.

„Csalódás, illetve kétségbeesést jelentett inkább, hogy belőlem ilyen hatást vált ki, holott eddig azt tartottam magamról, hogy erős jellem vagyok, aki ha kell, sikerrel tud maszkot, álarcot húzni, ha kell, szerepet játszani. Igen ám, csak azt nem gondoltam át, hogy itt pont az a lényeg, hogy énünk ismeretlen zugait tárjuk fel, hogy mindent bolygassunk meg, ami már leülepedett, hogy energetizáljuk magunkat, hogy újjászülessünk. Innentől kezdve pedig, ha magunknak hazudunk és egy állandó önrejtegetésben élünk, akkor igenis ilyen következményekkel kell számolnunk. Egy rajtunk kívülálló hatalom az – szerintem –, amit a tudatalattinknak nevezünk, ami az elménk rejtettebb részeiben rejlik. Magunknak hazudhatunk, a tudatos énünkkel elbitethetünk dolgokat, de a másikkal nem.

Talán pozitívumnak az tekinthető – így utólag – hogy minderre rájöhettem. Illetve az, ahogy a fejemben cikázó képek rávilágítottak az életem fájó, s szőnyeg alá söpört pontjaira, amiket le kell zárnom, mert addig az életfeladataimmal sem léphetek tovább.”

Lényegesnek tartom kiemelni, hogy az alany elmondása szerint a tanfolyam alatt olyan gyógyszert szedett, amelynek mellékhatásaként jelentkezhet depressziós tünet. A tanfolyam előtt járt már pszichológusnál, de meglehetősen rossz tapasztalatokat szerzett náluk, így az agykontroll befejezése után nem keresett fel szakembert. Ennek ellenére mégis mintha másoktól várna „feloldozást”.

„Most ez durván fog hangzani, de butának tartom őket [a pszichológusokat, pszichiátereket – a szerk.]. Semmi újat nem tudnak nekem mondani, sőt legtöbbször eddig az volt a felállás, hogy én leadom a diagnózist, megmondom a terápiát, amit már magamtól is alkalmazok, erre ők csak bólogatnak, hogy igen, a szájukból vettem ki a szót, de éppen emiatt nem sokra megyek velük. Az tudom, hogy mi segítene: egy olyan mély hipnózis, ahol a feltörő emlékeket nem tudom még ennyire sem kontrollálni, tehát egy mesterséges alattatásban, hipnózisban egy külső médium segítségével ördögűzés-szerűen kipucolnánk minden elfojtott érzelmet, amiket eddig felhalmoztam.”

Lehetőleg kerüli az agykontrollal kapcsolatos bármilyen személyes élmény lehetőségét, így a kiadó könyveit sem olvassa, ha pedig szüksége van segítségre, inkább anyukájához fordul, „bizzen anyukámnak nagyon is bevált a módszer, sőt én kérem meg elég sűrűn, hogy ilyen-olyan ügyben kamatoztassa tudását és segítsen. Az esetek 95%-ban be is jön a dolog. Anyának minden cd-je megvan és a könyvei is egyre gyarapodnak. Neki nagyon szoros barátságai alakultak, akikkel folyamatosan cserekereskedelmet folytat. Sőt, óvónőként munkájában is hasznosít ilyen-olyan elemeket”.

Több mint fél évvel a tanfolyam után így vélekedik az átélt eseményekről és magáról a módszerről:

„Továbbra is nagyon hasznos irányzatnak, vagy nevezjük »iskolának« tartom tanításait, módszereit. Ha módomban állna, biztosan kötelezővé tenném orvosok és pedagógusok számára elsajátítását. Legfőképpen a szkeptikusok és a bigott dogmakövetők azok, akiknek szükségük lenne rá, legyen az az orvostudomány hagyományos ágából való vagy a pedagógiából. Altaluk lehetne presztízsén is növelni, épp annyira, hogy elfogadott disz-

ciplinává váljon, és általánosan elvégezhetővé avanszálódjon. Az, hogy a fiatalok mennyire fogékonyak rá, nagyban szülői és iskola befolyás hatása. Nekik azonban mindenképpen sokszoros előnyt és hatásfokot jelentene.

Továbbra is bizalommal fordulok hozzá mindaddig, míg nem nekem kell végezmem a gyakorlatokat. Ha kérdezne róla bárki, biztosan csak pozitív dolgait mesélném első-sorban, igaz azonban, hogy szigorúbbá tenném a szűrést, vagyis, hogy valahogy felhívnam a figyelmet az esetleges »mellékhatásokra«, hogy a tanfolyamvégzőt ne érje semmi váratlanul, és tudja kezelni az esetleg felmerülő problémákat.

Nonszensz dolognak tartom ugyanis, hogy agyunk csekély részét használjuk ki tudatosan, mindamelllett, hogy módunkban áll a nagyobb kibaszaltság is. Olyan képességek birtokába kerülhetünk, ami mind energiáinkat, mint adottságainkat élesebbé, kifinomultabbá és hatékonyabbá tehetik, ami pedig a mai világban, sőt egyáltalán bármikor: nem hátrány! Szinte a korlátainkat tágíthatjuk ki az agykontrollnak köszönhetően, ezzel párhuzamosan azonban saját magunk korlátaival tisztába is kerülhetünk. Önmagunkat jobban megismerjük, jobban szerethetjük, és ennek igen messzemenő következményei lehetnek nagyobb közösségekre nézve is. Mindezt persze a maximális pozitív skálán mozogva tekintvén.

Nem utolsó sorban pedig az előadások hangulata és az előadók személyisége már olyan magával ragadó élmény, mely figyelmet és elismerést érdemel. Mindenben hitelt adok az elhangzottaknak, sőt valamilyen szinten irigy vagyok amiatt, hogy én minderre még nem vagyok képes (felkészült?!).”

Az agykontroll nem tekinthető vallásnak. Követői nem istenítik elméjüket, noha nem kétséges náluk az elméjükbe vetett hit természetes szerepe. Sem templomuk, sem pedig rituális (beavató, felavató) szertartásaik nincsenek. Ateista ember ugyanúgy megtanulhatja elméje hatékonyabb használatát, mint az istenhívő, ahogy világnézetétől függetlenül mindenki megtanulhat például úszni is – vagyis „plusz” képességekre tehet szert. Van azonban egy érdekes összefüggés meditáció és ima között. Tudósok kimutatták, hogy ima és meditáció során az agyhullámok másodpercenkénti ciklusszáma (CPS) szintén 7 és 14 közötti, ez az érték felel meg az alfa szintnek (ábrándozás közbeni, vagy közvetlenül az elalvás, illetve felébredés előtti állapot). A 14-es vagy annál nagyobb CPS-ű hullámokat béta (ébredési, amikor teszünk-veszünk a hétköznapiakban); a 4 és 7 közöttiek théta (ez a sebészeti, fogászati, szülészeti stb. általános érzéstelenítés szintje); s a 4 vagy annál is kisebb CPS-sel rendelkezőket pedig delta hullámoknak nevezik (ez utóbbi kettő az alvás közbeni állapot).⁵

Justin Belizt Ferences-rendi szerzetes több mint húsz éve oktatja az agykontrollt. Keresztény hithű vallásgyakorlóként számára ezen technika nem sokban tér el más megvilágosodott, látomásokban részesülő, vagy „csak” aktív imádko-

⁵ Vastagh Zoltán ezt a hatékony tanuláshoz leginkább kedvező egyfajta ellazult (magas alfa hullámokkal jelzett), kooperációra készítő, a bizalom légkörét biztosító állapotnak nevezi. In Vastagh, 1999 László Ervin (1996) hullámhosszokról szóló kutatásait ld.: *Kozmikus kapcsolatok* (A harmadik évezred világgépe), Budapest.

zásokat folytató emberek (szentek) élményeitől. Az alábbiakban részleteket közlünk *A tudományos várkastély* c. cikkből (megjelent az IGEN katolikus folyóirat IV/15, számában, 1992. 07. 3-án).

„– *Milyen kapcsolódási pontokat lát Ön a keresztény tanítás és a Silva-féle módszer között?*

– Alapvetően a Silva-féle módszer nem más, mint a meditáció magyarázata, de a teológiai kifejezések helyett tudományos terminológiát használva. Tulajdonképpen az, amit a nyugati hagyományban aktív meditációnak nevezünk. [...] Avilai Szent Teréz leírja, hogy elképzelt egy kastélyt és annak a különböző szobáiba ment be, hogy meditációi során különböző feladatokat végezzen el. Ha például türelmessé akart válni valakivel szemben, akkor elképzelte, hogy az egyik szobában van azzal, akivel türelmesebb szeretne lenni. S ezen a lelki képen keresztül képessé vált arra, hogy valóban elérje ezt a célt. Ez az aktív meditáció. Azért aktív, mert ő irányította a gondolatmenetet, s ilyen módon teljesítette mindazt, amiről tudta, hogy Isten akarata. [...]

– *Miben hisz az Agykontroll? Személyes, teremtő Istenben, vagy valamiféle személytelen kozmikus erőben?*

– Jósé Silva gyakorló keresztény. Az előadásaiiban használt fogalmak megfelelnek a hagyományos keresztény tanításnak. Amikor én tanítok, a hagyományos fogalmak mellett olyan kifejezéseket is használok, mint egyetemes intelligencia vagy kozmikus energia. [...] Nincs mód arra, hogy Istent szavakban leírjuk, szavaink csupán rámutathatnak erre a realitásra. [...]

– *Nagyon sokan – hívő emberek – úgy gondolják, hogy nincs joguk megszabadulni szenvedéseiktől, betegségeiktől. Hogyan vélekedik erről?*

– Tegyük fel, hogy egy gyermek beteg. Van-e joga a szülőnek ahhoz, hogy orvosságot adjon neki? Ezt senki nem kérdőjelezi meg. Azt gondolom, hogy ugyanez a módszer alkalmazható minden más esetben is. Ha módomban áll segíteni valakin, aki szenved, és megteszem ezt, akkor azt cselekszem, amit Jézus vár tőlem. Jézus példát mutatott ebben, hiszen vándorolt és mindenütt segített a szenvedőkön. S állandóan azt mondta: »azt akarom, hogy teljes életek legyenek.« [...] Ez a modell a szeretetet hirdeti és arra ösztönzi az embereket, hogy minél gyorsabban haladjanak Isten felé.”

Gál Péter római-katolikus lelkipásztor és New Age kutató szerint az agykontroll eredetét, célját és gyakorlatát tekintve idegen a kereszténységtől.

Pro és kontra: az agykontroll keresztényietlen és pszichikailag ártalmas voltáról az alábbi weboldalon olvasható két hozzászólás: http://home.hu.inter.net/~prochess/lovass/mn_ak_cikk.htm, letöltve: 2008. nov. 12.

3. sz. kép: Szebb életért Központ, Bp. VIII. ker., Fiumei út 4.

(Forrás: <http://www.agykontroll.hu/kapcsolat>, letöltve: 2009)

A módszer alkalmas:

- a stressz levezetésére,
- alvászavar megszüntetésére,
- ébresztőóra nélküli, időzített ébredésre,
- élénkítőszert nélküli felfrissítésre (például autózéskor),
- a fejfájások 90%-ának és a migrénnek gyógyszer nélküli elmulasztására,
- a minket foglalkoztató kérdések, bölcsőbb tudatalattink és az úgynevezett kollektív tudattalan bevonásával történő megválaszolására,
- a memória fejlesztésére,
- gyorsabb és hatékonyabb tanulásra,
- a jó döntéshozatal megkönnyítésére,
- céljaink elérésére (magunk és szeretteink gyógyulását is beleértve),
- a fájdalom és a vérzés gyors uralására,
- szokásaink (pl. dohányzás, alkoholizálás, túlzott evés, lustaság, rendetlenség) akaraterő és kínlódás nélküli megváltoztatására,
- gyerekeink és felnőtt szeretteink szavak nélküli megsegítésére,
- a misztikusnak hitt, ám valójában természetes és hasznos intuíció, avagy megérzőképesség rendkívüli fokozására.

Ha jobban megnézzük a listát, láthatjuk, hogy tulajdonképpen szinte mindegyiknek szerepe van a gyorsabb és hatékonyabb tanulás elérésében. Ehhez ugyanis érdemes intuíciónkat, memóriánkat fejleszteni, a vizsgák előtti stresszt levezetni, időben felkelni hangosan csörömpölő vekker nélkül stb.

Hogy hosszú távon mit eredményez a tanfolyam elvégzése, arról sokat elárul Domján Lászlóék tudományos felmérése (1999-ben), melynek során 1008 olyan magyar ember írta meg névtelenül tapasztalatát, akik átlagosan két és fél éve végezték el a 4 napos kurzust. Kiderült, hogy azóta átlagosan 55,1%-kal ritkábban szorultak orvosi kezelésre, 62%-kal kevesebb gyógyszert kellett bevenniük, általános egészségi állapotuk szubjektív értékelésük szerint 57%-osról 84%-osra, energiaszintjük 50%-osról 85%-osra, hangulatuk pedig 48%-osról 88%-osra javult.

Minket most azonban az érdekel elsősorban, hogy miként fejleszthetjük elménket (és mint látni fogjuk, ehhez a mozgásos, fizikai tevékenységek is elengedhetetlenek), amely révén egyre könnyebbé, gyorsabbá, eredményesebbé és sikeresebbé válhatunk a tanulásban. Ezen segítő „fortélyok” pedig:

- a relaxáció alapjai
- „pozitív realizmus”
- vizualizálás
- elmetükre-technika
- háromujjtechnika
- memóriafogások
- fejfájáskontroll
- ébrenlétkontroll
- alváskontroll
- ébredéskontroll
- szubjektív kommunikáció

A továbbiakban ezeket tárgyaljuk részletesebben.

A relaxáció alapjai

Az alvás és ébrenlét mellett létezik egy harmadik fontos élettani állapot, az ellazult – idegen szóval relaxált – állapot. Vizsgálatok szerint ilyenkor csupa pozitív változás jelentkezik testünkben:

- jelentősen javul a szervek – többek közt az agy – oxigénellátottsága, ráadásul nagyobb mértékben, mint akár mély alvás közben,
- 18-20%-kal lassul az anyagcsere,
- csökken vérünk tejsavtartalma,
- kitágulnak az erek, így javul szerveink vérellátása,
- csökken a vér koleszterinszintje, illetve előnyösen változik a hasznos és a káros hatású koleszterinfajta aránya,
- megnő a vér endorfinszintje, ami magasabb fájdalomküszöböt és kellemes közérzettel jár,
- agyunk több alfa-agyhullámot termel, ráadásul szinkronizált alfahullámokat, ami vizsgálatok szerint elősegíti sejteink regenerációját.

A relaxáció a stressz leghatékonyabb, természetes ellenszere, mérések szerint 20 perc relaxálás körülbelül annyi stresszt vezet le szervezetünkéből, mint 3-4 óra alvás!

A dolgozatok, írásbeli és szóbeli megmérettetések előtt egyaránt hasznos lehet a lazítás, különösen a szorongással küszködő tanulók esetében, akik amúgy is kissé rugalmatlanabbak a tanulási stratégiák megválasztásában, éppen benső bizonytalanságuk miatt. Őket az Erőszakmentes Kommunikáció (röviden EMK) módszerével és sok biztatással lehet még segíteni önbizalmuk fejlesztésében.

Részlet az alap meditációból

„Javasoljuk, hogy eleinte fekvé vagy kényelmes fotelben ülve tanuld a relaxálást. Irányítsd tekintetedet meredeken felfelé egy pontra, az előrefelé nézéshez képest kb. 45 fokos szögben! Addig nézd a kiválasztott pontot, amíg szemhéjad el nem nehezedik! Ekkor csukd be a szemedet, s tekintetedet irányítsd úgy, ahogy neked jól esik! Ezt követően sóhajts egy mélyet, majd lazítsd el izmaidat tetőtől talpig! Ezt lehet úgy végezni, hogy szemhéjadra figyelsz, ellazítod azt és a szemedet körülvevő izmokat, majd elképzeled, hogy ez a kellemes lazaság lassan végigáramlik testeden, le, egészen a lábujjadig, s így minden izmodat elernyeszted.

Megteheted azt is, hogy lépésről lépésre végiggondolod testedet, s magadban ki is mondd: »Ellazul a fejem tetején a bőr... Ellazul a homlokom... Ellazul a szemhéjam... Ellazul az arcom... Ellazul a vállam, a karom, a kezem... Ellazul a mellkasom kívül és belül... Ellazul a hasam kívül és belül... Ellazul a combom... Ellazul a lábszáram... Ellazul a lábfejem...«

Ha még ekkor is feszültnek érzed magad, akkor érdemes akár kétszer, háromszor is végiglazítani testedet.

Ezt követően képzelj el érzékletesen egy számodra kellemes pihenőhelyet! Játssz azt, hogy ott vagy! Figyeld meg, mit látsz, mit hallasz, mit érzel! Akár illatot, ízt is elképzelhetsz! A lényeg, hogy érzékletesen éld bele magad, mint ha valóban ott lennél a számodra ideális, nyugalmat árasztó helyen, ami lehet például egy jól sikerült kirándulás vagy nyaralás helyszíne.

Ezután gondolatban számolj visszafelé 25-től, 50-től, vagy akár 100-tól egyesével, s közben képzelj is magad elé a számokat! A számokra gondolás azért segíti az ellazulást, mert leköti a többek közt számolással foglalkozó bal agyféltekét, míg a számjegyek elképzelése leköti a többek közt a képzelettel foglalkozó jobb agyféltekét. Ha viszont mindkét agyféltekének munkát adunk, akkor nem marad olyan agyterület, ami a problémáinkon rágódna, s így egyre jobban elmerülhetünk a kellemes pihenésben. Néhány mély sóhajtas is segít az ellazulásban.

Ezt követően élvezheted a kellemes, ellazult, mégis éber állapotot. Amikor pedig elég volt, fokozatosan térj vissza a megszokott éber állapotba, pl. a következő szavakat mondva magadban:

»Hamarosan 1-től 5-ig számolok. Öthöz érve kinyitom a szemem, friss leszek, éber leszek, jól és tökéletesen egészségesnek érzem majd magam. 1, 2, 3, öthöz érve kinyitom a szemem, friss leszek, éber leszek, jól és tökéletesen egészségesnek érzem majd magam. 4, 5« – itt ténylegesen nyisd ki a szemed, esetleg csetintheatsz is – »szemem nyitva, friss vagyok, éber vagyok, jól és tökéletesen egészségesnek érzem magam, jobban, mint korábban. És ez így van«” (www.agykontroll.hu, letöltés: 2005. okt. 29).

„Pozitív realizmus”

A pozitív gondolkodás az egyik legfontosabb jó tanács, amivel minden egyes módszertani könyv első lapjain találkozhatunk. Azt jelenti, hogy szembenézünk a valósággal, tudomásul vesszük és elemezzük a problémát, azt azonban lehetőleg pozitív szavakkal fogalmazzuk meg és úgy döntünk, hogy a baj helyett a megoldásra figyelünk. Természetesen nem elég csupán kimondani a pozitív állításokat, hanem azokat úgy is kell gondolni. Ha gesztusainkon, mimikáinkon és hanglejtésünkön változtatunk – pl. mosolygunk –, azzal pozitív érzelmeket tanítunk magunknak. Ha képesek vagyunk irányítani és alakítani érzelmeinket ahelyett, hogy azok vennék át az uralmat felettünk, és ha bölcsen használjuk ezt az erőt, önbecsülésünk erősödik s pozitív hatással tudunk lenni mindarra, amit teszünk.

Alapvető, hogy legyenek célok, akár rövid, akár hosszú távra, mert ez megkönnyíti a programozást. Gyakran hiába körvonalazzuk jól a célunk, miközben vágyunk is a sikerre, egy ismeretlen Szabotőr folyamatosan gátol minket (Mohás 1986, 102). Megtorpanásra késztet, Pató Pál uras módon halogat, gyengeségeinkhez kötöz, tehát elszívja energiánkat és önmagunkba vetett hitünket. Ebben az esetben nem engedhetünk a negatív gondolatoknak, ahogy Mohás Livia írja *„sose éljük bele magunkat, és ki ne ejtsük a szánkon (!), hogy mi igazi peches flótások vagyunk, akit a végzet lépten-nyomon akadályoz”*.

Itt tulajdonképpen egy agykontrollós „törvényszerűségről” van szó: az vagy, amit hiszel/gondolsz/mondasz. A beleélési technikákat alkalmazzuk máshol és máskor, amikor valóban el akarunk érni valamit. Ezért kell mindig tudatosítani a célt, hogy ne az elkeseredés és pesszimizmus irányítson belülről. Tehát nem elég helyesen gondolnunk, hanem előtte helyesen is kell éreznünk. Ha ugyanis félelem és kétség vegyül a gondolataink, szavaink közé, annak adunk nagyobb energiát, hiszen az érzelmek impulzívak, s a vonzás törvénye szerint utol is ér bennünket a félelmünk tárgya.

Elsősorban a belső dialógusainkon (és ezen keresztül hozzáállásunkon) szükséges változtatnunk. Lehet táblázatos módszerrel is élni, amikor két oszlopba gyűjtjük önmagunkkal folytatott pozitív és negatív párbeszédeinket. Amilyen gondolattal mélyen azonosulunk, az elménk tudatalatti részében automatikusan és meghatározóan irányítja életünket. Például azt a szójárást, hogy „tök hülye vagyok a nyelvtanhoz” azzal váltanánk fel, hogy „egyre jobban eligazodok a nyelvtani szabályokban, és rájövök, hogy meglepően könnyű velük bánni, ha egy

kicsit odafigyelek.” Jól látható, hogy nem az eltussolás, elkenés, önbecsapás a cél, hanem a vágyaink szerinti célok megvalósítása, az önmagunkba vetett hit erősítése és önmagunk motiválása, lelkesítése.

Döntő különbség van a *Tanuljunk meg tanulni!* című könyv egyik tanácsa és az agykontroll módszere között arra az esetre vonatkozóan, amikor mégis előjönnek a negatív gondolatok. Metzigék javaslata, hogy amikor zavaró képek bukkannak fel elménkben, mondjuk ki hangosan vagy magunkban: „*Megállj! Húzza fel a gumigyűrűt és pöccintse a csuklójára. Ezzel az »önbüntetéssel« megsemmisítheti a negatív képeket. Mibelyt a kellemetlen kép eltűnt, helyettesítse valamilyen pozitív képpel.*” (*Tanuljunk meg tanulni!*, 247.) Ezzel az eljárással gyakorlatilag lelkiismeret-furdalást ér(het)ek el, ráadásul a félelem és büntudat érzését párosít(hat)om a programozás során, ami által így távolabb kerülök a céloktól. Erőszakos, durva vagy hirtelen cselekedetek mind gátolják a tanulási folyamatot. Ezzel szemben az agykontroll vizualizációban, ha negatív képek/gondolatok jelennek meg az elménkben, gyengéden eltoljuk őket jobbra, mintegy kivezelve a képernyőről; vagy kitakarítjuk onnan a „Töröld, töröld!” utasításokkal, amihez látványosan egy seprűt is használhatunk gondolatban; esetleg rámosolygunk a destruktív képre/érzésre és lazán elengedjük; vagy gondolatban azt mondjuk magunknak: „Nincs szükségem ezekre a gondolatokra, nem akarom ezeket a gondolatokat, nem lesznek ilyen gondolataim”, de akár a háromujjtechnikát is bevetethetjük, ha azt programozzuk be, hogy ha ilyen gondolataink támadnak, s összetesszük valamelyik kezünk első három ujját, akkor a nemkívánatos elképzelések eltűnnek.

Személyes tapasztalatok vagy kulturális előítéletek alapján az emberek hisznek emlékezőképességük (egyáltalán, bármilyen képességük) korlátaiban, s ezzel egyben meg is teremtik azokat. A tanár feladata ez esetben az önkorlátozó hiedelmek leépítése és pozitív elvárásokkal történő helyettesítése. Nem célszerű azt sugalmazni a legcsekélyebb célzással is, hogy a tananyag unalmas vagy bonyolult, vagy hogy a tanuló nem képes azt megtanulni. Ugyanakkor a tanár folyamatosan erősítse örömteli hozzáállásával mindazt, amit tesznek!

Vizualizálás

Vizualizálunk, amikor felidézünk valamit, s az érzékelésben az összes érzékszervünk részt vesz, amikor érzékletes gondolati felidézést alkalmazunk. Egy „képzeltbeli képernyő”-re vetítjük ki gondolatban a megteremtett lelki képeket. Ilyenkor ösztönösen kissé – kb. 20 fokkal – felfelé tekintünk.

Fontos metódus az analógiaalkotás. Azt képzeljük el, hogy pl. mi magunk vagyunk a megoldandó feladat (egy elromlott autómotor esetében mi vagyunk a motor), hogy rájövünk a megértendő alkotóelemek formájára és működésére, így közelebb kerülhetünk a megoldáshoz. A vizualizálás fontosságát egyre több pedagógiával foglalkozó szakirodalom hangsúlyozza. A Vidovszky Gábor szerkesztésében megjelent *Neveljünk, önneveljünk örömmel!* című tanulmánykötetben Kovács Péter egy rövid írásában a *vizualizációs lazítás* szerepét emeli ki. „A

vizualizációs lazítás technikája épít a H. J. Schultz-féle autogén tréning egyes elemeire [...] és használja a jogából ismert ászánákat. Ez a technika nem öncélú relaxáció, hanem a gyermeki képzelet tudatos és tervezett működtetésével” (188.) igyekszik elérni minimális testi ellazulást, a jelen megélését, az éntudat és a testtudat közelítését, a foglalkozás további menetére való ráhangolást. Tulajdonképpen ez nem más, mint (ön)szuggerálás. A tanár sokat segíthet a szorongásos, önmaga képességeiben kétkedő diáknak, kérheti, hogy idézzen fel emlékezetében olyan helyzeteket, amikor minden erőfeszítés nélkül jól teljesített, amikor sikerélménye volt és elégedettség-érzete. A kompetencia érzését aztán ebből a helyzetből átvihetjük más teljesítményszituációkra. Mindez a teljesítmény jelentős javulásához vezet, különösen azoknál a tanulóknál, akik sikeresen felvértezték magukat különböző kudarcaik köveiből épített akadályokkal, s információfeldolgozó-kapacitásuk egy részét negatív várakozásokkal és félelmekkel gátolták.

Ugyanakkor az igazán hatékony tanár az, aki szemléletesen és lelkesítően tud előadni, amolyan hipnotizőr, aki valósággal transzhatást tud kiváltani a hallgató-ságában; nem véletlen, hogy azok az élmények/események maradnak meg bennünk leginkább, amelyek érzelmileg is erőteljesen hatnak ránk s a teljes figyelmünket lekötik. Ilyenkor módosulhat időérzékelésünk, megváltozhat a légzés és a szívverés ritmusa, akár hőmérsékletünk is.

Elmetükre-technika

Akkor használjuk, ha tudjuk, milyen célt akarunk elérni (pl. kapcsolatok megjavítása a tanár–diák/diák–diák/tanár–tanár között, egészség javítása, önbizalom növelése, lámpaláz megszüntetése és az előadói készségek javítása, félelem legyőzése).

Alfa szinten elképzelünk magunk előtt egy sötétkeretes tükröt, amiben a problémát jelenítjük meg. Egy-két percig elemezzük a probléma lényegét, hogy az miért alakult ki valójában. Ezek után letöröljük, és többé már nem idézzük fel. Az adott ügyben innentől kezdve már csak a célra koncentrálnunk! A tükröt kissé balra toljuk és elképzeljük, hogy most már szép, fehér keret veszi körül. Ebben képzeljük el a megoldást, a célt úgy gondolva rá, mintha máris elértük volna. Minél érzékletesebben képzeljük el, ami azt jelenti, hogy nem csupán a látványt jelenítjük meg élethűen, hanem figyelünk a hangokra, érzéseinkre, érezzük az ilatokat (pl. ha egy feleltetés menetébe éljük bele magunkat, akkor a „moziba” belevesszük a terem vagy a teremben levő virágok illatát), érezzük a hőmérsékletet, érzékeljük a bőrünkön a ruhát, fenekünk alatt a széket, és még ízt is viszünk ebbe a gondolatbéli jelenetbe, mert így a programozó hatás még erősebb lesz. Tegyük minél érdekfeszítőbbé, akár humorossá a képzelődést. A programozás végén érdemes mindig hozzátenni: „Az történjen, ami mindenki számára a legjobb!” Azt tanuljuk meg leginkább, illetve az marad meg bennünk a legmélyebben és a legtovább, ami „íz-ig-vér-ig” belénk ivódik, így pl. ha eljátszunk egy áhított szerepet, vagy ha történetekbe ágyazzuk a tanulnivalókat és képzeletben ezeket játsszuk le/el elménkben.

Mint minden technika, ez is akkor működik a legjobban, ha izzó VÁGY hajt a cél felé, ha erős HIT él bennünk, hogy a cél elérhető számunkra, s – José Silva szerint – ha tetteket is vállaló ELVÁRAS is van bennünk, vagyis számítunk az eredményre, készen állunk arra, hogy a programozott cél életünkben megjelenjen, s ezért cselekedni is hajlandóak vagyunk.

Az elmetükre-technika (AK Tanfolyami kézikönyv 32–33. o.)

„Hogyan oldjak meg problémákat?

Minden esetben öt lépést érdemes alkalmazni:

1. *Fogadd el a probléma létezését, és fogalmazd meg, azonosítsd azt!* (pl. nincs pénzem).

2. *Elemezd a problémát!* Ehhez érdemes kérdéseket föltenni magadnak. Például: »Miért alakult ki ez a helyzet?«, »Mi is a probléma lényege valójában?« (Pl. azért nincs pénzem, mert figyelmetlen voltam, és túlkölteztem.)

3. *Vedd számításba a szóba jövő megoldási lehetőségeket!* Ehhez nagyon hasznos az úgynevezett ötletbörze. A lényege, hogy kritika nélkül írd össze az összes ötletet, ami mondjuk 10 perc alatt eszedbe vagy eszetekbe jut! A legszurdabb ötleteket is bátran írd le, mert így gyakran olyan gondolat is előbukkan, ami valójában járható útnak, jó megoldásnak bizonyul! (Pl.: kölcsönkérek pénzt a szomszédtól, eladom a fényképezőgépet).

4. *Válassz ki egy megoldást a lehetőségek közül!* (Pl. »eladom a fényképezőgépet«).

5. *Cselekedj!* (Vagyis kezdj el programozni, és pl. hirdesd meg az újságban! Problémád megoldása érdekében tehát egyaránt tegyél lépéseket a szubjektív és az objektív világban! Legtöbb gondunk megoldásához tettekre is szükség van!)

Mikor használjam az elmetükre-technikát?

Ha tudod, hogy milyen célt akarsz elérni. Ez a cél lehet a saját ügyed, de más érdekében is programozhatsz, hiszen az emberi elmék között – szemmel ugyan nem látható módon – szoros kapcsolat van. Bármilyen ügyben használhatod az elmetükre-technikát, ha tudod, hogy mi a célod!

Ötletadónak felsorolunk néhány alkalmazási területet:

- kapcsolatok megjavítása;
- egészség javítása;
- önbizalom növelése (szó szerint az »énkép« javítása)
- munkahelyi problémák megoldása;

- sportteljesítmény fokozása;
- lámpaláz megszüntetése és az előadói készség javítása;
- félelem legyőzése;
- üzleti forgalom növelése;
- állatok viselkedésének befolyásolása.”

Háromujjtechnika

Célszerű módszer, ha nyitott szemmel egy pillanat alatt mélyebb tudatszintre akarunk jutni, ahol nyugodtabbak, összeszedettebbek vagyunk, jobb a memóriánk, fokozottabb a megérzőképességünk. Tehát pl. sürgős döntéshozatalnál, tárgyak keresésekor, tanuláskor, előadás meghallgatásakor, írásbeli tesztvizsgán vagy ha dolgozatírás közben nem jut eszünkbe egy szó. Bármely kezünk első három ujjának hegyét összeérintve, ujjainkat kissé egymás felé fordítjuk, majd el-lazulunk 3-ról 1-re visszaszámolással és mély légzések segítségével. A következő részt a Tanfolyami kézikönyv 30–32. oldaláról idézzük:

„Ezután mondd magadban: »Hamarosan 1-től 3-ig számolok, kinyitom a szemem, és elolvasom a ... című könyvből a ... című fejezetet. A zajok nem vonják el a figyelmemet, sőt segítenek a koncentrációban. Felfogásom és koncentrálóképességem kitűnő lesz. 1, 2, 3.« Nyisd ki ekkor a szemed, és olvasd el a tananyagot! (Olvasás közben nem szükséges összetenni a három ujjadat). Ugyanígy alkalmazható előadás hallgatásakor vagy tesztvizsga közben is. Az olvasás / előadás végén ismét menjünk szintünkre a 3-ról 1-re módszerrel, és magunkban mondván erősítsük meg, hogy a jövőben a háromujjtechnika segítségével bármikor föl tudjuk idézni a most olvasottakat. Ezután jöjjünk ki szintünkről!

Ez csak egy programozási lehetőség a sok közül, természetesen más kiváltó mechanizmust is kiépíthetünk. Ezt sem jó mágiaként kezelni. Ha pl. a három ujj összeérítésekor nem jut eszünkbe egy idegen szó jelentése, keljünk föl és nézzük meg egy szótárban. A technika hatékonyabb agyműködést kiváltó feltételes reflex, s nem varázsszer!

Mikor használjam?

- Ha nyitott szemmel egy pillanat alatt mélyebb tudatszintre akarsz jutni, ahol hatékonyabban működik elméd. Itt nyugodtabb, összeszedettebb vagy, jobb a memóriád, fokozottabb a megérzőképességed stb. Tehát pl. sürgős döntéshozatalnál, lámpaláz esetén, tárgyak keresésekor, ha az adott helyzetben nyugalomra és türelemre van szükséged, ha nem jut eszedbe egy szó, gépek hibájának keresésekor,
- tanuláskor,
- előadás meghallgatásakor,
- írásbeli tesztvizsgán”.

Memóriefogasok

A technika egyik változata olvasható Werner Metzsig és Martin Schuster *Tanuljunk meg tanulni!* című könyvében is „Az emlékezés szemléletes technikái – az asszociatív kapcsolatteremtés technikája” néven (90–113.) Különböző szólistákat, évszámokat tanulhatunk meg pl. a „Jelszótechnikával”, amit az agykontrollban memóriefogasokként emlegetnek. Metzsigék különválasztják a betűk és számok „kombinációit”. Az egyik az ún. „alfabetikus jelszórendszer”, a másik az ún. „fonetikai rendszer”. A jelszótechnikában az egyes betűkhöz bizonyos állatneveket kötnek, úgymint A – Affe (majom), Z – Zebra (zebra). Ha fel kell sorolnunk egymás után következő eseményeket, akkor a teendők listáját vizuális képzetek segítségével memorizáljuk. Tehát első pont: „A”, Affe – az adott teendőbe beleképzeljük a majmot is. Az információ lehívásakor a betű segítségével kerülő úton találjuk meg a megfelelő jelszót és a szükséges intézkedéshez kapcsolt vizuális képzetet.

A számok megtanulásakor segítségünkre lehet, ha egy hosszú számot feldarabolunk: pl. a 284578-as számból a 28-as szám a jelen életkorom, 45 az anyámé, 78 pedig a nagymamámé. Csakhogy sokak még a családtagjaik, barátaik évszámaira sem emlékszenek könnyen. A szerzők bemutatnak egy másik módszert is: a számokhoz jelentéseket rendelnek, még hozzá fonetikai hasonlóság alapján. Ezek után a betűkből jelentéseket (szavakat) alkothatunk. Bemutatják a kódszavak listáját 1–100-ig. Ez a rendszer megegyezik a memóriefogasokkal (sőt, sok betűhöz ugyanazt az asszociációt társítják, így pl. az 5-höz egyaránt az L betű tartozik, csak más okból: Metzsigék arra utalnak, hogy a rómaiak az 50-et L-lel jelölték. Ez némi következtetlenségre mutat, hiszen ha valóban e mellett az asszociációs nyaláb mellett döntünk, akkor az 50-est kellene, hogy jelölje az L. Ez azonban azért nem lehetséges, mert az egy 5-ösből meg egy 0-ból áll és mindkettőhöz külön-külön betűt társítunk.

Érdekesnek tartom dr. Attila Schlögl vékony, ám rendkívül tartalmas, tényyszerű és humoros kis könyvét ebben a témában: *Az ember feje nem káptalan?* Aho- gyan az alcím is jelzi, az emlékezetfejlesztésnek szán 90 oldalt. A memóriefogasokat nem csak felsorolja, hanem konkrét gyakorlatokon is átvezeti a tanulót, pl. telefonszámok, történelmi évszámok, nevek, helyszínek könnyű és gyors megjegyzésekor. Nála a humor és a játékoság alapvető eszköz, hiszen célja, hogy élményközpontú legyen (ez által erőteljesen motivált) a képzettársítás – vagy ahogyan ő nevezi: „kapcsolásos és »gombostűs« módszer”.

Természetesen sok más emlékeztetőt is kitalálhatunk a számok mellé, ez egyénileg változtatható. Lényeges, hogy minél szokatlanabb képzettársítást alkalmazunk, annál könnyebben fogunk emlékezni rá. Érdekes a gondolati asszociációba érzelmet, humort is belevinni, mert úgy könnyebb felidézni azt. Nem csak vásárláskor lehetnek segítségünkre ezek a „fogások”, hanem történelmi évszámok megtanulásánál vagy éppen egy beszéd elmondásakor, ha támpontokat „akasztunk föl” az egymás után következő memóriefogasokra. Ezen a módon az információkat egységekbe tudjuk tömöríteni, vagyis számottevően megnö-

velhetjük a rövid távú emlékezetben tárolandó anyag (a 7, ± 2 tömbnyi terjedelem) mennyiségét. Ugyanezt azonban elérhetjük programozással is – ha az agyunk „számítógép”, akkor a benne levő különböző programok a hiteink. A programozás megvéd bennünket az információvesztéstől. Maguk a tanulást segítő technikák gondoskodnak az információknak a megfelelő memóriahelyre történő bekerüléséről és megfelelő lehívási stratégiákat is készenlétben tartanak, de arról, hogy egy adott intervallumon belül bármikor elő tudjuk hívni, a programozás gondoskodik – ám ez utóbbi fontos lépésről már nem szól a *Tanuljunk meg tanulni!* című módszertani könyv, ugyanis ez már az agykontroll sajátosságaihoz tartozik.

Minél inkább önmagunkra vonatkoztatjuk a fogalmakat/képeket/szavakat (pl. a szófajok tanulásánál), annál erősebb az emlékezetben való megtartás. Nem csak azért, mert a szomszédal nehezebben tudnánk azonosulni, hanem mert ha saját magunkra osztjuk a főszerepet, akkor sokkal jobban oda tudunk figyelni gondolatainkra és tetteinkre. Hiszen elsődleges fontosságú, hogy mi történik *velem*, a saját tapasztalataim határoznak meg. Itt jön a következő lényeges elem: a mesélés, beleélés.

A történetalkotásos technika ismételten a minél színesebb, érzékletesebb vizuális képzeteken alapul.

A memóriafogások (AK Tanfolyami kézikönyv 28–29. o.)

- 1 = T** (római egyes tetejére kalap...) Az egyes szám memóriafogása: **TEA**
2 = D (a római kettes két függőlegesét két görbe vonallal összekötjük...) A kettes szám memóriafogása: **DUÓ**
3 = B (a hármas számjegyet kiegészítjük egy függőlegessel...) > **BOA**
4 = R (tükörbe néző 4-es számjegyet eldőlés ellen lábbal egészítünk ki...) > **RIO**
5 = L (elálló hüvelykujjal 5-öt mutatok...) > **LÓ**
6 = K (az elálló hüvelykujjal mutatott 5-ös számhoz lábként odateszem a másik kezem ujját...) > **KŐ**
7 = M (összeérintem két kezem hüvelykujjának végét, így mutatok 5+2 ujjal 7-et, majd két kezemet lefelé fordítom, s így M betűt formálok...) > **MIAU**
8 = S (befejezetlen 8-as...) > **SÍ**
9 = P (hanyagul írt 9-es szám tükörbe néz...) > **PÁ**
0 = C (befejezetlen nulla) / **CS** > **TÓCSA**

Száz memóriafogás, választási lehetőségekkel:

1. tea, tű	24. dara, dauer	47. rum
2. duó, odú	25. dália	48. rés, óriás
3. boa	26. diák, dákó	49. répa
4. Rió, óra	27. dáma, dóm	50. lécs, lecsó
5. ló, ól	28. diós	51. lottó, illat
6. kő	29. depó	52. lúd, láda
7. miau, emu	30. boci	53. láb, liba
8. sí, eső	31. bot	54. líra
9. pá, apa, pia	32. bódé budi	55. lila
10. tócsa, utca	33. bab, bábu	56. luk
11. tető	34. bor	57. alma
12. tüdő	35. bála	58. les, alsó
13. tuba, TB	36. béka	59. lap
14. túró	37. bum	60. kóc
15. tál, tél	38. basa	61. kút
16. teke, tok	39. Bp	62. kád, köd
17. Tomi, atom	40. rece, rács	63. kába
18. tus	41. rét, aorta	64. kar, kör
19. táp	42. rádió, erdő	65. koala
20. dúc, dac	43. rab	66. kakaó
21. diéta	44. Auróra	67. kém, kóma
22. duda	45. roló	68. kés
23. dob	46. rák	69. kapa

70. maci	81. üst	92. pad
71. Máté	82. ósdi	93. pub
72. módi	83. seb, suba	94. opera, por
73. amőba	84. sír	95. póló
74. mór	85. suli	96. pók
75. móló	86. sík	97. puma
76. mák	87. som	98. pasa
77. múmia	88. sás, sas	99. púp
78. mese	89. súp	100. tűcsúcs, utcacső
79. mp	90. pióca	
80. sacc	91. pete	

Fejfájáskontroll

Akkor a leghasznosabb, ha nem szervi ok (pl. magas vérnyomás), hanem feszültség miatt fáj a fejünk. Ebben az esetben is alfa-szintre megyünk, majd kellően ellazult állapotban tudatosítjuk, hogy fejfájásunk van, de nem akarunk fejfájást érezni, hanem jól, és tökéletesen egészségesnek akarunk lenni: „1, 2, 3, öthöz érve kinyitom a szemem, jól és tökéletesen egészségesnek érzem majd magam. Nem lesz kellemetlen érzés a fejemben. 4, 5, szemem nyitva van, jól és tökéletesen egészségesnek érzem magam, jobban, mint korábban. És ez így van.” A módszer következtében hamarabb felfrissülhetünk és eredményesebben folytathatjuk a tanulást.

Ébrenlétkontroll

Ha a sok tananyag közben elnyom az álom, holott ébren akarunk lenni, vagy ha reggel fáradtak és álmosak vagyunk, mert keveset aludtunk az éjjel, de nem tehetjük meg, hogy tovább aludjunk, mert szólít a vizsganap, akkor menjünk le a 3-ról 1-re módszerrel szintünkre (álmosan ez különösen könnyű) és mondjuk magunkban: „Álmos vagyok, fáradt vagyok. Nem akarok álmos lenni, fáradt lenni. Azt akarom, hogy éber és friss legyek, hogy jól és tökéletesen érzem magamat. Hamarosan 1-től 5-ig számolok, 5-höz érve kinyitom a szemem, friss leszek, éber leszek, és érdekel a ... (adott tantárgy neve), jól és tökéletesen egészségesnek érzem majd magam, jobban, mint korábban. 1, 2, 3, öthöz érve kinyitom a szememet, friss leszek, éber leszek, jól és tökéletesen egészségesnek érzem majd magam, jobban, mint korábban. 4, 5, szemem nyitva van, friss vagyok, éber vagyok, és tökéletesen egészségesnek érzem magam, jobban, mint korábban. És ez így van.” Természetesen a módszer nem helyettesíti az alvást. Tehát hazaérve érdemes ki-
aludni magunkat.

Ébredéskontroll

Ugyanúgy megyünk szintünkre, mint eddig, majd elképzelünk magunk előtt egy órát, amin beállítjuk a tervezett ébredés időpontját. Ezt magunkban szavakkal is megerősítjük, majd elalszunk.

Az *Alváskontroll*ra akkor lehet szükség, amikor pl. izgatottságunk, félelmünk miatt nem jön álom a szemünkre. A vizualizáció lényege: „*Képzeljünk el magunk előtt egy táblát, majd rajzoljunk rá egy kört, s abba egy nagy X-et! Töröljük le az X-et minél komótosabban, középről kezdve, körkörös mozdulatokkal úgy, hogy közben a kör pereme sértetlen maradjon. Ezt követően írjuk fel képzeletben a tábla jobb felső részére a »Méhébbre« szót! Utána írjuk a körbe a 100-as számot, majd középről kezdve töröljük ki! Ezt követően írjuk át a körtől fölfelé és jobbra olvasható »Méhébbre« szót! Utána írj a körbe a 99-es számot, majd középről kezdve töröld le és így tovább, addig folytatva az egyre kisebb számok körbe írását és a »Méhébbre« szó átírását, amíg el nem alszunk.*”

Szubjektív kommunikáció

Ha elfogadjuk, hogy a kollektív tudattalan (Jung fogalmi rendszerét használva) vagy más, szemmel ugyan nem látható módon összeköti az emberi elméket, akkor üzenhetünk szeretteinknek, diákjainknak, tanárainknak, s így segíthetünk nekik. Manipulálni, akarata ellenére bárkit is rávenni bármilyen cselekedetre azonban nem fog menni. A szubjektív kommunikáció lényege, hogy alfa szintünkön elalvás előtt beprogramozzuk magunknak, hogy akkor ébredjünk föl, amikor X a legfogékonyabb lesz az üzenetvételre. Amikor pedig először megébredünk, ismét menjünk szintünkre, és képzeljük el a szóban forgó személyt! Ekkor üzenhetünk neki gondolatban, ám az csak akkor lesz sikeres, ha

- egyenrangú félként, s nem lekezelően,
- szeretettel, segítők szándékkal,
- összeszedetten, lényegre törően, nem bőbeszédűen szólunk hozzá,
- ha olyan üzenetet küldünk, ami neki is előnyös, az ő érdekét szolgálja (ehhez kapcsolódik majd az Erőszakmentes Kommunikáció is). Ne a saját „igazunkat” próbáljuk ráerőltetni, hanem azt akarjuk, hogy az adott ügyben az történjen, ami mindenki számára a legjobb! Az üzenet végén érdemes elképzelni a jövőbeni hatást, amit kiváltottunk vele, tehát pl. hogy az egyik tanítvány szorgalmasabban tanul, jobban koncentrálni, a tanár nem alkalmaz fenyegető, szúrós megjegyzéseket az órán stb.

Szabad akarata miatt mindenki maga dönti el, reagál-e a fejében ennek hatására valóban felbukkanó gondolatra.

A tanulási módszerek jól ismert részei olvashatók Hills művében is (*Nem félünk a vizsgáktól!*), de megtalálhatók a legtöbb tanulási stratégiával foglalkozó könyvben, amelyekre a Bevezetőben már utaltunk. Ilyen példák, hogy tilos válogatás nélkül nézni a tévét, inkább hagyjuk ezt jutalomként a tanulás utánra; a munka helyes

beosztása során kis célokat folyamatosan valósíthatunk meg, és ennek önbizalom-növelő hatása van; „fölről lefelé” építkező módszert dolgozzunk ki; a hely szelleme; kulcsszavak keresése és színes kiemelése; rímbe szedve tanulás, mondóka, kezdőbetűk megtanulása; ellenőrzés; jutalom. Ezek az úgynevezett elemi tanulási stratégiák. Vannak azonban bonyolultabb tanulási stratégiák is, amelyekben az elemi stratégiák összekapcsolódnak és a problémamegoldó gondolkodás kedvező feltételeit teremtik meg. Szerepet játszanak az információk tárolásában, logikus egységbe szervezésében, asszociatív kapcsolatok kiépítésében és az információk visszahívásában. Erre két jó program hozható példának: az SQ4R és a MURDER technika. Azonban mindkettő egyaránt továbbfejleszthető az agykontrollos metódusokkal.

Ezen technikák színes variációja már gyermekkorban is elsajátítható. Az alábbi interjú egy aktív és népszerű, főleg gyerekekkel foglalkozó magyar gyerekagykontroll-oktatóval készült, általa részletes bepillantást kaphatunk a hazai képzések menetébe.

Interjú Pétercsák Maximmal

Maxim jelenleg Győrben él feleségével, Kovács Erikával, aki szintén gyerekagykontroll-oktató. Pályájáról tudni kell, hogy eredetileg magyar–orosz szakos tanár, ám 17 év tanítás után, miközben könyvtár szakon képezte tovább magát, versei jelentek meg különböző újságokban, majd saját kötetet jelentetett meg. Eletében a fordulatot egy újságból kivágott hirdetés hozta: agykontroll-oktatókat kerestek Magyarországon, megbízásos szerződéssel. Maxim könnyen vette a felvételi elbeszélgetés akadályait, hiszen nem csupán tanítási tapasztalatai voltak jelentősek, de már egy ideje behatóan foglalkozott a módszerrel. A mintegy háromszáz jelentkező között számos oroszstanárral is találkozott, de nagyon sok orvos, pszichológus barátja is vele tartott az akkor még „eretnkséggel vádolt” módszer terjesztésében.

A 28, képesítést szerzett oktató közül az évek során 10 maradt a pályán, köztük Maxim és felesége, akiknek a szerződése a Dunántúl nagy részét és Budapestet is felöleli. Mindketten folyamatosan képzik magukat, hogy egyre magasabb színvonalon adhassák át tudásukat. Lépést tartanak az újdonságokkal, az iskolák szívesen hívják őket hétvégi tanfolyamok szervezésére. Maxim többek között egy karrier-magazin, a *Céltörő* agykontroll-rovatának szerzője is volt (a lap már megszűnt). 6–9 és 9–14 éves gyerekeknek tartanak agykontroll tanfolyamot, továbbá 10–14 éveseknek *Zsenimozgás* néven Maxim továbbképző programot tart. Felnőtteket vezet be *A villámlás titka*ba kétnapos kurzusán, illetve egy másik kétnapos kurzusa *A Belső csönd kapujának megtapasztalásáról* szól. Egynapos rendhagyó továbbképző programja (*Zseniket nevelünk*) nemcsak szülőket szólít meg, hanem pedagógusokat is.

„– *Első kérdésem ismerős lehet: tegyük fel, hogy egy szülő vagyok, aki érdeklődik a tanfolyamotok lezajlása után. Mi az, amit feltétlenül fontosnak tartanál elmondani?*

– Szerte az országban különböző oktatók szerveznek tanfolyamokat, mind gyerekek, mind pedig felnőttek részére. Általában kétnaposak a rendezvények (szombat és vasárnap), de előfordulhat nagyobb bontás is. A foglalkozások reggel kilenckor kezdődnek és este hatig is eltarthatnak, közben persze szünetekkel. A programra a szülőket is meghívjuk, kisgyermekük esetében legalább az első alkalommal kérjük valamelyik szülő jelenlétét. A hagyományos iskolai oktatás arról szól, hogy a gyerek bemegy egy intézménybe, oda berakják, és aztán reménykednek a szülők, hogy ott majd mindent megkapnak. Én úgy gondolom, fontos egyrészt, hogy a szülő lássa, mi történik a gyerekével, emellett minden, ami a gyermekével történik, alkalmasint a szülő számára is hasznos lehet, harmadrészt pedig segíti a későbbi együttműködést. Mi ugyan begyakoroltatjuk velük a módszert, de ahhoz, hogy a későbbiekben használják is a technikákat, jó, ha megvan a szülői biztatás – persze nem úgy, mint a hegedülésre való noszogatás!

– *A tanfolyamon két korosztállyal foglalkoztok. Mennyiben térnek el egymástól a foglalkozások?*

– A tematikánk adott, ami egy bizonyos technikasorozatot jelent. Tehát a különbség elsősorban a megfogalmazási mód, hiszen egy 6–9 éves teljesen másképp gondolkodik, más a képe a világról, másként létezik – vagyis az ő számára sokkal több mesére, történetre, mozgásra van szükség, ami részint ébren tartja a figyelmét, részint fölkelti az érdeklődését; és értelemszerűen maguk a relaxációs gyakorlatok (hiszen a savát-borsát az agykontrollnak ez adja) egy picit mások, rövidebbek.

– *Mennyire nevezhető gyakorlati szempontúnak az oktatás és mennyiben közvetít egy »életfilozófiát«?*

– Én azt gondolom, hogy a gyerekeknek életfilozófiát nem lehet közvetíteni, hiszen nekik az egy absztrakt valami. Mindenképpen elsődleges cél, hogy tapasztalja meg, ismerje meg a lehetőségeket, hogy e módszerek segítségével mennyire képes önmaga irányítására, önmaga ellenőrzésére, illetve mennyire tudja befolyásolni saját fejlődését.

– *Javasolnád ezt a technikát a hiperaktív gyerekeknek?*

– Nagyon jó a kérdés. Az érdekes az, hogy a hiperaktivitás mai ismereteim szerint nagyon intenzíven környezetfüggő. Tehát ha kiemelem az illetőt az adott környezetből és más közegbe helyezem, akkor máris változások történnek. Ráadásul a hiperaktivitásnak vannak bizonyos kiváltó mechanizmusai, tehát ha ezeket megszüntetem, akkor megint változás van. Mindemellett nyilván, ha egy-egy csoport (ami a mi esetünkben 20-25 fős csoportot jelent) nyolc-tíz ilyen gyerekből jönne össze, az nem lenne szerencsés sem rájuk, sem a többiekre nézve. Egyrészt azért, mert más elbánást igényelnek, másrészt meg az ő számukra a személyes odafigyelés a legszerencsésebb. Az a tapasztalatunk, hogy nekik is mindenképpen segít a módszer, amennyiben külön tudunk velük foglalkozni. Vagyis nekik az a tanfolyami keret, ami ezzel

a programmal jár, nem a legmegfelelőbb. A jelentkezési- és adatlapban mindig tisztázzuk, ha van ilyen probléma, és a szülővel való előzetes elbeszélgetés alapján tudjuk eldönteni, hogy neki tudjuk-e ajánlani, hogy most vegyen részt a programban, vagy esetleg egy későbbi időszakban.

– *Van olyan gyerek, akinek nem ajánljátok a tanfolyamot, csak esetleg csak egy későbbi időpontban?*

– Én azt mondom, hogy minden gyereket szeretettel várok. Mivel előre nem tudjuk eldönteni, ki az, akinek esetleg még korai (főleg a kisebbeknél szokott ez fölmerülni), mi azt mondjuk, hogy jöjjön el a tanfolyamra. Kezdje el. Ennek semmilyen adminisztratív, anyagi és egyéb következménye nincs rá nézve. Kapcsolódjon be a tanfolyamba, és ha jól érzi magát, a gyerek döntsön úgy, hogy marad. Bármilyen furcsán hangzik: döntési helyzetbe hozza magát azáltal, hogy jól érzi-e magát vagy sem. Ezalatt a kilenc esztendő alatt, amióta oktató vagyok, nagyon kevesen voltak olyanok, akik azt választották, hogy később visszajönnek, de természetesen ez a lehetőség is adott.

– *Ezek szerint a gyerekeket egy bizonyos fokú önálló gondolkodásra is neveli a tanfolyam?*

– Mindenképpen ez a cél, hiszen önmagában a névben is benne foglaltatik: agykontroll. Ez tulajdonképpen egyfajta önirányítást, önellenőrzést, önkontrollt jelent, aminek a megszerzéséhez, fönntartásához ismernek meg különböző technikákat.

– *Találkoztok a tanfolyamok során lelkiileg sérült gyerekekkel?*

– Amennyiben ezalatt komoly lelki problémákkal küzdő gyerekeket értesz, azt kell mondanom, igen. Épp egy győri tanfolyamon ismertem meg egy nyolc éves kislányt, akit rövid időn belül több megrázkódtatás is ért. A szülei elváltak, az iskolában a gyerekek kiközösítették, és a tanulmányi eredményei sem tükrözték képességeit. A kislány egy ideig a nagymamájával lakott és szinte mindennap panaszkodott neki, milyen szomorú. A nagymamája szintén elvégezte a tanfolyamot, és ezt a kérdést szegezte unokájának: »Jól van, de mondd meg, hogy mit akarsz helyette?« Ezután szépen közösen készítettek egy listát, amire a kislány pontokba szedte, hogy mit szeretne. A listát minden nap ébredés után és elalvás előtt hangosan felolvasták. A kislány azt szerette volna, hogy legyen padtársa, játsszanak vele a többiek, és a tanító néni dicsérje meg. Három nap önszuggeszciót követően úgy jött haza, hogy »Képzeld, van padtársam! A tanító néni piros pontot adott, és mindenki velem akart játszani!« Ez a történet talán még jobban megvilágítja, miért is invitáljuk a szülőket a tanfolyamra. A tanfolyam elején megbeszélünk a gyerekekkel bizonyos játékszabályokat. Ezek egyike, hogy elfogadjuk egymást olyannak, amilyenek vagyunk. Én azt gondolom, hogy ez nagyon nagy szabadságot ad. Ez a csoport és az egyén számára is harmonikusabb együttlétet biztosít. A tanfolyamon nem a versengés a cél, hanem a kooperáció, az együttműködés létrehozása.

– *A másik elfogadása tehát a legfontosabb játékszabály, de mi a többi?*

– A második elv, hogy meghallgatjuk egymást, amennyiben időbe, tematikába belefér. Ezen kívül nagyon fontos, hogy tévedni szabad. Hiszen alapvetően így tanulunk. Hozok egy döntést, és ha nem azt az eredményt kaptam, mint amit szerettem volna, azt elkönnyelhetem tévedésként, és aztán lehet korrigálni, továbblépni. A tanfolyam elején mindig kihangsúlyozom, hogy kérdezni szabad – ha fölmerül egy probléma, meghallgatom. Miközben megfogalmazza a kérdést, egyfajta szelekciót végez, konkretizálja a dolgokat és olyan problémákat vethet föl, amik fölött én esetleg elsiklottam volna. A tanfolyamon alapvetően tegeződünk. A relaxációt kétféle formában végezzük, ez kicsit eltér a felnőtt tanfolyamtól, mivel mi részint ülő, részint fekvő helyzetben relaxáltatunk. A gyakorlathoz mindenképpen szükséges, hogy mindkét helyzetben kényelmesen érezze magát és a gyakorlat alatt behunyva tartsa a szemét. Persze előfordul olyasmi, hogy elvonja valami a figyelmét, ha tüsszentenie kell, automatikusan kinyílik a szem stb. Ilyenkor semmi gond nem történik.

– *Nagyon sok szülőtől hallani, hogy ők azért óvják gyermekeiket az ilyen módszerektől, mert ők még nagyon könnyen befolyásolhatók, és nehogy az ő gyerekeik agyát úgymond »kimossák«, miközben ők nem is tudnak róla.*

– Amint már említettem, a szülők részt vehetnek a tanfolyamon. Mindemellet – mivel én NLP-t is végeztem – azt gondolom, hogy minden befolyásolás, és semmi sem az. Ha bekapcsolod a televíziót – információ, információ, információ. Én azért vagyok ott, hogy ezt az információt a lehető leghatékonyabban átadjam. Hogy ki milyen értéktételeket alkot róla, azt én az illetőre rábízom. Ezért izgalmas, hogy a szülők nagy része az után hozza el a gyermekét hozzánk, miután már elvégezte a tanfolyamot. A szülők másik része még a tanfolyam előtt van, és utána végzik el a felnőtt kurzust, mert kiderül számukra, hogy jó, itt van valami, amiben sok más egyéb is rejtőzik, és szeretnének bővebb bepillantást nyerni. Azt gondolom, hogy bármit úgy minősíteni, hogy igazából nincs tapasztalata, élménye róla, elég nehézkes – ez olyan, mintha a méz ízéről kezdenék beszélgetni, miközben meg sem kóstoltuk.

– *Volt arra precedens, hogy egy szülő azt mondta, »Na nem, én ezt nem hallgatom tovább!«, és kiment a gyermekeivel?*

– Olyan volt, hogy a gyerekek betegség miatt nem jöttek el, és utóbb bepótolták. Vagy ki kellett hagyniuk, mert sportverseny volt. Olyan eset már előfordult, hogy egy kisgyerek azt mondta, neki ez még korai, túl sűrű, de az, hogy a szülő elvitte volna a gyereket, még nem. Ez talán annak is köszönhető, hogy a szülőkkel nagyon jó viszonyban vagyunk.

– *Van valami előírás arra nézve, hogyan kezeljétek a gyerekeket?*

– Annyi az előírás, hogy a módszerek tanításának sorrendjét betartsuk. De hogy én milyen elemeket viszek bele annak érdekében, hogy ez fogyaszthatóvá váljon, az teljesen egyéni. Mivel José Silvának tíz gyereke van, ő mindig is úgy tekintett erre a lehetőségre, mint egy nagy családra, és mivel a gyerekek elvértve nőnek fel nagy családban, mindenképpen hasznos, ha megtapasztalják, hogy másokkal együtt élnek a világban. Egyébként végeztem drámape-

dagógiát. A gyerekek azt szokták meg, hogy a felnőtt »följük tornyosul« és azzal, hogy beülsz közéjük, teljesen mássá válik a kettőtök közti viszony.

– *A tanfolyam során mennyire jelent problémát, hogy a kisebb korosztály esetleg még írni sem tud?*

– Mind a 6–9 éves, mind a 9–14 éves korosztálynak megpróbáltuk úgy összeállítani a mondandónkat, hogy amikor magáról a technikáról van szó, tartozzanak rajzos vázlatok. Mivel a rajz univerzális, nem szükséges elolvasni bármit is, és ehhez jól használható az úgynevezett mind-mapping vagy elme-térképezési technika.

– *A második csoportba olyan gyerekek tartoznak, akik már beléptek a pubertáskorba. Mennyiben más a velük való foglalkozás?*

– A kiindulási alap ugyanaz. Mivel mi is csak a helyszínen ismerkedünk meg a gyerekekkel, óhatatlanul igyekszünk igazodni. A munkafüzetünk hátoldalán van egy összefoglaló ábra arról, hogy az egyes problémacsoportok megoldásához milyen technikákat tudunk felhasználni. Arra igyekszünk szoktatni őket, hogy ne egy lehetséges megoldásban, hanem a lehető legtöbben gondolkodjanak. Fontosnak tartom, hogy a szülőkhöz is bátran fordulni tudjanak problémáikkal.

– *Szokatatok párhuzamot vonni a módszerek és azok iskolai hasznosítása között?*

– Az agykontroll memóriatechnikája eredendően a vizualizáció miatt került be a tananyagba, ami elsődlegesen a felnőttek életében kerül igencsak háttérbe. Mintegy másodlagos cél az agykontrollban a memóriafejlesztés. Mivel a gyerekek amúgy is jók vizuálisan, egy-két kivételtől eltekintve, az ő esetükben inkább a memória edzésére szolgál, illetve arra, hogy kiderüljön, mennyire rövid idő alatt milyen sok információt tudnak begyűjteni, hogyha az megfelelően rendezett állapotban van. Az emlékezet edzésére szolgál a kiváltó mechanizmuson alapuló háromujjtechnika is, ami már kimondottan az iskolára irányul: hogy otthon könnyebben, rövidebb idő alatt tudja az anyagot megtanulni, a suliban jobban tudjon figyelni, intuitívabb legyen a tesztmegoldásnál, illetve, mivel a suliban rengeteg feszültség éri őket, a módszer alkalmas a lámpaláz megszüntetésére is.

– *Idősebb gyerekeknél volt olyan eset, hogy ideológiai okokból nem tudta elfogadni az agykontroll által közvetített gondolatokat?*

– Magán a tanfolyamon az merül fel, hogy ő ilyen-olyan-amolyan vallási környezetből érkezett, és ott megosztván a lelkésszel, a pappal, a vezetővel, ő másképp gondolkodott erről. Én ehhez azt szoktam hozzátenni, hogy abban az ismeretrendszerben, amelyben én mozgok, amit az agykontrollban tanítok, az alapvetően autentikus alapokon létrejött rendszer, aminek nincsenek világnézeti alapjai, amit lehet minősíteni különböző szempontok alapján. Nekem nem tisztem, hogy megítéljem azt, aki megítélte. Az illetőnek kell döntenie, én annyiban tudok neki segíteni, hogy meghagyom neki azt a szabadságot, hogy kiválaszthassa, mi az, ami az ő élete szempontjából legtöbbet segít.

– *Vannak olyan gyerekek, akiknek (ha látjátok, hogy nagyon értelmeselek, fogékonyak) inkább azt mondjátok, hogy menjen el a felnőtt tanfolyamra, mert már elég érett hozzá?*

– Jó a kérdés, örülök neki. A gyerektanfolyam előtt, amikor a bejelentkezések vannak (akár személyesen, akár telefonon), főleg a kilencéveseknél szokott ez fölmerülni. Ilyenkor a szülőtől meg szoktuk kérdezni, hogy a gyermeke mit szeret jobban: a játékosabb, mesésebb (mondjuk úgy, hogy lassabban hömpölygő), vagy pedig egy dinamikus, aktívabb tevékenységet. Az idősebbeknél nekünk nincs arra módunk, hogy azt mondjuk, 13 évesen menjen el a felnőtt tanfolyamra. Nem is ajánljuk, mert fizikailag hosszú. De vannak olyanok, akiknek a tanfolyamon én magam mondtam, hogy minél előbb menjen el a felnőtt tanfolyamra, mert érdemes lenne még mélyebben foglalkoznia a módszerrel. Szintén fontos, hogy mind a gyerektanfolyamot, mind a felnőtt tanfolyamot meg lehet ismételni x-szer. Pontosan azért, mert mondjuk negyedik korában teljesen más dolgok ülepsznek le benne, mint hatodik korában.

– *Nagyjából ebben a korban alakul ki, hogy egy gyerekből introvertált vagy extrovertált személyiség lesz-e. Ezen szokott változtatni a tanfolyam? Volt arra példa, hogy egy gyerek befelé forduló, zárkózott típus volt, és a tanfolyamot elvégezve nyitottá vált?*

– Nagyon jó a kérdés. Éppen kaptam egy ilyen szülői levelet több évvel ezelőtt Húsvét táján, hogy az a csemete, akit anyuka nem tudott elküldeni sehova, állandóan a szoknyáján ült, nem lehetett kiküldeni az utcára, első között ment el locsolni, úgy, hogy előtte az édesanyját is ébresztette. Az egyik legaranyosabb egy második kislányé, aki azt írja, hogy »Két hónapon keresztül programoztam, hogy javuljon az olvasásom.« Na most gondolj bele, hogy egy második gyerek két hónapon keresztül egy dologra összpontosít és hajlandó két hónapig azzal törődni – ez óriási! Azt írja: »Most már tudok és merek olvasni. Végre kaptam egy csillagos ötöst!« A tanfolyamon használunk egy »papirusztekercset«, amire a tanfolyam két napja alatt a gyerekek ráírhatják sikereiket. Ezt a faxpapírt én a »siker útjának« hívom.

– *Bizonyos tanítási módszerek egyként kezelik a testet és a lelket, mint szerves egészt, így nem csupán az elme, de a test számára is dolgoznak ki technikákat (ilyen pl. a Waldorf-iskola). Úgy tudom, az agykontroll is beilleszti technikáiba a mozgást.*

– Igen. Fontos tudni azonban, hogy ez nem az agykontroll része. Az úgynevezett edukációs tanítási mozgások a kineziológiából származnak, mely az agykontrollt kiegészítheti. Ezek a mozgások ugyanis összehangolják a jobb és bal agyfélteke működését, ezáltal az elme sokkal hatékonyabban tud dolgozni. Ezekben az észkapcsoló agytorna-gyakorlatokban nagyon sokféle energetizáló, nyújtó gyakorlatok vannak. Itt azonban nem arra a fajta figyelemre van szükség, mint a hagyományos tanítási órán. Hiszen gondolj bele, a gyerek milyen sokat megtanul, miközben rajzolgat! Tehát nekem nem arra van szükségem, hogy csillogó tekintettel nézzen énrám, hanem a figyelmének annyi része jusson rám, hogy a módszert elsajátítani és alkalmazni tudja. Arra törekszünk, hogy lehetőleg minél több érzékszervvel tapasztalja meg ugyanazt a dolgot.

– *Mennyire engeditek meg, hogy a gyerek »saját bőrén« tapasztalja meg az életet?*

– Van egy gyönyörű könyve Fekete Istvánnak, a Téli berek, illetve az előzménye, a Tüskevár. Matulához jön Tutajos meg Bütyök. Matula egyszer

szokott elmondani dolgokat, és utána azt mondja, hogy »Maga tudja«. A tapasztalásból tanulunk. Én igyekszem elkerülni a minősítést, hogy ez jó vagy rossz információ. Bármilyen furcsa, nem tudom neked megtanítani a relaxációt anélkül, hogy meg ne tapasztalnád. Viszont mondhatok rá példákat, mondhatok hasonlatokat, történeteket – de ahhoz, hogy azt föl tudja idézni (mert a testünk mindenre emlékszik), tudja alkalmazni, ahhoz ott a helyszínen tapasztalatokra van szüksége.

– *Ha már a relaxálásnál tartunk: készült (a felnőttekéhez hasonlóan) a gyerekeknek »lazító kazetta«?*

– Négyféle alapkazettája van a gyerekeknek. Ha az alaptanfolyam anyagát veszem, akkor van a 6–9 éves korosztálynak egy mesés történetként feldolgozott Vidám Tapsi és Mérges Tapsi változatban relaxációt, pozitív gondolkodást tartalmazó kazetta. A másik pedig a 9–14 éveseknek a klasszikus Silva-féle relaxációs alapgyakorlat gyerekváltozata.”

Az interjút készítette: Sinka Melinda (2001)

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

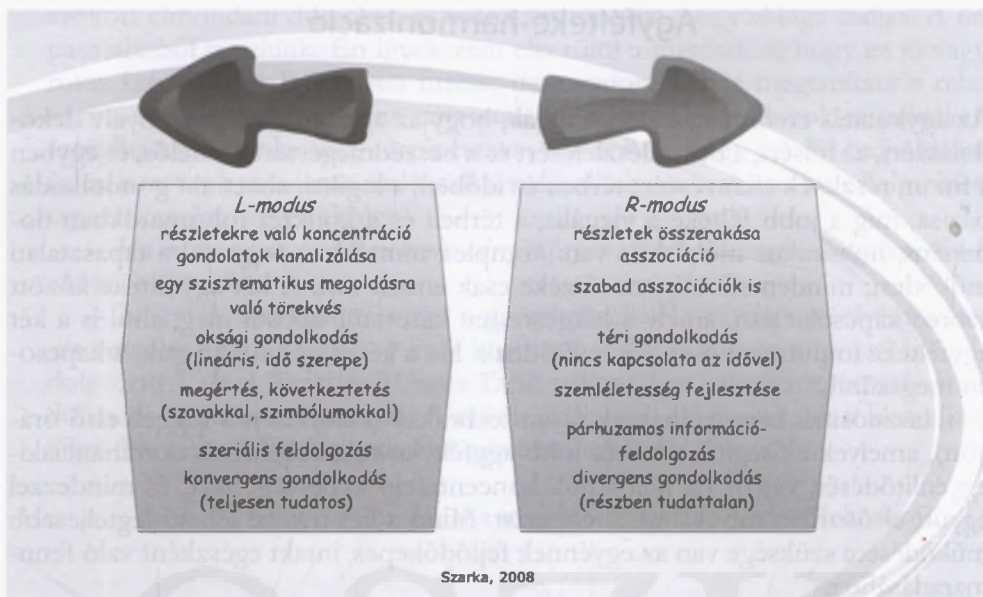
Agyfélteke-harmonizáció

Az agykutatás eredményei azt igazolják, hogy az agy bal féltekéje a nyelv dekolálásért, az írásért, a beszédészlelésért és a beszédmegértésért felelős, és egyben a finom részletek elemzéséért térben és időben, a logikai, absztrakt gondolkodás bázisa, míg a jobb félteke a vizuális, a térbeli és a konkrét folyamatokban domináns, holisztikus működése van: komplex mintákban fogja fel a tapasztalati működést; mindemellett humorérzéke csak ennek van. A két agyfélteke között szoros kapcsolat van, amely a kéréstesten keresztül valósul meg, ahol is a két agyfélteke impulzusai összehasonlítódnak. Ha a kéréstestet átvágják, a kapcsolat megszűnik.

Hasznosnak bizonyulhatnak olyan technikák (különösen a reggeli első órákon), amelyek elősegítik a bal és jobb agyfélteke valamelyikének dominanciaki-egyenlítődését, vagyis ha fejlesztjük koncentrációképességünket, és mindezzel együtt elsősorban motiváljuk is egymást. Mind a két félteke lehető legteljesebb működésére szüksége van az egyénnek fejlődőképes, intakt egészként való fennmaradásához.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy a tanárnak kell(ene) a diákhöz alkalmazkodnia, nem pedig a diáktól kell(ene) elvárni, hogy megfeleljen a tanárok különböző igényeinek. Ha a pedagógus tisztában lenne a *„Beszélő Számítógép és az Intelligens Őslény”* (Mohás Livia) különbségeivel, akkor nem fordulhatna elő az az eset, hogy a magyartanár hármast adjon a bevezetést, tárgyalást és befejezést hiányolva egy *Kirándulunk* című fogalmazásra, amelyet logikátlanul, szürrealista gondolatömlésszerűen ír meg a diák. Eben az esetben ugyanis a jobb agyféltekés teljesítményt nem méltányolták, vagyis a divergens gondolkodás egyik jellemző tulajdonsága (a fluencia és a flexibilitás mellett), az originalitás elismerése szorult háttérbe.

A bal oldali félteke inkább feszes figyelmet igényel, míg a jobb dolgoztatásánál az intellektuális lazítás vezethet tartós eredményre. Vegyünk pl. egymás utáni reáltárgyakat, amik között például a matematika geometria része következik a tananyagban. Ehhez nélkülözhetetlen a vizuális és térbeli látásmód fejlesztése. Megkönnyíthetjük egy szárazabb fizikaóra után (ahol a számítások voltak túlsúlyban) a gyorsabb vizualizálást, ha az alábbi módszerek valamelyikét alkalmazzuk. Az agykontroll, a kineziológia és a Csí Kung egyes módszerein alapulnak az ellentétes kéz- és lábmozdulatokkal végzett „fogások”.

4. sz. kép: A bal és a jobb agyfélteke „felelősségei”

(Forrás: Ambrus András (2002): *A problémamegoldás tanításának elméleti alapjai* c. alapján, 2008)

1. Észkapcsoló

A tanár felrajzol (vagy feltesz) az egyik táblára egy nagy X-et, a másikra két függőleges, párhuzamos vonalat ||. Mindenki feláll (a tanár is!), először az X-re nézve keresztben felváltva megérintik térdünket. Jobb kézzel a felhúzott bal térdet, bal kézzel a jobb térdet. Utána a ||-ra nézve egyszerre jobb kéz és térd lábemelés következik, illetve bal térd és bal kézemelés.

2. Észkapcsoló

Bal tenyér a köldöknél körkörösén dörzsöl, míg a jobb kéz mutató-közép- és hüvelykujja elől a szegycsontnál fel-le mozdulatokkal dörög. Kézcseré.

3. Észkapcsoló

„Mandarin-technika” a koncentráció erősítésére: Képzeletben tegyünk a fej hátsó felső részére egy narancssárga mandarint. 2-3 másodpercen keresztül fél másodpercenként más-más tárgyra nézzünk.

4. Észkapcsoló

„Tengerészcsomó”: A tanuló helyezze bal bokáját a jobb térdére; kulcsolja jobb kezét a bal bokájára; markolja meg bal tenyerével a bal talpát, majd maradjon így egy percig, behunyta szemmel, mélyen lélegezve! Belégzés közben szorítsa nyelvét a szájpadráshoz! A következő testhelyzetben helyezze mindkét lábát a földre, tegye össze a két kezét úgy, hogy azok ujjheggyel támaszkodjanak egymáshoz, és folytassa a mély belégzést további egy percig.

A gyakorlatok sora kiegészíthető. Humorosak, derűt csálnak elő a passzív tanulókból is. Egyszerre ne végezzük el mindet, elég csupán egy-két „edzéstípust”

végrehajtani. Többre úgy sincs idő, és fontos, hogy mindig változatosak maradjanak a feladatok.

A keresztmozgások és az erre való szoktatás régóta ismeretes technika súlyos agysérülések következményeinek utókezelésében. Egyaránt hatásosnak bizonyultak a látásjavítás szempontjából is. „Az 1961-es években dr. Doman és dr. Delacato figyeltek fel rá, hogy ennek a technikának az agykárosodás visszafordítása mellett az a haszna is van, hogy az így szoktatott gyerekek az írásban és az olvasásban is javultak. Ennek következtében gyorsan népszerű lett a kúszás-mászás, a keresztbe lendítés, és számos iskolában bevezették. Sajnos iskolai körülmények között a tanárok nem tudták megismételni ezeket a biztató eredményeket, és így ezek a mozgásgyakorlatok visszakerültek a gyógypedagógia eszközei közé” (Dennison, é.n.:49). Természetesen elsősorban amerikai iskolákról van szó, a magyar iskolarendszerbe ez is késve érkezett és csak elvétve találunk rá módot. Az ilyenfajta mozgások előkerülnek a Montessori-féle óvodákban és iskolákban, illetve a Waldorf-típusú intézményekben az oktatás folyamán.

Az idősebb korosztályt már meditációs technikákkal is megismertethetjük, ám mivel ezek időigényesebbek, talán először osztályfőnöki órán érdemes kipróbálni. Dolgoztatás előtt nagyon hasznos lehet pár perc ellazulás és belső programozás. Felmerülhet a kérdés, vajon megéri-e 5-6 percet elvenni az amúgy is rövid órából? Látszólag idővesztésnek tűnik, ám ha belegondolunk, hogy az órán valószínűleg kevesebbet kell majd fegyelmezni, a diákok aktivitása nő, akkor az óra anyagát akár hamarabb is be tudjuk fejezni. Nem minden egyes tanítási óra elején lenne tanácsos ugyanezeket a mozdulatokat elvégezni a gyerekekkel: egyfelől hamar megünnák, másfelől pedig a nap folyamán kellő energiát gyűjtenek, egyre élénkebbek lesznek, bár ha 6-7-8. órában kell fizikát vagy más „nehézebb” (kinek mi a nehéz) órát végigülniük, akkor ajánlatos lehet alkalmazni ezeket a technikákat, de naponta egyszer bőven elég. Később, ha a diákok látják, hogy eredményesen tudják hasznosítani a tanulásukban, ha már megtapasztalták a saját bőrükön, hogy kevésbé fáradékonyabbak, jobban oda tudnak figyelni a tanárra stb., akkor úgyis maguktól fognak élni ezekkel a gyakorlati lehetőségekkel és mind a tanítás, mind a tanulás *egyre jobb* lesz!

Kérdés-harmonizáció

Egy átlagos tanórán a legtöbb beszélgetést a tanár kezdeményezi a diákok felé, és sokszor még a lassabb válaszokat sem várják ki, hanem inkább sietve a tanulók szájába segítik a megoldásokat, vagy ők maguk tárják fel az igazságokat, mondván, haladni kell az anyaggal, nem jut elég idő minden apróságra, netán minden diákra. Így az iskolákban a gyerekek nem pusztán kevesebbet beszélnek, mint otthon, hanem kevesebb megnyilvánulási lehetőségük is van (erről részletesebben lásd Fisher már hivatkozott művének 29–30. oldalát. Napjainkban azonban már nem áll fenn az a nézet, hogy a gyerekek többet beszélnek otthon, mint az iskolában. A diákok jó része különórákkal együtt olyannyira leterhelt, hogy az

iskolán kívüli barátokra is alig jut idő, nemhogy a család többi tagjára, akik gyakran maguk is egy fárasztó munkanap után hazatérve inkább a tévé előtti pihenést választják, mintsem a gyerekekkel való beszélgetést).

Általánosan megállapítható az is, hogy a tanárok inkább a tanítványokhoz beszélnek, és nem velük. Ráadásul a gyakorlatban sok tanári kérdés gátolja az intellektuális aktivitást (pl. pontatlan, hosszan bonyolított kérdések, vagy azok, amelyekben már ott a válasz, vagy a ténykérdések túlsúlya és az elgondolkodtatók hiánya). Ritkán adatik meg a gondolkodásra szánt csend „luxusa”, ugyanis sok pedagógus nézete szerint nem hagyhatunk „holt időt” a gyerekeknek, nehogy elunják magukat, ezért folyamatosan le kell kötni a figyelmüket. Csak-hogy miközben a pedagógus beszél és beszél, az alatt az idő alatt is bőven van alkalma a tanulónak más térbe és időbe gondolatban elszállni. A tanár feltesz egy kérdést, amire a tanuló (lehetőleg 1-2 másodpercen belül) válaszol, majd a tanár erre egy másodpercen belül reagál. Ha azonban növeljük a gondolkodásra szánt időt, a tanulók válaszában a minősége meglepően javul, ráadásul több tanuló fog válaszolni, mert az adott több másodpercnyi idő alatt a lassabbak gondolatai is célba érnek.

Ha a tanár gondolatébresztő és gondolkodtató kérdéseket tesz fel, vagy maga is úgy tartja meg az órát, mintha hangosan gondolkodna, illetve ha bátorítja a gyerekeket a kérdezésre, elérheti, hogy a tanítványok maguk is hajlamosabbak legyenek végiggondolni és megfogalmazni a dolgokat, ezáltal látókörük szélesedik, kíváncsiságuk éberén pislákol, a továbbiakban pedig nem csak egyoldalúan, előítéletektől eltelve lesznek képesek véleményt alkotni. A képzett gondolkodás egyik ismérve a feltárás. Az a képesség, hogy feltárunk egy helyzetet, mielőtt ítéletet alkotnánk. Ezek a gondolkodási készségek nem automatikusan, hanem neveléssel fejleszthetők. A kreativitás egyik meghatározó jellemzője az alternatívákat létrehozó és feltáró képesség. A feltárás hatékonyabbá és gyorsabbá tehető bizonyos alfa szintű relaxációs és kreatív gondolkodási technikákkal.

Elmetérkép

Minden olyan folyamatot, amely a gondolkodás valamilyen grafikus ábrázolását fedi, kognitív térképkészítésnek tekintünk. A kognitív térkép elnevezés a pszichológiában Edward C. Tolman nevéhez is kapcsolható, aki azt vizsgálta, hogy a patkány hogyan találja meg az utat a bonyolult útvesztőkben. Szerinte a patkány az útvesztőben futva nem a jobb és bal kanyarok sorozatát tanulja meg, hanem egy kognitív térképet alakít ki, amely az útvesztő alaprajzában mentális reprezentációja (ld. Atkinson, 1999:217). Ehhez hasonlóan a feldolgozandó történelem anyag mentális reprezentációjának tekinthető egy elmetérkép megalkotása, ahol azonban nem a tanulmányok labirintusából kell megtalálni a kivezető utat, hanem a cél egyfajta szintézisre, megértésre való eljutás.

Elegendő csak a kulcsszavak és a fogalmak „feltérképezése”, megalkotása, ezek során fokozódik a figyelem összpontosítása, ezért egyszersmind segítenek az emlékezésben és a gondolkodásban is. A különbözőféle tevékenységek közben a dolgokat különböző oldalukról, különböző módon ragadjuk meg.

Az elmetérkép előnyei:

- az agyműködéssel összhangban rendszerezi a gondolatokat,
- aktív tanulásra kényszerít,
- szemmel látható a haladás,
- sok információ található egy helyen, és kapcsolataik azonnal átláthatóak,
- erősen épít a vizualitásra, ami vizsgálatok szerint valójában mindenkinél a legerősebb kapocs az elme tudatos és tudatalatti része között,⁶
- az öröm érzésével kapcsolja össze a tanulást és a gondolkodást,
- átláthatóvá teszi az anyagot és az összefüggéseket,
- világossá teszi a célt,
- mindkét féltekét bevonja a tanulásba, ezért erősebben rögzíti az ismeretet, mint a dominálón csupán egyik agyféltekére ható tanulási módszerek,
- javítja a memóriát.

A Gondolatok Térképe (Mind Map) módszere a tanulási zavarokkal küzdő gyermekek segédeszköze. A TIT Budapesti Ismeretterjesztő Társulat 1999-es Pedagógus-továbbképzésre felhívó leírásában (<http://mail.kossuth-klub.hu/nat/zavarok.html>) az is olvasható, hogy már óvodáskortól alkalmazható képes-rajzos formában a gyerekek emlékezeti teljesítményének javítására. Azoknak a gyerekeknek is segíthet a tanulásban, akik nem szenvednek részképesség-gyengeségben, de a diszlexiás, diszgráfiás tanulónak különösen nagy lehetőséget jelent az iskolai kudarc csökkentésében.

Tony Buzan⁷, aki kifejlesztette az elmetérképes vázlatkészítés metodikáját, a következő pontokban foglalta össze tanácsait:

- ☑ Ne négyzethálós és vonalas, hanem sima papírt használj! (Az előrajzolt vonalak bezavarhatnak az ábrába).
- ☑ Fekvő helyzetben tartsd a lapot! (Így ugyanis jobban illeszkedik két szemünk látóteréhez).
- ☑ Középen kezd a vázlatot!

⁶ EEG-vizsgálatok szerint a vizuális válaszreakcióban az agyterületek 80%-a vesz részt. Agyműtéteknél végzett elektromos mérések tanulsága szerint a tudatos válaszreakciókban az agysejteknek csak mintegy 1%-a vesz részt. Ez arra utal, hogy a vizuális válaszreakciók legnagyobb része az agy olyan területén zajlik, ami funkcionálisan a tudatalattihoz tartozik. A vizualizálás fejlesztése tehát a jelek szerint a legjobb módja a tudatalattiban lévő hatalmas információmennyiség megcsapolásának. Ott ugyanis valójában szinte minden tanult, látott, hallott, megtapasztalt információ elraktározódik.

⁷ A szerzőről lásd bővebben a saját honlapján: <http://www.mind-map.com>, letöltve: 2008. nov. 5.

- ☒ A központi kép olyan legyen, ami számodra jól reprezentálja a szóban forgó témát. A központi kép megrajzolásához legalább 3 szint használj (ezzel jobban megragadod és megtartod a figyelmed, jobban belevonod a folyamatba a jobb agyféltekét); maximum 5 cm magas legyen, hogy legyen helye a többi információnak is; ne legyen keretben (a keret monotonná teheti a rajzot, a keretmentes kép emlékezetesebb és élvezetesebb)!
- ☒ Nagy és kis nyomtatott betűkkel írd!
- ☒ A központi képtől távolodva egyre vékonyabb vonalakat húzz, és egyre kisebb betűkkel írd!
- ☒ Az ágak tartalmát a vonalra írd rá!
- ☒ Keresd meg az elágazások, tények kapcsolatát egymással!
- ☒ Alkalmazd minél több, térbeliséget érzékeltető rajzelemet!
- ☒ Az elmetérkép bármelyik szava vagy képe szolgálhat újabb elmetérkép középpontjaként, tehát kiindulópontjaként.
- ☒ Szükség esetén jelezd külön nyíllal vagy egyéb jellel az elemek közti kapcsolatot!
- ☒ Egyre színesebb, térbelibb elmetérképeket rajzolj!
- ☒ Vigyél bele humort, túlzást, abszurditást! Élvezd az elmetérképezést!

Mindezt különóra (pl. osztályfőnöki vagy speciális tanulásmódszertan óra) keretében lehetne megtanítani és elmagyarázni a tanulóknak.

A térképalkotást felhasználhatjuk a tanulási folyamat különböző összefüggéseinek erősítésére. A kognitív térképalkotás a csoportos viták középpontja lehet, és a kooperatív tanulást támogató eszközzé válhat. Érdekes lenne összevetni a diákok egyéni felrajzolását ugyanazon témáról. Összekeverve majd szétosztva a lapokat megfigyelhetnénk, mennyire képesek mások „jegyzeteiből” elmondani az adott témát. Esetenként feleltetés során is megengedhetnénk ezen térképek segítő használatát. A „puskairás” során is tanul a diák, miközben rendületlenül jegyzetel, ám ennél egy elmetérképes „puska” még hatékonyabb lehet, ugyanis míg a „lineáris”, nyomtatott szöveghez hasonló jegyzetekbe való pillantgatások felfüggesztik az önálló gondolkodást, addig a humoros, színes, képi térképek megerősítő, építő segítséget nyújthatnak. Az ilyen típusú térképeknél kisebb a valószínűsége, hogy szóról szóra ugyanazt írják a diákok, mivel az egyéni térképek is változhatnak, szemben a tankönyvekből kimásolt adathalmazzal.

5. sz. kép: Tony Buzan Elemtérképe önmagáról

(Forrás: http://www.buzanworld.com/Im_Tony_Buzan.htm, letöltve: 2008)

Lozanov módszere – az AK szolgálatában

Az 50-es évek elején Bulgáriában Georgij Lozanov pszichiátert azt vizsgálta meg, mi állhat annak a háttérében, hogy egyesek jóval nagyobb szellemi teljesítményre képesek, mint a nagy többség. És vajon van-e köze az eredménynek ahhoz a tényhez, hogy a zsenikre olyan gyakran a gyerekes viselkedés jellemző? „Lozanov arra a meggyőződésre jutott, hogy bárki képes kétszer, vagy akár ötször gyorsabban tanulni annál, mint amit jelenleg normálisnak tartanak, és hogy ez a tanulási sebesség – minden valószínűség szerint – még tovább is növelhető” (Kline, 2001:41). A gyorsított tanulás titkát abban lelte fel, hogy a gyerekek természetes tanulási környezetét kell visszaállítani: vagyis egyfelől passzív helyzetbe, amikor övék a megfigyelő szerepe, és aktív helyzetbe, amikor saját maguk is aktív kapcsolatba kerülnek az elsajátítandó tananyaggal (legyen szó akár táncról, színjátékról, beszélgetésről vagy bármi másról). Akkor érjük el az optimális tanulási állapotot, amikor a szívritmus, a légzés és az agyhullámok szinkronban vannak egymással és a test ellazult állapotban van, azonban az elme koncentrált és készen áll az új információ befogadására.

Azt javasolta, hogy az osztályoknak olyan légköre legyen, amelyben a gyermek otthonosan érzi magát.

Ezzel az elgondolással erőteljesen rokonítható a Montessori-féle óvoda/iskola kialakítása (noha Lozanov nem szorgalmazta a gyermekméretű tárgyak használatát) és Winkler Márta koncepciója is. Mindhárman a tanár nevelő szerepét hangsúlyozzák, aki lelkes megfigyelő, inkább segítő, mintsem erőteljes irányító, és állandóan pozitív visszajelzésekkel erősíti meg a gyermekek saját erőfeszítéseit a tanulás terén. A bolgár pszichoterapeuta, aki évekig foglalkozott hipnózissal, *szuggesztópédiának* nevezte el módszerét, „ami bizonyos szempontból »infantilizmus« volt abban az értelemben, hogy az érett tanuló agyában a kisgyermeki elme fogékonyságát állította vissza” (Kleine, 2001:41). Werner Metzsig és Martin Schuster erőteljesen kétségbe vonja a *superlearning* fogalmát, noha elismerik, hogy Lozanov módszere kísérletileg is bizonyított tény, azaz hogy a tanulási kapacitás minden anyag és minden tanuló számára meghúszszorozódik. Szerintük mégis túl sokat ígér – nem is annyira a szuggesztópédia, mintsem ennek az „elamerikanizálódott” és „átkódolt” „szupertanulás” metódusa.

Metzigék Lozanovnál kifogásolják a csoportmunka hiányát, mivel állításuk szerint a módszernél a tanár az órát gyakorlatilag frontálisan vezeti. A csoportmunkát pedig azért nem javasolja, mert a tanár a tanulókat csak jóval kisebb mértékben tudja befolyásolni. Ezzel szemben Peter Kline éppen Lozanov integratív tanulásmódszerére hivatkozik, sőt gyakran felhossa követendő példának a régi, egytantermes iskolákat (ezekkel a mai napig találkozhatunk még a kisebb falvakban, Magyarországon is) ahol a tanítás úgy folyt, hogy a gyerekek egymást tanították. A kooperatív kiscsoportos tanulás során a tanulók pozitívabban érzékelik az osztálylégkört, mint más esetekben. Biztonságos helyzetben növekszik a tanulók önbizalma, érzelmi stabilitása. Az eredményeket összegező tanulmányok azt is kimutatták, hogy a kiscsoportos munka hatására megerősödött a tanulási motiváció.

Másik ellenvetésük, hogy Lozanov módszere szinte kizárólag idegen nyelv tanulására korlátozódik – de elismerik, hogy a módszer más tárgyak oktatását is lehetővé tenné. W. Edelman 1988-as műve alapján (*Suggestopädie/ Superlearning*, Asanger, Heidelberg) az alábbi tipikus tanulási sorrendet mutatják be könyvükben:

- Előkészítő szakasz: testi és szellemi lazítógyakorlatok, valamint visszatekintés a már megtanultakra és előretekintés a megtanulandókra.
- Kognitív szakasz: a tananyag legaktívabb előadása, motiválással:
- Aktív hangversenyszakasz: a tanár egy barokk zene hallgatása közben felolvassa a tanulóknak a tananyagot, a felolvasást pedig a zene ritmusához igazítja. A diákok is olvasnak. A zene segít annak a negatív hitnek a leépítésében, hogy a tanulás nyűg és csupán erőfeszítésekkel összekapcsolva képzelhető el.
- Passzív hangversenyszakasz: a szekvencia legfontosabb szakasza. A diákok lassú barokk zenét hallgatnak, mialatt a tanár kimért tempóban felolvassa a tananyagot.
- Aktivációs szakasz: a tanultak alkalmazása és gyakorlása.

A tanulás holisztikus jellegére kerül a hangsúly, valamint az autoszugesztióra, illetve önszuggeralásra. A szuggesztopédiának kitalálója nem állította, hogy feltalálta volna a spanyolviaszt. Egy olyan rendszerbe foglalta a tanításnak/tanulásnak azokat az aspektusait, amelyeknek a hagyományos tanítási/tanulási módszerekben nem szenteltek kellő figyelmet. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy valami száraz, tényszerű, jól lefektetett elméletre lenne szükség. Lozanov nem új elméleti alapokra kívánja helyezni módszereit, hanem a megfigyeléseire építve egy másik csokorba kívánja rendezni, még hozzá „új” megközelítési módon, gondoljunk pl. egyik különlegességére, a barokk zene használatára.⁸ Azért sem nyújthat szigorú, zárt elméleti kereteket, mivel – saját bevallása szerint is – a tanároknak kreatív szabadságot kell adnunk.

Érdemes megemlítenünk egy másik bolgár szerzőt is, dr. Ivan Barzakovot. Lozanovhoz hasonlóan korábban ő is jógát és relexációs technikákat vizsgált. Később „*sztártanára volt a Lozanov kísérleti iskolának Szófiában*” (Dryden–Vos 2005:335). Pamela Randdel Lozanov alapelveire építve kidolgozták saját módszerüket, amelyet OptimaLearningnek (optimális tanuláshoz) neveztek el. Míg Lozanov főleg idegen nyelv tanulásánál használta szuggesztopédiáját, addig Barzakov bármilyen más tantárgyra, témára vonatkozóan alkalmaz sikeresen sokféle zenét, vizuális művészetet és metaforikus történeteket.

Magyarországon 2005 májusában jelent meg (az Agykontroll Kiadó jóvoltából; Kaliforniában 1999-ben adták ki) egy CD melléklettel ellátott kis útmutató, tanulás-módszertani könyvecske, O. Andersen, M. Marsh és A. Harvey *Tanuljunk zenével!* című rövid áttekintő műve, amelyben elsősorban Mozart zenéjére alkalmazzák az egyes metódusokat az „aktív relaxáció” elősegítésére.

⁸ A tananyag felolvasása közben szóló zenemű (Bach, Beethoven, Haydn, Mozart, Vivaldi egyes művei tűntek a legalkalmasabbnak) ritmusában nagyjából a szív nyugalmi állapotban levő szívdobogásának felel meg, így nem csak az ellazulást segíti elő, hanem a jobb agyféltekét is aktiválja. Metzigék vitatják, hogy a zene segítségével valóban könnyebben megy-e a tanulás, hiszen erre vonatkozóan alig áll rendelkezésünkre megfelelő vizsgálat. Kételyeikről lásd részletesebben Schuster – Metzig (2008): *Tanuljunk meg tanulni!* című könyvének 215–235. oldalát.

Az EMK szerepe az oktatásban

Az embereket nem a dolgok zavarják, hanem a róluk alkotott nézeteik.
/Epiktétusz/

Marshall B. Rosenberg,⁹ az Erőszakmentes Kommunikáció Központ alapítója és oktatási vezetője pszichológiai magánpraxisának köszönhetően tanulmányozni kezdte az alternatív nevelési módszereket. Kidolgozta a kommunikációnak egy olyan módját, amely lehetővé teszi, hogy valódi kapcsolatba kerüljünk önmagunkkal és másokkal, és természetes együttérzésünk tág teret kapjon. Az EMK-t kiválóan használta és tanította az óvodától az egyetemig terjedően. Az erőszakmentes szót Gandhi értelmezésében használja, tehát a természetes együttérzésünk kifejezésére. Segítségével minden eszmecsere alkalmával felismerjük saját magunk és a másik ember mélyen rejlő szükségleteit. Arra treníroz bennünket, hogy megtanuljuk fölismerni és világosan kifejezni, hogy az adott helyzetben konkrétan mit is akarunk.

Az EMK-modell négy alkotóeleme: (1) megfigyeljük, hogy mi történik az adott helyzetben. Lényeges, hogy megfigyeléseinket bírálat vagy minősítés nélkül közöljük. Egyszerűen csak kimondjuk, hogy mit tesz a másik, ami nekünk vagy tetszik, vagy nem. Ezt követően kifejezzük érzéseinket (2), ami a másik tettének megfigyelése közben ébred bennünk (pl. a fájdalmunkat, örömmünket). Utána kimondjuk (3), hogy az említett érzésünkhöz milyen szükséglet kapcsolódik, majd a következő lépés a másik emberhez szóló olyan kérésünket (4) tartalmazza, amelynek teljesítésével ő mindkettőnk életét gazdagabbá, jobbá tehetné. Az EMK lényege e négy alkotórész tudatosításában rejlik, és nem az alkalmazott szavakban.

Az együttérzést gátló kommunikációt alkotják a következők:

– Morális ítéletek (szemrehányások, sértések, címkézések, kritikák, összehasonlítások). Ilyenkor figyelmünket arra összpontosítjuk, hogy osztályozzuk és elemezzük a hibák súlyosságát ahelyett, hogy azt néznénk meg, másoknak és nekünk mire van szükségünk, amit nem kapunk meg.

Érdekes, hogy Rosenberg „életidegen kommunikációnak” véli a pozitív ítéletet. Azzal a nézettel áll szemben, hogy ha a tanárok megdicsérik a diákokat, akkor azok jobban fognak tanulni. Véleménye szerint a dicséret után csak rövid ideig tart ez a pozitív állapot. Miután felismerik a dicséret mögött megbújó manipulációs szándékot, hatékonyságuk visszaesik. Amikor mások befolyásolására pozitív visszajelzést alkalmazunk, nem egyértelmű, hogy ők

⁹ Képzései és tanfolyamai a világ több mint 30 országába jutottak már el, nevelési módszereit több száz iskolában oktatják világszerte – többek között Palesztinában és Izraelben is – (további információ: www.CNVC.org).

hogyan fogadják ezt az üzenetet, mert lehet, hogy kishitűségüket, bizonytalanságukat erősítjük fel bennük. Tehát az elismerés szavait nem manipulálásra kellene használni, hanem ünneplésre.

– Összehasonlítás

– A felelősség tagadása (pl. az a kijelentés, hogy „vannak dolgok, amiket meg kell tenni, akár tetszik, akár nem” a személyes felelősség elkendőzésére utal). Úgy erősíthetjük felelősségünk tudatát, hogyha inkább az „(én)... érzem magam, mert (én)...” mondatfűzési képletet használjuk. Pl.: „Nagyon dühít, amikor helyesírási hibák fordulnak elő még mindig a dolgozatodban, mert azt szeretném, ha nagyobb biztonsággal mozognál a tulajdonnevek világában.”

– Vágyaink követelések formájában való megfogalmazása (a tanár elmondja, hogy mit szeretne, ha a diákok megtennének, de nem használ olyan kifejezéseket, amelyek arra utalnak, hogy a diákoknak nincs más választásuk, mint például „kell”, „muszáj”).

– A „ki mit érdemel” képleten alapuló gondolkodásmód (a bírálat általában védekezést vagy viszontkritizálást vált ki, nem pedig együttműködést). Vagyis a véleményünket mindig az időhöz és az adott környezethez konkrétan kapcsolódó megfigyelések alapján alakítsuk ki.

A pedagógusi munka során tehát kerüljük az olyan általánosító ítéleteket, mint pl. „X halogatja a teendőit”. Ha ugyanis X nem kezdte még el a vizsgára való felkészülést, attól még nem biztos, hogy tendenciózusan halogat mindent. Az értéktéletről különválasztott megfigyelés alapján tehát azt mondanánk helyesen, hogy „X a vizsgáira csak az azokat megelőző este kezd tanulni”. Vagy nem azt mondom, hogy „X csúnya”, hanem hogy „X külseje nekem nem tetszik”. Mindezeknek szerepe van az értékelés során (egy dolgozat vagy felelet esetében különösen).

A legnehezebb talán az érzéseink megfogalmazása, mert alapvetően a *véleményünket* szoktuk kimondani, vagyis amit gondolunk, nem pedig azt, amit *érzünk*. Pl. az olyan mondat helyett, mint „Úgy érzem, teljesen hasztalan ebben az osztályban tanítanom”, a valódi érzéseinket az jelölné, hogy „Csalódottnak és elutasítottnak érzem magam köztetek”.

Rosenberg arra int bennünket, hogy válogassuk meg gondolatainkat, érzéseinket és szavainkat, pontosabban szavaink adekvát módon illeszkedjenek valódi érzéseinkhez, mert így könnyebben kikerülhetjük az egymás közötti interakcióink válságos helyzetait. Vannak azonban olyan estek, amikor nem feltétlenül károsak az értéktételek akkor sem, ha sarkítottak vagy hamisak. Vegyünk, pl. egy irodalomórát, ahol a tanár lehengerlő személyiségével és (néha ironikus) humorával olyan dinamikus közeget képes teremteni, amittől maradandóvá válik a diákok számára a tananyag, de mindemellett maguk sem fogják komolyan gondolni azt a kijelentést, hogy „Hamlet hülye”.

Tudatosítsuk, hogy mely szükségletünk, vágyunk, elvárásunk vagy reményünk nem teljesült. Ha ugyanis arról kezdünk el beszélni, hogy mire van szükségünk, és nem arról, hogy mi a baj a másikkal, rögtön óriási mértékben megnő annak az esélye, hogy megtaláljuk azt a lehetőséget, ami mindkét

fél igényeit kielégíti. Azt mondjuk meg, hogy mit *szeretnénk*, és ne azt, hogy mit *nem*. Érdemes megbizonyosodnunk arról, hogy mondanivalónkat szándékaink szerint értelmezték-e, például azzal, hogy visszakérdezzünk, mit (és hogyan) hallottak az imént tőlünk.

C. G. Jung civilizációnk egyik alapproblémájának nevezte, hogy neveletlen felnőttek próbálják nevelni az újabb generációkat. Az EMK alkalmazása a tanári munkában (is) elősegíti, hogy a diákokat (és a kollégákat egyaránt) ne skatulyázzuk be szűk ítéleteink közé, hanem hogy megszilárdítsuk őket saját képességeikben. A visszahúzódo, félénk diákokat megerősíthetjük önnön adottságaikban jobban bízni és hinni; a „kötekedőket” együttműködésre és toleranciára sarkallhatjuk, mindezek következtében nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb légkört tudunk teremteni az osztályban. Winkler Márta már pályafutása kezdetén felismerte, hogy csak a kölcsönös, egymás igényire épülő és építő kommunikáció vezet eredményre.

Ha valakinek hármast adok nyelvtanból negatív kritikai észrevételeimmel és némi lenéző mimikával kísérvé az osztályzatot, akkor esetleg azt mondja: „A franc fog ezután ennek a tanárnak tanulni!”. Ezzel egyáltalán nem inspiráltam szorgalomra, jobb teljesítményre, nemhogy az érdeklődését tartottam volna meg az adott nyelvtani témánál. De ha a felelete alatt vagy az írásbeli tesztje végére leírom, hogy: „Neked ugyan nagyon jó a fogalmazási készséged, a feladatok megoldásánál jól indultál, de aztán előkerült pár bizonytalanság a határozók esetében”, akkor ettől még a jegy változatlan marad, de az „utóhatása” már jelentősen eltér az előzőtől, mivel nem veszi el a gyerek kedvét a dologtól, sőt inspirálja arra, hogy jobban összeszedje magát. Ez a fajta emberközpontú szemlélet a gyermek megismerésére törekszik, testi, szellemi, lelki változásai szerint.

Természetesen az EMK megtanulása és begyakorlása egyaránt több időt igényel, hiszen megrögzött, beidegződött szokásainkon és kommunikációnkon, sőt gondolkodásunkon kell változtatnunk. Sokan úgy vélik, hogy az EMK nyelvét egyáltalán nem nehéz elsajátítani. Ami nehéz, az nem más, mint leszokni a morális ítéletekről, azaz a hatalmi nyelvről. Az itt következő két táblázatról jól leolvasható, hogy az EMK általi kommunikációs mondatok hosszabbak, mint a hatalmié. Gyakori ellenvélemény a pedagógusok részéről, hogy az empátiás kapcsolódás néha hosszú megbeszéléshez vezet, ami nem túl praktikus, hiszen egy 45 perces tanóra rövid ehhez, ha még tanítani is szeretnénk a tantárgyakat is. Ráadásul mihez kezd ez alatt az egy tanár, egy diák párbeszéd alatt a többi diák? Rosenberg tapasztalata azt mutatja, hogy az empátiás kapcsolódás éppen az ellenkező eredményhez vezet, mint azt gondolnánk: többször takarítunk meg vele időt, mint ahányszor veszítünk. *„Ezt igazolja az a munkapszichológiai tanulmány is, miszerint a heves vitás helyzetek leggyorsabb megoldási módja, ha minden egyes vitatkozó fél elismétli – a saját szavaival megfogalmazva – az előtte megszólaló véleményét, és csak ezek után vitatja azt. [...] Emlékeztetni szoktam őket [a tanárokat] arra, hogy eleve mennyi idő elmegy a diákok teendőinek újra és újra elismétlésével”* (Rosenberg, 2005:77–78).

A tanári munkára való felkészülés nem képzelhető el önnevelés nélkül.

A kommunikáció öt szintje • Five Levels of Communication

ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ • NONVIOLENT COMMUNICATION

www.emk.hu • www.cnvc.org

6. sz. kép: A kommunikáció 5 szintje

(Forrás: http://www.emk.hu/szemlelteto_kepek.php, letöltve: 2008)

AZ ERŐSZAKMENTES KOMMUNIKÁCIÓ MODELLJE

<p>Őszintén elmondom, hogy érzem magam, szemrehányás és kritika nélkül.</p>	<p>Empátiával figyelem, hogy te hogy vagy, anélkül, hogy szavaidat szemrehányásnak vagy kritikának tekintém.</p>
<p>1. Azokat a konkrét cselekedeteket / történéseket, amelyeket <i>megfigyelek</i> (látok, hallok, emlékezetemben rögzítek vagy elképzelek), amelyek hozzájárulnak (vagy éppen nem járulnak hozzá) a jólétemhez:</p> <p>„Amikor azt (látom, hallom)...”</p>	<p>1. Azokat a konkrét cselekedeteket / történéseket, amelyeket <i>megfigyelek</i> (látsz, hallasz, emlékezetemben rögzítesz vagy elképzelsz), amelyek hozzájárulnak (vagy éppen nem járulnak hozzá) a jólétedhez:</p> <p>„Amikor azt (látod, hallod)...”</p>
<p>2. Hogy <i>érzem</i> magam e cselekedetek / történések kapcsán:</p> <p>„...<i>érzem</i> magam”</p>	<p>2. Hogy <i>érzed</i> magad e cselekedetek / történések kapcsán:</p> <p>„<i>azt érzed-e</i>,...”</p>
<p>3. Az érzésemet megteremtő <i>szükségletek</i>, értékek, kívánságok, elvárások vagy gondolatok formájában megjelenő életenergiát:</p> <p>„<i>mert szükségem lenne...-ra</i>”</p>	<p>3. Az érzésedet megteremtő <i>szükségletek</i>, értékek, kívánságok, elvárások vagy gondolatok formájában megjelenő életenergiát:</p> <p>„<i>mert szükséged lenne...</i>”</p>
<p>Világosan és követelés nélkül kérem azt, ami gazdagítaná az életemet.</p>	<p>Empátiával és követelés nélkül fogadom azt, ami gazdagítaná az életemet.</p>
<p>4. A konkrét cselekedeteket, amelyek megtételének örülnék:</p> <p>„<i>és azt kérem tőled, hogy...</i>”</p>	<p>4. A konkrét cselekedeteket, amelyek megtételének örülnél:</p> <p>„<i>és szeretnéd-e, ha én...?</i>”</p>

Kommunikáció	Példa az értékítélettel keveredő megfigyelésre	Példa az értékítélettől különválasztott megfigyelésre
1. A <i>lenni</i> ige használata annak jelzése nélkül, hogy az értékelő felelősséget vállalna a véleményéért.	Túlságosan bőkezű vagy.	Amikor azt látom, hogy az ebédpénzedet az utolsó fillérig másoknak adod, azt gondolom, hogy túl bőkezű vagy.
2. Ítélezést is sugalló ígék használata.	Dani halogatja a teendőit.	Dani a vizsgáira csak az azokat megelőző este kezd tanulni.
3. Olyan állítás, ami azt sugallja, hogy egy másik személy gondolatai, érzései, szándékai vagy vágyai alapján ez az egyetlen következtetés vonható le.	Nem készül el időre a dolgozatával.	Nem hiszem, hogy időre elkészül a dolgozatával./ Azt mondta, hogy „nem készülök el időre a dolgozatommal”.
4. A jóslás és a bizonyosság összekeverése.	Ha nem harmonikusan összeállított étrenden élsz, akkor romlani fog az egészségi állapotod.	Ha nem harmonikusan összeállított étrenden élsz, akkor attól tartok, esetleg romlani fog az egészségi állapotod.
5. Az állítással kapcsolatos konkrétumok mellőzése.	A cigányok elhanyagolják a házuk körüli területet.	Még sosem láttam a Rózsa utca 16. alatt lakó cigány családot a járdájukon havat lapátolni.
6. Képességeket megjelölő szavak használata a bennük rejlő ítékezés jelzése nélkül.	Kiss Béla rossz focista.	Kiss Béla az utóbbi 20 meccsen egyetlen gólt sem lőtt.
7. Határozószavak és melléknevek használata a bennük rejlő ítékezés jelzése nélkül.	János csúnya.	Nekem nem tetszik János külseje.

Pedagógusok véleménye az AK-ról és az EMK-ról

1990-ben az első kiadás 30 000 példányban jelent meg a könyvpiacra, s azóta már sokadik kiadását éli Jose Silva két könyve (*Agykontroll, Gyógyíthatóság*). Ma-napság is rengeteg antikvárium polcán akadhatunk rá ezekre a könyvekre. A médiában egyre többször hallani erről a technikáról, különösen amióta Dom-ján Lászlóékat havi rendszerességgel közvetíti a Zenit csatorna. Ám ez még mindig kevés ahhoz, hogy valaki a média hatására menjen el egy AK-tanfolyamra, hiszen Domjánék nem reklámozzák magukat ilyen értelemben. Hon-lapjukról (www.agykontroll.hu) és az Elixír Magazinból (Alfajárók rovat) tájé-kozódhatnak az érdeklődők a tanfolyamokról. Az AK-t végzettek beszámó-lóiból (AK-s havi találkozókon elhangzott sikeres gyógyulási élmények vagy a *Hétköznapi csodák Agykontroll(lal)* c. könyv [Agykontroll, Budapest, 2000] is arról tanúskodik, hogy az orvosok többsége még mindig fenntartással, gyna-kodva és hitetlenül fogadja pácienseik beszámolóit vagy egyenesen „csodálatos kivételként” könyvelnek el egy-egy megmagyarázhatatlanul gyors, nem ritkán halálos betegségből való felépülést) az derül ki, hogy az orvosok körében vagy ismeretlen, vagy népszerűtlen ez a technika, így ők nagy valószínűséggel már csak presztízssokokból sem fogják hirdetni betegeik körében, hogy menjenek máshová (is), és tegyenek valamit saját maguk gyógyulása érdekében. Hiszen így jelentős anyagi forrástól esnének el, arról nem is beszélve, hogy úgy vélik, nem rendülhet meg a hitük saját szakmájukban sem (tisztelet a kivételnek). A honlapon lehetőségük van az AK-t végzett orvosoknak bejegyeztetni magukat. Így találunk példát állat- és sportorvosra, szájsebészre, nőgyógyászra, illetve angiológusra is. Sok orvos azonban nem szívesen árulja el kollégái előtt, hogy AK tanfolyamot végzett, tartva a kigúnyolástól. Ezen talán oldott némiképp az a kormányrendelet, miszerint az egészségügyi szakdolgozóknak akkreditált lett (40 pont) az AK tanfolyam elvégzése. Ugyanez vonatkozik a pedagógusokra is: a 4 napos agykontroll-tanfolyam akkreditált (40 pontot ér); az „ULTRA” továbbképző kurzus pedig az egészségügyi szakdolgozók részére akkreditált (10 pontot ér). Ennek hatására egyre inkább bekerül a köztudatba, és egyre el-fogadottabbá válik a sokszor „misztikussága” miatt támadott módszer.

Olyan AK-t végzett (1991 és 2003 között) pedagógusokkal beszélgettem (9 fővel, egymástól függetlenül), akik tanításaik során (az általános iskolától az egyetemig) is alkalmazzák a tanfolyamon és a könyvekből tanultakat. A tanított tantárgyak változatos képet mutatnak: matematika–statisztika–számítástechni-ka; matematika–fizika, felkészítés a családi életre; gitár; történelem; kinezioló-gia és AK; magyar irodalom, nyelvtan. (R)

„Írtam saját meditációkat, amiket bizonyítványosztás előtt használtunk, hogy jól sikerülje-nek az év végi feleletek, illetve bizonyítványosztás után, hogy otthon is el tudják fogadni az eredményt.” – vallja az egyik, immár nyugdíjas, 12 évfolyamos iskolában tanított pedagógus.

Többnyire a vizualizálás a legkedveltebb AK-s módszerük, amelyet elmondásuk szerint azért szeretnek a leggyakrabban használni, mert már alfában sikerélményük van, még mielőtt bekövetkezne a várt hatás, képesek a stresszt hatékonyan kezelni, vagy éppen egy sikeres tanórát programozni. Ugyanígy nélkülözhetetlennek tartják a gyerekekkel való kapcsolattartásban a szubjektív kommunikációt, avagy gondolati üzenetküldést, a háromujjtechnikát, az elmétükre-technikát, elmetérkép használatát és az ébrenlétkontrollt. Megemlégették még az Ultra tanfolyamon elsajátítható pohárvíz-technikát¹⁰ is. Attól függően, kinek melyik módszer válik be a leginkább saját maga számára vagy a tanítványai számára.

A pedagógusok egymás között alig osztják meg tapasztalataikat, így azt sem tudják, hogy kollégáik ismerik-e ezt a módszert, vagy hogy tudják-e, az adatközlő elvégezte-e a tanfolyamot. Többségük ugyanis határozottan állítja, hogy kollégái körében „kakukktójsnak” számít: kollégái ugyan nem ismerik behatóan a metódust, de butaságnak és veszélyesnek tartják, elvből elutasítják. Az adatközlők többségének általánosan jellemző megállapítása az, hogy maguktól külön nem hirdetik a Silva-féle „papírkukat” az el nem fogadottsága miatt, noha nem titkolják. Nem rejtik véka alá a diákok előtt sem, ha konkrétan szóba kerül valami kapcsán, ezért is mondható el, hogy hatásukra nem ritkán a diákok/szülők egy része is elvégezi a tanfolyamot.

Megfigyeléseik szerint a gyerekek nyitottan viszonyulnak az AK-s módszerekhez, tetszik nekik, „ismerős számukra, lelkesednek, találékonyak”; „gyermekpácien-seimnél teljesen természetes az AK, még ha nem is pont az AK megnevezést használjuk a technikák elsajátításakor.”

A Szombathelyi Művészeti Szakközépiskola egyik hangszeres (gitár) tanára két módszert épített be tanításába a tanfolyamon elsajátítottak közül (1) a diákoktól pozitív gondolatokat vár el. Tilos az órán olyat mondani, hogy „hülye vagyok”, „nem megy”, „ügyetlenkedem”. (2) Előrevetítő mozit alkalmaz. Elképzelte a diákokkal, hogy versenyen vannak, így azoknak nemcsak a teljesítménye javul, hanem a vizsgadrukjuk is csökken. Nyugodtabban és magabiztosabban fognak a valóságban is koncertezni, ha előtte fejben a darabot és az egész szituációt is lejátsszák.

¹⁰ Ezt a technikát akkor használhatjuk a leghatásosabban, ha valamilyen kérdésünkre keressük a választ, vagy ha nem tudjuk egy adott problémára mi a megoldás, illetve ha jobb kapcsolatba szeretnénk kerülni valakivel vagy valakkal. A módszer lényege: este, elalvás előtt igyuk meg egy pohár víz felét a következő módon: behunyt szemmel, kissé fölfelé nézve ivás közben azt mondjuk magunknak, hogy „mindössze ennyit kell tennem, hogy megoldást találjak arra a problémára, ami foglalkoztat” (pl. ha az egyik diák az órák alatt folyamatosan mással foglalkozik). Nyitott szemmel tegyük le a poharat, majd aludjunk el. Reggel, rögtön ébredés után igyuk meg a víz maradék felét a lefekvés előtt alkalmazott módon, és gondoljunk a kérdésünkre, illetve a megoldandó feladatunkra. Tegyük le a poharat és kezdődhet a nap. Legtöbbször álom vagy ötlet formájában várható a válasz, de természetesen lehet, hogy meghalljuk a médiában vagy más módon kerülünk vele kapcsolatba.

„Főleg z-b-k, vizsgák esetére szoktam elmondani a szubjektív kommunikációt, a vizualizálást, az elmetükre technikát. Persze a tanulás mellett alkalmazva, nem helyette. Előtte elmondom, hogy hogyan működik az agy (képekben gondolkodunk), különböző helyzeteket képzeltek el velük színekkel, hangokkal, szagokkal, esetleg ízekkel a technikák bevezetéséként.

Ha valakinek fáj valamije, persze főleg lányoknál fordul elő a fejfájás, akkor elmondom a fejfájáskontrollt.

Tanulási tanácsoknál el szoktam mondani pár dolgot a villámolvasás lépéseiből, főleg az előkészületeket, amelyek saját tapasztalataim alapján is, a villámolvasás, és az előhívás nélkül is igen hasznosak, és röviden elmondhatók. Pl.: Az egész felől közelít-sük meg a részleteket: tartalomjegyzék, átlapozás, és csak ezután jön az olvasás.

A leírtakat persze úgy alkalmazom, hogy ne ezekről szöljön az óra, csak akkor veszem elő a technikákat, ha valamilyen éppen aktuális témához kapcsolhatom. Nem mondom el, hogy ezek agykontroll-technikák, csak akkor, ha valaki felismeri, vagy a végén kérdezem meg, hogy ki hallott már az agykontrollról.” (R)

Saját magukat és a tanulókat alig kell külön motiválni, mert „az AK-val elért sikerek azok, melyek motiválnak”. Am egyikük azért megjegyzi, hogy „ha relaxáció van, tudják, hogy 5-10 perccel rövidebb az óra, így van, hogy ha nem akarnak felelni, akkor kéri, hogy meditáljunk. Ezzel a „zsíványsággal” ugyan aznap nem felelnek, ám az óra hátralevő részében koncentráltabbak, jobb hangulatban telnek a percek és a következő órán, ha röpit írnak, sokkal jobban sikerülnek, akár a saját tantárgyáról van szó, akár más óráról.”

Érdemes hosszabban is idézni a matematika–statisztika–számítástechnika tanár válaszaiból, mert ezekből világosan látszik, hogy milyen gazdag repertoárral lehet működtetni az oktatást, illetve hogy milyen humánus és mély emberismerettel rendelkezik a pedagógus. Saját magam motiválása:

„Reggel indulás előtt 1-2 percre becsukom a szemem, és elképzelem, hogy aznap mindent ügyesen, gyorsan, jól elintézek, mindenki meg van elégedve, örül és jókedvű, a közlekedés könnyű és gyors lesz, ha mégsem, akkor türelemmel viselem. Korábban az óráim előtt egy pillanatra behunyva a szememet elképzeltem, hogy nagyszerű órát fogok tartani. Megtalálom azokat a magyarázatokat, szemléltetéseket, melyek segítségével mindent megértene a hallgatók, ha van kérdésük, bátran kérdeznék. Közben folyamatosan érzik a belőlem áradó szeretetet feléjük. Az óra végén maguk között azt mondogatják, hogy »ez egy nagyon jó óra volt, mindent megértettem... Közben »ösztönösen« (AK-s ösztön) összetettem a 3 ujjamat.

Ma már elég, ha összeszerezem a 3 ujjamat, sőt elég, ha a hallgatóimra gondolok, és máris előnt az a szeretet, ami türelmessé tesz, a magyarázataimat érthetővé teszi, a figyelmemet a hallgatók felé irányítja.

Persze az első órán elmondom minden csoportnak, hogy a szemináriumok az előadás anyagának megértésére, gyakorlására valók, ne féljenek, itt még nincs számonkérés. Én azért vagyok itt, hogy a megértésben, a tanulásban segítsem őket. Tegyenek fel minél több

kérdést, szóljanak bátran, ha valamit nem értenek, vagy nem világos, mert »még« nem vagyok gondolatolvasó. Csak akkor tudok nekik segíteni, ha elmondják, hogy mi akadályozza őket az anyag megértésében. Ha egy kérdést 20-szor tesznek fel, én 20-szor fogok válaszolni nyugodtan, mert én ezért vagyok itt. Nincs »hülye kérdés«.

Ha feladatmegoldás van, itt még minden segítséget felhasználhatnak. Visszalapozhatnak a mintafeladathoz, az előadás anyagához. Ha így sem világos, megkérdézhetik a szomszédjukat, vagy akit akarnak. Ha így sem világos, vagy nem értenek egyet, végül megkérdézhetnek engem is. Egyet nem tehet senki: csak ül, és nem csinál semmit, nem tesz erőfeszítéseket a feladat megoldására.

Gyakran megdicsérem őket, persze nem ok nélkül.

Amíg ők »dolgoznak helyettem« (egymást tanítják), addig van időm mindenkinek a munkáját jól megfigyelni. Észreveszem az aktivitásban jelentkező változásokat. A pozitívat megdicsérem, alacsonyabb aktivitáskor megjegyzem, az illető mellett állva, hogy mintha most nem lenne olyan fürge, mint máskor, esetleg történt valami? Általában elmondják, hogy mi bajuk van. Eleinte meg kell nyugtatni őket (amíg meg nem ismernek), hogy nem kell nekem minden részlet elmondani, nem gyónásról van szó, de azért egy-két szóban utaljon a gondokra. Természetesen senkit semmiért nem ítélek el nagyon. Mindenről csak a saját véleményemet mondom el szintén egy-két szóban. Mindez szinte négy szemközt, halkán zajlik, esetleg a közel ülők hallják. Gyakran előfordul, hogy utána elkezdenek rendesen dolgozni (korábbi tempóban, hozzáállással).

Az óra végén, ha csak lehet, megdicsérem őket: »Ma nagyon ügyesek voltatok, jól dolgoztatok!«, vagy »Ma nem ment minden olyan simán, mint szokott, de azért jól dolgoztatok!«

Minden, amit leírtam, arra irányul, hogy azt a görcsös feszültséget, félelmet, amit a matematika tantárggyal kapcsolatban a középiskolában (vagy még az általános iskolában) kialakítottak a »kollégák« a tanulóknak, feloldjam, megszüntessem. Rá kell ébresztenem őket, hogy nem azért nem tudják a matematikát, mert »buták«, vagy mert »nem születtek jó matekosnak«, hanem azért, mert nem tanulták szorgalmasan. A matematikára nem születni kell, hanem meg kell tanulni, meg lehet tanulni.”

A beszámolókból kiderül, hogy a diákok teljesítménye javult, koncentrációjuk kitartóbb, magatartásuk pedig fegyelmezettebb lett. A tanulók általában sokkal nyugodtabbak és a jutalom ösztönzése helyett a fejlődés folyamatát magát tartják motiváló erőnek. Persze ennek megítélése osztályfüggő is. Minden osztályban vannak olyan diákok, akiken hamarabb vagy látványosan bekövetkezik a változás, de összességében egyelőre nem tapasztalt kiugró tanulmány- vagy jellembeli fejlődést.

„Minden javul, soha nincs fegyelmezési probléma. Egyre inkább egy húron pendülünk. Például, ha valaki nem figyel a meditáció során, akkor lassan odamegyek hozzá (mivel sétálva olvasom fel a szöveget) és a vállára teszem a kezem. Így tudja, hogy látom őt, és egyben meg-, ill. le is nyugtatom a mozdulatommal is.

Életvezetési tanácsadás esetén változik a páciens életszemlélete. Kezd pozitívabban, optimistábban gondolkodni a személy. Öntudatosabbak, önállóbbak (amitől a szülők és tanárok meg is ijednek kissé!). Erősebbek, következetesebbek, kitartóbbak.”

Az AK tanítása/tanulása során különböző változások mentek végbe az oktatókon. Elsősorban a közérzetük és a hozzáállásuk javult; türelmesebben, megértőbbek lettek. Könnyebben és gyorsabban ráéreznek a diákok szükségleteire. Szeretetük hatványozottabban sugárzik a tanítványok felé, hiszen higgadtabbak, nyitottabbak, átszellemültebbek lettek, mivel nagyobb ön- és emberismereti tapasztalatra tettek szert. Életszemléletük optimistább lett és sokkal kevesebb negatív tartalmú állító mondatot alkalmaznak.

„A tanulásban hatékonyabb vagyok, nyugodtabb és magabiztosabb is, hiszen tudom, hogy bármi eszembe jut a háromujjtechnikával, amit egyszer megtanultam vagy elolvastam. Nagy hatékonysággal használom a villámolvasás technikáit, bár még soha nem tudtam teljesen végigcsinálni. Így is gyorsítja a könyvekből való tanulást. Egyébként már az előadásokon is másképp jegyzetelek, gyakran megérzem, hogy mit és hogy fognak majd a vizsgán kérdezni.”

Fontos megjegyezni, hogy mindez nem csak a tanítás/tanulás színhelyére, az osztályteremre korlátozódik, hanem a tanárira, a szélesebb értelemben vett oktatás területére, elsősorban pedig a magánéletre és a szűkebb környezetre úgyszintén.

A visszajelzések is a sikerről adnak tanúbizonyságot. A diákok részéről az egyik legpozitívabb visszajelzés a lelkesedés. A meginterjúvált pedagógusok egy része a szülőktől pl. – akik tudnak róla – őszinte segítségkérést kaptak, tehát bizalommal vannak a tanár felé; a kollégák „kéri a »receptet« a módszer gyakorlásához”; „vizsgák előtt néhányan irigyelnek, hogyan tudok nyugodt maradni”; „a közvetlen kollégák irigykednek, a többiek természetesnek veszik, hogy itt van egy jól oktató kolléga”.

Egy részük ismeri a villámolvasást (egyik megalapítója Paul R. Scheele bölcsészdoktor, a Learning Strategies Corporationtól), és használják is. „Nem megfelelő az elnevezése, sokakat félrevezet, hiszen itt inkább tanulási módszerről van szó.” „Kishitű vagyok, és nem mindig merem vizsgák előtt alkalmazni, pedig már bizonyított.” Megítélésük szerint ez nagyon hasznos, különösen a felsőoktatásban, de már a középiskolákban is. Használni és oktatni kellene.

• Egyéb technikákat csak ritkán vetnek be, mint pl.: barokk zene hallgatása dolgozatírás közben, vagy és az erőszakmentes kommunikáció (EMK) – ez utóbbit kiválóan lehetett alkalmazni a családi életre nevelés nevű tantárgynál az egyik szakközép- és általános iskolában.

„Ha észreveszem, hogy egy-két hallgató álmos, megpróbálom felfrissíteni őket a fülldörzsöléssel (maguknak dörzsölik)”. Az órákon még masszázstechnikák, tánc, „valamint a nagyszünetbeli gyors, hosszú séta alkalmazása” is hozzájárul a diákok fizikai kikapcsolódásához. Vagyis alapvetően mindannyian olyan környezetben vannak együtt tanítványaikkal, amelyben alkalmuk nyílik szellemük ébrentartása

mellett fizikai állapotuk karbantartására is, mindezzel szolgálva a két agyfélteke kiegyensúlyozott igénybevételét.

A mozgásos tevékenységek erősítése mellett az AK-s technikákban jelentős szerep jut a minél érzékletesebb vizualizációnak (lehetőleg mind az öt érzékszervre hatásnak). Ezek közül a színes rajzok (papíron, táblán) használatát is előnyben részesítik, pl. elmetérkép rajzolása és rajzoltatása a tananyagról, vagy szépirodalmi szövegnél (regény) a szereplők egymáshoz való viszonyáról; „mozgás, pl. csoport vagy párcsere, hangzó szöveg bevitele az órára kazetta vagy CD formájában”; „verstanulásban a képzelőerő fejlesztésére”, „történetek, tájak elképzelése zenére”; „sétálás közben tanulunk verseket; a részecskék mozgását egymáson keresztül egymással mozogva mutatják be”.

Néhány részlet a pedagógiai AK-s munka során előfordult különleges sikerélményekből:

- „A lazítás általában jó ráhangolódás volt az órára és a tananyagra is.”
- „Az üzenetküldéssel szavak nélkül »súgunk«. A szünetben történő összekoccnásból fakadó orrvérzés csillapítása „élőben”. Brillírozás a memóriefogásokkal; gyors verstanulás (3ujjal).”
- „Az érettségizők a Zseninek születtünk! című könyvet kapták tőlem ajándékba a ballagásukra, s teljesen megdöbbenek, hogy »mii? Mi is zsenik vagyunk?« Nagyságrendekkel jobban érettségiztek, mint azt bárki is binni merte volna! Volt olyan diákom is, aki a cettlízis hatására [ezekre írták fel pozitív állításaikat az órán és otthon saját teljesítményükre és hozzáállásukra vonatkozóan] fél év alatt egy jeggyel jobb lett, 3-assal kezdte a gimnáziumot és 5-ösre érettségizett.”
- „Éveken át kitettem a tanfolyami szórólapokat a falra, aztán miután látták, hogy kreditpontokat ér a tanároknak, egyre többen kezdték el megtanulni. Egyszer tartottam egy nevelési értekezletet »Ep testben ép lélek« címmel, ahol az egész tantestületet egy relaxációs gyakorlaton vezettem végig. Ott volt az önkormányzattól is egy vendég, aki azt mondta, nagyon bátor vagyok. Voltak olyanok is, akik mosolyogtak közben, vagy nehezebben oldódtak, de mindannyian tisztelteteljesen viselkedtek. Különösen, miután az osztályfőnökök és a többi pedagógus azt tapasztalta, hogy a tanulók ki lettek cserélve. Szó volt egy időben arról is, hogy beveszik a tanmenetbe, aztán jött az új NAT, amiben már szerepel a relaxáció oktatása.”
- „A szubjektív kommunikáció és az álomzenetek hatására az órán egyre többen és többen dolgoznak, mondják el saját véleményüket és toleránsabbak egymás felé; nem kell óráról órára »könyörögni«, hogy adják be a leckéket, mert azokat szinte kivétel nélkül időre elkészítik. Azok a diákok, akik önbizalomhiánnyal küszködtek, sikeresen túlléptek ezen, és már sokkal jobban bíznak saját képességeikben, bála a pozitív megerősítő mondatoknak és annak, hogy tőlem nem hallanak negatív vagy ledegradáló, sértő kritikát, hanem biztosítom őket a bizalmamról és a képességeikbe vetett bitemről.”

Néhány részlet a tanulásban átélt AK-s sikerélmények közül:

- „Jobban be tudom osztani az időmet, nem esek annyit kétségbe, ha problémába ütközök.”
- „A második diplomám megszerzésénél igen nagy volt a tét s így az izgalom is, mely egy koncert során nagyban befolyásolja az előadót és a diplomakoncert sikerességét is. A koncertet megelőző este annyira izgultam, hogy semmit sem aludtam, ezért még feszültebben indultam neki a feladatnak... Sokszor elképzeltem mély tudatállapotban, hogy játszom, és nagyon jól megy, nem érzek stresszt és semmi probléma nem lesz. Így is történt: számomra érthetetlen módon egy csepp fáradtságot sem éreztem közben – a pihenés hiányának ellenére – és nagyon jól sikerült a koncert!”
- „A legnagyobb sikerélmény az, hogy párhuzamosan végeztem három felsőoktatási intézményt és ezt az akadályt úgy vettem, mintha semmi dolgom nem lenne. Természetesen, ehhez hozzá kell tenni azt is, hogy a jó memória, a könnyen tanulás adottság. Kétségtelen, fejleszthető is, de könnyebb, ha az embernek már van egy alapja. Erre már tényleg csak extra könnyítés az AK. De mindenképpen sikerként könyvelem el, hogy míg A helyen államvizsgáztam – amire 3 napot készültem csupán –, addig B és C helyen év végi vizsgákat kellett tennem, plusz a szigorlatok. Majd később, mikor B és C helyen államvizsgáztam – egyszerre, egy időben –, D helyen félévi vizsgákat kellett raknom. Az igazi siker pedig az, hogy mindenhol maximálisan tudtam teljesíteni.”
- „Utolsó vizsgám volt a legszebb a magyar szakon. Agykontrolloztam a 7. tételt, Vörösmarty epikáját (tündérek, a Jó és a Rossz harca stb.), s amikor a kalap fölé hajoltam, amelyben a tételszámok bújtak meg, legfelül ott bevert ez a szám (átlátszott a papír), így csak le kellett halásznom ☺.”

Vélemények az AK módszer hatékonyságáról:

- „Már a könyv elolvasása után is sok sikerélményem volt, de a tanfolyam hozta meg az igazi hatékonyságot. Vannak »nem működő« technikák, amiket többet kell gyakorolnom. Az ember leragad a »működő« technikáknál, és a többit teljesen el is hagyja, mert »nincs idő« megvárni, hogy működjön.”
- „Nagyon hatékony, igazság szerint még hatékonyabb lenne, ha rendszeresen gyakorolnék.”

Egyhangú tapasztalatuk szerint egyre jobban megy a tanulás/tanítás, amióta az AK-t elsajátították és használják.

A minikutatás, a mélyinterjúk kvantitatívan nem mérhető száma a „jelentkezők” hiányának és visszalépésük agykontroll-osokhoz „méltatlan” megfutamodásának és aggodalmuknak tudható be. Páran kijelentették, hogy tartanak a lehetséges negatív következményektől, sőt, megpróbáltak lebeszélni erről a munkáról, nehogy „rossz szemmel nézzenek” rám más tudós szaktanárok. Mindannyian féltve őrzik agykontroll-igazolványukat, kollégáik lesújtó és el-

lenszenves véleményétől tartva. Felējük küldött szubjektív kommunikációs üzeneteimnek eredménye csupán annyi lett, hogy kapcsolatom nem szakadt meg velük, s kérték az írás elolvasását. Indokaikat elfogadtam, noha nem teljesen értettem velük egyet, viszont ösztönzőleg hatottak rám, hogy később esetleg kutatást végezzek ebben a témában.

Jelzések a neveléstudomány számára

Ma már tudjuk, hogy a későbbi boldogulásban *nem* az számít, amit az iskolában verbálisan tanulunk. Ez kevés, mintegy 18-22%. 80%-ban az számít, hogy milyen az érzelmi intelligenciánk. Ezt az érzelmi intelligenciát mindemellett az érzelmi biztonság megadása alapozza meg, és a szabad játéktevékenység, a rendszeres mesehallgatás és a művészetek fejlesztik.

Az elmetérképek rajzolása közben művészi, esztétikai érzékeinket is fejlesztjük; a vizualizálás, a történelmi adathalmaz közepette a figurákba, helyzetekbe való minél színesebb beleélés pedig a meseszövevünket, a „belső mozizást” erősíti, mindezek együttvéve pedig játékoságuk és színességük következtében az érzelmi intelligencia fejlesztéséhez járulnak hozzá nagyban.

Vekerdy Tamás többször is rámutatott már arra a problémára, hogy az intelligenciatesztek tíz faktorából az iskola kettőt osztályoz: egyfajta lexikális emlékezetet és a matematikai készséget. A tíz faktorból öt a verbalitást, a szóbeli intelligenciát méri, öt a cselekvéset. Az egészséges gyermeki intelligenciában a cselekvéses rész az erősebb (gondoljunk csak az állandó mozgásigényre), ez húzza magával a szóbeli intelligencia fejlődését is. A cselekvéses részt azonban meg sem érinti az iskolai osztályozás-értékelés. Az elmetérkép-rajzolás vagy az órákra való ráhangolódás mind ezt a fajta „cselekvéses” tanulást kívánja előtérbe helyezni.

Arisztotelész a tanítványával talán nem véletlenül sétálgatott fel-le, hogy jobban tudjanak filozofálni. Aki ugyanis séta közben egyszerre mozgatja a jobb lábát és a bal karját, illetve a bal lábát és a jobb karját, az ezzel a tudatlan keresztreakcióval automatikusan kombinálja a logikát és a kreativitást.

A tanítás szabadsága teszi lehetővé a tanár számára, hogy egész személyiségével kongruens módon legyen jelen az iskola „színpadán”, illetve a tanítási, fejlesztési, nevelési folyamatban. Ha a pedagógus élhetne a módszertani szabadságával és tudna élni is vele, akkor a dolga jelentősen könnyebbedne.

*Kognitív konfúzió*nak nevezik, amikor a gyerekek olyan üzenetekkel és követelményekkel szembesülnek, amelyek értelmetlennek tűnnek számukra. Hogy megtalálják a hatékony tanuláshoz a számukra kedvező módszert, a megfelelő attitűdöt is el kell sajátítaniuk.

Látszólagos paradoxon, hogy egy *passzív*, meditatív, relaxációs ráhangolódás az órára vagy dolgozatra olyan *aktív* tanulási helyzetet teremtsen, amely keretet ad a gyerekek magasabb rendű gondolkodási folyamatainak kifejlesztéséhez.

Az agykontroll segítségével nem csupán az információfeldolgozás két szintje (input – pl. ismeretszerzés egy új anyagból – és output – pl. problémamegoldás, kutatás) fejleszthető, hanem az ún. metakognitív kontroll is (pl. tervezés, értékelés), amelynek gyakorlásával érhető el a gondolkodás magasabb szintjeinek fejlődése. Az agykontroll és az EMK együttes alkalmazására és tanítására lehetőség nyílik a közeljövőben egy alapítványi, 12 évfolyamosra tervezett iskolában.

Egyértelműen csak az bizonyított, hogy lelkes és jól felkészített tanárok az oktatás–nevelés folyamatában jó eredményeket érnek el. Ugyanígy vélelmezhetjük azt is, hogy a lelkes és jól felkészített diákok ehhez hasonlóan jó eredményeket érnek el. És ha elsajátítják a hatékonyabb gondolkodás és önprogramozás módszereit – amit nevezhetünk akár AK-nak is, amit akár más tanulástechnikákkal kombinálva is alkalmazhatnak, akkor bizonyára nagyobb hatékonysággal lesznek képesek önmagukat (is) motiválni, és ezáltal több sikerélményben lesz majd részük.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Összefoglaló táblázat

Alapító(k)	José Silva (és később családja)
Hit-elvek	„ <i>Látom, ha hiszem.</i> ” Érzéseink, gondolataink határozzák meg cselekedeteinket. A vallás egyéni, személyes; a vallások közös gyökei. Hit egy Magasabb Intelligenciában, amelyet különbözőképpen nevezhetünk (Isten, Buddha stb.)
Kulcsfogalmak	Agyfélteke-harmonizáció Agykontroll-technikák (pl. memóriefogasok) Alfa-szint Hit – Vágy – Elvárás Pozitív realizmus Relaxáció Elmetérkép EMK
Családra vonatkozó felfogás	Nincs külön elméleti felfogásuk
Pedagógiai elvek	Elfogadás Erőszakmentes kommunikáció alkalmazása Felekezetenélküliség Inkluzív oktatás Memóriefogasok, elmetükre- és más technikák alkalmazása „Mozizás”, azaz lehetőleg minden érzékterületre ható aktív tanulásmódszerek elsajátítása Nyitottság Pozitív megerősítések és visszajelzések Relaxáció alkalmazása és tanítása, pl. dolgozatírás előtt Zenei aláfestéssel oktatás (különösen Mozart)
Önálló iskolák	Kristálymag Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (egyelőre még nincs helyük, de a tanári és gyermeklétszám biztosítva lenne)
Iskolai konfliktusok forrása	Iskolai konfliktusok egyelőre nem ismertek
Hitiratok	Nincsenek hitiratok, de vannak elmefejlesztéssel foglalkozó, meditációs és fejlesztő (tan)könyvek, pl. Zseninek születünk, Villámolvasás, Észkerékkapcsoló, Agykontroll stb., video, illetve hanganyagok

Irodalom

- ATKINSON, Rita L. (1999): *Pszichológia*. Osiris, Budapest.
- DENNISON, Paul – GAIL E.: *Észkerékkapcsoló – az edukációs pszichológia alapjai*. Agykontroll Kft., Budapest.
- DOMJÁN László – DOMJÁN Gábor (1999): *Agykontroll tanfolyami kézikönyv*. Agykontroll Kft., Budapest.
- DRYDEN, Gordon – Dr. VOS, Jeanette (2005): *A tanulás forradalma – Az iskolai és a munkahelyi tanulás forradalmi módszerei 2. rész*. Bagolyvár, Budapest.
- HILLS, C. M. (1992): *Nem félünk a vizsgáktól!* Fabula Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH György (2004): *Pedagógiai pszichológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KATONA András – LÁDI László – VICTOR András (szerk. 2005): *Tanuljunk, de hogyan? – Az iskolai szaktárgyak tanulása*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KERMANI, Kai Dr. (1996): *Autogén tréning*. Maecenas Könyvek, Budapest.
- KLINE, Peter (2001): *Zseninek születünk!* Agykontroll Kiadó, Budapest.
- KOVÁCSNÉ SIPOS Márta (2003): *A tanulás fortélyai*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KUGEMANN, Walter F. (1976): *Megtanulok tanulni*. Gondolat, Budapest.
- LÁSZLÓ Ervin (1996): *Kozmikus kapcsolatok. A harmadik évezred világképe*. Magyar Könyvklub, Budapest.
- MOHÁS Livia (1986): *Ki tudja, mi a siker?* Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest.
- O'CONNOR, Joseph – SEYMOUR, John (1996): *NLP. Bioenergetika*. Piliscsaba. Agykontroll Kft., Budapest.
- RAB ANDRÁS – KOVÁCS PÉTER – SZALAY LÁSZLÓ (1993): *A felzárkóztatás menete*. In: Vidovszky Gábor (ed.): *Neveljünk, önmagunkat önmagunkkal!* Vidovszky Gábor. Budapest.
- ROSENBERG, Marshall B. (2005): *Így is lehet nevelni és tanítani (Erőszakmentes kommunikáció az iskolában és otthon)*. Agykontroll Kft., Budapest.
- ROSENBERG, Marshall B. (2001): *A szavak ablakok vagy falak*. Agykontroll Kft., Budapest.
- SCHEELE, Paul R. (1995): *Villámolvasás teljes elmével*. Agykontroll Kft., Budapest.
- SCHLÖGL Attila (2000): *Az ember feje nem káptalan? – Emlékezetfejlesztés*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- SCHUSTER, Martin – METZIG, Werner (2008): *Tanuljunk meg tanulni! A tanulási stratégiák hatékony alkalmazásának módszerei*. Medicina Könyvkiadó, Budapest.
- SCHWARZ, David J. (1996): *Gondolj merészen – A siker titka a nagyvonalú gondolkodásban*. Magyar Könyvklub, Budapest.
- SILVA, Jose (1990): *Agykontroll*. Agykontroll Kiadó, Budapest.
- SILVA, Jose (1990): *Gyógyíthatóság*. Agykontroll GMK, Budapest.
- VASTAGH Zoltán (szerk., 1999): *Kooperatív pedagógia stratégiák az iskolában III.* JPTE Tanárképző Intézet, Pécs.
- VEKERDY Tamás (2004): *Az iskola beteg?* Saxum Kiadó Bt., Budapest.

VIDOVSKY Gábor (1993): *Neveljünk, önneveljünk örömmel!* Image Rt. Kiadó, Budapest.

WINKLER Márta (2003): *Iskolapéllda – Kinek kaloda, kinek fészék.* EDGE 2000 Kft., Budapest.

http://en.wikipedia.org/wiki/What_the_Bleep_Do_We_Know!%3F

<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00064/2002-10-km-Ambrus-Problemamegoldas.html> – Ambrus András (2002): *A problémamegoldás tanításának elméleti alapjai.* Új Pedagógiai Szemle

http://home.hu.inter.net/~prochess/lovass/mn_ak_cikk.htm

<http://mail.kossuth-klub.hu/nat/zavarok.html>

<http://mse.oldalak.com/>

<http://tanulasitech.fw.hu/>

<http://www.agykontroll.hu> Orvosok, akik agykontrollt végeztek

<http://www.budapestfilm.hu/bleep/>

<http://www.emk.hu>

<http://www.hhrf.org/uh/2004/uh15129.htm>

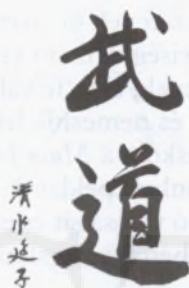
http://www.life-entusiast.com/twilight/research_emoto.htm

<http://www.silvamethod-nj.com>

<http://www.vitalitas.hu/ismerettar/autogen/autogen3.htm#autturkeletkezes>

További forrásként szolgált SINKA Melinda interjúja Pétercsák Maximmal.

A JAPÁN HARCMŰVÉSZET BUDÓ-BARANGOLÁS

1. sz. kép: A budo japán jele¹

Bevezetés

A keleti tanok nyugaton népszerűvé vált csoportja az úgynevezett harcművészetek bonyolult rendszere. Ezeknek sok változatuk van, mely egyre inkább bővül, attól függően, hogy hogyan kerülnek kapcsolatba a nyugati kultúrával. Ide tartoznak többek között a dzsúdó, a dzsiu-dzsicu, a karate, a kung fu, a tae kwan do², az aikido, a Tai Chi Chuan, – az összes fegyver nélküli harc Kínából eredő formái-, valamint a kendo (vívás), kyudo (íjászat) és a japán eredetű ninjutsu. Ezekre a harcművészetekre nagy befolyással volt a taoizmus és a zen buddhizmus, és ezért nagy hangsúlyt helyeznek a tudatformáló készségekre. A keleti harcművészetek egyformán igyekeznek a tanítványok lelki és szellemi állapotát is átformálni. A nyugatiak viszont főleg a testi teljesítményre helyezik a hangsúlyt. Keleten a harcos azért küzd, hogy elérje azt a pontot, amikor villámsebessé tud cselekedni az ellenféllel szemben anélkül, hogy gondolkodnia kellene azon, milyen támadó vagy védekező mozdulatokat kell megtennie. Akik erre képesek, azt állítják, hogy a harc örömteli, művészi teljesítménnyé lesz, mely közben a test és

¹ A képek a szerző gyűjteményéből valók.

² Az alábbi tanulmány helyesírásában a Sensei és a bejegyzett, védett egyesületek által meghatározott egységes helyesírást követtük, nem pedig a Magyar helyesírási szabályzat útmutatását (a szerk. megjegyzése).

az elme mindennapjainkban tapasztalható kettéválása eltűnik, és helyébe az elme harmonikus, egy pontra irányulása lép (Csíkszentmihályi 2001:156).

Ebből a komplex rendszerből most egy, a japán harcművészet egyik ágával kapcsolatban közlünk egy tartós résztvevő megfigyelés alapján készült esettanulmányt. Ahhoz, hogy megértsük a japán lelket, a japán gondolkodást, messzi évszázadokra kell visszatekintenünk.

Barangolásunk alkalmával nyomába eredünk a *budó* kialakulásának, történetének, a budóval szembeni mai elvárásoknak, a budó mai jelentésének és mai értékeinek.

A kard és a kardforgatás művészetének gyakorlása a budó valódi esszenciája, tradicionális tanításai igazi személyiségformáló erővel bírnak. Kitartást, fegyelmet, akaraterőt, alázatot tanít azoknak, akik felvállalják, hogy a budó útját járva erősítik testüket, tisztítják szívüket és nemesítik lelküket.

Az egyik ilyen autentikus kardiskola a *Muso Jikiden Eishin Ryu*. A budó személyiségfejlesztő hatását ezen a konkrét példán keresztül mutatjuk be. Az iskola múltja és jelene hűen tükrözi a budó valóságát és erejét. Az iskola huszonegyedik nagymestere, *Sekiguchi Komei* levelében így fogalmaz:³

„Verő Sándor Mesternek⁴!

Miért reménykednek az emberek álmokban? Honnan az életerő?

Az ember nagyszerű történetekben elmesélhető múltat szeretne maga mögött hagyni. A kellemetlen, szomorú és fájdalmas emlékeket az ember szeretné elfelejteni, szeretné meg nem történné tenni.

Az ember nagyszerűen felépített múltat szeretne hátrahagyni. Úgy gondolom, hogy az emberek ezért élnek álmokat, reményeket dédelgetve. Én azért művelem az *iai-t*, hogy nagyszerű emberekkel való találkozásokkal teli múltat, egymással találkozó utakról szóló történeteket halmozzak fel

Utolsó leheletemig az *Iai*-ban élek.

Komei”

³ A dőltbe szedett idézeteket saját kéziratból fordítottam.

⁴ A Komei Jyuku magyarországi shibuchója (az ország képviselője).

⁵ Az *iai*-val *A Muso Jikiden Eishin Ryu története* című fejezetben részletesebben foglalkozunk majd.

szigorú elvek kötötték, a harcost pedig gyermekkorától kezdve ennek szellemében nevelték.

A busik (harcosok) mindennapi életét szabályozó sajátos és meglehetősen szigorú kódex, a busidó, a „*Harcosok Útja*” volt. Akkoriban az etikai kódex írott formában nem létezett, mert teljes mértékben a mindennapok részét képezte, szájról-szájra hagyományozódott át. Nem volt arra szükség, hogy leírják.

Az ekkor kialakult harci művészetek elsősorban katonai művészetek voltak, ahol nem az egyén önvédelme volt a végső cél, hanem a háborús győzelem bármi áron. Nem az élet, a túlélés volt a meghatározó törekvésük, hanem épp ellenkezőleg: az életet bármikor feláldozni kész bátorság és hűség. Az elit kisebbség,⁶ a szamurájok kasztja fejlesztette ki azt az életformát és életszemléletet, melyet *bujutsu*-nak⁷ nevezték.

A bujutsu-nál a harc eszméje irányított, éppen a valóságos veszély miatt, ezért a bujutsu nagyon gyakorlatias, hisz háborúban jött létre, technikái sokszorosan kiállták a gyakorlat próbáját, és egészében véve nem volt se több, se kevesebb, mint gyakorlati felkészítés a valódi küzdelemre. Bátorságuk fokozására, küzdelmi hatékonyságuk növelésére pedig a *zen* volt a megfelelő gyakorlati vallás.

A bushidó legfőbb erényei:

- hűség – feljebbvalóhoz, szülőkhöz;
- bátorság;
- becsület;
- igazmondás, „*bushi no icho gon*” – a bushi szavához nem kell írás;
- jóindulat, segítőkészség – „*bushi no nasake*” – a bushi gyengédsége;
- fegyelem;
- kikezdetetlen harci szellem – lesújtani, amikor szükséges;
- a halál gondolatának elfogadása – meghalni, amikor meg kell halni;
- a szégyent csak *szeppuku*-val⁸ kerülhetett el.

Jóval később, a *Tokugawa-sógúnatus* (1603–1867) alatt beköszöntő hosszú béke vezetett a harci értékek fokozatos visszaszorulásához. A békével együtt járó szabadidő és viszonylagos kötetlenség, az embert próbáló harci helyzetek hiánya, tétlenséghez, végső soron pedig a közerkölcs romlásához vezetett a szamurájok körében. Ezt a kedvezőtlen tendenciát úgy lehetett megállítani, ha a szamurájok a harcot a külső csatáterről a belsőre, a lélek szintjére helyezték át. Így a külső megmérettetést – melyet megkövetelt a harc – a belső helytállás, a személyiség fejlesztése váltotta fel.

⁶ Japánban ekkor négyes kasztrendszer volt, a *Shi-No-Ko-Sho* volt a társadalom alapja. Harcos (*bushi*), paraszt (*nomin*), kézműves (*kosho*), kereskedő (*shonin*).

⁷ Az ilyen módon gyakorolt fegyverforgatás és kiegészítő technikák a *jutsu* (művészet) kategóriába tartoztak.

⁸ Ismertebb nevén *harakiri*, a has T alakban való felmetszésével végrehajtott öngyilkosság.

A katonák közül sokak érdeklődése a művészetek (betűrajzolás, versírás, festészet, teaceremónia stb.) és saját belső világuk felé fordult. Egyre többen kezdték úgy érezni, hogy a legfontosabb és egyben a legnemesebb feladat önmaguk tökéletesítése, amihez kézenfekvő eszköznek a fegyverforgatási tudományok kínálkoztak. A fegyver így mind jobban elvesztette eredeti funkcióját és egy belső út keresésének eszközévé vált. Az eredeti harci technikákat, a különféle „*jutsu*”-kat tanító iskolák így fokozatosan átalakultak és a „*do*”-t, az „*utat*” kezdték hirdetni. A korábbi *bugei*-ből és *bujutsu*-ból budó, harci út vált.⁹

A budó három feladata: Erkölc – Fegyelem – Esztétikum. Senkit ne tévesztessen meg az, hogy a harc hiányzik a budó céljai közül. Természetesen a harc is ott van, különben nem beszélhetnénk harcművészetről.

Muso Jikiden Eishin Ryu

A Muso Jikiden Eishin Ryu több mint négyszáz éves tradicionális kardiskola, melynek nagymestere *Sekiguchi Takaaki* (*Komei*). A Sensei-jel, azaz a vezető mesterrel 2004-ben egy Japán út alkalmával találkozott az azóta shibuchová kinevezett magyar kempo mester (Sensei Verő Sándor, 5. dan), jelenlegi vezetőnk. Sekiguchi Sensei azóta minden évben ellátogat Magyarországra.

Látogatásai alkalmával huzamosabb időt töltöttünk együtt a Sensei-jel, legutóbb 2007-ben közel egy hónapot. Ezalatt az idő alatt napi 6-8 órát edzettünk, együtt ebédeltünk, együtt vacsoráztunk. Olyan volt, mint egy bentlakásos tábor, teljesen kizökkentünk a hétköznapi problémáiból, nem kellett mással foglalkoznunk, csak a budóval. Valódi „mestertől–tanítványnak” szóló, személyes tanítást kaptunk az edzések, és a közös étkezéseket követő beszélgetések alkalmával. Az ő tanításai és gondolatai mindent elmondanak a budó – jelen esetben az általa képviselt iskola, az Iai – személyiségformáló erejéről.

A következőkben ismerjük meg az iskola főbb történeti pontjait.

A Muso Jikiden Eishin Ryu története

A hagyomány szerint Jinsuke Shigenobu samuráj nevéhez fűződik a stílus megalapítása, akinek tanításaiból egyes források szerint ötven, más források szerint több mint kétszáz *ryu* (iskola) merített.

A Muso Jikiden Eishin Ryu Iaijutsu név a következő jelentéssel bír: „*páratlan, közvetlen átadás, Eishin stílusú kardművészet*”. „Muso” a Hayashizaki mester által elért „páratlan” rangot jelöli. A „Muso” jelentése páratlan, utolérhetet-

⁹ Az idők folyamán sok *do* rendszerű iskola technikája teljesen elszakadt a valóságtól, mivel a módosulásokat háborús tapasztalatok nem korrigálták.

len, legjobb, isteni, álomban látott, a „Jikiden” azt jelenti, közvetlen átadás (mestertől tanítványnak, Hayashizaki Jinsuke-től napjainkig). Az „Eishin” a hetedik *soke* (nagymester) Hasegawa Chikaranosuke Eishin-től ered, attól a mestertől, aki a ma ismert stílust rendszerbe szedte, az utókorra hagyományozta; a „*Ryu*” jelentése ’stílus, tradíció, iskola’, és az „Iaijutsu” jelenti magát a kardművészetet.

Az utolsó szó bővebb magyarázatot igényel. Az Iai-t két részre lehet osztani, „I”-re és „AI”-re. Az „I” (melyet í-nek kell ejteni) azokat a tényezőket jelenti, amelyek egy embert befolyásolnak, belső és külső tényezőket, magát a létezést, az „AI” (melyet aj-ként kell ejteni) jelenti a találkozást vagy összejövetelt. Tehát az „Iai” az elme, a test, a tudat egységét jelöli. A kardrántás esetében minden egyes *wazában*, azaz technikában megjelenik a gyakorlatok, a tudatosság, a külső tényezők (mint például az ellenség, környezet), valamint a kardforgató elméjének, lelkének az egysége. A gyakorlatoknak nagyon sok spirituális mozzanata van – a kardforgatás művészete több mint egy egyszerű fizikai síkban végrehajtott tevékenység.

A legendák szerint Hayashizaki Jinsuke Minamoto No Shigenobu a *Momoyama* korban élt. Születésének pontos ideje és származási helye nem ismert (pl. egyes források szerint 1546-ban, mások szerint 1549-ben született), mivel eredeti írásos dokumentumok nem maradtak fenn az utókor számára. Egy háború idején született, amikor minden harci technikának számított, ami a harctéren vagy a páros harcban sikeres volt. A bushidónak a mai értelemben nem volt kiforrott koncepciója, bármilyen eszközzel harcolhattak, a hangsúly az egyéni technikára helyeződött. A birodalom egyesítése után kezdődött a Tokugawa-Sógunátus békés időszaka.

Jinsuke Shigenobu 25 éves korában Oshu régióban (jelenleg Yamagata), Kitamurayama körzetben, Okura faluban, Hayashizaki templomában Hayashi istenhez imádkozott egy zárandoklat keretében. A legenda szerint itt apja, aki kiemelkedő szamuráj volt, életét vesztette egy párhaj során. Apja gyilkosa elmenekült abból a tartományból, ahol élt. Shigenobu a bosszúra tette fel életét és fiatalként szakadatlanul edzett, míg erőfeszítése a Hayashizaki szentélyben egy látomás képében érte el csúcspontját, amelyben Kiotó utcáján bosszút állt apja gyilkosán. Jinsuke Shigenobu jól tudta, hogy a zárandokokat ellenségnek tekintették a templomban. Mégis imádkozott az Istenekhez, hogy betekintést nyerjen a harcművészetekbe. Ösödök óta úgy hírlik, hogy a Hayashizaki-, vagy Kashima- és a Katori-szentély az északi harcosok isteni eredetű patrónusainak lakhelyei voltak. Száz napos meditáció és edzés után „Isteni sugallatban” részesült, mely felfedte előtte az Iai valódi karakterét. Az isteni sugallat hatására megváltoztatta nevét, felvette a Hayashizaki Jinsuke Shigenobu nevet és megalkotta saját stílusát, ahol a kard kirántását és az első vágást egy mozdulatként tanította. A kard kirántása és a vágás együtt reakció egy meglepetésszerű támadásra, vagy maga egy hirtelen támadás, amit az ellenfél kevés eséllyel tud hárítani. A kor gyakorlatával ellentétben inkább a védekezésre és a szellemi nevelésre helyezte a hangsúlyt, erős védekező szemlélettel válaszolva a min-

dennapos támadásokra. A stílust az istenek iránti tiszteletből Shinmei Muso Ryu-nak nevezte el.¹⁰

Sok helyen Hayashizaki Jinsuke Minamoto No Shigenobut mint az Iaijutsu megalapítóját tüntetik fel. Ez nem teljesen valós. A gondolat, hogy a kardrán-tást összekössék az első mozdulattal annak érdekében, hogy rögtön egy továb-bi támadást indítsanak, már sokkal régebbi. Minden megengedett volt a kor párbajaiban, csatáiban, ami a győzelemhez vezetett. Hayashizaki stílusával egy olyan formát teremtett, amely becsületes párharcot jelentett. Azt is mondják róla, hogy ő volt az első, aki az Iai-t, a kardművészet lényegét megfogalmazta, és ettől kezdve a következő Iai-stílusok mértékéül szolgált.

Hayashizaki 18 évet élt Bushō-ban (ma Saitama), és ez idő alatt több éven keresztül a Hikawa-szentélyben gyakorolt vezeklést. Úgy hírlett, hogy miután tökéletesre finomította stílusát, utazni kezdett az országban. Ennek tudható be, hogy tanítványai nagyon sok régióból valók. A követői közül sokan új, ön-álló rendszereket fejlesztettek ki. 1617 körül Hayashizaki még egyszer felbuk-kant Oshu környékén, feltehetően azzal a céllal, hogy stílusát összehasonlítsa más kardiskolákkal. Ezután senki sem hallott felőle, alakja a távoli homályba vész. Halálának időpontja hozzávetőlegesen 1621-re tehető.

Az 1600-as években történt a Tokugawa-familia hatalomátvétele, amely nagy változást hozott egész Japánban. A kormány korlátozásai következtében a harcművészet hanyatlani kezdett. A szamurájoknak az udvarokban kellett maradniuk és nem gyakorolhatták a harcművészeteket, művészetekkel, szó-rakozással töltötték az időt. Távol a nagyvárosoktól, csak a vidéki régiókban gyakorolták a régi harcművészeteket, ahol az utcai banditákkal kellett megkü-zdeniük és a *roninok* (gazdátlan szamurájok) ellen kellett a falvakat megvédeni.

A kormány megtiltotta az erődítmények felújítását, építését. Azokat a sza-murájokat, akik csak háborús időben viseltek fegyvert és békében egyszerű földművesként dolgoztak, vagyis a Ji-szamurájokat (akik a seregek nagy részét képezték), lefegyverezte, felszámolta, minimális előjogaikat eltörölte. A Toku-gawák által ellenőrzött hadsereg azonban nem tudott minden település apró zugában jelen lenni. Túl kevés embere volt ahhoz, hogy egyes városok bizton-ságát képes legyen biztosítani. Ezért az egykori harcosokból sereget állított fel, minek következtében az Eishin Ryu kardstílusa széles körben elterjedt.

E kardstílus központi eleme az Iaijutsu volt, vagyis: villámgyors kardrántá-sok, a rajtaütésszerű támadások, az agresszorokat megelőző, föléjük kerekedő technikák. Erre a szamurájoknak mindennapi feladataik, „rendőri” tevékeny-ségük során szükségük volt. Nem rituális párharc, nem klasszikus küzdelem, hanem olyan fogások gyűjteményét kínálta az iskola, amelyek a visszatartást, a hirtelen támadásokat, vagy a gyanúsítottak elfogását szolgálták, olyan helyze-tekben, ahol a gyorsaság mindennél fontosabb volt.

¹⁰ Követői gyakran Hayashizaki Ryu-nak vagy Muso Hayashizaki Ryunak nevezték. (Nevezték még a Shigenobu Ryunak, Hayashizaki Shigenobu yunak, Jushin Ryunak is) Az alapítás pontos dátuma nem ismert, hozzávetőlegesen az 1580-as évekre tehető.

Hayashizaki Jinsuke Minamoto No Shigenobu örököseinek bemutatása túllép ezen dolgozat keretein, ezért most csak vázlatos említést teszünk az utolsó négy (17. 18. 19. és 20.) sokéról, valamint a jelenlegi, azaz 21. sokét, mesterünket, Sekigutsi Takaaki (Komei)-t mutatjuk be részletesebben.

Hayashizaki Jinsuke Minamoto No Shigenobu 17. 18. 19. és a 21. sokei

A 17. soke *Oe Masamichi (Shikei)* (1852–1927), a stílus nagy reformere. Felismerte, hogy a hatékony kardművészet feledésbe merülhet, ezért elkezdte tartományon kívül is oktatni a Ryut. Háborús tapasztalatai alapján újra rendezte a *katákat* (formagyakorlatok), hatékony, karakteres Iai technikákat alakított ki.

A 18. soke *Yamanouchi Toyotake* lett (1903–1946) Iskolás évei alatt a kendót és a shodót (kalligráfia) gyakorolta. 1920-ban a Nagy Japán Budó Szervezet-től „Beavatási Diplomát” kapott kendóból. Tanulmányokat folytatott a Kiotói Harcművészeti Iskolában. Részt vett Az *LA részletes elbeszélése* című könyv megírásában, melyben a Tosa Iai jutsu alapelveit mutatták be.

A 19. soke, *Kono Kanemitsu* megalapította a Meibukant, egy *dojót* (edzőtermet) Tokióban, ahol kizárólag hagyományos Tosa Iaijutsut tanított éles pengével (*shinken*). Erősen ragaszkodott a tradíciókhoz, ellenzett mindenféle újítást. Az Összjapán Szövetség tagjaként az 1968-ban bevezetett Seitei Iai Katákat sohasem vállalta fel, nem gyakorolta.

A huszonegyedik – jelenlegi – soke: Sekiguchi Takaaki (Komei)

3. sz. kép: Sekiguchi Komei

Sekiguchi Sensei 1946. március 20-án született Hanyu városában, Saitama megyében. Fiatal kora óta tanult gojuryu karatét, judót, kendót, kobudót és yawarát. Középiskolás évei óta az Iai tanulásának szentelte magát. Annak ellenére kezdett judózni, hogy tanárai eltanácsolták gyenge fizikai adottságai miatt, ugyanis akkoriban még nem voltak súlycsoportok a judóban. 23 évig gyakorolta a judót. Ezen kívül kempózott, karatézott. Elmondása szerint nagyszerű tanárai voltak. Az Iait a Meibukan dojóban Masamitsu Onoe Senseitől tanulta. Nagyon nehezen kezdhette el az Iai tanulását, kezdetben sokáig be sem engedték a Senseit a dojóba, csupán az ablakból figyelhette az edzéseket. Későbbi mestere mindezt próbatételnek szánta. A Sensei azonban nagyon elszánt volt, minden nap elment a dojóhoz és csendben az ablakból figyelte, hogyan gyakorolják az *edo* korszakbeli technikákat. Hónapok teltek el így. A hosszú várakozás alatt teljesen meg-

nyugodott, ekkor hívták be először. Sokáig csak az etikettet és a dojó takarítását gyakorolhatta. Ezt követően egy-egy lépést és technikát is hónapokon keresztül kellett gyakorolnia. Kezdetben nem értette miért, de azóta jól tudja, hogy ebből nagyon sokat tanult. Egyetlen napot sem hagyott ki a kiképzés hosszú ideje alatt. 1980-ban Sekiguchi Komei Sensei a 21. nagymesteri és iskolavezetői tisztséggel, a *Jyukuchoval* bízták meg.

Az utóbbi években minden idejét arra fordítja, hogy minél több emberrel ismertesse meg a Muso Jikiden Eishin Ryu Iaijutsu és a Komei-iskola filozófiáját. Több mint 50 országba utazott, hogy megmutassa a kultúrát, az örökséget és az Iai – edzés értékeit.

Sekiguchi Sensei tölti be az elnöki pozíciót az Iaido Nemzetközi Szövetségében és a Japán Klasszikus Harcművészetek *Iaido* Szövetségében. 1995-ben a tradicionális harcművészetek fennmaradása érdekében végzett munkájáért a *Nihon Budokan*¹¹ kitüntetésben részesítette.

Sekiguchi Sensei szerint: „*A Nihon Kobudo Iai-Jutsu egy olyan művészet, ami lehetővé teszi a valódi karddal való gyakorlást, a karakter és a harci szellem kibontakozását és javítását anélkül, hogy egy másik embernek sérülést okozna.*”

A Nihon Kobudobudó Iai-Jutsu egy olyan művészet, ami lehetővé teszi a valódi karddal való gyakorláson keresztül a jellem és az akarat kibontakoztatását és jobbítását. Az éles pengével való munka megköveteli a régi mesterek valódi, tradicionális technikáinak használatát.

Mottója: *Iai Shushin* – A személyiség kiteljesedése az Iaido gyakorlatain keresztül.

Célja: életét annak áldozni, hogy a valódi barátság hidjait megépítse Japán és a világ többi országa között, a japán spirituális harcművészet közvetítésével.

4. sz. kép: Nemzetközi Iai Jutsu szeminárium Budapesten (2005)

¹¹ Japán legjelentősebb harcművészeti szervezete.

A jellem kibontakoztatása és jobbítása a karddal való gyakorlás által

*Minden edzés nagyon fog fájni,
de ilyenkor mindig meghal bennünk valami rossz.
/Sensei/*

A mester és a tanítványok

Sekiguchi Sensei vágya, hogy a szívét és az értelmét teljesen annak szentelje, hogy a szamuráj-budó, a Komei Jyuku Iaido tanítását és átadását tökéletesítse.

„Hiteles olyan mester kezei alatt gyakorolni, aki nem csak fennen hangoztatja, hanem a mindennapi tanítási és edzési gyakorlatban is alkalmazza, bizonyossá teszi tanítványai számára tanításának és az átadás tökéletesítésének szándékát. A személyiség hatékony fejlesztése elképzelhetetlen a mester tanítási módszereinek jobbá tételére vonatkozó törekvései nélkül. E nélkül tapodtat sem haladnánk előre sem a technikák elsajátítása, sem pedig a jellem kibontakoztatása terén.” (R)

Sekiguchi Sensei az Iai Jutsu tanításának és átadásának hatékonyabbá tétele érdekében tett erőfeszítései több ponton is megragadhatók.

Egyrészt minden évben más koncepcióval érkezik hazánkba. Mindig ugyanazt gyakorolják, hiszen a technikák változatlanok, az alapkonceptió tehát ugyanaz, de minden évben más szempont mentén közelítik meg a gyakorlatokat. *„Visszaemlékezve az előző néhány év tapasztalataira, volt olyan, amikor minél több új technika megismerésén volt a hangsúly, másik évben a technikák minél pontosabb kivitelezése és az apró részletek finomítása volt az edzések központi eleme. Volt olyan év is, amikor kifejezetten az állóképesség és a gyorsaság volt a gyakorlások legfontosabb része.” (R)*

Azt, hogy a Sensei mi alapján dönti el, mikor mi legyen a gyakorlás – az az évi látogatás – homlokterében, nem tudni pontosan. Azt sem tudják a tanítványok, hogy a döntések hosszú mérlegelések vagy pillanatnyi intuíciók eredményei-e. *„Mégis lenyűgöző az az érzék, amellyel a Sensei éppen azzal a koncepcióval áll elő, amelyre éppen akkor a legnagyobb szükségünk van. Attól nagyszerű a mester, hogy ugyanazt a technikát képes más úton és más módszerrel tanítani egy másik országban, de akár egy másik dojóban is, maximálisan figyelembe véve a körülményeket, a tanítványok aktuális képességeit és szükségleteit.” (R)*

A tanítványok igényeinek és a szükségleteinek figyelembevétele és beépítése a gyakorlásba egyéni, személyes vonatkozásban is megnyilvánul minden edzésen. Az, hogy valaki hogyan dolgozik, milyenek a mozdulatai, hogyan hajtja végre a gyakorlatokat, pontos képet nyújt a Sensei számára a tanítványok testi és lelki kondíciójáról. A Sensei mindenkit pillanatnyi állapotának és személyes habitusának megfelelően szólít meg. *„Számталanszor tanúsította már irigylésre méltó emberismeretét olyan esetekben, amikor technikai magyarázaton keresztül világított rá az*

illető személyiségbeli gyenge pontjára, természetesen segítő szándékkal és a legnagyobb jóindulattal. Ha ezek a felismerések elérik, megérintik az illetőt – általában ez meg is történik, erre a Sensei pedagógiai érzéke a biztosíték –, katartikus élményt jelentenek.” (R)

Ezek a magyarázatok valamennyi jelenlévő számára tanulságosak, személyes üzenetét mégis csak az illető személy érti, így cseppet sem érzi magát kiszolgáltatva vagy kellemetlenül. Ilyen pillanatokban a Sensei művészi szintű, empátiájáról, tapintatáról és intuitív érzékéről ad tanúbizonyságot. Az igazi mester belülről ismeri és érti az utat, a budót, amit átad tanítványainak. A katákon keresztül belelát a szívekbe.

Sekiguchi Sensei saját tanítási módszereit azáltal is jobbítani és tökéletesíteni kívánja, hogy minden látogatását követően írásos összeggést kér a shibuchoktól (ország képviselőktől). Ebben ki kell fejteniük, hogy milyen eredményeket, tanulságokat, tapasztalatokat hozott számukra és tanítványaik számára a szeminárium. A shibuchok reflexiói fontos visszajelzések a Sensei számára.

A tanítás módszere a személyiségfejlesztés szolgálatában

A tanítási módszer lényege a technikák vég nélküli ismételése, formalitások (tisztelőadások, kardtisztítás, hakama viselete, hajtogatása – ezekről később még lesz szó), kényelmetlen ülések (sejza) és állások, testtartások hosszú ideig való tűrése. Kezdetben a Sensei szinte egyáltalán nem magyaráz, egyből a mélyvízben találja magát a tanítvány. Megmutatja a technikát, melyet a tanítványoknak utánoznunk kell függetlenül attól, hogy az illető kezdő vagy haladó. A Sensei edzésein ugyanis nincs különválasztva kezdő és haladó csoport, mindenki együtt, ugyanazt gyakorolja. Hosszú-hosszú gyakorlás után a technikák formailag egyre tökéletesebbé válnak. A lényeg azonban nem ezen van. Sőt: a technikák pusztai formai helyessége még nagyon messze van az igazi céltól. Még több gyakorlás után a tanítvány egyszer csak ráérez a gyakorlat lényegére, így tud a belsejébe hatolni. Hogy kinél, mikor, mennyi idő, de főleg mennyi edzés után következik be ez a pillanat, az egyénenként változó. Az intuíció, mellyel a tanítvány ráérez egy-egy forma valódi lényegére, önmagában nem elegendő. Az eredményhez elszántság és szorgalom is kell.

Vannak, akik nem veszik elég komolyan az Iai gyakorlását. Számukra a karddal való gyakorlás inkább csak kellemes időöltés, mintsem a szellemi fejlődés útja. A Sensei azokat az embereket, akik szívesen tanulnának Iait, figyelmezteti, hogy az Iai tanulása egy végleges döntést és odaadást kíván. Könnyű elkezdeni, de még könnyebb abbahagyni. Elmondja, hogy: „*A mi ryunkban nehéz a folytatás, de ki lehet tartani mellette, ha valaki elkötelezetten fejleszti nem csak készségét, hanem önmagát is.*”

A tanítás lényege a jellem tökéletesítése. A tanulásban központi helyet foglalnak el a katák, vagyis a meghatározott technikai elemekből összeállított mozgulatsorok. Több forma és annak megszámlálhatatlanul sok variációja létezik. A gyakorlást a katák állandó ismételése jelenti. A 2007-es budapesti bemutató előtt

a Sensei ennyit mondott tanítványainak: „*Nem az a lényeg, hogy mennyire tudjuk a technikákat, sőt az sem baj, ha hibázunk, elrontjuk a gyakorlatot. A lényeg, hogy a szívünk és lelkünk benne legyen a gyakorlatokban.*”

A hosszú (napi 6-8 órás) gyakorlások során fizikailag és mentálisan is könnyű elfáradni, de ami még ennél is nagyobb akadályt jelent, az az európai szemmel nézve nagy ismétlésszámmal végrehajtott gyakorlatok okozta monotonia testi és szellemi leküzdése. Amikor a Sensei érzékeli a monoton kifáradást, egy hangos, energikus kiáltással, kiaijal felrázza a tanítványokat, így egy időre energiát ad nekik, majd újra és újra bemutatja a gyakorlatokat a megfelelő mentális attitűddel. Ezt kell a tanítványoknak megérezniük; ha ez nem következik be, nem tudunk tovább haladni. Ez a ráérzés a fejlődés kulcsa, ezért mondja a Sensei, hogy az igazi tanítás csak „*szívtől-szívig, lélektől-lélekig*” közvetíthető.

„*A katák végtelen ismétlése és hosszú gyakorlása után egyszer csak azt vesszük észre, hogy néhány egyszerűbb technikai elemet ösztönösen hajtottunk végre, szemben a gyakorlatok addigi tudatos és kontrollált végrehajtásával. Ekkor azonban az is tudatosul, hogy a tudás további gyarapítására és elmélyítésére továbbra sem kínálkozik más út, mint a technikák további nagyon sok gyakorlása. Ez a fizikai mozgásformák tökéletesítése, de még nem önmagunk tökéletesítése. Az igazi mesteri szintet – mint amilyenel Sekiguchi Sensei is rendelkezik – teljes mentális egyensúly, éberség, spirituális és érzelmi kontroll jellemzi. Egy mester már nem tud különbséget tenni, hogy egy gyakorlatban a teste vagy a lelke irányította a mozgulatot. Ez egy olyan tiszta lelki állapot, amely mentes minden külső zavaró tényezőtől, az egótól.*” (R)

A személyes példaadás személyiségfejlesztő hatása

Az egyén személyiségének, jellemének fejlődésére az egyik legerőteljesebb hatást a tanító személyes példaadása képes kifejteni. Nagyon fontos, hogy a követendő minta ne csak a dojő falai között érvényesüljön, hanem a dojőn kívül is, az élet minden területén. Nem lehet valaki csak a dojőban fegyelmezett, tisztelettudó és állhatatos. Minden élethelyzetben annak kell lenni, legalábbis törekedni kell rá. A megfelelő példamutatás még inkább elvárás egy mesterrel szemben.

„*Látni és megtapasztalni a Sensei magatartását, szokásait önmagában is motiváló erejű. Első lépésben vágyunk arra, hogy olyanok lehessünk, mint ő, majd megpróbálunk tenni is azért, hogy legalább megközelítsük mindazt, amit ő képvisel. Így képes elementáris erővel hatni a jellem fejlődésére a tanítvány előtt álló személyes példa.*” (R)

Példaértékű mozzanatok:

- soha nem késik, sőt, mindig ő van ott előbb a megbeszélthelyen;
- az öltözködéskor, akár mennyit eddzen, akár mennyit izadjon is, mindig makulátlan, ahogyan személyes higiéniéje is;
- ha budóról van szó, fáradhatatlan;

- önzetlenül, minden anyagi érdek és haszon nélkül vállalja a japán kultúra terjesztésének misszióját;
- segítőkész, minden szellemi és dologi segítséget megad annak érdekében, hogy minél jobban megismerjük a japán kultúrát;
- nem ragaszkodik tárgyakhoz, bármikor bármit odaad, ha azt látja, hogy az illetőnek arra nagyobb szüksége van;
- a természetet tiszteli és szereti.

Sensei – az iskolán kívül

Sekiguchi Sensei nem él hétköznapi életet. Az év 12 hónapjából 10-et külföldön tölt. Rengeteget utazik, eddig a világ több mint 50 országában járt már. Utazásai célja természetesen az Iai és a japán kultúra népszerűsítése. Hétköznapijainak jelentős részét tehát utazással és iskolája technikáinak és filozófiájának terjesztésével tölti. Távollétében vezető tanítványi tartják az edzéseket. Amikor Japánban tartózkodik, edzéseket tart otthoni tanítványainak, valamint állami ünnepeken bemutatókat tart.

Sensei feleségével együtt az Iainak szentelte egész életét és minden energiáját. Felesége a tanítványa volt egyben, aki hosszú ideig tokiói shibuchó volt, ezért utazások alkalmával általában nem tartott a Sensei-jel, így nagyon kevés időt töltöttek együtt. Felesége 2005-ben hosszú betegség után meghalt. Feleségét nagyon szerette és tisztelte, emberként és tanítványként egyaránt. Gyermeük nem született, nem akartak vagy nem lehetett – erről nincs információnk. Felesége halála után két nappal már nem volt Tokióban. Ismét elutazott, folytatta munkáját az Iai szolgálatában. Azt mondta, azért tett így, mert szeretett felesége halála egyedül neki fájdalmas, és ha egyéni bánata miatt otthon marad, azzal sok embert fosztana meg az Iai gyakorlásától.

Noha a Senseinek nem született gyermeke, mégis markáns nézeteket vall a gyermekneveléssel kapcsolatban. Úgy tekint egy gyermekre, mint ugyanolyan egyenrangú emberre, mégis megfogalmaz egy lényeges különbséget felnőtt és gyerek viszonyában. Azt mondja: te és én (gyermek és egy felnőtt) nem vagyunk egyenlők abban az értelemben, hogy én felnőttként már tettem valamit a társadalomért, a hazámért, az emberekért, már a koromnál fogva is. Többet éltem, és ezáltal többet tapasztaltam a világból. A felnőtt–gyermek viszonyban ez okozza az egyenlőtlenséget, amit egy gyermeknek minden esetben respektálnia, tisztelnie kell. Más szempontból azonban a gyerekeknek – magasságát és korát leszámítva – minden tekintetben felnőttnek kell lennie. Önállóan kell lennie, nem szabad sírnia, panaszkodnia. Ahogyan a mester sem panaszkodhat kudarcaira, tanítványaira – erről kérdezni igen nagyfokú udvariatlanság.

A dojó légköre

A dojó légköre barátságos, ajtaja mindenki számára nyitva áll egészen addig, amíg nem tesz valami olyat, ami a budóval összeegyeztethetetlen. A barátságos hangulat ellenére természetesen alapvető a fegyelem és a tisztelet a Sensei és egymás iránt egyaránt. A Sensei elvárja és tanítja, hogy minden tanítványa megossza tapasztalatait a többiekkel. Ez elősegíti a tanítványok közötti tisztelet és tolerancia kialakulását, ami szintén hozzátartozik a dojó légköréhez.

Szigorúság: minél régebbi tag egy csoport, annál nagyobb a szigor. Európában ezt sokan éppen ellenkezőleg gondolják. Vagyis minél régebben gyakorol valaki egy stílust, egy iskolát, annál több kiváltság illeti meg őt. A Senseinél ez pont fordítva van. Sokkal szigorúbb és kevésbé elnézőbb a régebbi tagokkal, tanítványokkal szemben. *„A Sensei az egyik szeminárium alkalmával az adott ország shibuchojával ismételtetett meg egy kezdő szintű alaptchnikát. Tíz-szer-húsz-szor is meg kellett ismételnie a gyakorlatot egészen addig, amíg pontosan ugyanúgy hajtja végre, ahogy a Sensei kérte. Egy külföldi szeminárium alkalmával tapasztalhattuk, hogy egy ilyen helyzet komoly feszültségeket generálhat a dojóban. Az illető nem értette, hogy miért kell annyiszor megismételnie a wazát, legfőképp azt nem értette, hogy miért kéri a Sensei másképpen a wazát, mint ahogy eddig gyakoroltuk. Megaláztatónak és méltatlannak érezte a helyzetet. Bosszantotta, hogy sehogys sem jó a Senseinek, amit csinál, akinek azonban nyilván nem ez volt célja. A Sensei bármelyik wazát bármikor kérheti másképp. Ezzel nem azt akarja elérni, hogy összezavarja a tanítványokat. Egy wazán mindig akkor és annyit változtat, hogy általa a waza számunkra eddig még feltáratlan rétegeit mutassa meg nekünk.”* (R)

A dojóban sokszor tapasztalható teljes kimerültség, szellemi és fizikai mélypont, de ugyanígy előfordul, hogy jót nevetnek valamin. A dojó légköre legtöbbször humorral, örömmel és fegyelemmel teli.

Akik elmentek

Az Iait könnyű elkezdni, mert nagyon szép a mozgás, az öltözék, a kardok. Kitartani azonban nagyon nehéz mellette, mert nagyon sok lemondással jár. Az edzések fárasztóak, sokszor monoton a gyakorlás, ami alázatot, tiszteletet, fegyelmet követel a tanítványtól. Aki nem elég elszánt, az előbb-utóbb abbahagyja az Iai gyakorlását.

Mint arra már utaltunk, az Iaiban nincs kivételezés, minél régebbi a tanítvány, annál nagyobb vele szemben a szigor. Nincsenek látványos fokozatok, nincsenek külsőségek (övszínek, dan csíkok) sem. A dojóban mindenki egyforma, legyen akár kezdő, akár haladó. Az európaiaknak viszont fontosak a külsőségek. Ezek hiányában úgy érezheti, hogy nem halad előre, egyhelyben topog csupán. Sokaknak ez is kedvét szegheti.

Az Iai a gyakorlás során sok szempontból tükröt tart az embernek. *„Ilyen vagyok. Ezek a jó ezek pedig a rossz tulajdonságaim, amelyeken változtatnom kellene. Hibáinkkal, hiányosságainkkal nem könnyű és nem kellemes érzés szembenézni.”* (R) Vannak, akik ennek elkerülése miatt hagyják abba a gyakorlást.

Nemzetközi jelenség a különböző magyarországi mesterek között zajló vita, amely szintén megnehezíti a hiteles oktatást és megzavarhatja a tanulók lelkét. Ha egy szervezet túl nagyra nő, a belső ellenzék is megerősödik, ami előbb-utóbb kiváláshoz, szakadáshoz vezet. Ez a demokrácia egyik következménye. A budóban viszont nincs helye a demokráciának. A régi Japánban harcra döntöttek el az efféle kérdéseket. Csak az életképes iskolák maradhattak fenn, a gyengék elhullottak. Sajnos előbb-utóbb mindenki önálló akar lenni és nem akar egy szervezet tagjaként tevékenykedni. Hatalmat szeretnének, melyet egy saját szervezet létrehozásával látnak biztosítottnak, ami sok esetben érdekeket, érdekeltségeket sértenek, így állandó viták alakulnak ki a másik legitimitását és hitelességét illetően. Ez azért is probléma, mert az érdemi gondolatoktól vonják el a figyelmet. *„Sekiguchi Sensei soha nem kritizál másokat, más oktatókat, más iskolákat vagy technikákat, hanem az iskolák és stílusok közötti különbségeket az oktatás, a magyarázat szolgálatába állítja.”* (R)

Interjúbeszélgetés a Senseiről három tanítvánnyal (2008) (R)

„Mi fogott meg a Senseiben?”

(1) A személyes varázsa, stílusa, könnyed, mégis határozott fellépése, tudása, rendíthetetlensége, magabiztossága. Mindig tudja, kihez milyen hangnemben kell szólnia.

(2) Számomra Sekiguchi Sensei volt az első magas rangú japán harcművész, akivel személyes közelségben is találkozhattam, így érthetően feszengtem kicsit az első alkalommal. Mivel egyedülálló lehetőség ilyen mesterrel edzeni, minél többet akartam tanulni, és a viláágért sem akartam hibázni. Ez olyan magatartás, amit automatikusan felveszünk, ha egy magas rangú személy előtt kell szerepelnünk.

Hamar rá kellett jönnöm azonban, hogy a Sensei által képviselt tanítási rendszer merőben eltér az Európában megszokottól. Emlékszem, egy idős női tanítványával érkezett, aki technikailag hozzánk képest az Olümposzt képviselte, én pedig, bukdácsoló társaimmal egyetemben bezsebeltem az összes létező elismerést, míg szegény tanítványát legjobb esetben is csupán rossz ellenpéldaként emelte ki. Amiért őt leszidta, azt mi kijavítottuk magunknak, amiért megdicsérték, azon elszégyelltük magunkat, és végső soron az egónk megzavarodva leült a sarokba és jegyzetfüzetet vett elő.

(3) Látszólag úgy tűnhet, de sohasem egyedül érkezik hozzánk. Mindig magával hozza Japán egy hatalmas darabját. A Japán történelmet és a kul-

túrát, az ott élők szellemiségét. A szemináriumok idejére pedig minket is Japánba visz. Ezekre a hetekre mindnyájan egy Japánba történt utazásként emlékezünk; ahol, jó turistaként, igyekeztünk felvenni a helyi szokásokat. Az edzőtáborok végére pedig, ha testileg meg is gyötörve, de lelkileg teljesen feltöltődve »érkezünk« vissza a mindennapokba. Csak most veszem észre: mikor a Senseire gondolok, legyen akár egyedül vagy társaságban, akaratlanul is mosolyra görbül a szám. Furcsa, hogy erre csak most, így közel három év távlatából döbbenek rá. Olyan szerényen és mégis magabiztosan vezeti az edzéseket és a magyar csapatot, ami az első pillanattól fogva megfogott. Mindenkre óriási hatással van, attól függetlenül, hogy az egyén foglalkozik-e a budóval vagy sem, ismeri-e a pozícióját, vagy csak magánemberként találkozik vele. Pontosan ez az az érzés, amit meg sem próbálok szavakkal leírni.

Mit nyújt neked a Sensei, illetve az Iai gyakorlása?

(1) Egy biztos pontot a kavargó világban. Segítséget, útmutatást, amellyel nagyobb eséllyel vagyok képes megküzdeni az élet nehézségeivel, aktuális feladataival.

(2) Én körülbelül 5 éve gyakorlom a Muso Jikiden Einshin Ryu Komei Juku iskoláját, és eddig négy itthoni, valamint két külföldi szeminárium alkalmával edzhettem Sekiguchi Sensei irányítása alatt. Azt hiszem, a vele kapcsolatos élményeim, az hogy mit és miben fejlődtem leginkább, abban tért el az évek során, ahogy én változtam és tudtam befogadni egyre többet. A Senseitől elnyerhető, elleshető, vagy akár csak megérezhető tudás ugyanis nem csomagolható egyetlen mindenki számára átlapozható könyvvé, inkább olyan, mint egy személyes napló, amit saját képességeink alapján feltöltünk a saját szavainkkal. Újra és újra tapasztalom a szeminárium során, mindannyian mennyi különböző, aktuális, életünkhöz vagy a kardtudásunkhoz kapcsolódó ránk szabott recepttel leszünk gazdagabbak, és az egyetlen, ami mindenkinek közös, az maga az élmény megléte.

(3) Ő a csapat minden tagjának személyes és közeli ismerőse, mentorunk és segítőnk is egy személyben. Az Iai lehetőséget biztosít a valódi karddal való gyakorlásra, a budó útjának a megismerésére, fokozatosan ismertetve meg minket az Iai és a Japán történelem mélységeivel. Együtt tanulva és egyúttal tanítva is egymást. Hisz a megszerzett tudás akkor értékes csak igazán, ha meg tudjuk azt osztani másokkal is. Az edzések egyetlen pillanatában sem a karddal való védekezés vagy támadás, és főként nem is a társunk vagy az »ellenfél« legyőzése a fontos. A lényeg és a fő mondanivaló az, hogy közösen, egy szívvel haladjunk előre; és tudjuk vidáman várni azt, amit a sors elénk gördít.

Benyomásaim a Senseiről...

(1) Amikor kiáll az emberek elé, kis termete ellenére tekintélyt parancsoló szigorú tekintetével legyőzhetetlennek tűnik. Minden mozdulatából sugárzik az erő, semmi kétséget nem hagyva afelől, hogy amit tanít, az egy hatásos, jó technika, ami évszázadok óta sok harcos életben maradását és győzelmét garantálta.

(2) Ami talán elsősre a legmélyebb benyomást tette rám, az a teljes előítélet-mentesség. Nem statikusan, »ilyen vagy«-ként lát, hanem »ilyen lehetsz«-ként tekint az emberekre.

(3) Minden tanítványára egyformán figyel és próbál belénk látva megérteni minket, hogy merre tartunk, és hogy miért választottuk éppen azt az utat. Minden tőle telhetőt megtesz, hogy segítsen bennünket ezen az úton. Sohasem utasít, nem ítélezik, csak tanácsokat ad, amelyet mindenki saját belátása szerint vagy elfogad, vagy elutasít.

A találkozások alkalmával miben változott a Sensei?

(1) Lassan kezdett minket a bizalmába fogadni és minden egyes találkozásunkkor egy kicsit közelebb engedni ahhoz az emberhez, aki a »harcos számuráj« mellett lakik benne. Ahhoz az emberhez, akinek az elszántsága lehetővé tette, hogy a világon mindenki megismerhesse ezt a nagyszerű harcművészetet. Megtudtuk a magánéletének néhány részletét is, de mivel ő japán, túl sokat sem mesélt el magáról. Épp csak annyit, amennyit tudnunk kell. Több alkalommal is hozta magával japán tanítványait, akik tanítottak minket ősi kultúrájuk elemeire, melyek segítségével mélyebb betekintést kaptunk Japán szellemiségéből. Szépen, lassan tanítva meg minket arra, ami számára az életet és a hitvallását jelenti.

(2) Az érdekesség az, hogy talán nem is a Sensei változott, hanem mi. Az a furcsaság állt elő, hogy a korábbi kényelmes, »nem akarok elfáradni, megizzadni, hibázni«-ból átkerültem abba az állapotba, amikor kifejezetten értékelni és becsülni kezdtem ezeket a helyzeteket – a hibákkal együtt, a fizikai képességeim tökéletlenségeit, a napi rövid távú fáradtságot és a hosszan lerakódó heti kimerülést. Ez aztán néhány év után abba az irányba fejlődött, hogy kezdek én is egyre érintetlenebbül hozzáállni ehhez. Amitől először félttem, aztán vártam, attól most már nem félek, és nem várom. Bár a vélt vagy valós elvárásoknak való megfelelés kényszere megmaradt: kifejezetten tetszene, ha jól csinálnám a formagyakorlatokat.

(3) Idén találkoztam Sekiguchi Sensei-jel harmadszorra. A róla kialakult kép bennem minden évben változott, de jobban megnézve nem benne, hanem magamban vettem észre a változásokat. Olyan szemléletbeli különbségeket, amitől úgy tűnt, mintha a környezetemben lévőek változtak volna, pedig csak én szemlélem évről-évre más szemmel a világot. Az edzéseit és a vele töltött beszélgetéseket egy nagyon jó könyvhöz tudnám hasonlítani,

ami többszöri olvasatra is új tanulással tud szolgálni, függően az olvasó életkorától és tapasztalataitól.

Hogyan látod a Sensei magyar csapathoz, a budóoktatáshoz és az emberekhez való viszonyát?

(1) Az első szó, ami róla az eszembe jut ezen a téren, hogy realista. Pontosan tudja, hogy milyen gondok vannak a világban, valószínűleg azért, mert sokat utazik. Mindig azt mondja, hogy nagyon szeret minket és szeret Magyarországon lenni. A japán emberek igazán nagy mesterei saját érzéseik elrejtésének. Mindig udvariasak, sosem sértenek meg senkit – hacsak nem követünk el valami szörnyű nagy baklövést –, nem mondják a szemünkbe, hogy nem szeretnek minket és nem akarnak többet hozzánk ellátogatni. Mégis úgy érzem, hogy valóban szeret nálunk lenni és fontosak vagyunk a számára, ahogy az is, hogy a tanítványai segítsék azokat az embereket, akiknek szükségük van rá. A budó eszköz, hogy az emberek szívéhez utat találjon. A budó és az emberek között próbál kaput nyitni az oktatással, saját módszereivel.

(2) Mindig úgy gondoltam, hogy a csapatunk kapcsolata a Sensei-jel különleges, rendhagyó elegye a sokszor baráti meghittségnek és a szigorú rendnek, hogy kölcsönösen a legjobb tulajdonságainkat fektetjük egymásba és kapjuk annak sokszorosát vissza. Sekiguchi Sensei tapasztalt tanárként mindig megtartotta a szükséges tekintélyt, szigorú ahhoz, hogy mindenki fókuszált maradjon fáradtan is. Emellett megfért az olykor humorosabb, oldottabb hangulat is. Úgy találtam, a mozgásterünk ilyen váltakozása próbák sorozata volt, amit évről évre megnyertünk, de legalábbis nem veszítettünk el. Az edzéseken megalapozott bizalom így egyre közelebb hozta őt, mint embert, hozzánk.

Végso soron nem mi rendeljük alá magunkat a gyakorlatoknak, a kardnak, a budónak, hanem a budón keresztül válunk az életünk minden területén jobbakká. Dolgozunk egy vágás erején, de közben mi leszünk hitelesebb, erősebb emberek. Kijavítjuk a testtartásunk hibáit, de valójában emberként leszünk egyenebbek, kitartóbbak és ellenállóbbak. Nem csak hogy évről évre többet tanulok Sekiguchi Senseitől, hanem évről évre mélyebben tanulom meg ugyanazt és jövök rá, hogy végso soron nem akarok odaérni sehová, hanem még többet akarok látni és megérteni ugyanabból, amin talán eddig átsiklott a szemem. Én így változom.

Amikor nincs is velünk, az élet számtalan pillanatában eszembe jut egy olyan példázat, bevillan egy olyan kép, ami az aktuális pillanatra vonatkozik, vagy esetleg csak én értettem akkor meg. Itt a tanítást természetesen nem az Iaira és a formagyakorlatokra értem. Sokkal inkább a helyes útra és az életre, hiszen ez az, amit igazán tanít nekünk. Ha már a tanítást említettem, megdöbbenő módon mindenkit Senseinek, azaz tanítóinak, mesternek szólít. Sokak szerint ezzel az Iaion kívül nem ismert pozíciójára utalva. Én sokkal inkább az egyenjogú partnerként való kezelést, és a bennünk található tanító felszínre hozását, vagy legalábbis az erre az útra való terelést látom benne.

Legtöbbször tolmács nélkül »beszélünk« és edzünk, de szinte hiánytalanul átjönnek gondolatai és útmutatásai. Ám ez nem csak ránk vonatkozik, az évek alatt úgy összekovácsolódtunk, akár egy nemes Japán penge. Közös nyelv és szavak nélkül is teljes bizonyossággal követni tudja a csapat minden rezdülését. A technikák megértésének szintjét és az összes mondanivalónkat. Hihetetlenül pontosan tudja megállapítani azt a vékony határvonalat figyelemztetés és ösztönzés között, amivel az adott személyt a legjobb fejlődés felé vezetheti. Rávilágít a hibáinkra és kételyeinkre, és egyből megoldással is szolgál rájuk.

A szerénység nagyon jellemzi Sekiguchi mestert. Nem saját magát és az iskolát dicsőíti, mindannyiszor megemlíti, hogy az iai csak egy út a sok közül. Azért járja a világot, hogy megismertesse az embereket önmagukkal és Japán kultúrájával. Ezért látja mindenki egy picit másnak a mestert: mindenki saját magát ismerheti meg jobban általa. Így mindenki a személyes tempójában, a saját útján megtett időhöz képest látja Őt. Tanításaiból pedig egyéni szintjének és tapasztalatainak megfelelőjét sajátíthatja el, figyelheti meg.”

A Sensei egy állóvízre emlékezteti a tanítványait – külsőre –, szemben a magyar növendékek állandó belső változásával, amit kifelé mimikában, érzés-élményben erőteljesen ki is mutatnak. Számukra úgy tűnik, hogy mesterük az évek során nem változott, csak megvárta, amíg tanítványai megérnek a bizalmára és az azzal járó helyes viselkedésre. Mintha mindig arra várna, hogy felérjenek egy adott szintre, és ha felérnek, akkor újfent másik arcát mutatja meg, beavatva őket. A harc és a művészet fokozatos, lassú elsajátítása egy mély beavatás része – ahogyan a harcművészet egyre helyesebb elsajátítása az önvalóra való felébredés része. Közben persze ő is fejlődik, ezzel is példát mutatva tanítványai előtt; ennek az önfejlesztésnek sosem lehet vége, ez valódi életre szóló és életen át tartó tanulást jelent – Mesternek és Tanítványnak egyaránt.

Ahogy az Iai-ban, úgy az életben is

„A kard használatán keresztül emberi kapcsolatok szövődnek, mely a személyiséget is fejleszti, ami egy szellemi úthoz kapcsolódik, ez a do. A budóban a végső cél a szellemi fejlődés, a szellem tökéletesítése.”

Sekiguchi Sensei úgy gondolja, hogy az ő Iai-stílusában történő edzés segítségével a tanuló hatékonyabban tud az életével boldogulni. Ugyanarra a fegyelemre, kitartásra, akaraterőre, alázatra, és önfeláldozásra van szükség az életben és a személyes kapcsolatok terén, mint az Iai gyakorlása közben. Az emberi kapcsolatok attól fejlődnek, attól válnak jobbak, ha önmagunkkal szemben magasabbak az elvárásaink, mint másokkal szemben. Amikor egy tanuló arra törekszik, hogy jobb legyen a teljesítménye, segítőkészebbé és hasznosabbá válik mások szá-

mára. Amikor megtanul viszonzatlanul adni, és megtanulja megosztani tudását, hozzájárul mások boldogulásához.

Az Iai gyakorlásának célja, hogy acélossá eddze a belső erőt. Olyan akaraterő kifejlesztése a cél, amellyel az ember képes átlépni saját testi-lelki korlátait. Sekiguchi Sensei dojójában nincsen szükség versenyszerű mérkőzésekre, mert minden egyes tanulónak van egy belső versenytársa. Önmagunk legyőzése a cél minden gyakorlás alkalmával. Az önfelülmúlás gyakorlása olyan jellemvonások erősítését vonja maga után, melyek a hétköznapi életben való helytálláshoz nélkülözhetetlenek. Az edzések minden mozzanata ezeket a jellemvonásokat hivatott jobbitani.

A gyakorlások néhány jellegzetessége

Ebben az iskolában még él a Bushidó szelleme, érényeivel és parancsaival. Az út nem könnyű, de pont ezért nyújt sokat gyakorlóinak. Az etikett és a gyakorlási mód hagyományos előírások szerint, évszázadok óta változatlan.

A Komei Jyuku öt parancsolata (Komei Jyuku Shugyokun Gokajo)

1. Légy büszke arra, hogy hagyományos Muso Jikiden Eishin Ryu Iaijutsut tanulsz.
2. Tudnunk kell, hogy mindannyian tanulók vagyunk, és az órán erősen odafigyelünk.
3. Együtt kell fejlődünk, és feladatainkat tagként komolyan kell venniünk.
4. Erősen össze kell tartanunk, támogatnunk és segítenünk kell egymást.
5. Becsületesen és komolyan kell gyakorolnunk.

Rei – Tiszteletadás

Minden edzés tiszteletadással kezdődik és tiszteletadással és véget. A rei szigorúan kötött előírások szerint történik. Minden mozdulatnak megvan a maga értelme és gyakorlati magyarázata. A tiszteletadás kötött formáitól eltérni nem lehet. A tiszteletadás először szól a kardnak, utána a vezető mesternek, majd a shibuchónak, és végül a tanítványok egymásnak is megköszönik, hogy együtt gyakorolhattak. A rei kiemelt jelentőségű az Iai-Jutsuban, soha egyetlen alkalommal sem hagyható el.

A tiszteletadás ceremóniáját a tanítványok számtalanszor végrehajtják a gyakorlások során. Így megszokják és teljesen belsővé válik számukra annak minden mozdulata, illetve a mozdulatok mögött rejlő szellemi mondanivaló is, vagyis a valódi tisztelet a mester, a budó, a kard, az edzőtársak és ezáltal valamennyi embertársuk felé.

5. sz. kép: Tiszteletadás egyik mozzanata (Bemutató 2007, Budapest)

A hagyományos öltözet

Az Iai-Jutsu hagyományos viselete rendezvényeken, ünnepélyes bemutatókon egy hosszú, Montsuke családi címerrel ellátott felső részből, egy alsó ingből (*Shitag Uwagi*), egy értékes övből (*Obi*), és egy bőszárú ruhadarabból (*Hakama*) áll, melyen elöl és hátul több hajtás található, és amely gyakran tiszta selyemből készül. A lábra *Tabi* és *Geta* kerül. Különösen a hakamának van nagy hagyománya. Viselése a legendás szamuráj Bushidó becsületkódexet szimbolizálja.

A hakama olyan japán ruhadarab, aminek hajtogatása a japánok számára vallási jelentőséggel bír. A hátulján található két hajtás egy japán mítoszra utal. Egy japán egyesüléséről szóló legenda szerint két hadisten és egy napistennő együtt munkálkodott azon, hogy a méltóságukon keresztül, fegyverek használata nélkül vezessenek egy nemzetet. A hajtások a *Take-Mikazuchi-no-Kami*, *Futsu-Nushi-no-Kami*, valamint *Koshi-ita* isteneket szimbolizálják, amelyek a két hajtást összekötik; a napistennőt *Amaterasu-Omikamit* testesíti meg. Ezek együttesen a harmónia (*Wa*) elvét szimbolizálják.

Az első oldal öt hajtása az öt erényt jelképezi:

1. JIN – Jóság, Emberség
2. GI – Igazságosság
3. REI – Udvariasság, Etikett, Tisztelet
4. CHCSI – Bölcsesség, Intelligencia
5. SHIN – Nyíltság, Öszinteség

Tágabb értelemben a hajtások szintén jelentik:

YUKI – Bátorság, Merészség; CHSU – Hűség, Lojalitás; MEIJYO – Tisztesség, Hírnév, Presztízis és KOH – Jámborság, Vallásosság.

A szimbolikus jelentéseken túlmenően arra is alkalmat ad a hakama helyes viselése, hogy miközben a hakamát felveszik, viselik, sőt még akkor is, amikor szabályos módon összehajtva elteszik, a mozdulatok révén ismét fegyelmet és tiszteletet gyakorolhat a tanítvány. Az öltözéknek mindig tisztának, gyűrődésmentesnek kell lennie. Ha ez nem így van, az méltatlan a budó szelleméhez. Ha valaki valóban elfogadta és felvállalta, hogy a budó útját járja, és ezáltal kíván fejlődni, számára ezek természetes mozdulatok.

Kiai – harci kiáltás

A kiai jelentése: a „ki” azt jelenti, életerő, „iai” pedig egyesítést jelent. A kiai olyan harci kiáltás, amellyel a harcos a támadás pillanatában maximálisan a célra koncentrálni minden testi és szellemi képességét egyesíti. Kiai-jal a „ki”-t kiterjesztése történik az ellenfél felé, növelve ezzel a harci technika hatékonyságát. A kiai jó alkalmat teremt az önbizalom kialakítására és fejlesztésére. Az igazi kiai hangja nem hasonlít a megszokott emberi kiáltáshoz, ezért félelmetes hatást kelthet az ellenfél vagy mások számára. Az Iaiban számos gyakorlatot kiai-jal kell végrehajtani. Vannak azonban olyan gyakorlatok, melyeket nem kísér hangos kiai. Koncentráltság, energiarobbanás jár vele, ez az úgynevezett *néma kiai*.

A klasszikus iskolák minden egyes mozdulata több száz év gyakorlását követi a mai tanulók számára. Az avatatlan külső szemlélő számára sok mozdulat csak érthetetlen modorosságnak, felesleges, a gyakorlást megnehezítő előírásnak tűnhet. Megismerve, értelmezve ezeket a formákat, bizonyossá válik, hogy minden mozzanat a harcos túlélését szolgálta. A valódi gyakorlás az összes használatlan, hamis mozdulatot kiirtotta a gyakorlatokból.

Nagyon fontos a gyakorlás formája. A karate formagyakorlatokban a technikákat úgy tanítják, hogy minden egyes ütésnek „igazinak” kell lennie. Ha egy deszkát, cserepet az ütés „útjába” helyeznek, annak törnie kell, különben nem lesz élő a technika. Ugyanez igaz az Iaira is. Minden egyes vágásnak olyannak kell lennie, hogy az esetleg odahelyezett célpontot átvágja. Legyen a kard élő. A gyakorláshoz ezért az eredeti méretű és súlyú éles kard szükséges.

„Minden gyakorlatot szívvel-lélekkel kell végrehajtani, minden energiánkat bele kell adni. Ebben segít a kiai gyakorlása és kifejezése is. A kiai-t is a gyakorlatok számolatlan ismétlésével lehet fejleszteni, persze csak akkor, ha a gyakorlás szívvel-lélekkel történik. Egyetlen mozdulatot sem lehet félvállról venni. Épp úgy, ahogy az életben sem. Mindent, amit teszünk teljes erőbedobással, legjobb tudásunk szerint kell véghezvinnünk. A megfelelő teljesítményhez erő, lendület, magabiztosság, összpontosítás, koncentráltság és fegyelem szükséges. Erre nagyon jó rávezetés a kiai. A kiai elsajátítása és alkalmazása különösen

a kezdő tanítványoknak okozhat problémát. Kezdetben bátortalanok és bizonytalanok. A jó kiai-hoz magabiztosság, kellő önbizalom szükséges. Rendkívül hatásos módszer az esetleges gátlások leküzdésére. A kiai gyakorlása során megtapasztalt magabiztosság és önbizalom a dojő falain kívül is érvényesül.” (R)

Tameshigiri

*„A kard iránt érzett érzés egyenlő a szülő iránti érzéssel. A kardnál három dolog fontos: 1. éles legyen, lehessen vele vágni; 2. szép legyen, a szemet is gyönyörködtesse; 3. az előző kettő társuljon a kard birtokosának megfelelő szellemi fejlettségével.”
„Kardot birtokolni ennyit tesz: felelősséget vállalni.”*

A tameshigiri olyan próbavágás, amellyel a tökéletes vágástechnika gyakorlására van mód. A célpont ez esetben egy szorosan, több rétegben összetekert és összekötött bambuszköteg, melyet a próbavágás előtt két napon keresztül vízbe áztatnak, hogy ezáltal a struktúrája és konzisztenciája minél inkább hasonlítson az emberi testhez. Így hűen modellezhető a „valódi” vágás. A tameshigiri nagyfokú technikai biztonságot, precizitást és koncentrációt igényel a vágás végrehajtójától. A bambuszköteget át kell tudni vágni, a metszlapnak hosszúnak, egyenesnek és simának kell lennie. Nem lehet benne semmilyen ív, nem ronccsolódhat.

A jó tameshigiri végrehajtásakor tökéleteshez közeli egységbe kerül a kard és használója. Erre a harmóniára kell törekedni minden alkalommal. A tameshigirit nem lehet végrehajtani erőből, lendületből, csak a kard és a használója közötti harmónia eredményez tökéletes kivitelezett, és ami nagyon fontos, tökéletesen befejezett vágást. Tameshigiri előtt nem arra kell koncentrálni, hogy „át akarom” vágni az előttem lévő célpontot, hanem arra kell összpontosítani, hogy tökéletesen kivitelezett és tökéletesen befejezett vágást szeretnék véghezvinni. A tameshigiri nem csak a koncentrációs képességet fejleszti, hanem remek alkalmat teremt az érzelmek feletti kontroll gyakorlására, kifejlesztésére. A tameshigiri végrehajtásakor sosem sodorhat el bennünket az az eufórikus érzés, amelyet a valódi vágás élménye, vagy éppen a görcsös igyekezetünk ellenére bekövetkezett kudarc élménye okozhat. *„Ha képesek vagyunk uralkodni érzelmeinken, megfelelő önfigyelemre és önuralomra tettünk szert, és sokkal sikeresebbek lehetünk az élet egyéb területein is.” (R)*

Tamashigiri (próba vágás)

6. sz. kép: A Mester

Budó a 21. században

„Azoknak a száma, akik ezt a harcművészetet odaadóan űzik, napról napra nő nemcsak Japánban, hanem az egész világon. Nagy öröm számomra, hogy emberek az egész világon követik az Iai útját és rajta keresztül valódi barátságot tapasztalnak meg.”

Amikor valaki megkérdezi Sekiguchi Senseit, hogy miért van arra szükség, hogy egy modern világban egy ősi harcművészeti stílussal foglalkozzunk, rámutat arra, hogy az Iai olyan értékeken alapszik, mint *a tisztelő, a szépség és a személyes lélek*. Szigorú edzések hatására tisztelni fogod a fegyelmet, a kardodat és másokat. Megtalálod a szépséget az Iai létformában és a kardban. Lelked fejlődni fog, ahogy szabadságot és teret engedsz saját gondolataidnak azokon a szabályokon belül, amik uralkodnak a kard használata felett.

Sekiguchi Sensei szerint *„Nem szabad azt nézni, hogy miben különbözünk egymástól, és nem szabad nemzetiségek között különbséget tenni. Az Iai kortól függetlenül az összes ember között egy közös kapocs lehet.”* Azt is javasolja, hogy *„sose mulasszunk el egy lehetőséget, hogy egy új embert ismerjünk meg és tanuljunk tőle.”*

A budó gyakorlását sosem késő elkezdni. De hogyan igazodhatunk el a számtalan stílus között? Hogyan találjuk meg a megfelelő mestert? A válasz egy-

szerűnek tűnhet. Nem az a lényeg, hogy melyik stílust választjuk és gyakoroljuk. A választásnál az a fontos, hogy eredeti és tradicionális legyen az iskola, amit választunk, hiszen ezek az iskolák valódi értékeket hordoznak.

Fontos, hogy próbálkozások során megtaláljuk az egyéniségünkhöz legjobban illeszkedő stílust és iskolát, ami leginkább alkalmas a szellemi és lelki fejlődésünk elősegítésére.

A nehezebb kérdés az, hogyan találjuk meg a megfelelő mestert.

Az utóbbi évtizedekben gombamód elszaporodott azoknak a „mestereknek” a száma, akik egyik pillanatról a másikra lettek sokszoros danos mesterek, akár több stílusban is. Ezeknek a „mestereknek” a tudása és a hitelessége erősen kétséges. Azt feltételezhetnénk, hogy tudás és hiteltelenség hiányában a pályafutásuk nem lesz hosszú és sikeres, hiszen az ilyen tanítóktól hamar elfordulnak majd a tanítványok, ha egyáltalán lesz nekik. Ez sajnos nem így van. Sok olyan dojó működik hosszú évek óta, nem kis létszámmal és népszerűséggel, ahol az edzések kényelmesek, nem fájnak, jó társaságban lehet az ember, de fejlődni biztosan nem fog. Könnyedén szerezhet övfokozatokat (sikert, önbizalmat), ettől hatékonynak és eredményesnek gondolja az iskolát, amelyet gyakorol. Nem elégedhetünk meg gyors sikerekkel, látszateredményekkel. Fejlődni csak megpróbáltatások által, kitartással és szorgalommal lehet. Erre mondja Sekiguchi Sensei: „*Az Iai-t könnyű elkezdni, de még könnyebb abbahagyni.*”

Végül a legfontosabb, amire a mai kor emberének nagy szüksége van, az az elcsendesedés és befelé fordulás igénye és képessége. A 21. század emberét feldolgozhatatlanul sok impulzus, információ éri, amelynek az a következménye, hogy az ember érzékei a kisebb, csendesebb ingereket már nem is észleli. Ez ellen a kedvezőtlen tendencia ellen kínál kiváló lehetőséget a valódi budó. A befelé figyelés gyakorlása a budón keresztül elindíthat egy előnyös lelki-szellemi fejlődési folyamatot, amely nem csak az egyén, hanem a környezete számára is pozitív változásokat hozhat.

7. sz. kép: Gyakorlás közben (2005)

8. sz. kép: Bemutató a Butokuganban (2007)

Jelzések a neveléstudomány számára

Az esettanulmány talán legfontosabb gondolata a neveléstudomány számára a minden részletében kimunkált rendszerben való gondolkodás elmélete és gyakorlata. Ez a hosszú idő alatt, a folytonosság megőrzésére, de egyúttal a világ

változásaira figyelő tanítási rendszer végtelen sok érdekességet, tanulást fogalmaz meg a „nyugatias” szemléletű oktatással–neveléssel foglalkozó szakemberek számára. Maga a tanulmány szándékosan íródott a speciális pedagógiai szempontokra koncentrálva. Konklúzióként azt is mondhatnánk, és ez megfelel-ne a benne tükröződő szellemiségnek, hogy a tanulmányokat mindenkinek magának kell kiolvasnia és megfejtenie saját személyes használatára. Amitől óvakodni kell – és ebbe a hibába néha egész országok oktatási rendszerei is beleesnek – egy-egy részelem kiemelése és piedesztálra emelése azért, mert valahol bevált és jól működött. Néhány triviális példával élve: a magyar középiskolai tanárt nem célszerű senseiként abszolút tekintélynek elismerni; a kard tisztelete helyett sem lehet elvárni a számítógépes egér felmagasztalását, és a tanár harci kiáltását sem kellene iskolai használatra propagálni.

De feltehetünk kérdéseket, például ilyeneket:

- Fontos-e és hogyan lehetne elérni azt a mi oktatási rendszerünkben, hogy „szívünk és lelkünk benne legyen egy gyakorlatban”?
- Mitől van az, hogy bizonyos végtelenül unalmas egyhangú gyakorlatokat elvisel egy tanuló, máskor pedig a legkisebb erőfeszítéstől is visszariad?
- Mitől képes egy délelőtti hiperaktív tanuló délután már fáradtan koncentrálni és folyamatosan figyelni?
- Mi fejleszti jobban a jellemet, ha dolgozatot íratunk róla, vagy ha segítünk a tanulónak abban, hogy úrrá legyen valamilyen nehézségen?
- Melyik a jobb továbbképzés, amikor vastag kézikönyveket írunk és ajánlunk kötelező elolvasásra, vagy amikor bemutatókat tartunk?

A korábbi részletező bemutatásból azt mindenképpen meg lehet állapítani, hogy a harcművészeti oktatás rendszere különleges személyiségformáló erővel rendelkezik. Ennek legfontosabb mozzanatai a következők:

- Az alapértékek határozott megnevezése: kitartás, fegyelem, akaraterő, alázat, jellemfejlesztés.
- A holisztikus megközelítés: erősítik testüket, tisztítják szívüket, nemesítik lelküket.
- Az irracionális többlet aktivizálása a spirituális mozzanatok segítségével: tiszteletadás, ruhahajtogatás.
- A legkönnyebb tanulási módszer – az utánzás – hatékony alkalmazása.
- A hiteles oktató fontossága: olyan, mint az állóvíz (állandóság); mentálisan egyensúlyban van; éber; spirituális és érzelmi kontrollal rendelkezik.
- A tanítás során mindenki megszólítva érzi magát.
- Az oktató egy-egy személyre szóló észrevételével, gesztusával katartikus élményhez juttatja a tanulót.

Talán ezek azok a kiemelten fontos részelemek, amelyek egy évszázados, folyamatoságát őrző, kifinomult rendszer leglényegesebb összetevői – speciálisan a nyugatias gondolkodás számára interpretálva.

Összefoglaló táblázat

Alapító(k)	Stílusalapító: Hayashizaki Jinsuke Minamoto No Shigenobu (kb. 1546–1621) Iskolaalapító (Komei Juku megalapítója): 21. soke, a jelenleg is élő mester Sekiguchi Takaaki (Komei)
Hítelvek	Iai Shushin – A személyiség kiteljesedése az Iaido gyakorlatain keresztül
Kulcsfogalmak	Tisztelet Szépség Személyes lélek
Családra vonatkozó felfogás	Férj és feleség olyan egységet képez, mint a kard és a szaja (hüvely). A kard – a férfi – nem lehet erős és hatékony a szaja, azaz a nő védelme, támogatása nélkül. Szövetségük egymás szolgálata, amely egész életre szól. A gyermekek a jövő zálogai, a tradíciók és a tudás továbbvivői.
Pedagógiai elvek	Tisztelet, fegyelem, kitartás, nyitottság mindenk felett. Tanítani „szívtől-szívig, lélektől-lélekig”
Önálló iskolák	Yamanouchi Ha Hokiyama Ha Masaoka Ha
Iskolai konfliktusok forrása	Ha egy szervezet túl nagyra nő, a belső ellenzék is megerősödik, ami előbb-utóbb kiváláshoz, szakadáshoz vezet.
Híttíratok	Zukai Iai Shoetsu (Az Iai részletes elbeszélése, 18. soke) Léteznek írások, videó anyagok a tanításokról, de ezeket csak ritkán használják tanításkor, mert minden, amit leírunk vagy megörökítünk, az egy statikus állapotot rögzít, vagyis nem élő, így hiányzik belőle a személyes lélek.

Irodalom

- CSIKSZENTMIHÁLYI Mihály (2001): *Flow – Az áramlat, a tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- DAIDÓDZSI Júzan (2003): *A bushido alapjai*. Szenzár Kiadó, Budapest.
- CRAIG, DARELL MAX (2004): *A kardrántás klasszikus szamuráj művészete*. Lunarimpex Bt., Budapest.
- Komei Jyku Magyarország
Komei Jyuku International
- UJVÁRI Miklós (1986): *Délkelet-ázsiai harci művészetek*. Go-Press, Budapest.

INDIA – A RÍTUS TÁNCA, A TÁNC RÍTUSA

REFLEKTÍV NAPLÓ

Az alábbi írás azért fontos a keleti kultúra (nyugati) magyarországi hatását tekintve, mert ebben az esetben nem közvetítőkön keresztül, hanem személyes részvétel alapján kaphatunk információkat. További specifikum, hogy a tanulási folyamat jellegzetességeinek megfigyelésére neutrális területen – a tánctanulás során nyílik lehetőség. A keleti és nyugati oktatási gyakorlat további részletezését nem tudjuk felvállalni, nem feledkezhetünk el arról, hogy csak egyetlen egy leírásról van szó. (M. Gy.)

Részletek Túri Virág Réka írásából (R)

*Mindaz, ami még mögöttünk, és ami még előttünk van,
eltörpül amellett, ami bennünk van.*
/Ralph Waldo Emerson/

Hogyan és miért kerültem Indiába

Három ízben jártam Indiában, három különböző helyen. Ebben a naplórészben ezekre az útjaimra emlékszem vissza, most már távlatból, megjelenítve az akkori látásmódot is, amelyeket a helyszínen írt jegyzeteimből eleveníték fel.

2003-ban felvételt nyertem a Magyar Táncművészeti Főiskola moderntánc pedagógus szakára. Közvetlenül előtte moderntáncot tanítottam egy művészeti iskolában, bár csak egy társastáncoktató-tanfolyami végzettségem volt. Egy évvel a moderntánc pedagógus szak megkezdése után csípőproblémám miatt az orvos azt tanácsolta, pihentessem egy évet, illetve keressék olyan mozgásformát, ami nem így terhel. Párhuzamosan ezzel próbáltam valamiféle lelki támaszt, kiutat keresni az egyre növekvő problémák özönéből, amelyeket előtte sohasem tapasztaltam. Így kerültem kapcsolatba olyan emberekkel, akik már jártak Indiában és járatosak voltak az ottani filozófiákban. Ez rögtön más megvilágításba helyezett mindent. Belekapaszkodtam hát ebbe a számomra új világlátásba, ami karmáról, a tetteink következményeiről, reinkarnációról, lélekről, felszabadulásról szólt. Be kell vallanom, hogy addigra besokalltam a moderntánc-előadásokból is. Úgy éreztem, nekem valami több kell. Őszintén üresnek éreztem, ahogy néztem a különböző darabokat egymás után. Mind másként mesélt (amúgy na-

gyon bravúrosan és profi művészi módon) a jelen korunkról, a jelenkor problémáiról, érzéseinkről, félelmeinkről, vágyainkról tükröt tartva. Mivel akkoriban én igencsak tele voltam átlagon felüli problémákkal és még közel sem láttam kiutat, sőt, épp ellenkezőleg, így nem örültem, hogy szembesítenek mindezzel. A színpadi moderntánc-produkciókból hiányzott nekem a megoldás, az igazi katarzis, a kivezető út, ami előre mutat. Hogy ez valóban így volt-e, azt nem tudom, és végső soron most már nem is lényeges. De ez az, ami elindított arra az útra, hogy megvizsgáljam a világunkat, a táncunkat, az életemet egy más szemszögből, a keleti gondolkodás felől. Maga a keleti tánc nem annyira érdekelt, mint a gondolkodásuk, az életről alkotott képük, mélységes alázatuk, ahogyan elfogadják a sorsukat, ami első ránézésre sokkal nehezebb, mint a miénk – mégis ragyogó szemekkel találkozni mindenütt Indiában.

Úgy gondoltam, azonnal belecsapok a közepébe, és megkeresem azt a mozgásformát, ami egyúttal kielégíti a „valami több” iránti igényemet is, amit akkor szakralitásként fogalmaztam meg magamnak. Találtam is egy ösztöndíjpályázatot Indiába, ami egészen „véletlenül” pont akkor csöppent elém. A lehetőséget meg is kaptam. Már csak a dolgaim elrendezése maradt hátra. Megkerestem egyik főiskolai tanáromat, Lőrincz Katalint, hogy szóljak neki, elmegyek Indiába táncot tanulni, addig pedig halasztást kérek ott a főiskolán. Persze azt nem mondtam, hogy az orvos kényszerpihenőt javasolt. Ő csak annyit kérdezett: „*Miért akarok Indiába menni?*” A válaszom erre: „*Mert a szakralitást keresem a táncban.*” Mire ő azt mondta: „*A tánc szakralitása tőled függ, nem a táncról.*” Ez a mondat azóta is elkísér, mégsem volt haszontalan az indiai látogatásom.

Országos Széchényi Könyvtár

I. Kerala

Az első találkozás Indiával

A repülő Bombay-be érkezett 2004 novemberében. Mindenre fel voltam készülve. Mondták, hogy Indiát nem lehet elmesélni, Indiát látni kell. Ez így volt! Körülbelül egy nap múlva, a kezdeti tanulópénz árán végül szerencsésen megérkeztem a dél-indiai Kerala állambeli Payanurba, a Bhaskara táncművészeti bentlakásos iskolába, úgynevezett *gurukulába*. Rögtön megkaptam a napirendet, ami eléggé ijesztő volt.

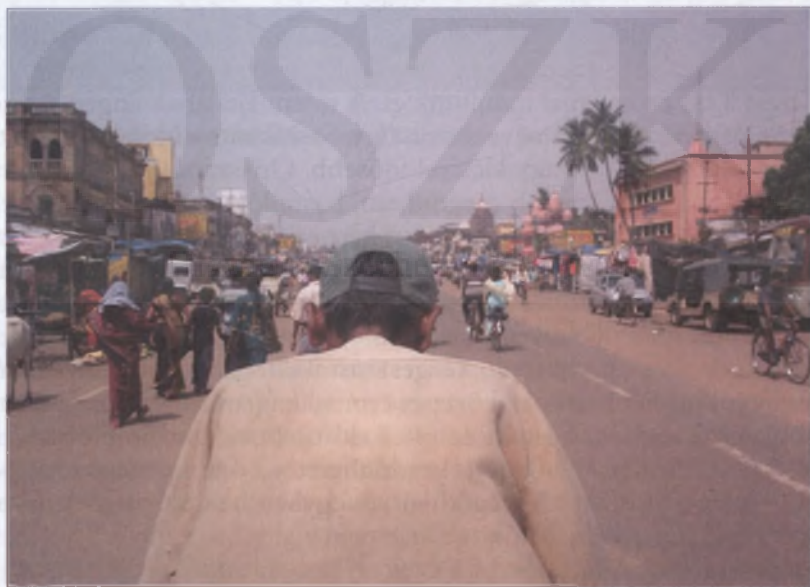
1. sz. kép: A dél-indiai Kerala állambeli Payanur, Bhaskara táncművészeti iskola¹

Reggel fél ötkor megkondították a harangot, és a következő másodpercben mindenhol lehetett hallani a falon kívül a szabadba lezúduló tusolóvizet. A szobákat lehet zárni, de az ablakokon üveg nincs, csak rács. Felkeltem én is, és körülbelül fél óra múlva kezdődött az első óra, ami ének volt. Minden reggel így kezdődött. Hosszan skáláztunk egy ősi hangsort, ami az ősből karnatik zene alapja, a később kialakult hindusz tánival szemben. Félttem az énekórától, de legnagyobb meglepetésemre az énektanárom egy másodperc alatt szertefoszlatta bennem azt a masszív ellenállást, amit bármilyen énekléssel kapcsolatban éreztem. Azt hiszem, ez volt az első találkozásom a klasszikus indiai mesterrel, aki azért van jelen, hogy felfedje számomra azt, amit ő kívülállóként lát bennem. Rendkívül nagy türelme és kedvessége meglepett, és persze nemcsak az övé, hanem a jelenlévő másik harminc nebulóé is. Mindenki megvárta, sőt szurkoltak nekem, hogy megértem és leírjam a gyakorlatokat. Majd az is, amitől a legjobban félttem, rögtön elsőre egyedül kellett énekelnem. Ahogy kijött az első hang, szinte megijedtem. „*Ez az én hangom? Van hangom.*” Hálát éreztem. Valami megnyílt számomra akkor, amihez foghatót még soha nem tapasztaltam. A tanulás egy másik módja, amikor a tanár nem vár tőlem semmit, csak megmutatja a gyakorlatot és

¹ A képek a szerző fotói.

mindent megtesz, hogy megértsem. Egy cseppet sem éreztem azt, hogy nekem most itt bármit kellene teljesítenem, amire még pillanatnyilag nem vagyok képes. Persze itthon sem várják el a tanárok, hogy többet teljesítsünk, mint amire képesek vagyunk, de folyamatosan a szemünk előtt lebegtetik a kitűzött célt, amit majd el kell érni. Amikor Indiában tanultam éneket, vagy táncot, vagy bármit, sohasem éreztem, hogy nekem majd el kell érnem egy szintet, csak azt éreztem, azt éreztették velem, hogy jó, amit csinálok. Egy idő után lassan-lassan elpárolgott belőlem a megfelelési kényszer és csak arra koncentráltam, amit éppen tettem. És jól éreztem magam abban a pillanatban. Mivel nem állítottak mérce elé, egy idő után rá kellett jönnöm, hogy saját magamnak állítok mércéket. Csak miután ezt is elengedtem, kezdtem el ténylegesen élvezni a tanulás folyamatát, ami szerintem nagyon fontos.

Ezután reggeli következett, ami egy szabadtéri tető alatt zajlott. Ott kaptam némi tájékoztatást arról, hol juthatok tiszta vízhez, ha nem akarok vásárolni. A tiszta víz igencsak szagos, az étel pedig vegetáriánus volt az intézményben, ez afféle előírás ott.

2. sz. kép: Utcakép – úton a táncórára

Az indiai tánc

A tánc, amire jelentkeztem, Odisszi klasszikus indiai templomi tánc, nem éppen Dél-India az őshazája. Indiában hétféle klasszikus templomi táncot különböztettek meg a huszadik században, ez a Bháratánátjam, Kathakali, Kathak és a Manipuri. Később ötödikként hozzátették az Odisszit, majd a Móhiní Attam és a Kucshipudi következett. Ezen Bhaskara Főiskolán a dél-indiai bháratánátjam

volt a fő szakirány. Ez egy teljesen hagyományos normál állami főiskola, amely a világ bármely tájáról vár hallgatókat. Odaérkezésemkor csak egy külföldi (orosz) lánnyal találkoztam. Ő akkorra már több mint egy éve ott tanult.

Találkozás a mesterrel egy rövid szertartás keretében

A reggeli végeztével rövid szünet után rögtön következett egy táncóra, ami egy másik, félig nyitott kis épületben volt. A táncterem padlója nagyon sík aszfalt, az egész nem lehetett több tízenöt-húsz négyzetméternél. Voltak ennél nagyobb termek is, a nagyobb létszámú csoportoknak. Az egyik sarokban egy kis dom-borművön Krisna állt egy tehénke kíséretében. Ez volt az oltár. Előtte pici friss virágfejek, és egy füstölő szórta a hamvait mindenfelé.

Az intézmény igazgatója kísért el a főépülettől, amelyben laktunk, a tánctere-mig. Shashikantha Nayakot, a leendő mesteremet már láttam a reggelineél, rövi-den be is mutatkoztunk, de ez most más volt. Az igazgató úr elmondta, hogy egy rövid szertartás lesz, amivel a mesteremhez megyek, és megkérem, hogy tanít-son. Szólt a segédjének, hogy hozzon egy kis gyümölcsöt, virágot és füstölőt. Én pedig az egész friss levélre összerakott kis költeményre odaillesztettem még pár rúpiát. Ezzel a kis csomaggal indultunk el. A terem ajtajában engedélyt kértünk a belépésre. A mesterem, ha nevezhetem így, Sashikantha Nayak, egy fiatal srác volt. Velem talán egyidős, vagy kicsivel idősebb. Orisszából jött ide tanítani, az Odisszi hazájából. Mint később megtudtam, hasonló sorsunk volt sok tekintet-ben. A családja nem támogatta őt a táncos karrierjében, volt egy másik szakmája is (úgy emlékszem, tévészerelő, persze sohasem szerelt tévéket). Sokat utazott, és táncolt, tanított. Az előzetes instrukciók alapján a kis csomagot letettem a lá-bai elé, megérintettem ujjbegyeimmel a lábfejét, majd a homlokomat, elfogadva őt mesteremnek. Ő pedig hasonló kézgesztussal elfogadta adományaimat, majd a fejemet, utána a saját homloka közepét érintve engem is tanítványául fogadott – legalábbis első körben. Ezután az oltár előtt leborultam homlokommal, ke-zeimmel a földet érintve, majd máris kezdődhetett az óra. Így nézett ki a rövidke szertartás, amivel tanítványául szegődtem, és egyben beiratkoztam az iskolába.

3. sz. kép: Odisszi táncmesterem Keralában, Sashikantha Nayak és én

Az óra menete

Minden alkalommal, a gyakorlás kezdetekor egy meghatározott szertartásos gesztust tettünk egyesével a tanárunk felé, majd az oltár felé, ezzel emlékeztetve magunkat arra, hogy ezt a tudást mesterről tanítványra őrizték ezer, kétezer éve, és mi most bekapcsolódunk ebbe az úgynevezett tanítványi láncolatba. A rituálisan mindig végrehajtott mozdulatsor segít kialakítani a tiszteletet a mester felé, akivel egyébként nagyon közvetlen viszonyban voltunk.

Az óra menete bemelegítéssel kezdődött. Az indiai tánc oktatásában minden mozdulatsort három, esetleg egy negyedik tempóban is végzünk. Ez mindig duplázást jelent az előzőekhez képest. A mester a földön ül és ritmikus szótagokkal, *tálával* vezényli a mozdulatsorokat, valamint esetenként dobkísérettel. Körülbelül tíz gyakorlatból álló bemelegítő sorozat után kezdődnek az alaplépések, amelyeket ugyanúgy három tempóban végeznek. A bemelegítés módszeresen fentről lefelé haladva, az összes izmot, ízületet átmozgatja, általában izolált mozgással.

Kezdő csoportba kerültem, de mivel korábban Magyarországon már tanultam Odisszit, előrébb tartottam náluk. Az óra végén nyújtások variációival fejlesztették a táncosok hajlékonyságát. Majd végül az óra ismét egy bumi pranammal végződött, amellyel tisztelegtünk a földanyának, és az előttünk lévő mestereknek és végül a saját mesterünknek.

A mester–tanítványi viszony Keralában

Az ottani növendékek kapcsolata a mesterükkel egészen más volt, mint az enyém. Nem csak amiatt, hogy én rövidebb ideig tartózkodtam ott, hanem mert egy teljesen más világból érkeztem hozzájuk, így az óriási különbség érzékelhető volt. Az indiai táncos diáktársaim ezen jól mulattak általában. Nálam jóval fiatalabbak, 16 és 20 év közöttiek lehettek, a tanárom pedig egy évvel idősebb. Én akkor voltam 25. Közöttük megvolt a korkülönbség, ami segítette őket abban, hogy felnézzenek a tanárjukra. Bár formálisan megtörtént a mester kiválasztása, és megkértem, tanítson engem, ez azonban ténylegesen is csak forma volt. Ebben az esetben a forma nem hozta meg számomra a tartalmat, azaz hiába hajbókoltam én is mesteremnek, nem jött létre közöttünk igazi mester–tanítvány kapcsolat.

Shashi a diákjaival szigorú volt. Ha valaki hibázott az órán, az máris kapott egy odarepülő pálcát az oldalába. A terem szélében ülve ölében egy *pakwadzs* nevű kétfenekű dobbal, fiatal férfiúi flegmatikus egykedvű magabiztosságával vezényelte az óra menetét, kuncogó kis hölgytanítványok társaságában, és az idő úgy telt, mintha még tíz életünk lett volna arra, hogy megtanuljuk, hogyan ajánljuk hódolatunkat India játékos istenségeinek, még az ő szívüket is rabul ejtő, elbűvölő táncainkkal. Ezt ők, csak legyintve, úgy nevezték, ha külföldről jött ember kérdőre vonta őket, hogy „*indian time*”. És nem csak itt, hanem India más részein is találkoztam ezzel a „szakkifejezéssel”, ami annyit jelent, hogy nem érdekes hány óra, mi alkalmazkodunk a hely, idő körülményeihez, így ha épp több idő kell valamire, akkor több idő kell. Ha esik, akkor addig várunk, utána folytatjuk utunkat, ha áramszünet van, megvárjuk, míg visszajön és így tovább. Igazából így nem nagyon tudunk lemaradni semmiről. Senki nem haragszik, ha valami nincs meg az előre kijelölt időben. Így nyugodtabban élnek az emberek, a stresszt csak hírből ismerik. Persze ez európai szemmel lustaságnak vagy komolytalanságnak tűnik, hiszen itthon, ha nem érsz oda valahova időben, akkor lemaradsz.

A gurukula

A táncóra után kisvártatva kezdődött az ebéd. Nagyon egyszerű zöldségételek voltak kis körettel, ami általában rizs. A hangulatos szabadtéri étkezőben sorba álltunk fémtányérjainkkal, majd asztalhoz ülve kézzel próbáltuk elfogyasztani az amúgy eléggé folyékony ételt. Az ebéd után délutáni szieszta következett, majd angol vagy énekóra. A délután folyamán ismét tánc. A vacsora után is volt némi idő kilencig, a takarodóig. Ezekben a szünetekben volt lehetőségünk a házimunkára, ami főként a mosást jelentette egy mosószappan, kefe és egy vödör segítségével.

II. A második út – Puri

Puriba való utazásom kevésbé volt részleteiben előre megtervezett, csak az időt tudtam: fél év. 2006. február 5-én egy csoporttal indultam neki Indiának ismét, azzal a céllal, hogy Kalkuttában vagy Puriban, esetleg máshol keresek egy tánc-tanárt, akitől Odisszi indiai templomi táncot tanulok. Az Odisszi hazája Orissza, azon belül is az egykori főváros, Puri. Előzetesen próbáltam ismeretségeken, interneten keresztül kapcsolatba kerülni egy ottani tánctanárral, de mivel ez nem egy modern nagyváros, nem jártam sikerrel. Különböző tanárokkal, újságírókkal leveleztem, de egyikre sem éreztem, hogy „Ez az!”.

Egy dolog vezérelt, az intuícióm, és egy álom egy fekete szempárról, ami az idős táncmesteremé volt. Biztos voltam benne, hogy megtalálom. Puriba érve beteg lettem. Egy napig fel sem bírtam kelni. A helyiek segítségét kértem. Hozzávetőleg egy hét múlva sikerült találkat szerveznem egy ottani tánctanárral. Amikor megláttam a szemét, tudtam, hogy ő az. Minden aggodalmam elszállt. Másnaptól indult a tánc.

A szállásom és a napi beosztásom

A szállásom a Srí Chaitanya Saraswat Math ottani Asramának (templomának) vendégházában volt. Egyszerű szoba, egy dupla ágy szúnyoghálóval, a mennyezeten ventilátor, egy csap, egy tus, angol WC és egy tükör. A lakótársam néhány gekkó volt. A magyar csoport hazautazott. Pár nap kellett, hogy rádöbbenjek, milyen jó dolgom van. Az első héten riksával jártam. Ez praktikus, mert magamtól nem találtam volna el az iskoláig a szűk utcákon, és nem is éreztem biztonságban magam fehér nőként a sok kis indiai között, akik igencsak megnéztek. A templomban öt férfi élt rajtam kívül, hárman cölibátusban, ketten távol a családjuktól. Rendkívül kedves emberek. Ők találtak nekem tánctanárt is. Mindenben segítettek, és én is nekik. Vigyáztak rám, de sohasem féltettek. Egy hét után vettem egy biciklit és azzal közlekedtem. Ez szabadságot adott, de rendkívül fárasztó melegben tekerni.

4. sz. kép: Szállásom Dzsagannáth Puriban

A napi programom reggel ötkor kezdődött. A templomi élet ekkor indul. Hétkor már aktívan segítkeztem a templomban. Egy gyors reggeli és irány az iskola, biciklivel húsz perc. 8.30-tól 10-ig tánc, utána siettem vissza a templomba, a tengerpart felé kanyarodva, ahol a nagy melegben egy hideg limonádéval zártam a táncórát. 11-től virágfüzéreket készítettünk az oltárra. 12-től egy rövid szertartás, énekléssel, majd ebéd. 13-tól 17-ig pihenő. Ilyenkor egész Puri alszik, mivel nagyon meleg van. Én ez idő tájt egy rövid pihenő után olvastam vagy interneteztem, esetleg úsztam, illetve a háztartási munkáimat végeztem, például minden nap kézzel mostam. 17-től a templomi élet újra elkezdődött, ezen a programon nem vettem részt rendszeresen, de azért megjelentem egy pár percre. 18.30-tól esti arati (templomi szertartás), majd 1,5 óra közös éneklés. Este 9-kor vacsora. Este még kiültem a verandára és néztem a csillagokat, meditáltam. És ez így ment minden nap 4 hónapon keresztül.

5. sz. kép: Templomi szolgálat, virágfűzés

Az Odissziről

A templomi tánc eredete

Az indiai előadóművészet legrégebbi forrása a Nátjasásztra, mely az indiai klaszikus templomi táncok alapjául szolgál. Az egyes területeken eltérő módon fejlődött a tánc, a vallás és a helyi szokások, a templomoktól, uralkodóktól függően. Már az i.e. 2. századból találunk nyomokat az Odissziről, Orissza állam táncáról. A gyönyörű templomokat táncos domborművekkel díszítették. Ilyen figurák láthatóak a konaraki Naptemplomban vagy Bhuvanésvarban, a Parasuramésvar templomban.

A 20. században nagy fordulat következett be az indiai klasszikus táncok életében, ami egybeesett az indiai nemzeti identitás fellángolásával az akkori gyarmati angol uralom ellen. A britek betiltották a templomokban a táncot, mivel burkolt prostitúciónak gondolták. A táncok újraélesztésének kiemelkedő alakja Rukminí déví volt, aki Anna Pavlova indiai turnéján, a híres balerínával való találkozása után kezdett saját népe tradícióinak felkutatásába.

A Dzsagannáth-templom

Az Odisszi fejlődését a Puri-beli Dzsagannáth-templomhoz köthetjük leginkább. Dzsagannáth-ot elsősorban Krisnaként, de vannak, akik Buddhaként, Sívaként tisztelik. A 12. századtól Dzsagannáth-ot a vaisnavák (visnuiták) Istenükként

imádják, húga, Szubhadrá és bátyja, Baladéva társaságában. Az Odisszi a Dzsagannáth-templom épülésétől megjelent a templomi szertartásban. 1435-ben Kapilendra király lejegyeztette a templom külső falára a táncfelajánlás pontos menetét. E szerint naponta két előadással örvendeztették meg az Úr Dzsagannáth-ot, melynek témája kizárólag a költő Dzsajadéva Gíta Góvindája lehetett, mely magyarul is megjelent Weöres Sándor fordításában.

A templomban ma is komoly imádat folyik. Kétezer szakács és templomi segítő, úgynevezett pudzsari végzi a napi szolgálatok, felajánlások hosszú sorát, valamint a számtalan ünnepség lebonyolítását.

6. sz. kép: A Dzsagannáth-templom Puriban

Az Odisszi táncosnők

Az Odisszi táncosnőket mahariknak nevezték. Ők fiatal nők voltak, akik életüket a *múrti* (kegyszobor, melyben az Istenség megjelenik) szolgálatának szentelték. Férfiakkal nem maradhattak kettesben, nem házasodtak meg. Táncfelajánlás előtti napon nem is beszéltek a másik nem tagjaival. Érzelmek tisztaságát így őrizték, kizárólag a Gíta Góvinda megjelenítésekor bontakoztatták ki. Ennek ellenére házas nőknek tekintették őket, ami Indiában igen áldásos dolognak számít. Úgy tartották, hogy a mahariknak uralmuk van az Úr Dzsagannáth felett, aki függ az ő szolgálatukból származó örömtől. A táncosnők szívében lévő odaadás az Úr felé a zene és a tánc apró részletekig kidolgozott finomságain keresztül nyilvánul meg.

Az Odissziben emellett fejlődött egy másik ág, a *gotipua* tánc. A gotipuák fiatal fiúk voltak női táncosnak beöltözve, s ezáltal lehetővé tették, hogy az Odisszi

szélesebb körben elterjedjen, mivel a hölgyek nyilvános szereplése nem volt elfogadott. Az ő táncuk némiképp különbözött: akrobatikus elemeket is tartalmazott, melyet a klasszikus Odisszi nők által táncolt formájában nem találunk meg (Lowen, 2004).

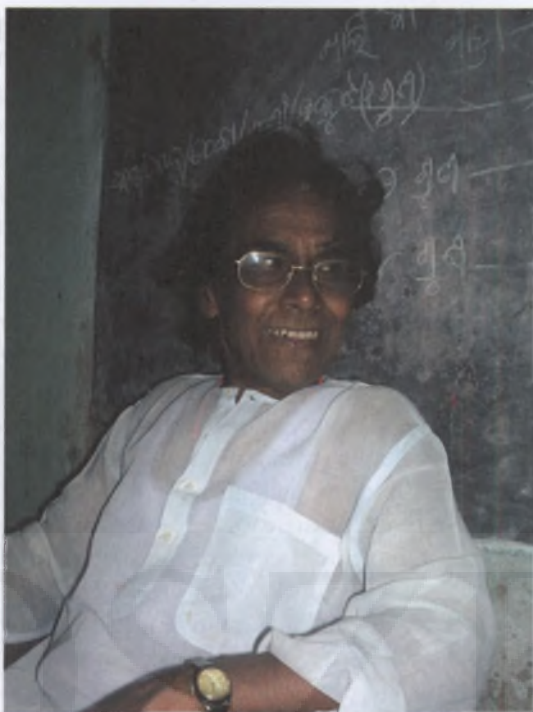
Az Odisszi és én

Első tapasztalatok Puriban

A táncórák kemények voltak számomra. Nem értettem, hogy mit várnak el tőlem, fájt a sarkam és a hátam is. Betonon táncoltam mezítláb. Magántanítvány voltam. Sok időbe telt, mire rájöttem, hogy nincs elvárás. Csupán arról volt szó, hogy én egy más kultúrából érkeztem, ahol folyamatosan mindenféle külső szerepeknek kell megfelelni. A keleti ember nem akar megfelelni másoknak, vagy akár magának, így a tanár nem vár el diákjától egy előre kijelölt szintet. Hagyja a maga ütemében fejlődni. Nem mondja, hogy ez rossz, ez pedig jó. Megvárja mi sül ki az egészből, és ha a tanítvány megérett, akkor már jobban figyel rá. Számomra nagyon furcsa volt, hogy nem kaptam értékelést és semmilyen megerősítést. A dicséret és bárminemű értékelés hiánya arra késztetett, hogy magamra figyeljek, és kreatívan próbáljam megvalósítani azt, amit tanítottak nekem. Azt hiszem, pont ez volt a cél.

A táncmesterem

A táncmesterem, Bijay Kumar Senapati egy jó humorú 65 éves férfi volt, ennek a táncnak kiemelkedő táncosa és mestere, aki a mai napig a hét minden napján tanít kicsi gyerekektől kezdve egészen a külföldi magántanítványokig. Puriban született és él, itt is tanít, valamint Orissza egy másik nagyobb városában, Kathakban, ahol e tánc művészi formájában ma is virágzik. Külföldi tanítványai közül kiemelkedik egy ausztrál fiú, aki saját együttest alapított hazájában. Táncművészi és áldozatos táncpedagógusi munkájáért, az Odisszi széles körű elterjesztéséért állami elismerésben részesült.

7. sz. kép: Odisszi Táncmesterem Dzsagannáth Puriban, Guru Bijay Kumar Senapati

A táncórák

A tánctanáromat megpillantva tisztelettel köszönök neki, ami a hagyomány szerint úgy történik, hogy én először kezemmel az ő lábát, majd a kezemet a homlokomhoz érintem. Így köszönti minden tanítványa, amely gesztussal minden alkalommal hódolatunkat ajánljuk, és ami arra emlékeztet, hogy egy évezredes tanítványi láncolatba kapcsolódunk, és ő a jelen kor élő mestere, aki életét e tiszteletet ébresztő hagyományörző célnak szentelte. A teremben szintén hódolatot ajánlom a talaj, majd a homlokom megérintésével, mellyel elfogadom szent térként (bhúmi pranám), emlékezve az előttünk élt nagy mesterekre.

Rövid melegítés után rátértünk a koreográfiákra. Mesterem mindent csak egyszer mutatott meg és csak egyszer ismételtük az előző óra anyagát. Ez elég nehéz, hiszen a mozgás rendkívül összetett izolációból épül fel, ami szemre, arcjátékra, az ujjak mozgására is kiterjed. Nemcsak időben, hanem a test egyes részein is eltérő dinamikai, és nem átlagos ritmikai mozdulatok bonyolult sorából áll. Persze kaptam segítséget, ha nem ment. A tanárom azt mondta, hogy egy koreográfiát fog nekem tanítani 4 hónap alatt. Nem nagyon értettem, hogy akkor miért haladunk olyan gyorsan. Ő pedig nem értette, hogy én hogy tanulok

ilyen gyorsan. Ez a közöttünk lévő nevelkedési különbségből fakadt. Ugyanis ott már a fent említett „indian time” jegyében folyt az élet és a tanulás. A diákokat általában erősen biztatni kell a haladásra, de azért ezt nem viszik túlzásba a tanárok sem. Én pedig az itteni módszerek hatására azonnal próbáltam minél több tudást magamba szívni. Végül az első koreográfiát 9 nap alatt tanultam meg, ami egy Mangalacsaran, virágfelajánlás volt.

Nagyon hasznosnak bizonyult, és én is alkalmazom azóta a tanításban a mondókával és tapssal kísért ritmusgyakorlatokat (tálakat) négy, öt, hat, vagy akár hét negyedben, három tempóvariációban. Fejleszti a ritmusérzékét, segít összehangolni a két agyféltekét, ezáltal visszahat a mozgásra is, valamint rendkívül jó levezetés.

Az óra hangulata mindig könnyed volt. Ha a nagy melegben épp áramszünet volt, ami mindennapos, akkor megvártuk, míg visszajön az áram, és ismét elindulnak a ventilátorok. Addig beszélgettünk, a tanárom humorosan mesélt a táncról, vagy ami épp eszébe jutott. Az utolsó hónapokban néha megkérdezte, hogy egyébként mivel foglalkozom itthon. Sőt a saját életéről is megtudhattam egy-két dolgot.

Az óra és a búcsúzkodás hasonlóképp tiszteletadással fejeződött be.

Táncossá, majd tánctanárrá válás

Lassan csöppögtette nekem a tudást, mindig csak annyit, amennyire szükségem volt. Mindig egy füzettel a kezemben próbáltam őt faggatni, ő pedig a maga őszinte ártatlanságával nem értette, hogy én ezt miért teszem. Mi szükségem nekem most ezekre az információkra. Szóval hiába, meg kellett hódolnom, és bár hosszú időbe telt, de végül elfogadtam, hogy annyit kapok, amennyit kapok. Elgondolkodtam: „*Tényleg, miért is van szükségem erre a sok információra?*” És rájöttem, hogy nincs. Persze ami nagyon fontos, hogy megszületett bennem a bizalom a mesterem felé. Tudtam, éreztem, hogy ő vezet engem, és amire szükségem lesz, azt ő mindig adni fogja, nekem nem kell belőle kisajtolnom. Egyébként is, mire mennék vele?

A legelső hét végén kaptam meg a bokacsörgőmet, ami a táncos legfőbb kincse. Az első órán véresre törte a lábamat. Rögtön elláttak tanácsokkal, beragasztották, és nagyon aggódtak értem. Az utolsó hónapban ruhát varratott nekem, végül bevett a táncsoportjába, így fel is léptem Dzsagannáth Puriban. Az utolsó héten kaptam még egy ruhát. Megkedveltek és befogadtak. Végül a mesterem eljött a vendégházba, ahol laktam, és egy kis szertartás keretében felajánlottam neki egy kis füstölőt, édességet, adományt, ő pedig tanítványául fogadott és az Odisszi táncmesterévé avatott.

Útravalóul meghagyta, hogy soha ne menjek férjhez, hanem csak a táncnak éljek. Ez náluk azt jelenti, hogy semmilyen más közeli kapcsolatban sem lehetnek férfakkal. Ez azért alakult így, mert akik férjhez mennek, onnantól teljes lényükkel a férjüknek, és családjuknak élnek.

Betekintés az ottani táncsoport életébe

A Puriban töltött utolsó hónapban megkértem a tanárom, hogy megnézhetném-e a gyerektáncosokat is. Már hat évesek is gyakorolják ezt a technikás táncot. Nagyon édesek, ahogy csattog a talpuk a kövön. Érdekes volt látni a különböző korosztályokat és a különböző tehetségű táncosokat.

8. sz. kép: Gyerek Odisszi táncosok Puriban

A csoport, ahová az utolsó hónapban bekerültem, nyolc-tíz főből állt. Együtt készültünk a későbbi záró bemutatóra, ami az egyik, már eltávozott nagymester születésnapjára megrendezett táncfesztivál keretein belül zajlott. Az együtt töltött gyakorlás során egy nagyon lényeges dolgot tapasztaltam. A kontraszt ismét nagy volt. Ezek a helybeli lányok nem azért jártak táncolni, mert Dzsaggaánáth hithű táncosai szerettek volna lenni. Épp úgy illegették magukat, mintha itthon valaki a legtrendibb hip-hop órára járna. Közben persze a vallásos szertartásokat tiszteletben tartották, de nem szentelődtek meg a táncukban. Nem ez volt a pillanatnyi céljuk. Ami természetesen nem baj. Inkább csak számomra volt érdekes és nagyon mély felismerés arról, hogy mi a különbség a vallásosság és a szakralitás között. A vallási alapú tánc formái és gesztusai nem feltétlenül hozzák magukkal a tényleges szakrális átlényegülést, vagy legalábbis nem mindenkinél egyforma mértékben. A tánc formái ott vannak, de a szakrális töltést, azt, hogy ezzel mi mennyire tudunk azonosulni, nekünk kell beletenni a mozdulatba. Ekkor eszembe jutott az eredeti céloom és Lőrincz Katalin útravaló szavai: „*A tánc szakralitása tőled függ, nem a táncról.*”

Egy tucat kérdés merült fel bennem ezután. Ha nem függ a témától, akkor mitől függ? Ki az a „Tőlem”? Ha a téma nem szentekről, és Istenekről szól, akkor vajon lehet-e szent?

Társadalmi, kulturális, vallási környezet

A gyerekek egyenruhában járnak iskolába és nagyon fegyelmezettek. Az otthonnak, a családnak nagyon fontos szerepe van. A család tagjai szoros, bensőséges kapcsolatban élnek egymással, amelyet a nők tartanak össze. Személyes terük szinte nincs is, ez a nagy népsűrűség következménye.

Több családnál is vendégeskedtem. Mindenhol szeretettel fogadtak; persze ismerősökkel mentem. Általában több generáció él együtt. Mindenkinek megvan a maga feladata. A legérdekesebb egy vegyes család volt, ahol a feleség svájci, a férj bengáli, két gyerekük van. Egy kicsi lakást béreltek közel a tengerhez, az apa kagylókkal kereskedett, ebből élnek. A gyerekek több nyelvet is tanultak az iskolában. Ez a család is, mint a legtöbben, valamelyik vallási közösséghez tartozott. A hívők napi rendszerességgel látogatják templomaikat és szolgálattal vagy adományozással fejezik ki tiszteletüket. Esténként együtt énekelnek, hajnalban pedig a népesség nagy része közösen meditációval, imádsággal várja a napfelkelést. Puriban 15 nagyobb és számtalan kisebb templom van a főtemplomon kívül. Ezek mindegyikében más, általában valamely hindu vallást gyakorolnak, kivétel közülük egy római katolikus templom.

Kultúrájukban nagy szerepet kap a tánc. Ősi templomi táncaik kifinomult művészi fokra fejlődött és számos fesztivált, bemutatót rendeznek. A táncosok nagy vágya, hogy újra a templomokban táncolhassanak az Úrnak. A templomokból azért nem tűnt el teljesen a tánc, csak a művészi tánc. Bármely hívő ma is naponta többször részt vehet énekelve, zenélve és táncolva az Istennek tett felajánlások alatt, amit viszont már csak az ott élő szerzetesek végezhetnek. Nagyobb ünnepeken több ezren, vagy akár több millióan is énekelnek és táncolnak extatikus örömeikben.

9. sz. kép: Táncoló hívek

Az utolsó hónap, hazaérkezés

Az utolsó másfél hónapot Kalkuttában töltöttem, a Math ottani templomában.

Nem igazán vágytam hazajönni, mert minden nehézség ellenére jól éreztem magam Indiában, biztonságban. A hazaérkezés pillanata furcsa volt. Az utána jövő időszak még inkább. Nem értettem, hogy hová rohan ez a sok ember, és miért olyan boldogtalanok, mikor rendkívüli gazdagságban élnek. Ahogy az idő telt, kezdtem feltalálni magam itt ismét, de már semmi sem olyan, mint előtte. Vagy talán minden olyan, csak az én szemüvegem változott.

Szokásaim megváltoztak, átítatódtak az Indiában töltött puritán templomi élettel. A kapcsolataimban sokkal inkább a gesztusokat veszem észre, a nemverbális kommunikációt, mint azt, hogy az emberek mit mondanak.

III. Személyes tapasztalataim a táncoktatásban, és tánctanulásban

Nyugatról Indiába érkezve

Nyugalmat, türelmet, bizalmat, elfogadás, hitet tanultam

Odisszi táncmesteremnek Puri-béli Bijay Kumar Senapatit tartom. Fentebb már elmeséltem, hogy hogyan zajlottak a hétköznapijaim és a tánctanulás. Most főként az ott szerzett tapasztalataimról írnék, arról, hogyan váltam gyors sikerre törekvő tanulóból Mesterem vezetését elfogadó tanítvánnyá, miként hatott ez a személyiségemre. Milyen személyiségvonásaim, képességeim fejlődtek, változtak.

A stresszt Puriban talán csak hírből ismerik. Így alkalmam volt hosszabb időn keresztül megtapasztalni a nyugalommal teli életet. Azt gondolhatnánk, hogy ez könnyű dolog, de nekem nem volt az. Az első héten szüntelenül úgy éreztem, hogy késésben vagyok, elkések, lemaradok, nem a megfelelő ütemben tanulok, nem rögzítettem minden információt, amit hallottam a táncórán, és mindezek borzasztóan frusztráltak. Mivel a tanárom nem kért számon semmit kezdetben, azt gondoltam, hogy itt valami nagy vizsga lesz nemsokára, majd ha nem tudom megfelelően az anyagot, amit leadott, akkor sajnos nem léphetek tovább, vagy lepasszol valamelyik tanítványának, hogy bajlódjon ő velem. Persze nem így lett. Egy hét után már határozottan ingerült voltam a sok újdonságtól, az eddigi itthoni kultúrában megszokott dolgaim hiányától, amit ők egyáltalán nem értettek. Tehát ahelyett, hogy erre szigorral, vagy agresszióval válaszoltak volna, ártatlan türelmes kérdő tekintetekkel találkoztam mindenhol. Ebből a kezdeti kulturális sokkból aztán lassan kigyógyultam. Megpróbáltam előrenézni és a feladataimra való komoly koncentráció helyett csak elfogadni, ami éppen következik. Indiában sohasem tudhatod, mi fog történni a következő pillanatban, de minden mindig megoldódik és közben senki sem ideges. Persze ez néha sok időbe telik, de ott ez nem számít. Például, ha áramszünet van, ami naponta többször akár órákra is megtörténik, semmi probléma: ha visszajön, minden ott folytatódik, ahol abbamaradt. Sajnos körülbelül egy hónap után elért a második hullám. A mobiltelefonomat itthon hagytam, de valahogy ekkor szünet nélkül hallottam, mintha csörögne. „Valaki keres.” Ez nem honvágy volt. Az igazat megvallva örültem, hogy távol vagyok az otthonomtól, és ez nem is változott meg egészen addig, amíg a repülőn meg nem hallottam az első magyar szót. A pörgés hiányzott. A rohanó világ, az elintézni való dolgok sora, amiktől korábban éreztem, hogy élek. Ezután már sikerült átadni magam a nyugodt életnek és elhatároztam, hogy megpróbálok minél inkább úgy élni, mint ők, beleolvadni a környezetembe. Így szereztem tapasztalatot arról, hogyan kell nyugodtan élni vagy akár tanulni.

Megtapasztaltam a türelmet és elfogadást, hogy nem kell aggódni a jövőért. Itthon úgy tanulunk, hogy közben mindent egy előre kitűzött jövőbeli célért teszünk. Ha ezt nem érzük el, akkor szomorúak vagyunk, a hibákat keressük.

Indiában is voltak kitűzött célok, de ezek folyamatosan változtak aszerint, hogy én hogyan reagáltam az első feladatokra. Mesterem legelőször csak alapokat és egy rövid koreográfiát akart nekem tanítani, de ezt is csak azért mondta, mert kérdeztem. Emlékszem a reakciójára. Nem értette, hogy ez most miért fontos nekem.

Ahogy napról napra jártam a táncórákra, lassan kialakult bennem egy bizalom Mesterem iránt. Sokszor voltak kérdéseim. Ezek némelyikére válaszolt. De néha azt mondta, ez most nem szükséges neked. Megpróbáltam ezt elfogadni és rábízni magam, az ő vezetésére.

Tükröt általában nem használnak a táncteremben. Ez számomra nagyon furcsa volt. Mivel egy számomra új mozgásforma tanulásakor, ahogy megszoktam, szerettem volna magamat figyelni, kontrollálni a tükörben. De ott ez nem az én feladatom volt. Legalábbis nem így. Táncmesterem mindig jelezte, melyik a helyes mozdulat, vagy csak megvárta, míg ráérzek, míg megtalálom magam a mozdulatban. „*A Mester szemé a tükör.*” Ezt még itthoni Odisszi tanulmányaim során tanultam. Nem volt könnyű. Egész idő alatt vártam, hogy mikor láthatom, hogy nézek ki, amikor így táncolok. Végül elengedtem. Megtanultam a belső érzéseim alapján kontrollálni a mozgásom. El kellett engednem a magamnak és másoknak való külső megfelelést.

A hit kérdésével hadilábon álltam. Nem akartam vallási fanatikusként viszonyulni ehhez a templomi tánchoz. Mégis szerettem volna átélni, hogy mit jelenthetett a régi mahariknak Dzsagannáth személye, és milyen az Istenséghez fűződő érzéseik generálták tiszta táncukat. A folyamatos gesztusok, amelyekkel formálisan nap mint nap kifejeztem tiszteletem Dzsagannáth felé, és a Puri-beli mély hite, mely szerint minden történés Dzsagannáth körül forog, meghozták számomra is a hitet.

10. sz. kép: Dzsagannáthot ünneplő, táncoló hívek tömege
Ratha Yatra Fesztivál, Puri, Orissza, India

A táncmesterem és én

Táncmesterem jó érzékkel a tánc rituáléit csak szokásként közvetítette számomra. Az órákon mindig annyi információt kaptam, amennyire épp szükségem volt. Nem terhelt túl soha és mindig elégedett volt velem. Következésképpen azt éreztem, hogy elfogad, és nem akartam neki megfelelni. Az első hetekben sokáig vártam a visszajelzést, megerősítést. De tőle nem kaptam. Nem tartotta fontosnak, hogy az ő dicsérete vezessen engem. Ez sokat javított az önbecsülesem. Nekem kellett tudnom, hogy éppen jól hajtottam e végre a mozdulatot, vagy sem. Meg kellett tanulnom az intuíciónra hallgatni.

A hosszú hónapok során, fokozatosan egyre többet és többet tanított nekem, megemelte az óráim időtartamát is, majd a táncsoport óráira is bejártam. Fokozatosan egyre jobban és jobban terhelt, amit én észre sem vettem. Az utolsó hetekben elmondta, hogy ő maga megdöbben azon, hogy milyen gyorsan fejlődtem, és nagyon befogadott. Ezt nem minden tanítványával tette. Végül egy avatás keretében tanítványául fogadott és tánctanárrá avatott. Ellátott mindenféle gyakorlati tanáccsal. Az utolsó héten pedig felléptem a táncsoporttal az egyik legnagyobb ünnepükön, az ő már eltávozott Mesterének megjelenési napján rendezett Odisszi táncfesztiválon. Azért tartotta ezt fontosnak, hogy átadhassa nekem, mit jelent az Úrnak táncolni, és nem a nézőknek. Ez is a beavatás része volt.

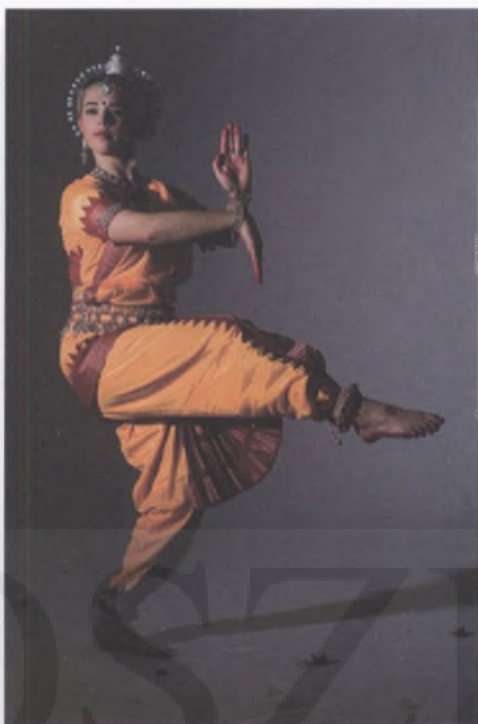
Ez a tapasztalat mélyen beépült a tudatalattimba. Azóta ha fellépek, mindig ott vagyok azon a puri-i színpadon, és Dzsagannáthnak táncolok.

Legvégül kérésemre megnézhettem a gyerekcsoportok óráit is az ötévesektől a tizennyolc évesekig. A tánccsoportról az volt a benyomásom, hogy a hétköznapi gyakorlást és komoly munkát tekintve nem különbözik egy itteni tánccsoport életétől. A különbség csupán a Mestert övező mély őszinte tiszteletben rejlik, amely nem egy mesternek alárendelt helyzetet jelentett a tanítványokra nézve, hanem nyílt, őszinte emberi tanár–diák kapcsolatot.

Amikor hazaindultam, táncmesterem kikísért az állomásra, és közben elmondta, hogy nagyon megszeretett, mert a tánc lelkeségéért jöttem ilyen meszszíre tanulni. Ebben különbözök a többi tanítványától. Attól a naptól nemcsak a tanítványának, de a lányának is tekint engem.

11. sz. kép: A táncteremben Buddhát formázva

12. sz. kép: Siva Natarádzsát megjelenítve a Puri-béli táncórán

Új szemlélet hazaérve

Első élmények itthon

Hazaérkezve kezdődött a neheze. Hogyan őrizzem meg azt a nyugalmat és türelmemet? Itthon minden olyan volt, mintha még sosem jártam volna itt, egy másik helyre érkeztem volna haza, ami látszólag ismerős, de valahogy mindenki rohanásban van. Az első két hónapban szinte egyáltalán nem tudtam felvenni a magyarországi hétköznapi ritmust, amelyben most idegen voltam.

Újra bekapcsolódtam a főiskolai életbe is. Éreztem, hogy vissza kell állnom a hazai körülményekre, de ez nem ment. Közben az idő telt, és én nem aggódtam annyira a határidők, a tanulnivaló anyag mennyisége, vagy bármi más miatt. Minden megoldódott, mint Indiában. Egy év elteltével aztán kezdtem gyakorlatban is aktívan visszakapcsolódni a rendes kerékvágásba, de próbálom a nyugalmat, türelmemet és az elfogadást megőrizni, amit Indiában tanultam.

Másként tanítok azóta

Pár hónappal indiai tanulmányaim után elkezdtem tanítani az Odisszit Budapesten. Célul tűztem ki, hogy tanítványaimnak is átadom, amit Indiában tanultam. Ehhez nem volt külön módszertani elképzelésem. Úgy gondoltam, hogy egy az egyben, ugyanúgy tanítok, ahogyan én tanultam. Általában olyan lányok kerestek fel, akik még nem sokat, vagy semennyit nem táncoltak, de érdeklődtek az indiai kultúra iránt. Kezdetben kevés jelentkező volt, és ők is pár alkalom után feladták. Túl száraz volt, ahogyan tanítottam, se zene, se pergő tempója nem volt az órának, és nem adtam visszajelzést sem, ahogy engem is tanítottak. Be kellett látnom, hogy ez itt nem megy úgy, mint Indiában. Megkísértem tehát befo gadhatóbbá tenni a táncoktatást. Figyelembe kellett vennem, hogy a két kultúra között óriási a szakadék:

– Indiában, ha nem is fizikai munkát végez valaki, akkor is edzettebb, mint egy európai. Általában biciklivel járnak, kézzel mosnak, gyakorlatiasabban élnek, mint mi, akik általában irodai székben ülünk egész nap.

– Az éghajlati különbségre is gondolnom kellett. Európában figyelni kell az időjárás változásait és e szerint alakítani a bemelegítést, míg Indiában a nagy meleg miatt erre kevesebb figyelmet fordítanak.

– A védikus irodalom ismerete is szükséges lenne. Az indiai gyerekek ezen a történeteken nőnek fel, így azokat a hangulatokat már ismerik, amelyeket feldolgoz az indiai tánc. Itt ezzel külön foglalkozni kell.

A célom továbbra is, az Odisszi szakralitásának átadása, még ha szerényebb mértékben is.

A fenti szempontokat figyelembe véve megváltoztattam a módszertant. Átalakítottam a bemelegítést, és nem pihenünk a gyakorlatok között. Indiában a nagy meleg miatt erre szükség van. Itt pedig azért, hogy a test aktivitását fenn-tartsuk, folyamatosan mozogni kell. A visszajelzésekkel, megerősítésekkel nem vagyok bőkezű azóta sem. Helyette sokat mesélek a táncmesterem pedagógiájáról, és megkérem a tanulókat, hogy figyeljenek belülrre, és keressék meg magukat a mozdulatban. Természetesen, ahogy engem is kijavított Mesterem, én is kijavítom a tanítványaimat, miután látom, hogy aktívan már nem alakítanak egy mozdulatot. Ekkor elsőként a mozdulat lényegéről tanítom őket, végletek kont-rasztos bemutatásával döbbsentem rá őket, mit is akar mutatni az adott mozdulat, majd, ha szükséges, konkrétan, egyénileg megjelölöm a mozdulat helyes irányát.

13. sz. kép: Siva Natarádzsa táncruhában

Tapasztalataim a táncórákon

Felnőtt kezdő csoportom van, akik általánosságban nem táncoltak korábban. Gyakoribb a jóga előképzettség. Az ő vágyuk az volt, hogy szeretnének valamilyen nőies mozgáskultúrára szert tenni. Nagyon nehéz volt számomra, hogy ne szóljak bele a munkájukba, amikor saját magukon dolgoznak. Ennek meglett az eredménye. Akik már egy éve járnak hozzám, lassan kezdik megtalálni magukat ebben a mozgásvilágban. Ami megdöbbentő számomra, hogy a kevesebb hozott, már megszerzett képességekkel rendelkező lányok ennyi idő után sokkal inkább elsajátították a mozgás lényegét. Mire gondolok itt:

– A mozgás szeretete, önmaga nőies mozgáskultúrájának felkutatása vezette a tanulókat. Ma már, ha nem is teljesen, de belülről figyelve, átélve, élvezve a mozdulatot táncolnak a lányok. A táncbemutatóról hallani sem akartak korábban, amikor elkezdtünk együtt dolgozni. Egy meghívott indiai tánctanár előtt spontán bemutatót szerveztünk. A táncosok elmondása alapján, illetve a bemutató alapján nem féltek az előadástól, sőt teljesen feloldódva táncoltak. Tehát belülről figyeltek.

– A testtartás, lábtartás fontos kérdés, de mégsem javítottam állandóan. Nem akartam, hogy azt érezzék, attól lesz helyes a mozdulat, ha így vagy úgy tartják magukat, ami természetesen igaz, de nem jó, ha ez tölti ki a gondolataikat tánc közben. Bár látva a hibát, nehéz nem kijavítani, mégsem teszem állandóan. Helyette, alkalmanként mindig más gyakorlatokkal, páros vagy egyéni módon vezetem rá őket a helyes tartásra, amely láthatóan fejlődik. Hirtelen ráéreznek egy idő után, egyénileg eltérő időpontban.

– A ritmusérzék fejlődését külön ritmusgyakorlatok, úgynevezett tálák segítik. Ezek ritmikus mondókák, tapsal kísérve. Több tempóban gyakoroljuk, a taps és a mondóka tempója eltérhet. Ebben is újítottam, és más és más variációkban gyakorolunk. A fent említett meghívott angol származású indiai tánctanárnő külön kiemelte a táncosok fejlett ritmusérzékét.

– A kifejezőkészséget, előadásmódot közvetve dél-indiai énektanulással segítem. Ez öt-tíz percet vesz igénybe. Egy rövid skálázás, amely levezetésként is szolgál.

14. sz. kép: Siva Natarádzsza, a „táncok királyának” szobra

Összegzés

Amit játszunk, az maga az élet.
/Louis Armstrong/

A táncot mint szentséget vizsgálva koronként és területenként a forma és a tartalom sokféleségét tapasztalhatjuk. Ezek gyakran akár egymásnak látszólag ellentmondóak, mint ahogyan eltér a világszemléletünk, a világról alkotott képünk is. Mégis minden esetben megtalálhatjuk azt a helyet és időt, ahol az emberi test a formák végtelen sokaságával kifejezheti a lélek vágyát a felsőbb erőkkel, a természetfelettil, Istennel való kapcsolat megvalósulására.

A fizikális tánc talán a legdirektebb formája a legelemibb késztetéseink kifejezésének. Hús-vér testünkbe zárva, érzékeinken keresztül kapcsolódunk mint anyagtalan lélek a materiális világhoz. Így az emberi testen megjelenik az ősi ritmus, a tánc, amely abszolút, öröktől fogva létező, de az anyagban képes megnyilvánulni és eltűnni, teremteni és pusztítani, örömet és bánatot okozni. Ily módon megjelenve maga is alakul és formálódik.

Kérdés, hogy egy Istentől származtatott formát követve elérhetjük-e anyagba zárt lélekként az agyagtalannak vélt Istenhez való tényleges kapcsolódást, avagy a forma nélküli transzcendenshez kötődő gondolatainkkal, vágyainkkal eltelve, ezeket materializálva szentelődünk-e meg. Azt hiszem mindkét út célt ér, csak másként.

Jelen dolgozatomban részletesebben az előbbivel foglalkoztam. Konkrét indiai utazásom során megpróbáltam megérteni és átérezni, az egykori maharik Istenhez fűződő tiszta érzéseikből fakadó táncát. Megtudtam azt is, hogy a forma akár meghozhatja a mögötte rejlő tartalmat, de nem feltétlenül, mert akár üres is maradhat. Tehát a lélek szabad akarata, az ő személyes vágya szenteli meg a formát, akármilyen forma is legyen az. Azonban, ha a vágy megvan, a forma segítségünkre lehet, valódi céljaink, vágyaink elérésében.

IV. Mester–tanítvány, pedagógus–tanuló kapcsolat

*Az egyensúly csak Kelet és Nyugat találkozásával állítható vissza.
Ennek a találkozásnak az emberi tudat legmélyebb szintjén kell végbemennie.
/Bede Griffiths/*

Keleten a mester és tanítvány közti kapcsolatról

Indiában az ősi tudást mesterről tanítványra szállva őrzik évezredek óta. Ezek az úgynevezett *tanítványi láncolatok* (guru parampará) nagyon szerteágazók. Ahányféle mester, annyiféle módon adja át a tudását, amelyet maga is a mestere által beavatva kapott meg. Mester és tanítvány közti kapcsolat rendkívül személyes. Kapcsolatuk nem véletlenszerűen jön létre, hanem kölcsönös elfogadáson, tiszteleten alapul. Fő céljuk az ősi tudás átörökítése, amelyet mindketten egyfajta szolgálatnak tekintenek. Ezt a tudást a lehető legmélyebben kell megértenie, saját lényéből előhozni annak a tanítványnak, aki később maga is mesterré akar válni. Egymást jól ismerik, látszólag a tanítvány szolgálja mesterét és teljesen alárendeli magát neki, de valójában a mester éppen annyira, vagy talán nagyobb mértékben foglalkozik tanítványa belső fejlődésével. Ezért cserébe nem vár semmit. Ezt Indiában ma is megtehetik többé-kevésbé a tanítók, mert a tanítványok tiszteletből adományokat adnak mesterüknek. A mester ajtaja a tanítvány előtt mindig nyitva áll. Mindig csak annyi tudást ad át, amennyire a tanítványnak éppen szüksége van. Nem többet és nem kevesebbet. Így sokszor gyorsabb és hatékonyabb fejlődés érhető el. Itt nyugaton számos reformpedagógiai törekvésben fellelhetjük ezt a motívumot.

A mester

„A keresők akkor Fejlődhetnek a leggyorsabban, ha érezni merik, hogy a Mester szíve szüntelenül értük kiált, és hogy a Mester lelke végtelenül, végtelenül jobban szereti az életüket, mint ahogy ők saját életüket valaha is szeretni tudják” (Chinmoy, 2002).

A Mester az a személy, aki egy bizonyos ősi tudást, legyen az bármely tudomány, saját lényén keresztül megtapasztalt, és éli azt; keleten *megvalósultnak* mondják. A tanítványt az idáig vezető folyamatban Mestere segítette és ő avatta be. Az mindig nagy kérdés, hogyan lehet eldönteni, hogy egy Mester megvalósult-e. Ezt leginkább az ember őszinte törekvése határozza meg. A megvalósult Mesternek spirituális kapcsolata van. Tudását nem sajátjának tekinti annak ellenére, hogy teljes lényét áthatja. Ez a tudás az istenektől való és a hosszú tanítványi

láncolat elején mindig valamely istenség adományozta valamely földi halandónak, aki azután továbbadta, így őrizték évezredekén át. Az istenmegvalósítás egyben Önmegvalósítást is jelent, önfelfedezést, saját felsőbb, isteni énünk megvalósítását. Ameddig a tudatlanságban vagyunk, addig Istent valami tőlünk kívülálló felsőbbrendű erőnek, személynek tartjuk. Később ráébredünk az Istennel való egységre a saját abszolút, legfelsőbb lényünkkel való azonosulás pillanatában. Ekkor egyszerre látod a teljességet a végesben, és a végtelenben egyaránt. Ma a spiritualitás szó kapcsán általánosságban is vegyes gondolataink támadnak. Chinmoy szerint „*a valódi spiritualitás az élet elfogadását jelenti.*”

Háromféle tanító létezik. Az első, aki mindent megtesz tanítvány helyett. Ő nem az önmegvalósult Mester, hanem az, aki maga helyett másokon gyakorolja az önmegvalósítást. Azt ajánlják Indiában, hogy az ilyen Mestertől tartsuk távol magunkat. A második, aki elmondja a tanítást, kijelöli az utat, és aztán azt mondja, most neked kell végigjárni. Ő sem ad igazi élő tudást. A harmadikféle Mester az, aki azt mondja: „*Menjünk együtt!*” Ő az igazi Mester, aki szintén az úton jár, valamivel a tanítvány előtt. Ez a Mester sohasem ad át tanítványának nem kért tanítást, mivel saját maga már megszerezte a tudást, nyugodtan vár, amíg a tanítvány kér. Egy hasonlattal élve: a Mester az, aki képes a fára fel- és lemászni. A tanítvány, ha kér egy mangót a fáról, Ő lehozza, majd ismét visszamászik, és vár, amíg nem kér valaki újra. Nem osztogatja mindenkinek. Persze sok esetben a Mester felkeresi a tudatlanságban lévő embereket, hogy fényt hozzon nekik. Igaz, hogy a szomszéd embernek kell elmennie a tóhoz, nem pedig fordítva, de a csecsemőt édesanyja eteti meg, ő szalad hozzá, ha éhes.

A tanítvány

Minél őszintébb törekvő egy tanítvány, annál inkább a neki megfelelő Mestert vonzza be életébe. Indiában azt szokták mondani: „*Ha a tanítvány készen áll, a tanító megjelenik.*” Ez azért van így, mert amíg nem születik érdeklődés bennünk valami iránt, addig igazán nem is vagyunk képesek befogadni azt. A tanítványnak őszinteséggel és önismerettel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a számára legjobb úton haladjon. Mestere felé a totális bizalom és a teljes elkötelezettség, önátadás szükséges ahhoz, hogy a tanítást ténylegesen befogadhassa. A megvalósulást önerőből elérni olyan, mintha egy tutajjal akarnánk átkelni az óceánon. A Mester látja a tanítvány felsőbb énjét és e felé kormányozza. A tanítvány erre önmagától nem képes, mint ahogy a szem sem tudja önmagát megpillantani.

A Mester úgy adja át az ősi tudását, hogy a tanítvány közben nem azt érzi, hogy valami élettelen porlepte dolgot vesz magára, hanem felfedezi, élővé teszi saját maga számára. Ebben a Mester nagymértékben támogatja, pontosan azáltal, hogy nem ad tudást, amíg a tanítvány nem kérdez, amíg nem érett meg az adott válasz befogadására, akkor viszont kötelességének tartja beavatni.

Tehát létezik egy olyan tanító, aki az ősi tudást képes felfedni egy másik személy előtt olyan módon, hogy az most itt a jelen életben élő és alkalmazható le-

hessen. Amikor a szakralitás és vallás kérdését vizsgáltuk az fentiekben, akkor azt mondtuk, hogy vannak, akik mindig valami tradíciót követve közelítik meg az életszentséget, és vannak, akik bár tudattalanul, de ugyanezt teszik: profán módon viszonyulnak a világhoz, a szentséget az élőben, a pillanat valóságában keresik.

A beavatás

Indiában a Mester mindig valamiféle szertartás keretében fogadja el tanítványát. Általában a tanítvány különböző ajándékokat visz Mesterének, ami legtöbbször füstölő, gyümölcs, virág, esetleg valamiféle kendő és némi adomány. A Mester ezt elfogadva tanítványául fogadja az illető törekvőt. A tanítványnak ekkor elszántságát, elkötelezettségét kell bizonyítania, és tanulni, figyelni tartozik, alázattal. Később más avatásokkal további szintekre léphetnek. Ezek más és más módokon zajlanak, tanítványi láncolatoktól függően.

Ne gondoljuk, hogy manapság a Mester–tanítványi kapcsolat minden esetben tökéletesen megvalósul. Ez ténylegesen az őszinte törekvésen múlik. Gyakran csak formális kapcsolatról és formális beavatásokról beszélhetünk.

Jelzések a neveléstudomány számára

A keleti és a nyugati tanítás összehasonlítása

E két tanulási folyamatot igen nehéz összevetni, de néhány ponton lehetséges. Összességében mindkét folyamat célja a tanulók fejlődése, mély megértése, hogy a tudást a személyiségük részévé formálva önállóan is alkalmazni képesek legyenek. A különbségek főként a megfogalmazásban rejlenek, illetve a különböző fogalmak különböző tartalommal is bírnak. Egyik folyamat sem kevesebb a másiknál, csupán más.

Klasszikus Mester-tanítványi viszony	Pedagógus-tanuló kapcsolat
A tanulási folyamatot a tanítvány fejlődése, őszintesége vezeti.	A pedagógus a tanítási folyamat kulcsszereplője.
Felsőbb én megtapasztalására és megvalósítására törekszik.	Eredményességre, sikerre törekszik.
Az oktatási folyamatot türelem jellemzi.	Az oktatási folyamat a gyorsaságot és a hatékonyságot tartja szem előtt.
A Mester a tanítványt önmagához méri és értékeli.	A pedagógus a tanulót egy általános szinthez méri és értékeli.

Klasszikus Mester-tanítványi viszony	Pedagógus-tanuló kapcsolat
A Mester megvalósult állapota szerint alkalmas a tanításra, a személyiségjegyei nem mérvadóak (a tanítvány olyan Mestert választ, aki passzol az ő személyiségéhez).	A pedagógus személyiségvonásai és alapvető képességei szerint válik alkalmassá a tanításra.
Önmegvalósítás központú.	Személyiségfejlődés központú.
Túlzottan spontán, amely lustaságnak adhat teret.	Túlzottan precíz, steril, informatív, amely a valódi átélést zárhatja ki.
A módszer mindig spontán, személyes, meglepetésszerű.	A módszertan előre kidolgozott, személytelen, sémákkal dolgozik.
Tudatossága főként az információk, és módszerek időzítésében rejlik.	Tudatossága főként az információk és módszerek pontosságára irányul.
Ez egy választott kapcsolat.	Ez nem választott kapcsolat.
A Mester látja, milyen emberré válhat a tanítvány.	A tanuló felelősséget kap életpályája meghatározásában.
A Mester átvállalja a felelősséget, a célt tekintve, a tanítvány felelőssége a feladatára koncentrálni.	Korai felelősségvállalás.
A Mester segít kiszűrni, hogy mi a lényeges információ az adott pillanatban a tanítvány számára.	A tanuló a tömegkommunikáció segítségével átláthatatlan mennyiségű információhoz jut.
A Mester passzív tanító, vezető.	A pedagógus aktív tanító, oktató.
A tanítvány aktív tanuló, törekvő.	A tanuló passzív befogadó.
A Mester a tanuló felsőbb énjét pillantja meg, amely nem függ az adott élethelyzettől.	A tanár, a tanuló egyéniségére a szülők, a környezet, a korábbi tanulmányi eredmények, a gyermek viselkedése alapján következtet és e szerint neveli.

Irodalom

- BEJART (1985): *Életem a tánc.* Gondolat, Budapest.
- CHINMOY, Sri (2002): *Mester és tanítvány.* Madal Bal, Budapest.
- DIENES Gedeon Dr. (2005): *A mozdulatművészet története.* Orkesztika Alapítvány, Budapest.
- ELIADE, Mircea (1999): *A szent és a profán.* Európa Kiadó, Budapest.
- FUCHS Livia (2004): *A tánc forradalmárai: vendégzereplők 1898 és 1948 között.* Bajor Gizi Színészmúzeum, Országos Színháztörténeti Múzeum, Budapest.
- FUCHS Livia (1995): *Fejezetek a moderntánc történetéből.* Magyar Művelődési intézet, Budapest.
- GHOSH, Manomohan Dr. (1995): *The Natyasastra.* Manisha, Calcutta.
- GRIFFITHS, Bede (2006): *Kelet és Nyugat házassága.* Filosz Kiadó, Budapest.
- KÁRPÁTI János (1998): *Kelet zenéje.* Gemini Kiadó, Budapest.
- LEVER, Maurice (2003): *Isadora Duncan.* Európa Könyvkiadó, Budapest.
- LOWEN, Sharon (2004): *Odissi.* Wisdom Tree, New Delhi.
- LUKIANOSZ (1959): *Beszélgetés a táncról.* Magyar Helikon, Budapest.
- LÓRINC Katalin (2007): *Martha Graham nyomában.* Planétás Kiadó, Budapest.
- MOHANTY, Kshirod Prosad (2006): *Compilation of Odissi dance theory;* Cuttack, Orissa, India.
- MIKLÓS Pál (2000): *A zen és a művészet.* Lazi, Szeged.
- PINTÉR Márta (2001): *Tánc és lélek.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- STEWART, Iris J. (2000): *Sacred woman, sacred dance.* Inner traditions, Rochester, Vermont.
- VALERY, Paul (1946): *A lélek és a tánc.* Egyetemi Nyomda, Budapest.
- VÁLYI Rózsi (1969): *A tánc története.* Zeneműkiadó, Budapest.
- VASS Csaba (2005): *Hatalom, szakralitás, kommunikáció – kommunikáció- és médiaelméleti tanulmányok.* Kölcsey Intézet, Budapest.
- VITÁNYI Iván (1963): *A tánc.* Gondolat, Budapest.
- WOSIEN, Maria-Gabrielle (1974): *Sacred Dance, Encounter with the Gods.* Thames and Hudson Kiadó, London.

<http://www.neodance.com> 2008. 05. 06.

<http://www.sacreddanceguild.org> 2008. 05. 06.

<http://www.sacreddancer.com> 2008. 05. 06.

<http://www.sacreddance-wosien.net> 2008. 05. 06.

<http://www.orissadiary.com> 2008. 05. 06.

A VALLÁSPEDAGÓGIA TARTALMÁNAK ALAKULÁSA

A vallástörténettel, illetve vallástudománnyal való foglalkozás mindig is kisebb-nagyobb nehézségekbe ütközött hazánkban, különösen a felekezeti szempontok nélküli tudományos vallástörténeti kutatás bír mostoha helyzettel a mai napig. Mint „doktrínák”, pontosabban mint egy kutatási ág elnevezései is egy viszonylag késői (19. század végi) átalakulás eredményei a német, a francia vagy az amerikai társadalomban. A valláspedagógia, eme egyre nagyobb népszerűségnek örvendő, napjaink virágzó tudománya – noha nem tudunk még róla eleget hazánkban, és noha tudománytörténeti helye még vitatott – pedig a tág jelentést sejtető névvel ellentétben leginkább csak a katolikus és a református, teológiai tárgykörű vallások pedagógiáját (tanítását, didaktikáját és etikai-filozófiai vonatkozásait) takarja, különösen a katolikus és református egyetemen, a hittantanári, illetve vallásdidaktikai egyetemi szintű felkészítésben is, kihagyva a többi vallás, vallási csoport jelenlétét és jelentőségét. Boross Géza egyik tanulmányában végigköveti a valláspedagógia fel-felbukkanási hullámaint és eszmei háttereit. Egyes felfogások szerint – hazánkban túlnyomórészt ez kövült meg – a valláspedagógia a gyakorlati teológia egyik résztudománya. Mások kétarcú tudománynak tekintik, mely egyrészt áll egy teológiai és egy pedagógiai komponensből, sőt esetenként „betársul” egy harmadik „segédtudomány” is, a pszichológia. Ezen belül is kiemelt szerepet kap a tanuláslélektan. „Hans Dieter Bastian szerint a valláspedagógia az a tudomány, mely az egyház cselekvését az újkori neveléstudomány ismeretesközeivel kutatja. [...] Wilhelm Graeb: a valláspedagógia ott kezdődik, ahol a gyakorlati teológia végződik, ti. a keresztyén vallás társadalmi-kulturális vonatkozásainál. A valláspedagógia nem az egyház felől nézi a vallásos nevelés kérdéseit, hanem az individualizált és a társadalmilag intézményesített vallás jelentkezése felől. Azaz a vallásnak nemcsak az egyházi, hanem elsősorban kulturális jelentősége iránt érdeklődik. [...] A valláspedagógia önértelmezése szorosan összefügg a század eleji reformpedagógiái mozgalommal. E mozgalom fő vonása a pszichológiai és pedagógiai alapismeretek integrálása a katechetikába. Ekkor történik a szakítása a tradicionális értelemben vett katechétikával” (Boross).

A „nevelő vallásoktatás” tulajdonképpen hermeneutikai Biblia- és más keresztyén szövegvizsgálat, illetve -interpretáció. A valláspedagógia ezen értelmezési köre azért sem tiszta, mert noha a tanulógyermek és a tanulóifjúság vallásos, vallásismereti nevelésére helyezi a fő hangsúlyt, odatartozik a felnőttoktatás egész kérdéskomplexuma is. A valláspedagógiának az általános pedagógián belül olyan tudománynak kellene lennie, amely nem csak az intézményes keresztyén/keresztyén kultúrkörrel foglalkozik, hanem amely az intézményesült vallásokon kívül a

kisegyházakat és a nem keresztény gyökerű vallási, kvázi-vallási mozgalmakat is pedagógiai, lélektani és társadalmi hatásaiban egyaránt kutatja.

A külföldi szakirodalomban is többnyire vallásos nevelésről olvasni (religious education), a „valláspedagógia” (pedagogy of religion) a vallásszociológia mintájára nem egy elterjedt terminus, sőt egy meglehetősen vitatott és kevésbé vizsgált terület más országok pedagógiájában is (többnyire interkulturális nevelési, illetve egyes vallástörténeti és nevelési órákon kerülnek terítékre az egyetemeken is). Javaslatunk szerint el kívánunk távolodni a valláspedagógia azon ekléziasztikai szempontból megfontolt értelmezési keretének leszűkítésétől, mely szerint inkább egyházi funkciónak tekintendő a valláspedagógia „*mely a rendszeres és módszeres keresztyén oktatás és nevelés eszközeivel az általa elérhető emberi csoportokban a keresztyén életszemléletet és életstílust terjesztetni kívánja – írja Boross –, mintsem világi, iskolai tevékenységnek, mint pl. a történelem- vagy irodalomtanítás.*” Majd így folytatja: „*Mint tudomány pedig a valláspedagógia a Krisztus evangéliuma pedagógiai módszerekkel való kommunikálásának kritikai és normatív tanácsolása. [...] Ebből következően a valláspedagógia feladatai a következők: 1) tanítás (információ), 2) nevelés (inspiráció), 3) képzés (doktrináció).*”

Simon Róbert az általa szerkesztett szöveggyűjtemény előszavában (Simon, 2003:8) jól rávilágít arra, hogy az összehasonlító vallástörténeti kutatások jelentkezése érthető módon támadásokat váltott ki a keresztény egyház és az általa ellenőrzött intézményrendszer részéről. Ezért sem meglepő (sajnálatos módon), hogy a tudományos vallástörténeti kutatások többnyire nehezen nyertek polgárjogot a felsőoktatásban, s ha igen, számos esetben akkor is a teológiai fakultásokon – elmosva a különbséget a teológia és a vallástörténet között. A „*szegedi egyetemen létrehozott tanszék a létrehozók teológiai gyökerezettségére és szakmai korlátaik felismerése miatt nem vállalhatta föl a vallástörténet oktatását és kutatását; a közelmúltban létrejött akadémiai vallástudományi bizottság pedig, a torz magyar helyzetet kifejezve, nem a független vallástörténeti kutatások, hanem a felekezeti felsőoktatási intézmények vallással kapcsolatos tevékenységének a szerveként működik*” (Simon, 2003:19). Ezért is rejtett szándékunk a vallástörténeti aspektusok beemelése és továbbadása, kutatása a pedagógiai ismeretek egyetemi átadása során.

Azt reméljük, hogy ahogyan sajátos módon az igazán jelentős vallástudósok nem ritkán a határterületekről (szociológia, lélektan, antropológia, nyelvészet stb.) termékenyítik meg a vallástörténeti kutatásokat (anélkül, hogy közük lenne a vallástörténet tanszékekhez), úgy nekünk is sikerül ezt a termékenyítő folyamatot bővíteni, s a többi határterület mellett a pedagógia oldaláról nagyobb tér áll majd rendelkezésünkre a vallásokban rejlő pedagógiai értékkel bíró tények közreadásában. Ezek megléte a megfelelő akadémiai háttérrel (kutatóintézetekkel, tudományos folyóiratokkal, konferenciákkal stb.) természetesen nagyon is fontos mind a vallástörténet, mind pedig a *valláspedagógia* önállósodásához és a felekezeti szempontoktól mentes tudománnyá válásához.

Kötetünk egyik célja, hogy hagyományt teremtsünk ennek a terminusnak – abban a terminológiai érelemben, amit a tágan vett, minden egyes vallásra,

vallási mozgalomra kiterjedő gyűjtőnéven értünk valláspedagógia alatt – és kutatási ágak a pedagógián belül. Tekintettel arra, hogy nem tudtunk teljesen átfo-gó bemutatást adni a hazai vallási mozgalmakról egyetlen kötetben, tervezzük a folytatását. Éppen ezért kötetünk nem tekinthető állandónak, sem pedig időtál-lónak, mivel ahogyan a hazai (és a világban bárhol előforduló) vallási mozgalmak változnak, alakulnak, eltűnnek, újak megjelennek a színen. Azonban a probléma-felvetés, a valláspedagógia (a jelenleginél) tágabb értelemben vett jelentésének megteremtődése talán még pár évig jelenthet valamiféle új kísérletet egy eddig nem túl népszerű és óvatosan kezelt területen.

Horváth Zsuzsa szociológiai tanulmányaiban már korábban felhívta rá a fi-gyelmet, hogy a rendszerváltás óta az egyházak egyre nagyobb nyilvánossághoz jutnak és a társadalom érdeklődése is egyre nagyobb irántuk, ahogyan minden korábban tiltott ideológia iránt. Az ismeret ma már egyre több róluk, de éppen a hatalmas információáradat miatt, amelyet – Horváth Zsuzsa szavaival – „*az alul-járás irodalom nyújt*” (Csákó, 1995:310), inkább sokszor elbizonytalanítja a keresőt, mintsem eligazítja. A kuszaság és rendszertelenség pedig a vallás befolyásoló sze-repére irányuló kutatások szükségességét indokolja a neveléstudományon belül.

Mivel a szociológiai kutatások előbbre járnak a vallás terén a pedagógiai elem-zési szempontok kidolgozásában, mint egyfajta követendő, vagy éppen elve-tendő és módosítandó példa nagy segítségünkre lehetnek. A szociológiai meg-értés nagyon lényeges eleme az, hogy eltekint a vallási tartalmaktól, nem vesz figyelembe teológiai szempontokat. Szociológiai elemzéssel megállapítható bizonyos társadalmi helyzetek és nézetek, illetve gondolkodásmódok együtt járása vagy éppen elkülönülése. Ezzel szemben a pedagógiai megértés nem tekinthet el teljesen a vallási tartalmaktól, hiszen azok kifejeződése és lecsapó-dása az iskolai/oktatási környezetben alapvető befolyással bír az egyénre és a nevelhetőségre, egyben az oktatás minőségére, ahogyan arról a Bevezetőben már olvashattunk.

Kutatásunk eltér az ún. *survey* módszerű szociológiai kutatástól, amely nagy mintákkal, kérdőíves adatfelvétellel és statisztikai elemzéssel dolgozik. Ezzel szemben mi *kvalitatív* módszerrel élünk, amelynek fő eszközei a mélyinterjú, a megfigyelés és a dokumentumelemzés. Hazánkban eme módszer még nem terjedt el eléggé és vált elismertté, elfogadottá. A két módszertani irányzat kö-zött nincs ellentét, csak megközelítésbeli különbség. Ezen a területen mozogva kevésbé találjuk őszinte és kellőképpen részletes megoldásnak a kérdőíves, sze-mélytelen módszert, sokkal inkább szükségszerű a kutató személyes jelenléte, a „beépülés” hitelessége, az elfogadás és elfogadhatóság mind a kutató, mind a kutatott tárgy/csoport részéről. Az általános félelem, bizalmatlanság és egyes közösségek zártsága eleve megkérdőjelezhetővé tenne egy kvantitatív módsze-rekkel dolgozó kutatást, nem egyszer megkérdőjeleződhet a kényes témákat fir-tató kérdőívekre adott válaszok hitelessége, őszintesége. Hosszú ideig tartó sze-mélyes kapcsolat alapján azonban kialakulhat a bizalomnak az a szintje, amelyen már megbízható információkhoz juthat a kutató.

Ezért fordulhatott elő, hogy egyes csoportokba a „beépülés”, a résztvevő megfigyelés nem hogy hetek, de hosszú hónapok (az agykontrollról szóló fejezetünk évek) munkáját jelentette. Ez a fajta munka sok elemet átvesz a néprajzi kutató feladatköréből, ezért is hívjuk kutatásunk fő vonulatát etnográfiai módszernek. Abban is közelít a néprajzi *odaadó* megfigyelésekhez, hogy nem egyszer a kutatónak igenis *oda kell adnia magát*, valódi átélőjévé kell lennie egyes eseményeknek (persze nem az adott vallási csoporttal való ismerkedés elején), bele kell kóstolnia, s ha sikerül sérülésmentesen megmaradnia, még mélyebbre kell hatolnia, a saját bőrén érezve a vallási vagy egyéb csoporton belüli szellem és légkör magára és a tagokra való hatását. Mert csak átélve és megélve, magán keresztül átszűrve, s aztán mindettől és önmagától eltávolodva képes kettős szemmel, „tükör által más szögből és élesen” látni és láttatni azt, amit megtapasztalt és megfigyelt magán kívül és magán belül.

A kutatás várható eredménye az empirikus valláspedagógia körét gazdagítja, és mint a vizsgált közösség fejlődésének, tevékenységének és ennek a közösségre gyakorolt, főként pedagógiai szempontok mentén követett hatásának vizsgálata általánosabb eredményt nyújthat nem csak a pedagógia, de a szociológia és a vallástudomány ágai számára is.

2002-ben készült a Hungarostudy megbízásából egy országos, reprezentatív, orvosok által végzett kvantitatív vizsgálat¹ Kopp Mária vezetésével. Erről *Vallásosság és életminőség az átalakuló társadalomban* címmel jelentettek meg (Székely András, Skrabski Árpád és Kopp Mária) egy tanulmányt a Mentálhigiéné és Pszichoszomatika, 5, 2, a 1103-125 számában. A vallásosságra vonatkozóan rákérdeztek arra, hogy a megkérdezett hívő-e, ha igen, gyakorolja-e vallását, ha gyakorolja, akkor rendszeresen vagy ritkán, egyházában, vagy a maga módján, valamint hogy a válaszadó milyen vallású, és hogy mennyire fontos életükben a vallás, ami a spiritualitás, a transzcendencia igényének meglétével kapcsolatos.

A kutatás végső eredménye azt mutatta, hogy a vallásgyakorlás minden vizsgált életminőség változó esetében jobb testi és lelki egészséggel jár együtt. Azok, akik inkább gyakorolják vallásukat, az országos átlaghoz képest 42%-kal kevesebb napig voltak betegek 2002-ben és munkaképességük jelentősen jobb volt. Szignifikánsan magasabb értékekről számoltak be a WHO jólét-kérdőíve szerint, például kevésbé voltak depressziósak, kevésbé ellenségesek, ugyanakkor kooperatívabban tudtak együttműködni másokkal, és 43%-kal kevesebb cigarettát szívtak el naponta. A vallásgyakorlás mellett vizsgálták a vallás szubjektív fontosságát is. A vallás fontossága szignifikánsan kevesebb dohányzással, töményalkohol-fogyasztással, magasabb kooperativitással és toleranciával, valamint adaptívabb megbirkózási stratégiákkal jár együtt – a kutatók megállapításai szerint. Ugyan-

¹ Valójában 3 felmérés történt. A magyar népesség körében 1988-ban 21 ezer embert, 1995-ben 12 600 embert és 2002 első félévében ismét 12 600 embert kérdeztek ki otthoni interjú formájában. A három Hungarostudy felmérés a 18 évesnél idősebb magyar népességet életkor, nem és terület szerint képviselte (Kopp–Skrabski, 2003, Skrabski és mtsai, 2004).

akkor a mérleg másik nyelve épp az ellenkezőjét is képes kimutatni azok között, akik számára a vallás igen fontos, mivel egyes életminőség-változók rosszabb értékeket mutattak, egyes esetekben ugyanis gyakoribb közöttük a depressziós tünetegyüttes és magasabb a munkaképesség-csökkenés. *„Ez az összefüggés részben azt tükrözi, hogy a krónikus betegek számára a vallás fontosabbá válik. A vallás fontossága inkább a spirituális dimenzió erősségével, míg a vallásgyakorlás a közösséghez tartozással áll kapcsolatban”* (Kopp, 2002).

Arra az általános következtetésre és egyben „orvosi javaslatra” jutottak a vallásosság és a vallás fontossága tekintetében – a mai magyar társadalomra nézve –, hogy igen fontos a spiritualitás, a hit, a vallás szerepének visszatérése az orvosi gondolkodásba, de az nem elég, ha egyszerűen csak mint egyfajta „gyógymód” tér vissza, *„hanem az a szemlélet kapjon újra polgárjogot, hogy az ember nem csupán mechanikus tárgy, biológiai objektum. A személyt kulturális és spirituális teljességében kell látnunk. Többek között ezért alapvető, hogy a pszichológia, antropológia és etika az orvostudományban meghatározó szerepet kapjon”* (Kopp, 2002).

A hit, a vallás és az orvoslás évezredek óta szorosan összekapcsolódott, az ókori kultúrákban és egyes mai természetközeli kultúrákban ezek el sem váltak egymástól. Részben ennek ellenhatásaként a mai orvoslásban a világi dogma, a „secular credo” vált szinte követendővé és kötelezővé, ami nem veszi figyelembe a spiritualitás és a kultúra alapvető szerepét az emberi „egész”-ség megőrzésében; azzal tulajdonképpen, hogy az egyik legfontosabb erőforrásuktól szakítja el a betegeket, megfosztja vagy legalábbis korlátozza a gyógyulni vágyókat személyiségük, lelki, mentális és egyben fizikai jobbulásuk fejlődésében.

A vallásosság rétegjellemzőiből kiderült, hogy 2002-ben 25% mondta magát nem hívőnek, 18% nem gyakorolta vallását, 27% a maga módján volt vallásos, 17% egyházában ritkán, 13% egyházában rendszeresen gyakorolta vallását. Azok aránya emelkedett jelentősen 1995 és 2002 között, akik önmagukat „a maguk módján vallásosnak” mondták. Ez az eredmény azért is érdekes számunkra, mert az elmúlt 10-15 évben egyre több olyan cikk, tanulmány jelent meg a vallási, egyházi körökben, vagy éppen vallásszociológusok tollából, amelyek a New Age és az „önvallást”, „egyéni úton, saját vallásra” talált hívők szerepével foglalkoznak. Tomka Miklós erről 1996-ban így ír: *„Az »egyházon kívüli«, a »maga módján«, »barkácsolt« vallásosság képviselője szabadon merít a kultúrák kínálatából, olyan hagyományokat merítve innen-onnan, amelyek számára elfogadhatóak, amelyekben binni képes, azonosulni a tartalmával és saját elképzelései szerint tudja alakítani vallásos életét egy kiülő (pl. intézményes) kontroll nélkül”* (Tomka, 1996:166). Nem az a kérdés tehát, hogy vallásról vagy nem vallásról van szó, hanem a vallásosság típusa vagy stílusa a vizsgálendő, amelyen belül aztán az egyén világnézeti tudatosságának még különböző fokozatai lehetségesek. Évről évre egyre több a „hitetlen” neofita, akik önszántukból, nem pedig többgenerációs elköteleződésből választanak maguknak egy új vallási mozgalmat. Az egyén magára maradt a bíráló és olykor széteső világnézetek tengerében és magának kell megalkotnia világképét, amelyet korábban az egyház végzett el az egyén helyett. A szabad gondolkodás, a szabad választás óhatatlanul fellazítja a biztos pontoknak látszó támaszfalakat s az egyén az önálló egyéniség és hitkeresés útjára lép.

Kopp Máriaék megfigyelései szerint a demográfiai jellemzők közül legszorosabban az életkorral függ össze, hogy a vallásgyakorlásban és mindennapi életvitelünkben mennyire fontos szerepet tölt be a vallás. *„Érdekes módon, ha a jövedelmet is be vesszük az elemzésbe, az iskolázottság már nem függ össze sem a vallásgyakorlással, sem a vallás egyéni fontosságával. A magasabb jövedelműek tehát szignifikánsan kevésbé vallásosak, ez inkább igaz a vallás fontosságára, mint a vallásgyakorlás módjára. Természetesen ez csupán statisztikai összefüggés, nyilvánvalóan sokan vallásosak a magas jövedelmű rétegekben is, de arányukban kevesebben, mint a szegényebbek között. Mivel az életkort és a nemet is bevontuk az elemzésbe, nem csupán arról van szó, hogy az idősebbek és a nők szegényebbek, de vallásosabbak, hanem a rosszabb anyagi helyzet önmagában is magasabb vallásossággal jár együtt. Mivel a jövedelem szorosan összefügg az iskolázottsággal, a magasabb iskolázottsági rétegekben is szignifikánsan alacsonyabb a vallásosok aránya – ez a tényező azonban kevésbé meghatározó, mint az életkor és a nem szerepe”* (Kopp, 2002).

Végeredményben elfogadjuk Franz-Xaver Kaufmann véleményét (amellyel Tomka is egyetértését fejezi ki), hogy a) soha nem beszélhetünk igazi bizton-sággal a vallásról, csupán a vallási kultúra egy konkrét megvalósulásáról; b) nem tekintjük a nyugati keresztény vagy éppen a 19–20. századi keresztény modellt az egyedül lehetségesnek. A c) pont a vallásszociológia egyik legizgalmasabb kérdését teszi fel, hogy a vallás hogyan fejeződik ki társadalmilag, hogyan válik kulturális rendszerré, és mik annak a jellemzői, illetve hogyan intézményesül (Kaufmann, 1989). Ehhez mi hozzátennénk egy d) pontot is, miszerint a pedagógia legizgalmasabb kérdései éppen azok, hogy a vallás és a kvázi-vallás hogyan jelenik meg az oktatásban, miként jut kifejeződésre az iskolák szintjén és a családi életben, milyen meg hasonlósok és válságok lehetségesek az egyén és az iskola között, hogyan lehet integráltan, inkluzívan kezelni a különböző (vallási) csoporthoz tartozókat, milyen pedagógiai konzekvenciákat lehet levonni a preventív védelemmel kapcsolatban, hogyan lehet a szülőket segíteni és hogyan lehet fokozni az együttműködést az iskola és a valamiben hívő család között... Számos eddig még ugaron maradt terület és megválaszolatlan kérdés maradt ki a neveléstudományi elemzésekből, amelyek további kutatásra várnak.

Magyarországon a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházak-ról szóló 1990. évi IV. törvény szabályozza az egyházak bejegyzésének feltételeit. Ennek megfelelően jogilag is bejegyzett egyházat vallása gyakorlása céljából 100 természetes személy alapíthat, akik az egyház alapszabályát elfogadják, tisztségviselőit megválasztják, és amennyiben az egyház céljai nem ellentétesek az Alkotmánnyal és a hatályban lévő más jogszabályokkal (1990. évi IV. törvény 8–9. §). Egyébként a bejegyzés nem kötelező, bárki gyakorolhatja a hitét vagy a vallását akár egyénileg, vagy kisebb csoportokban is.

Nem mondhatjuk, hogy az egyháziasság lenne az igazi vallás, vagy hogy lenne egyáltalán egyetlen igaz vallás, mert szeretnénk tiszteletben tartani az egyénnek az egyes kultúrák, nézetrendszerek önkényes meggyőződések mentén választott hitkövetéseit.

Könyvünkben helyet kaptak a kisegyházak, a kevés taggal bíró mozgalmak is. Létszámuk gyakran független attól, hogy milyen régen vannak köztünk, tudjuk, hogy – különösen ma – a jó reklámfogások, önmenedzselések, az egyes kulturális fesztiválokon, népszerű helyeken való jelenlét mennyire tudja befolyásolni (többnyire növelni) a tagok létszámát. Az „agymosás” praktikájával élő tagtoborzás pedig nem minden esetben valóságos, gyakran csak az adott vallási csoporthoz fűzött bizalmatlanság, félelem szülte mítoszteremtés eredménye. Azonban ne felejtsük el, hogy az egyes meditációs technikák, meggyőző szónoki beszédek igenis bír(hat)nak egyesekre tömegpszichotikus erővel.

„Extrém” csoportok

Ha nem lenne a Bevezetőben tárgyalt sokféle felosztás avagy kategóriarendszer, nehezen válna érthetővé, hogy mit keres kötetünkben pl. a Silva-módszer, hiszen kérdéses, hogy milyen mértékben nevezhetjük vallásinak azt. A Silva-metódust használók nem szeretik, ha egyfajta vallásként tekintjük csoportjukat. Ez leginkább egy olyan mozgalom, amely pszichológiai és pszichikus technikákat alkalmaz, hogy növelje az elme gondolkodásbeli, teremtő erejű képességeit. Nincsenek belső rituális tevékenységek, sem dogmák, sem ismétlődő ceremóniák, ünnepélyek. Mivel azonban tagjainak meditációval elsajátított pszichikai képességeket tanít, igényli, hogy természetfeletti képességeket tanítson, és ennek spirituális céljaihoz hasonló azon New Age, amelyet „kvázi-vallásos” mozgalomnak nevezhetünk. Ezt alátámasztani látszik az is, hogy Jose Silva módszere erőteljesen Istenkép-orientált, mintha lenne mögötte egy halvány teológiai hatás. Számos támadás abból ered, hogy az evangélikus nézet szerint Silva teológiája Krisztust illetően, a bűn természetében és az üdvözülés szükségességében hadilábon áll az ortodox kereszténységgel. A legtöbb tudományos kritika azzal érvel, hogy nehezen ellenőrizhető Silva tanítása – mindezek ellenére a Silva Mind Control egy nagyon sikeres program az önkeresőknek, azoknak, akik a napi emberi problémák megoldásában boldogulni szeretnének (John A. Saliba cikke; in Partridge, 2006:378).

Felmerülhet az olvasóban, hogy mi köze a vallásos mozgalmakhoz vagy az alternatív spirituálékhoz a harcművészeteknek, jelen esetben a budónak, amelyet kötetünkben tárgyalunk (a későbbiek során tervezzük a harcművészetek általános elemzését valláspedagógiai szempontrendszer szerint).

A Kelet- és Dél-Ázsiából eredő küzdősportok között van fegyvertelen stílus is, ilyenek pl. a japán dzsúdó vagy a karate, a koreai tékvandó, a thai kick-box és az egyes kínai kung-fu formái, illetve a többi fegyveres stílus, mint pl. a japán kendó (vívás) és a kjúdó (íjazás). A tai csit is besorolhatjuk a harcművészetek közé. Rendszerint az egyéni gyakorlatok rendszerére vonatkozik, a mozgásvilága tulajdonképpen küzdő mozgásvilág, néha az árnyék-boksza emlékeztet.

Jelentőségük és a kötetben való helyük abban rejlik, hogy a művészetük spirituális vagy misztikus dimenzióban jut kifejezésre. Ez magyarázza a nyelvi különbséget pl. a dzsu-dzsicunál, ahol a dzsucu a technikára vonatkozik, vagy a dzsúdónál, ahol a do az „útra” utal, beleértve a technikai képességek ismeretét is, hiszen ezek részét képezik az élethez való sokkal holisztikusabb szemléletnek.

Ezek a harcművészetek a buddhista tanításokban jelölik meg gyökereiket. A *gong-fu* Shaolin stílus azt állítja, hogy a henani buddhista Shaolin-templomból származik, Kínából, néhányan pedig visszavezetik Bodhidarma indiai szerzeteshez eredetüket, aki a japán zen buddhizmust (Ch'an) behozta Kelet-Ázsiába.

Japánban, noha a középkorban a szamurájok tisztában voltak saját értékükkel, érte ez alatt szellemi és személyes fejlődésüket, magukévá tették a zen buddhizmust és a harcművészetet is egyben. A művészet, mint tudományág (!) segített nekik megbirkózni a halálfélelemmel. A 17. századi zen szerzetesek írásaiból az is kiderül, hogy a (megfelelő) koncentráció előfeltétele volt néhány harcművészetnek.

A harcművészetek Nyugaton a filmek és a tévésorozatok révén váltak egyre népszerűbbekké, pl. olyan hongkongi sztárok révén, mint Bruce Lee vagy Jackie Chan. Azok közül, akik ezeket a harcművészeteket elsajátították, különösen, akik Japánba vagy Kínába mentek, hogy lelkiismeretesen gyakoroljanak, a saját spirituális koncentrációjuk, figyelmük fejlesztéséhez vezető spirituális utat a szervezett valláson kívüli formák között találták meg. Ez gyakran még a zen meditáción is túl zajlik és olyan technikákat ölel magához, amelyek a kundalini felébresztését célozza meg vagy más ezoterikus praktikákhoz folyamodik (David Miller cikke alapján; in Partridge, 2006:248–249).

A *New Age*-hez tartozó csoportokat már sokan több oldalról kísérelték meg meghatározni. Az egyik sarkalatos probléma a *New Age* értelmezésében az, hogy általában annak, amit állítunk róla, az ellenkezője is igaz. Általában a *New Age* a modern gnosztikus, romantikus és teozófiai kifejezések újraértelmezésére irányul. Ennek ellenére a *New Age* rengeteg különböző dolgot jelent a legkülönbözőbb embereknek. Belső feszültséggel és feloldatlan ellentmondásokkal teli, amely a *New Age* sajátos paradox helyzetéből, jellegéből fakad.

Ha a specifikus kulturális vagy szubkulturális trendeket meg tudnánk határozni, amelyek a *New Age*-ből erednek, illetve azok leszármazottai, akkor is elmondhatnánk, hogy még mindig egy hirtelen változó, de komplex keveréke a különböző mozgalmaknak és vallásoknak (Michael York cikke; in Partridge, 2006:308). A náluk található hierarchia nem azonos a vallási képviselők hierarchikus rendszerével, mert itt a kategóriák üzleti alapon történnek, az áruviszony a meghatározó. Noha egy következő kötetünkben lesz róla szó, már most megemlíteném az Aloe vera-termékek árusítására berendezett, hazánkban jó pár éve működő Forever Living Products Magyarország Kft. Céget (MLM Multi Level Marketing, „piramisrendszer”), ahol az újabb és újabb vásárlók, megrendelők gyűjtése (az áruk terjesztésén keresztül) egyre több ponthoz s így egyre magasabb „beosztáshoz”, fokozathoz juttatja a beszervezett ügyfelet, aki – haladva a ranglétrán – egyre több pénzre tehet szert. Molnár Attila éles megfogalmazásával

élve a New Age-et a *bolt* jellemzi, az új vallásos mozgalmakat pedig a *templom*. Tanulmányunkban van szó olyan csoportosulásról, amire nehezen lenne ráhúzható egyik vagy másik kategória. Gondolok itt az Erőszakmentes Kommunikációra, amely egy népszerű technikacsokor, és nincs se temploma, se üzleti célja, mégis rengeteg követője akad. Nehéz lenne a pszichodramát, az asztrológiát vagy netán az ufológia híveit a New Age-be sorolni mind. Rítusok, szertartások mindegyik mozgalomban megjelenhetnek, a különbség ezek mértékében, komolyságában és az elmulasztásokat követő szankciók meglétében lehet. Nem mondhatjuk, hogy csak az új vallási mozgalmakra jellemző az anyagi haszon alapú tevékenység, vagy a tan öncélú terjesztése mások megtérésének reményében. Szent iratok vagy dogmák lenyomatát, halvány árnyékát, netán valódi jelenlétét megtalálhatjuk akár az agykontroll alfa-meditáció szabályai között is, amely pl. Molnár Attila megkülönböztetése szerint a New Age mozgalomba lenne sorolható.

Minden vallási, kvázi-vallási, anti-vallási kis- és nagyközösségnek a tagjairól elmondható, hogy nem tökéletesek, hanem hús-vér emberek. Ezeknek a csoportosulásoknak is megvannak a maguk sajátos „betegségei”, hiányai, például a személytelenség, az elüzetiesedés, az erőltetett közös nevezőre hozás, az elit gőg, az infantilizáció, a nyilvánosság vagy éppen a médium kártékony hatásának való áldozatul esés. Többletek, másságok, tanműhelyek is ezek a közösségek, amelyek a vezető értékek őrzését, továbbadását és -élését hirdetik, illetve mutatják fel tagjaik előtt. Nélkülük nem formálódhatna tagjaik (és a tagokon kívüliek, „a világiak”, a szembenállók vagy akár a szimpatizánsok, netán közömbösek) értékrendje.

Ne feledkezzünk meg a fentebbi problémáról, hogy mily nehéz is kategóriákba sorolnunk az egyes mozgalmakat – ez még az eredetük megállapításánál sem volt mindig egyszerű, sem pedig elég egyértelmű. Azért sincs könnyű dolgunk az eredet meghatározásával, mert míg egyes csoportoknál ez egyértelműen megállapítható, addig másoknál sokkal nehezebben kideríthető, mert pl. tagadják a gyökereiket, vagy éppen több vallási mozgalomban ered a nézetrendszerük vagy hittételük. Noha több új vallás, spirituálé és „pszicho-spirituális terápia” is van, amely nem származik semmilyen különös vallásból, de tövük elsősorban a modern nyugati kultúrában ered, mint pl. a szcientológia vagy a transzperszonális pszichológia alapja. Mivel minden egyes tipológia és kategorizálási kísérlet problematikus, és mivel néhányuk feltűnése a kötetben az olvasó szemében esetleg különös egyvelegnek vagy oda nem illőnek tűnhet, azt reméljük, hogy a kötet szerkezete inkább segíteni fogja az olvasó szülőt, pedagógust vagy kutatót, mintsem gátolni.

Hermeneutikai vezérfonal az új vallásokhoz, szektákhoz és alternatív spirituálékhoz²

A legtöbb esetben az „új” jelző sokkal inkább vonatkozik az új-at kereső emberre, mintsem a vallás újszerűségére. A legtöbb új vallás/vallási mozgalom már az ókori kultúrákban, vagy akár a korábbi századokban megtalálható volt, újbóli felbukkanásuk azonban új (esetleg modern) kontextusban egy új (másik) közönség előtt kap teret. Az új vallási mozgalmak zöméről elmondhatjuk, hogy nem új keletűek, hanem csupán friss variációi a már meglévő, de valamilyen okból elfeledett korábbi vallási jelenségeknek. A második világháború óta a nagyfokú migrációnak köszönhetően új vallási színezettel gazdagodott, esetenként hígult fel mind a nyugati, mind a keleti világunk, ahol ezek a kultúraszletek befogadásra és támogatásra leltek. Ezen kívül, a kereszténység elmúlt ezredéves dominanciája ellenére, nem egy alternatív vallási tradíció indult virágzásnak a 16. századtól kezdődően, majd folytatatta tovább működését Nyugaton. Ezen mozgalmak rengeteg névválasztáson mentek keresztül, a legnépszerűbb talán az okkultizmus kifejezés volt, de manapság csak (nyugati) ezoterizmusként utalnak rá. Az ősi vallási hagyományokból építkező és azokat olykor felülíró mozgalmak ilyen átírt köntösben valóban újként jelennek meg jelenlegi világunkban, talán azért is, hogy minél tartósabb nyomot hagyjanak az adott kor szellemében. A vallásokat ne statikus rendszerekként képzeljük el, mivel generációról generációra, vezetőváltástól vezetőváltásig mindig változásokon, átértelmezéseken, egyes határok eltolásán és újabbak megjelenésén mennek keresztül.

Végigtekintve a vallástörténeten, minden egyes kultúrán belül zajlottak, zajlanak reformmozgalmak, kiválnak „új” kisegyházak, misztikus tanok kapnak szárnyra, miközben velük párhuzamosan a vallás régebbi formái kihalnak vagy éppen újjászerveződnek. Más szóval az új vallások, szekták és alternatív spiritualitások mindig részét képezték a vallástörténetnek. Vallás és kultúra találkozásából gyakran a nézőpontok, vizsgálatok új szálai kerülnek napvilágra. Pedagógiai szempontból eddig még alig vizsgálták az egyes vallási vagy alternatív, „eretneknek” nyilvánított mozgalmakat, így tanulmánysorozatunk pedagógiai konzekvenciái hasznosnak bizonyulhatnak nem csak a laikus olvasó előtt, hanem az oktatásban is, minden jelenlevő és aktívan részt vevő számára.

Míg számos országban, többek között Indiában mindig az élet részét képezte az indiai vallási pluralizmus, addig ugyanerről a nyugati országok esetében egyáltalán nem beszélhetünk. A 20. század elején a legtöbb államban alig tudtak valamit a nem-keresztény hitet követőkről és feltehetően hamis, elmaradott híveknek tekintették az ő vallásukat. Ma már más a helyzet, és ez nem csak a nagyobb toleranciának avagy a vallásszabadságnak köszönhető, netán a szélesebb

² Az alábbi fejezet Christopher Partridge által szerkesztett könyv bevezetője alapján készült, Szarka Emese fordítása mentén. Encyclopedia of New Religions – New Religious Movements, Sects and Alternative Spiritualities, Lion Publishing, 2006.

és nyitottabb érdeklődési körnek, majdhogynem kíváncsiság-éhségnek, hanem annak is, hogy (ma már) bárki bármit átvehet, adoptálhat a saját kultúrájába. Így kaphatnak egyre nagyobb teret az alternatív vallási közösségek.

Mennyire új az új

Mely vallásokról mondhatjuk el, hogy *újak*? Ez egy ismételten komplex témakör arról, hogy miben rejlik a konszenzus hiánya a tudós közösségekben. Természetesen néhány csoportot tárgyalunk ebben a kötetben, amelyek több mint 100 évre nyúlnak vissza – néhány pedig még több évszázadra datálódik visszamenőleg. Ezért nagyon nehezen írható le, hogy milyen értelemben tekinthetjük újnak őket.

Habár rengeteg definíciója van az „újnak”, a szerkesztők meghatározása az új vallásokra, szektákra és alternatív spiritualitásokra az, hogy azokat tekinthetjük „új”-nak, amelyek szerepe fokozódott, illetve ismertségük jobban kiemelkedett a 20. század folyamán. Néhány tudós az új vallások fogalmát szeretné az 1945 (pl. a második világháború) óta megjelentekre korlátozni, vagy ténylegesen még későbbre tenni (pl. 1960-as évek, netán az új évezred kezdetétől számítani). A Jehova Tanúi vagy a Teozófiai Társaság mind 1900 előtt alakult meg, de kiemelkedővé csak a 20. század során vált.

Azt is fontos megemlítenünk, hogy annak a néhány csoportnak az ismerete, amely egy-két évszázaddal korábban keletkezett és aztán hanyatlásnak indult, meghatározó a többi jelentős kortárs új vallás és alternatív spirituálé növekedésének adekvát megértéséhez. Például míg az Új Templom (New Church), a Rózsakeresztesek, a Szabadkőművesek és tulajdonképpen az egész nyugati ezoterikus hagyomány alig számít „új” fejleménynek, fontosnak tartjuk, hogy beemeljük őket köteteinkbe, mert hatásuk megtalálható a legújabb okkult, New Age-körökben és spirituálékban.

Természetesen néhány tudós nem fogja korlátozni az új fogalmának meghatározását az 1945 utáni vagy az 1960-as évek utáni korszakra vonatkozóan, de határozottan korlátozni fogják a saját definícióikat a nyugati kultúrán belüli osztályokra vonatkozóan, vagy azoknál a csoportoknál, amelyek hatással vannak a Nyugatra. Elizabeth Arweck, az új vallások kutatójának szerint „*az NRM-ek (new religious movements) fontos pontja az, hogy ezek olyan mozgalmak, amelyek Észak-Amerikában és Európában a II. világháború óta tűnnek csak ki.*” Majd így folytatja: „*Mondhatjuk, hogy az NRM-ek meghatározó száma az Egyesült Államokból terjedt át Angliába, majd onnan Európába. Annak ellenére, hogy néhányuk más államokban kezdődött, fejlődött ki, még mielőtt elérték volna az Egyesült Államokat, tény, hogy az Amerikai Egyesült Államokban váltak szembetűnővé.*” Míg ez egészen igaz számos új vallásra, szektára és alternatív spirituáléra, adódik egy probléma: számos mozgalom nem csak a nem-nyugati világrészből ered, hanem a szilárd központjuk is ott van. Tulajdonképpen az olyan mozgalmak, mint a Falun Gong, a Muttappan Teyyam és a Con-

domblé, bár vannak követőik Észak-Amerikában és Európában, semmi esetre sem nyugati mozgalmak. Valójában néhány említésre méltó mozgalom, mint a kargó kultuszok, látszólag nincsenek jelen Észak-Amerikában, sem pedig Európában. Ezért noha igaz, hogy sokan a legnagyobb nemzetközi csoportok közül Nyugaton kezdtek el megszilárdulni, majd pedig terjeszkedni, fontos megjegyeznünk, hogy az új vallások tanulmányozása ellenkezik a lokálpatrióta szemlélettel, arról nem is beszélve, hogy hazánkban, bár sok külön, „extra” csoportosulás is jelen van, jóval kisebb palettája található meg ezen mozgalmaknak (már csak az ország területéből és etnikai összetevőiből adódóan is), így az előbb említett Falun Gong, a Muttappan Teyyam, vagy a Condomblé egyaránt ismeretlen nevek, nem jelentek (még) meg nálunk.

A neveléstudomány fejlődésének tanulmányozása lehetővé teszi egyrészt, hogy a vallási közösségek szemével tekintsünk a pedagógiai részterületekre, így az iskolai nevelésre, másrészt hogy a kívülálló kutató, illetve a pedagógus szemével tekintsünk a vallási közösségek szokásaira, előnyeire, hátrányaira, értékelésére, amelyekre sokszor éppen az eleve a természetes környezetéből kiemelt és a mi kultúrkörünkbe átültetett következményekből adódó változások hívják fel a figyelmet.

Nagyon nehéz határt szabni, hogy mely mozgalmak veszélyeztetik a társadalmat, szűkebb értelemben tagjainak testi épségét, nem is beszélve a mentális egészség kritériumairól. Számos olyan mozgalom van, amely részben vagy egészben elutasítja az orvosi beavatkozást. Gondoljunk csak Jehova Tanúira, akik a vérátömlesztést nem engedik meg maguknak. Kérdés, hogy ha az egyén önálló, szabad akaratából, nem félve a következményektől, igaz hittel tudja elfogadni az adott vallási csoport minden belső szabályát, s ennek természetes módon eleget tenni, akkor mennyiben ítéltető el, vagy ítéltető bűncselekménynek, ha hagyjuk, hogy egy beteg meghaljon csak azért, mert úgy döntött, hogy nem egyezik bele a vérátömlesztésbe. Hol van a pedagógus felelőssége ez esetben, ha netán egy beteg tanulójáról van szó, akinek szülei „jehovisták”?

A pedagógusképzésen túl a közoktatásban is hiány az egyes felekezetek, vallási mozgalmak generációkra történő hatásának ismerete, illetve alig van tapasztalatunk a már meglévő, létező vallási, hovatartozásbeli különbségek megjelenéséről – erről ritkán veszünk tudomást, mivel az egyén vagy a család magánügyének tartjuk, így már eleve integráltan kerülnek be egy osztályba a különbözőképpen hívó családok gyermekei – a felekezeti iskolákon kívüli közoktatási intézményekben.

Manapság az a nézet, hogy a vallások a nemzeti identitás vagy egy társadalom szolgálatában állnának, csak nagyon korlátozottan jelenik meg. Noha különböző vallások vannak, úgy tekintünk rájuk, mint amelyek hatással vannak társadalmi életünkre, a tagokon keresztül az egész társadalmunk jólétére és annak minden területére.

Pedagógiai szempontból nélkülözhetetlennek tartjuk ezen hatásmechanizmusokat, a vallási hovatartozást, a személyiségformálást, a rítusok megjelenését és tolerálását, kezelését egy, az adott vallást követőktől eltérő (iskolai, baráti stb.)

környezetben, amennyiben életképességük, tanításaik praktikus használhatósága kiállja az idő próbáját. Az általunk önkényesen választott és egymástól meglehetősen eltérő gyökerű mozgalmak pedagógiai vonatkozásaiba kívántuk az Olvasókat bevezetni.

A régi és az új vallásos mozgalmak, a pszicho-csoportok, szekták, alternatív spirituális egyfajta „figyelmeztetések”, jelzések a neveléstudomány számára. További együttműködést kíván más tudományokkal (pl. vallástudomány, szociológia) a kutatás hatékonyabbá válása a komplex és objektív értékelés érdekében. Ehhez nélkülözhetetlennek mutatkozik egy-egy irányzat alapos bemutatása, annak filozófiai hátterével, az iskola pedagógiai programjának, az ott tanító tanárok, a tanulók és a szülők tapasztalatainak, a felügyeleti szervek észrevételeinek, az iskolával szembeni kritikai megállapítások összegyűjtésének bemutatása. Ezt a feladatot kívánjuk követni és teljesíteni a hátralévő kötetekben is.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Irodalom

- BOROSS Géza : *A valláspedagógia problémái és feladatai*. http://www.drhe.hu/diaksag/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=119&Itemid=1.
www.drhe.hu/diaksag/?option=com_docman&task=doc_download&gid=119&Itemid=4, letöltve: 2008 decembere
- CSÁKÓ Mihály (szerk.) (1995): *Hitek és emberek – Horváth Zsuzsa tanulmányai kisegyházakról, vallásos mozgalmakról*. ELTE Szociológiai–Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- KAUFMANN, Franz-Xaver (1989): *Religion Und Modernitat: Socialwissenschaftliche Perspektiven*. Mohr
- KOPP Mária – SKRABSKI Árpád (2003): *Vallásosság és lelki egészség*. Távlatok, 2003, 59, 1: 8–17.
- KOPP Mária – SZÉKELY András – SKRABSKI Árpád (2002): *Vallásosság és életminőség az átalakuló társadalomban*. Mentálhigiéne és Pszichoszomatika, 5, 2, 1103–125.
- MERVAY Miklós (2004): *A szekták a gyermekvédelem szempontjából*. JEL Könyvkiadó, Budapest.
- MOLNÁR Attila (1993): *Új vallási jelenségek*. Valóság 1993/5: 50–55.
- PARTRIDGE, Christopher (szerk.) (2006): *Encyclopedia of New Religions – New Religious Movements, Sects and Alternative Spiritualities*. Lion Publishing, London.
- SIMON Róbert (szerk.) (2003): *A vallástörténet klasszikusai – szöveggyűjtemény*. Osiris, Budapest.
- SKRABSKI Árpád (2004): *A koherencia, mint a lelki és testi egészség alapvető meghatározója a mai magyar társadalomban*. Mentálhigiéne és Pszichoszomatika, 5: 7–25.
- TOMKA Miklós (1996): *A vallásszociológia új útjai*. Replika, 1996. május, 21–22. szám, 163–171.
- http://www.apeh.hu/szja1_1/techszam_2008

*Nálatok – mondta a kis herceg – az emberek egyetlen
kertben ötezer rózsát nevelnek. Mégse találják meg,
amit keresnek.*

Nem találják meg – mondtam.

*Pedig egyetlen rózsában vagy egy kerty vízben meg-
találhatnák.*

Minden bizonnyal – feleltem.

*Csak hogy a szem vak – tette hozzá a kis herceg. –
A szívünkkel kell keresni.*

Antoine de Saint-Exupéry:

A kis herceg

A XXI. század szellemi útvesztőiben könnyű elté-
velyedni. A pedagógusnak tisztában kell lennie az
irányzatok bőséges tárházának rejtjelmeivel, hogy
diákjainak is megvilágíthassa azok hasznos és ve-
szélyes oldalait.

A kötet, amelyet az Olvasó a kezében tart, az objek-
tivitás célkitűzésével született. Megírásakor a szem-
lélődés, megértés, okkeresés hármasság irányelve vezé-
relte a tanárokból és egyetemi hallgatókból álló
kutatócsoportot. Pártatlanságra törekedtek az olyan
kényes témák bemutatásakor, mint az új vallási
irányzatok, történelmi egyházakon belül létrejött
megújulási mozgalmak és azok pedagógiai törek-
vései.

Hogy az Olvasók milyen irányzatban találják meg
azt, amit keresnek, esetleg saját útjaikon járva pró-
bálnak-e eljutni az általuk vélt igazságig, személyes
kérdés. Az viszont, hogy lehetőségük legyen a prob-
lémát minden oldalról szemügyre véve átgondolni,
közügy és az oktatás egyik fontos alapköve. Ehhez
kíván segítséget nyújtani ez a könyv.

